
UTL AT DOWNSVIEW
D RANGE BAY SHLF POS ITEM C
39 11 12 19 07 002 6

זה הספר

חדושי אגדות מהרא"ל

כולל חדושים וביאורים נפלאים בעומק הפשט על אגדות חז"ל
מכת"י חותני הרב הגאון האמיתי צים"ע חסיד ועניו כקש"ת

מוהר"ר **ארי' ליב ליפקין** זללה"ה

שהי' רב אב"ד בעיר „פאפעלאן, קראטינגא" ומנוחתו כבוד בוועקשנא.
בעהמ"ח ספר **אור היום** על ביהש"מ וצה"כ עם לוחות, ביאור נפלא
שבילי המאורות על ברייתא דשמואל הקטן וביאור דברי ידידיה על
שה"ש ועוד כת"י בהלכה ובחכמת האמת

נמסר לדפוס בהוספות ותיקונים ע"י חתנו

יקותיאל זלמן

בהגאון **מהר"ץ הירש הלוי לעוויטאס** שליט"א
כעת רב ושו"ב בעיר **דאבלען** (קורלאנד)

בהשתדלות אחד ממוקירי' הגאון המחבר זי"ע
הרב מו"ה **שרגא מאיר לייזעראוויץ** שליט"א
השוכן כבוד בעיר **לאנדאן** (אנגליא)

נדפס

פה עה"ק **ירושלם** תובב"א

בשנת **וסתר** פנים ישים

בדפוס הר"ש הלוי צוקערמאן הי"ו

דברים אחדים מעין הקדמה

בבואי עם הספר אשר לפניכם קוראים נכבדים ואשר בטח לא נעלם מכם גדולת הגאון הצ' המחבר זי"ע בנגלה ובנסתר ועוד חי זכרו בלב כולנו כי עוד לא עברו שלש שנים מעת אשר עזב אותנו לאנחות בשנת הרס"ג ז"ך לח' תשרי ובצדק השאלו מדוע בחרתי בביאורי אגדות בעוד נמצא תח"י כת"י יקרים ונפלאים בכל המקצעות פלפולים בשיטות עוד מימי נעוריו בשנת תר"ל בבואו לשכון כבוד בעיר פאַפעלאַן שו"ת ועוד. ע"כ עלי להודיע כי באתי למלאות רצון צדיק זי"ע אשר כמה פעמים הביע לפני חפצו להקדים את ביאורי אגדות חז"ל כי דרכו בקדש הי' תמיד לבחור את הטוב והמועיל לכל ובמקום גדולתו שם אני מוצאים את ענותנותו כי רחוק הי' בתכלית הריחוק להתכבד בכבוד מחבר ספרים רק להביא תועלת בעולם כאשר ידוע ליודעי חן, הי' מצוין בחכמת האמת ויצא לאור ספר כללי ההחלת חכ"א בהעלם שמו ונתקבל בעולם וכן בקש מהמדפיסים להדפיס ספריו בעילום שמו רק לא יכלו למלאות חפצו זה מכמה טעמים. כן כאשר נמסר לדפוס ע"י בהוספות יקרות הגהות אא"ז זללה"ה בן ארי' על כל הש"ס ואלפסי לא נזכר שמו רק בהגהות על הרמב"ם ד' ווילנא. ועוד נמצא כת"י הרבה מאא"ז ז"ל בפרט הגהות ומראה מקומות וביאור על שו"ת הרי"ף ז"ל ספר נחוץ ויקר ותמיד גלה את חפצו למסרו לדפוס רק מנע למלאית רצונו מחוסר אמצעים, ובפרט כאשר נתבונן השקפת חז"ל על ענין זה לפי מצב הדור נראה כי עלינו להת משפט הבכורה כעת לדברי אגדה המושך לבו של אדם כמים וכמאמרם חגיגה י"ד ע"א משען מים אלו אגדות. ובילקוט תהלים כ"ח על מקרא כי לא יבינו אל פעולת ד'. ריב"ל אומר אלו אגדות. ובספרי עקב י"ט דורשי רשומות אומרין רצונך שתכיר את מי שאמר והיה העולם למוד אגדה שמתוך כך אתה מכיר את הקב"ה ומדבק בדרכיו ע"כ. ובמד"ר על שה"ש סמכוני באשישות אלו הלכות. רפדוני בתפוחים אלו אגדות. וביאר מו"ח ז"ל בשה"ש דפליגי חז"ל בפסחים ל"ו ע"ב וכן נמצא במפרשי הפשט י"מ לחם נקי וי"מ כוסות יין כמש"כ ואוהבי אשישי ענבים (הושע ג' א') והתורה נמשלה ללחם ויין לכו לחמו בלחמי ושתו ביין מסכתי (משלי ט' ה') והנה הלחם והיין מוכרחים ונחוצים לחיות האדם לסמכו ולסעדו ולחזק את גופו וכן נצרכים לנו ההלכות לדעת את המעשה אשר יעשון ולרפאות אותנו מחולי השגגות וחסרון ידיעות הדינים וכמש"כ לא עם הארץ חסיד. ולעומת זה האגדות מתוקים לחיך

וערבים

דברים אחדים מעין הקדמה ·

וערבים יותר וא"צ טורח בהם כ"כ ובזה נמשלו לתפוחים המתוקים וערבים וגם יש להם ריח טוב כמש"כ (שה"ש ז' ט') וריח אפך כתפוחים וכן האגדות ממשיכים לבות בני אדם לעבודת ד', וליתר ביאור נביא מה שסיפרו לנו חז"ל (סוטה מ' ע"א) ר' אבוה ור' חייא בר אבא איקלעו לההוא אתרא רחב"א דרש בשמעתתא ור"א דרש באגדתא שבקו כו"ע את רחב"א ואתו לקמיה דר"א חלש דעתי דרחב"א א"ל ר"א אמשול לך משל לשני בני אדם שהביאו לעיר סחורה אחד הביא אבנים טובות ומרגליות ואחד מיני סדקית (מחטין וצנורות, רש"י ז"ל) על מי קופצין לא על מי שמוכר מיני סדקית? (מפני שדמיהן קלין, כן פירש"י ז"ל) ואפ"ה לא אתותב דעת רחב"א. ולכאורה יפלא האם הי' רחב"א רודף אחר הכבוד כזה עד שלא מחל על כבודו בשום פיוס והלא יפה השיב לו ר"א לפי אשר יורנו הנסיון כי על דברים שדמיהן קלין, או נוכל להוסיף עוד על דברים שכולן מבינים מזה יש קופצים יותר והלא בזה עוד נראה כי הסחורה של רחב"א טוב יותר ודומה לאבנים טובות שדמיהן יקרים ומעטים המבינים את ערכם רק יחידי סגולה. להמתיק את ענין המאמר להבינו לאשורו נקדים דברי חז"ל במד"ר שה"ש בפסוק סמכוני [באשישות א"ר יצחק לשעבר היתה התורה כלל והיו הכל רצין לשמוע דברי משנה ותלמוד ועכשיו שאין התורה כלל אין רצין אלא לשמוע מקרא ואגדה א"ר לוי לשעבר היתה הפרוטה מצויה הי' אדם מתאוה לשמוע דבר משנה הלכה ותלמוד ועכשיו שאין הפרוטה מצויה ובאתר שהם חולין כו' אין רצין אלא לשמוע ברכות ונחמות עיי"ש. מלשון המד"ר נראה שר' לוי בא לבאר דברי ר' יצחק הסתומים מה זה ענין „כלל" ונראה לי לבאר כן דלשעבר הי' התורה כלל היינו דחביבות התורה היתה גדולה כ"כ דאף אלה שלא הבינו עומק הפלפול וההריפות היו רצין לשמוע ולהתענג כמאמרם אגרא דפרקא רהיטא ברכות ז' ע"ב עיין רש"י ז"ל שם. ועכשיו שאין התורה כלל כולל את כל המפלגות רק נמסר ליחידי סגולה אשר תורתם אומנתם בעלי כשרון מצוינים הכל רצין רק לשמוע מקרא ואגדה המושך את לבם ואשר ימצא בו חפץ והבנה כ"א לפי כחו. ור' לוי ביאר הענין יותר דלשעבר היתה הפרוטה מצויה אצל כולם היינו לפי מה שאמרו חז"ל סנהדרין ס"ח ע"א כשחלה ר"א הגדול אמר ר"ע הרבה מעות יש לי ואין שולחני להרצותן וכו' ועיין רש"י ב"מ מ"ה ע"א מש"כ דדרכן הי' להחליף מעות של נחושת על סלע וא"כ לשעבר דכל אחד הי' לו חלק בהלכות והמיתו עצמם באהלי תורה היו הכל רצין לשמוע מפי רבותיהם דברי משנה הלכה ותלמוד ועכשיו שאין הפרוטה מצויה דמעטים המה שיש להם חלק בתורה בעומק הלכותיה וביותר שהם חולין וצריכין חיזוק האמונה בתורה ובהשגחה אין רצין אלא לשמוע ברכות ונחמות דזה הכל מרומז בתפוחים וכמו שפי' הראב"ע דפרוני בלשון ערבי כמו חזקוני, וע"ז הי' מצטער רחב"א וחלשה דעתיה אשר ירדה כ"כ חביבות התורה בימיו עד ששבקו כו"ע את שמעתתא ואתו אצל ר"א. ועוד נוכל להוסיף כי עלה על לבו אולי באשר איהבי עשיר רבים ור"א הי' עשיר גדול וקרוב

למלכות

דברים אחדים מעין הקדמה

למלכות כמובא בב"מ בתלמוד ע"כ יתנו משפט הבכורה לדרשתו וחכמת המסכן בזויה והצטער על כבוד התורה שגלה ממני. בכ"ז ראינו לפי מה שהביאו חז"ל שם מקודם מענותנותו של ר"א שבאמת כן הוא כפי מה שפייס אותו במשלו דרק מפני שהכל מבינים בלי טורח ע"כ רבו השומעים שלו. הלא עלינו להתבונן אם הם שהי' לבם פתוח כפתחו של אולם אמרו כן אנן מה נעני בעוד תופשי ויודעי התורה ימעטו ויצערו מיום אל יום רק נשארו עוד יחידי סגולה מעטים בדור ההוגים בתורה בעומק הגיון לבאר כל סתום בהלכה למעשה ומורין כן. טוב יותר להת משפט הבכורה לביאורי אגדות חז"ל תפוחי זהב במשכיות כסף. בפרט כי בלי לגזם כלל נוכל לומר כ"מ שאתה מוצא דבריו של מו"ח ר"א ז"ל באגדה עשה אזנך כאפרכסת (חולין כ"ט) כי דבריו כמו בהלכה כן באגדה המה עמוקים ונכונים כאשר יראה כל קורא מבין לחקור דבר ולהבחין בספר חדש בלי דיעה קדומה לבטל כל ספר חדש בטענות כאלה האם חסר לנו ספרים וכדומה. זכות חותני זצ"ל אשר הי' מפורסם לגאון וצדיק יסוד עולם עוד בימי נעוריו יעמוד לנו ולכל ההוגים בספריו והמשתדלים להפיצם בעמנו ולהרבות הקיראים בם אשר זה הי' אדיר כל חפצו. ואני תפלה שאוכל עוד להדפיס מכת"י בכל המקצעות למען ישוטטו רבים ותרבה הדעת כעתירת חתן המחבר

יקותיאל זלמן בהגאון **מהר"ץ הירש הלוי לעוויטאס**

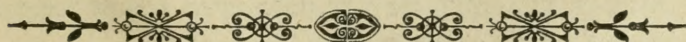
כעת רב ושו"ב **בדאבלען** (קורלאנד)

הטיבה ד' לטובים שעזרו להדפסת הספר הזה ע"י הרב וכו' בקש"ת מוה"ר

שרגא מאיר לייזעראוויץ

השוכן כבוד בעיר **לאנדאן** (אנגליא)

ועל אטוב תזכר ותפקד אשת חיל יראת ד' אשר אין כמוה, חמותי הרבנית הצדקת המפורסמת מרת **האדא דבורה** תחי' לאוי"ט עוד תנובה בשיבה טובה להיות אם הבנים שמחה אמן.

ברכות דף ב' ע"א יושב הקב"ה ושואג כארי כו' הישיבה הוא מליצה על הדין כמ"ש תהלים (ט' ה') ישבת לכסא שופט צדק וכמ"ש בר"ה ל"ב ע"ב יושב על כסא דין ובע"ז ג' ע"ב עומד מכסא דין ויושב על כסא רחמים ואמרו בירושלמי ר"ה פ"א והובא בע"י שהקב"ה דן את השכלים [הקדמונים] כו' בלילה כו' ומדקדק כו' ובמדרש ויצא פ' פ"ב שהקב"ה דן כו' [להשכלים] הקדמונים בישיבה ע"ש ושאגת ארי הוא כדי לאיים (על השרים שלמעלה) ע"ד שאמרו בכתובות קי"א ע"א שהשביע הקב"ה כו' וע' חולין דף נ"ט ע"ב כארי' דבי עילאי כו' ע"ש:

שם דף ג' ע"א אלא חשיב סוף משמור כו' ואב"א כו' יש לדקדק כיון שנותן זאת לסימן א"כ גדולי החכמים יוכלו להבחין מתי היא הסימן ולהתברר מזה למתי נאמר לסוף משמורת או לא — ומזה מוכרח שהסימן נאמר רק על ארץ ישראל וגם ר' אליעזר הי' בא"י אבל בשאר ארצות אין סימן זה כן ולכן האמוראים שבבבל בתלמודא דידן לא יוכלו להבחין זאת ולכן נאמר בכוונת ר' אליעזר שני אופנים וידוע שזמני הלילה אינם שוים ממזרח למערב וכמ"ש על מאמרם ברכות ד' כתנות כו' ע"ש ומה שאמר ועל כל משמר יושב הקב"ה כו' שהחרבתי כו' מסתמא הוא על זמני של ארץ ישראל וא"כ הסימנים שנתנו ע"ז למטה משמורה ראשונה כו' יש לומר ג"כ שהוא רק על זמנה של א"י ובארץ ישראל. ובשאר מקומות בלתי אפשר להבחין זאת. וע' בא"ח סי' א' ס"ב ובאחרונים שם. ועוד יש לתרץ שהבעלי חיים אין כולם שוים ורק משוער דווקא על בינונים וכמ"ש ביומא דף כ"א א' היוצא לדרך קודם קריאת הגבר כו' ובאיזה תרנגול אמרו בתרנגול בינוני עכ"ל הגמרא שם ועפ"ז יש לומר שלכן לא יכלו לפשוט הספק מן ההתבוננות מתי המה ע"ד שכתבו התוס' בשבת ל"ה א' ד"ה תרי על בהשמ"ש שהוא ספק שמספקא לן מי המה בינונים ע"ש וע' ביאור הגר"א ז"ל על שבי דבי אתונא בד"ה בני לן ביתא כו' מ"ש במאמר זה על דרך הרמז:

שם דף ג' ע"ב צריכים פרנסה כו' לכו ופשטו ידיכם בגדוד. שמעתי שיש לפרש שהשיבה שהוצרכו לפרנסה הי' שהאומות של המדינות הסמוכות לא"י העמידו גדודיהם על הגבולים של א"י שלא יוציאו ויכנסו דבר ואין יוצא ואין בא ונתבטל מסחר ופרקמטיא (שהיתה א"י רוכלת עמים כמ"ש במדרש על פסוק עמים הר יקראו בזאת הברכה ועל פסוק משוש לכל הארץ באיכה ב' ט"ו) וגם נתרבה היוקר ולכן אמרו עמך ישראל צריכים פרנסה אמר להם לכו והתפרנסו זה מזה שאע"ג שמדינות אחרות אינם מניחים להם לסחור עמהם התפרנסו במדינתכם לבד זה מזה אמרו לו אין הקומץ כו' אמר להם א"כ לכו ופשטו ידיכם בגדוד הגורמים לכם זאת להרחיקם מעליכם וכדומה:

שם דף ד' ע"א שמא יגרום החטא ע' בהקדמת הרמב"ם לפי' המשנה בד"ה והחלק השני בענין כו' וע' בפירושינו לשיר השירים (ו' ד') על פסוק איומה כנדגלות. ומה שמפורש בכתוב תפול עליהם אימתה ופחד כו' זאת נתקיים גם בימי עזרא כמ"ש בעזרא ח' ואקרא שם צום כו' לעזרינו מאויב בדרך כו' ויעתר לנו כו' ויד אלקינו היתה עלינו ויצילנו מכף אויב ואורב בדרך:

שם דף ה' ע"ב ומי חשידנא בעינייכו ומי חשיד קוב"ה כו' יש לומר דפליגי בפלוגתת הגמ' דשבת נ"ה ע"ב אם יש יסורים בלא חטא (יסורים של אהבה) או לא ע"ש וע' רמב"ן בתורת האדם בשער הגמול וע' מה שכתבנו לקמן במועד קטן דף כ"ה ע"ב בבר קיפוק ובר אבין וע"ע בסנהדרין כ' גבי אבנר:

שם דף ו' ע"ב בחמשה קולות קול ששון קול שמחה ע' ביאור הגאון מלבי"ם ז"ל ישעי' ל"ה

ל"ה א' ששון הוא שמחה הנראה בחוץ רינה וזמרה כו' ושמחה בלב כמ"ש (פ' שמות) וראך ושמח בלבו ולפעמים יש דאגה ולער בלבו של אדם שלא יוכל להסיחה מדעתו ומ"מ עושה המלוה וגמ"ח לשמח החתן בשמחה חילונית וזהו נקרא קול ששון וכשהוא שמח גם בלבו בשמחת חבירו אז הקול יולא גם משמחה שבלב וזהו קול שמחה לכן חושב זאת לשנים וע' מה שכתבנו בזה בסוכה מ"ח ע"א על מאמרם א"ל ששון לשמחה אנא עדיפנא כו' ועל העובדים את ד' וחרדים על דברו שמוזרים לחביריהם השמחים שלא יהי' שמחה של הוללות והכל לבד ורק שמחה שיש בה עבודת היולר ושיתנו שבח והודאה לה' ית' עליהם אמר קול אומרים הודו את ה' ע' אורח חיים סי' תקכ"ט סעיף ג' וד' ובשער תשובה שם ובהלכות חנוכה סי' תר"ע סעיף ב' ומג"א סק"ד וביאור הגר"א סק"ה :

שם דף ז' ע"א ישמעאל בני ברכני . כתוב בתורה פ' ויחי ויברך את יוסף ויאמ' האלקים כו' המלאך כו' יברך את הנערים ויקרא בהם שמי כו' הזכיר רק ברכה להנערים ועל יוסף עלמו לא הזכיר ברכה כלל כאן ומ"מ אמר ע"ז הכתוב ויברך את יוסף ול"ל לפי שהאב אוהב מאוד את בניו וחפץ מאוד בטובתם וטובתם הוא לו לנחת רוח נקרא ברכה שמברך להבנים של יוסף שבירך את יוסף—כן כשישראל עושין רלונו של מקום ונקראו בנים למקום ע' קידושין ל"ו ע"א וכתיב פ' ראה בנים אתם לד' אלקיכם וכן כתיב ישעי' ס"ג פ"ט בכל לרתם לו לר ע' תענית ט"ז ע"א כביכול כאילו ח"ו לו לר כן לענין מדה טובה ברכתם כאילו יברכו אותו ולכן אמר ישמעאל בני ברכני ור' ישמעאל הבין ג"כ ואמר יה"ר כו' ותתנהג עם בניך כו' לפנים משורת הדין וכנ"ל וקראם ג"כ בניך והבין שהכוונה שיברך את ישראל. וגם יש לומר לפי שכתב ביחזקאל ל"ו ואפין אותם כו' ויבואו ויחללו את שם קדשי באמור להם עם ה' אלה ומארלו יצאו ואחמול על שם קדשי אשר חללוהו בית ישראל כו' וקדשתי את שמי הגדול ולפי שהי' ר' ישמעאל כ"ג קרוב לחורבן המקדש השני שהי' עלול להתחלל שם שמים ח"ו ע"י חורבן וגלות ישראל ולהיפך הי' שמו מבורך כו' ולכן אמר ישמעאל בני ברכני היינו שלא יתחלל ש"ש כ"כ ע"י לרות ישראל ור' ישמעאל הבין שהכוונה על טובת ישראל ולכן אמר יה"ר שתתנהג כו' עם בניך כו' :

שם דף ז' ע"ב ראובן מה בין כו' ע' לקוטים מהגר"א שבסוף ספר דבר אלי' על איוב :

שם דף ח' ע"א גדול הנהנה מיגיעו יותר מירא שמים. ע' ביאור הגר"א על אגדות כאן וע' רוח חיים על אבות פרק שני :

שם דף ט' ע"ב וישאילום בעל כרחם דישראל משום משוי יש לומר שהיו בישראל חסידים שלא היו משנים דיבורם והבטחתם אפי' בדבר שמותרים לשנות (ע"ד שאמרו ברב ספרא ודובר אמת בלבבו במכות כ"ד) ולכן הגם שהיו מותרים שלא להחזיר מטעם שכר עבודה כמ"ש בסנהדרין ל"א ע"א כשתבעו מלרים לפני אלכסנדר מוקדן מה שהשאילום השיבום שיבלמו להם שכר עבודתם ע"ש ועוד היו טעמים והיתירים מ"מ כיון שאמרו להם שיחזירום הי' בדעתם באמת ובתמים לשלוח להם אח"כ בחזרה ורק אח"כ שרדפו מלרים אחריהם אלל הים להרגם והותר בוודאי לישראל להרוג את מלרים רודפיהם וממילא הותר להם גם ממונם וכמ"ש בב"ק קי"ט א' גופו מותר ממונו לא כל שכן ולא יהא ממונו חמור מגופו ע"ש ולא היה בדבר אפי' מדת חסידות להחזירם וישראל בלאתם לא ידעו שעתידין מלרים לרדוף אחריהם כדמוכח מקרא וישאו בני ישראל את עיניהם והנה מלרים נוסע אחריהם כו' ויראו מאד וילעקו כו' ויאמרו כו' ולכן כששאלו ממלרים חשבו לשלוח

לשלוח להם אחר שיחוגו לד' בחזרה. ושאלו רק לפי שצוה ד' והי' להם לטורח והי' זאת להם בעל כרחם משום משוי ורק ד' ידע שמצרים ירדפו אחריהם ויטבעו בים ולכן ציוה להם לשאול כי אחרי שירדפו אחריהם המצרים ישאר הכל ביד ישראל:

שם דף יו"ד ע"א שלא ילדה בנים לגיהנום. הנולדים במדינה אחת נקרא שהמדינה היא ילדה אותם ולא אחרת כמ"ש במועד קטן כ"ה ע"ב ארץ שנער הרה וילדה כו' ואמר במדרש לך לך פ' מ"ד שאברהם בירר לו גלות בבל כדי שלא יבוא לגיהנום. ואם לא היו בגלות ונולדו בארץ ישראל והי' נקרא שא"י הולידה אותם אז היו באים בגיהנום וכשא"י לא הולידה אותם רק הלכו בבבל ובבל הולידה אותם עי"ז גלותו ולא באו לגיהנום ולכן שמחה א"י שבבל הולידה אותם והיא לא ילדה אותם לגיהנום כנ"ל ורק נולדו בבבל ואח"כ שבו אליה. וע"ע מ"ש בזה הגר"א ז"ל בביאורו על מאמר דסבי דבי אתונא בד"ה א"ל הוה לן כודנייתא ובביאורו לאגדות בכאן:

שם דף יו"ד ע"ב אל תקרי גויך כו' ע' ליקוטים מהגר"א שבסוף ספר דבר אלי' על איוב:

שם דף ט"ז. ע"א אהלים מעלים את האדם מכף חובה לכף זכות. פי' כמ"ש בקדושין מ' ע"ב לעולם יראה אדם א"ע כאילו חציו זכאי וחציו חייב עשה מצוה אחת הכריע א"ע לכף זכות עשה עבירה אחת הכריע א"ע לכף חובה. שנקרא בדרך מליצה כמו משקל בכף מאזנים כף זכות וכף חובה. וזהו שאמרו שאפי' מי שרובו עוונות שנקרא שהוא במדרגת כף חובה ע"י זכות לימוד התורה ששכרה יותר גדול וגם מביא לידי מעשה וגם בכמות כתב הגר"א ז"ל ריש פאה שבכל מאמר שבלימוד התורה נחשב למצוה בפ"ע ולכן ע"י אהלים זוכה להיות רובו זכיות ובכף זכות:

שם דף כ' ע"ב והם מחמירים על עצמם כו' ע' ביאור הגר"א משלי כ"ב פסוק ט':

שם דף ל"ב א' ע"כ דברי הרב כו' ע' ביאור הגר"א ז"ל על אגדת ברכות כאן:

שם דף ל"ד ע"א ופליגי דשמואל כו' ע' ביאור הגר"א ז"ל על ספרא דצניעותא פ"א דף יו"ד ד"ה מלך השמיני הדר וע' מה שכתבנו בשיר השירים ז' א' על פסוק שובי שובי השולמית:

שם דף מ"ז ע"ב תשעה וארון ע' לקוטים מהגר"א שבסוף ספר דבר אלי':

שם דף נ"ט ע"ב הרואה חמה בתקופתה כו' ואימת הוה אמר אביי כל כ"ח שנין והדר כו' האלפס העתיק רק הרואה חמה בתקופתה וכל דברי אביי השמיט. וכן הבעל הלכות גדולות לא הביא רק הרואה חמה בתקופתה והשמיט כל דברי אביי וכתב הא"ז ז"ל בעהמ"ח הגהות בן ארי' על הש"ס בביאורו על הבה"ג וז"ל לפנינו איתא אמר אביי כו' והבה"ג השמיטו וכן הרי"ף השמיטו ונראה שלא הי' בגרסתם וכן נראה מדברי הערוך ערך חמה שהביא פי' אחר ע"ש עכ"ל הא"ז זצ"ל שם וכ"כ הגר"ע איגר זצ"ל בגליון הש"ס כאן שהערוך לא היה לו הגרסא ואימת הוי אמר אביי וע"ש שכתב ב' פירושים על חמה בתקופתה עכ"ל. וגם ברא"ש מבואר שס"ל שהגירסא הנכונה דלא גרסינן לדברי אביי שלא העתיק כלל דברי אביי ורק כתב בזה"ל והוא מכ"ח לכ"ח שנה עכ"ל ובכ"מ דרכו להביא מימרא של האמורא בשמו וכאן לא הזכיר שם אביי כלל והשמיט והדר מחזור כו' וגם השמיט שהוא בניסן שהוא עיקר גדול להשמיעני דקי"ל כמ"ד בניסן נברא העולם והברכה בניסן. וגם השמיט בשבתאי כו' להשמיעינן דצ"ל התקופה התחלת ליל י"ד דווקא גם לשון מכ"ח לכ"ח שנה אינו דומה ממש ללשון הגמרא ומכל זה מבואר בעליל שהרא"ש לא גרס כלל לדברי אביי ורק סברת עצמו כתב

שהוא

שהוא לכ"א שנה וכן מוכח לכאורה מדברי הר"ן בר"ה פ"א על מתני' דבארבעה פרקים העולם נידון שחקר שם אם קי"ל דבניסן נברא העולם או בתשרי ולא הביא ראי' מדברי אביי אלא דמברך מעשה בראשית על התקופה בניסן הרי ס"ל שבניסן נברא שאין לברך מעשה בראשית רק כשהוא כמו הבריאה וכמ"ש כאן לקמן והאידנא דשכיחי פרסאי כו' ע"ש וכן מוכח לכאורה ג"כ מן הריטב"א בחידושיו לר"ה דף כ"ז ע"א דמסיק להלכה שם דקי"ל שבתשרי נברא העולם ע"ש ולא הביא כלל לדברי אביי אלא לפחות להביא ראי' ולתרצו יעו"ש וכן מוכח לכאורה מן הגהות מיימין ה' ברכות פרק עשירי הלכה ט"ז אות ע' שהביא להלכה פי' אחר על חמה בתקופתה הנ"ל שמיזכר בערוך שם ואם הי' לפניו דברי אביי בגמ' שמפרש כן איך שייך שאנחנו נתפוס פי' אחר להלכה. וע' תשובת חתם סופר או"ח סי' נ"ו ומ"ש שם בשם הרי"ף תמוה מאוד ואולי ט"ס שם וצ"ל הר"י והוא ר"ת הרבינו יונה ע"ש. ובטעם הבה"ג והאלפס והרא"ש שהשמיטו הא דאביי יש לומר עוד משום דדברי אביי הוא למ"ד שהעולם נברא בניסן דלא שייך לברך עושה מעשה בראשית רק בעת הבריאה וכמ"ש למטה והאידנא דשכיחי פרסאי וכו' וס"ל להפוסקים הנ"ל דקי"ל דבתשרי נברא העולם וכדמוכח מהגמרא דר"ה כ"ז ע"א כמאן מצלינן האידנא זה היום תחלת מעשיך כר"א שבתשרי נברא העולם ואנן עושין ג"כ כן ונוסח הברכה שלנו בר"ה זה היום תחלת מעשיך א"כ קי"ל דבתשרי נברא ולא כאביי דהכא ולכן השמיטו לדברי אביי ורק העתיקו שהרואה חמה בתקופתה ולמ"ד דבתשרי נברא הי' תקופה הראשונה של הבריאה ביום ד' בבוקר ג' שעות וכמ"ש התוס' ר"ה ח' ע"ב והלבוש סוף ה' ר"ח ויהי' ראוי אז לברך ולכן השמיטו לגמרי כל דברי אביי בשבתאי כו' כן יש לתרץ על הבה"ג והאלפס והרא"ש. ומ"ש התו' בר"ה כ"ז ע"א לחלק בין מחשבה למעשה זהו רק לתרץ דברי הקלר אך לא מ"ש זה היום תחלת מעשיך שהוזכר מעשה בר"ה וכן מוכח בגמרא שם דאין לתרץ על תחלת מעשיך על מחשבה וע"ש היטב. וע' ר"ה י"ב ע"א תד"ה למבול וע"ע בריטב"א ר"ה כ"ז ע"א שכתב ג"כ דקי"ל דבתשרי נברא העולם וע' בר"ן פ"א דר"ה על המתני' דבארבעה פרקים העולם נידון וע' ביאור הגר"א ז"ל או"ח סי' תקפ"א סק"א וע"ש בשם הפסיקתא וכן הוא במדרש רבה אמור פ' כ"ט וכן בפרקי דר"א פ' שמיני וע' תוס' ר"ה י"ב ע"א כ"ז ע"א וע"ע תו' ר"ה ח' ד"ה לתקופות מבואר דס"ל דהמעברים ס"ל שבתשרי נברא העולם ע"ש היטב. וע' בשו"ע או"ח סי' תקל"ב שאנו אומרים היום הרת עולם וע"ש במג"א סק"א. וע' לבוש הטור והשו"ע סי' רכ"ט שלא העתיקו כלל שהוא בניסן ועל הטור יש לתרץ דסמך עלמו על מ"ש בסוף ה' ר"ח דתקופת ניסן הוא התחלת הלילה וכיון שאמר כאן בסי' רכ"ט שהוא התחלת הלילה נדע ממילא שהוא בניסן אך מ"מ קשה למה לא פירש בפירוש (אך על הרא"ש בוודאי אין לתרץ כן שהוא לא העתיק כלל התקופות בשום מקום) ויש לומר עוד בטעם השמטת הבה"ג והאלפס דברי אביי דלשיטת רבא יהי' מוכח שאין הלכה בזה כאביי וקי"ל כוותי' דרבא. והיינו דהרמב"ם ה' קידוש החודש פרק תשיעי ופ' עשירי הביא מחלוקות חכמי ישראל במשך זמן השנה. ה"א. שהשנה שס"ה יום ורביע מכוון והוא כשמואל עירובין נ"ו ע"א ונקרא תקופת שמואל. וה"ב. שהשנה הוא פחות מזה מעט כמבואר שם פרק יו"ד ונקרא תקופת רב אדא ע"ש במפרש וכתב הרמב"ם שם פ"י ה"ו שתקופת רב אדא עליה סומכין כו' והיא האמת יותר מן הראשון יעו"ש. והנה סדר הקביעות שלנו שמיוסד על מחזור של י"ט שנים ובתוכו שבעה שנים מעוברות

מעוברות כו' המבואר ברמב"ם פרק ששי ובטור סוף ס' ר"ח כתב הרמב"ם פרק חמישי ה"ב שהוא הלכה למ"מ ע"ב ומבואר שם פרק תשיעי שלתקופת שמואל הנ"ל יש יתרון בכל מחזור שעה ותפ"ה חלקים משא"כ לתקופת רב אדא הוא מכוון לעולם עם המחזור בדייק כמש"ש פ"י והקשה שם המפרש בפרק תשיעי על תקופת שמואל הא במשך שנים רבות יוכל להתקבץ יתרון שעה ותפ"ה חלקים עד שיהיה התקופה אחר הפסח ע"ש ויש לתרץ על זה כמה דרכים. והא' הוא כי אפילו אם יזדמן לפרקים התקופה מאוחר הא תני' בסנהדרין דף י"א ע"ב דעל התקופה של תשרי לבד אין מעברין ע"ש. ורק דיקשה עדיין ממ"ש בר"ה כ"א ע"א שלח ליה רב הונא בר אבין לרבא כד חזית דמשכה תקופת טבת עד שיתסר בניסן עברה להאי שתא ולא תחוש לה כו' ע"ש בתוס'. ולתקופת שמואל יתכן כן במשך שנים רבות שיהי' התקופה אחר ט"ז בניסן כנ"ל. אך גם זה לא קשה שזה אינה רק דברי אמורא ויש לומר דשמואל דס"ל תקופת שמואל לית ליה הא דשלח כו' לרבא הנ"ל ע"ש בתוס' וא"כ רבא שקיבל דבריו ע"כ ס"ל כתקופת רב אדא שהיא שוה עם המחזור כנ"ל דאל"כ לא יהי' הקביעות שלנו מכוון להנ"ל והכא דברי אביי הוא לחשבון תקופת שמואל הנ"ל א"כ רבא פליג עליה וכנ"ל וקי"ל כרבא ולכן יפה השמיטו הש"ג והאלפס לדברי אביי דלא קי"ל כוותיה ורק כרבא וכתקופת רב אדא וכנ"ל שיש לפי התקופה שלה חשבון אחר מתי לברך לפי חשבון התקופת רב אדא מתי שעולה על התחלת ליל ד' וכנ"ל וע' חתם סופר סי' כ"ו. ויש לתרץ עוד דרבא ס"ל כשיטת הרמב"ם פי"ב לחשבון התכונה עולה השנה שס"ה יום ורביע פחות אחד עשר מינוט וכ"ה שיטת התוכנים האחרונים. והנה לתקופת רב אדא שם איך ראוי לחשוב זמן הברכה יש לומר בזה דהנה המג"א סי' רכ"ט סק"ה כתב שאם לא בירך עד אחר שלש שעות בבוקר לא יברך שכבר עברה ממקום הזה עכ"ל ויש לעיין כיון שמקום של משך ג' שעות נחשב למקום אחד (בגלגל במהלך השנתי) א"כ ה"ה אם יפול התקופה בג' שעות אחר התחלת ליל רביעי הי' ראוי ג"כ לברך הברכה בבוקר כיון שהחמה היא במקום שהיתה בעת הבריאה שמקומה בזמן הזה נחשב הכל למקום אחד. וא"כ למה אמרו בגמרא דווקא בשבתאי שהוא שעה ראשונה. ויש לתרץ דאין הכי נמי רק משום דלא יתכן באופן אחר כהרי מפירש בעירובין נ"ו ע"א דתקופת שמואל תקופת ניסן אינו חל לעולם רק או בהתחלת הלילה או בששה שעות אחר התחלת הלילה וחשבון זה של אביי הוא רק לתקופת שמואל הנ"ל. — ולפ"ז לתקופת רב אדא שיתכן שיחול בכל זמן אם תחול תקופת ניסן גם בשלש שעות ראשונית של התחלת ליל ד' יהי' ג"כ זמן ברכת החמה למחר. וזמן תקופת רב אדא שברמב"ם שם פרק עשירי עולה השנה שס"ה יום חמשה שעות נ"ה מינוט בקירוב ועפ"ז דרך הנ"ל אם יהי' פעם אחד תקופת רב אדא התחלת ליל ד' מכוון יהי' פעם שני אחר מ"ה שנה ליל ד' שני שעות עם י"ד מינוט ורביע. ויהי' אח"כ פעם שני בליל ד' אחר כ"ח שנה שלשה מינוט אחר התחלת הלילה ואח"כ עוד הפעם אחר מ"ה שנה ואח"כ עוד הפעם אחר כ"ח שנה וחוזר חלילה עד איזה משך כן. — ולשיטת הדגול מרבבה סי' רכ"ט שעד קרוב לשש שעות נחשב מקום אחד כן לענין הברכה ולפ"ז אם יהי' התקופה פחות מששה שעות מהתחלת הלילה יהי' אפשר לברך ע"ד הנ"ל ויעלה באופן זה אם פעם ראשון בהתחלת הלילה יהי' אח"כ אחר י"ז שנה. ואח"כ עוד הפעם אחר כ"ח שנה ואח"כ אחר י"ז שנה ואח"כ אחר כ"ח שנה וכן חוזר חלילה משך זמן רב וע"פ הנ"ל יתכן לומר ולתרץ דברי אביי גם

לפי

לפי תקופת רב אדא ורק במקום גרסתינו כל כ"ה שנה אות כ' מיותר וצ"ל לכ"ח שנה ופי' שאלו לאביי אימת הוה והשיב לכ"ח שנה וכנ"ל פירש בעת הזה יהי' לכ"ח שנה ואז יהי' הוא התחלת הלילה בשבתאי כו' וכן עולה החשבון שכשיהי' לכ"ח שנה יהי' בהתחלת הלילה ועי' תשובת חתם סופר שם מה שכתב בזה ועי' חידושי רע"א על שו"ע או"ח סי' רכ"ט שם שהגאון מהר"ל מפראג ז"ל בירך בלא שם ומלכות ועי' לקמן עירובין נ"ו ע"א ומה שנכתוב בענין התקופות ברצות ד' ית' במקום אחר וע"פ הנ"ל יש דרך ג"כ לפרש דברי אביי גם לשיטת התוכנים האחרו' הנ"ל ולגרוס לכ"ח שנה ועי' הגהות בן ארי' על אורח חיים סי' רכ"ט:

שם דף ס"א ע"ב שגופו חביב כו' עיין לקוטים מהגר"א שבסוף ספר דבר אלי':

שם דף ס"ג ע"ב כופלין לו פרנסתו כו' מעופפת לו כציפור. טוב פרנסה הוא בשני דברים. שתהא מרובה ובריוח ולא בצימצום וע"ז אמר כופלין פרנסתו כו'. ושתבא לו בנקל שלא יצטרך לעמול בזעת אפו ולרדוף אחריה רק תבוא אליו בנקל וע"ז אמר פרנסתו מעופפת לו כציפור כו' ועי' יומא ע"ה לצדיקים ירד להם מן על פתח בתיהם כו' בינונים כו':

מסכת שבת

בדף כ"א ע"א לדידי חזי לי קיקיון דיונה כו' ע' ביאור הגר"א על זה בביאורו על יונה קפיטל ד' פסוק ו':

דף כ"ט ע"ב מפתחות הפנימיות כו' דלית ליה תרעא עיקר הכל היא לקיים ולשמור התורה ושלא יחטא וזהו נקרא הדירה והבית. וכדי שידע מה להזהר ולא עם הארץ חסיד ושלא יחטא בשוגג לזה המפתח התורה. וכדי שישמור ויקיים מה שידע ולא יחטא במזיד לזה המפתח יראת ד' וכמ"ש (פ' יתרו) למען תהי' יראת ד' על פניכם לבלתי תחטאו וכמ"ש במשלי ט"ז ו' וביראת ד' סור מרע. וכתיב יראת ה' מקור חיים לסור ממוקשי מות (משלי י"ד כ"ז) וזהו המפתח השני להמזידות. ולפי שאמרו באבו' כל שיראת חטאו קודמת לחכמתו חכמתו מתקיימת לכן נחשב יראה מפתח החיצון והראשון והתורה נחשבת למפתח השני והפנימי. ואמרי ווי דלית לי' דרתא היינו שאינו מקיים מה שלומד שזהו הדירה כנ"ל ותרעא לדרתא שלומד וכשילמוד לא יקיים ח"ו:

דף ל' ע"א שאיל שאילתא כו' ע' ביאור הגר"א ז"ל משלי ט"ו פסוק כ"ג:

דף כ"ה ע"ב יען לא האמנתם בי כו' עיין בחידושי אגדות שכתב שטעם תנא הראשון לפי שמפרש יען לא האמנתם בי לכן לא תביאו את העם אבל מ"מ היו יכולים לחיות ויהושע יכניס רק מתו שלא בחטא. וטעם ר' שמעון בן אלעזר שלא רצה לתרץ ומוכיח מלשון הכתוב יש לומר דפליגי בפלוגתא שביבמות דף כ' ע"א בשנים של דורות (שנים שפוסקים לאדם בשעת לידתו) דרע"ק ס"ל שבשום אופן אין מוסיפין לו ורק אם זכה משלימין לו. לא זכה פוחתין לו וחכמים אומרים שאם זכה גם מוסיפין לו ע"ש ובאם מת בלא חטא בוודאי צריך להשלים מספר שנותיו שנקצבו לו. ואם משה ואהרן מתו בלא חטא צריך לומר שביום מותם כבר נשלמו שני דורות שלהם וא"כ קשה איך אמר אם האמנתם היו מביאים הא נשלמו שני דורות שלהם. וצ"ל שאם האמנתם היו מוסיפין להם וכחכמים ביבמות שם. וכן ס"ל לתנא הראשון שבכאן לכן יוכל לומר שמתו בלא חטא שמסתברא לו שאין לומר שבחטא קל של מי מריבה ימותו — אבל ר' שמעון בן אלעזר ס"ל כר"ע שם שאם שלמו מספר שנותיו אין מוסיפין

בשום

בשום אופן וא"כ כשאומר יען לא האמנתם הא אם האמנתם הייתם מביאים את הקהל וא"כ עדיין לא הגיע הזמן של שנותם שאם היו כלים שנותם בלתי אפשר להם להביא כיון שאין מוסיפין בשום אופן ויצטרכו למות וא"כ ע"כ צ"ל שעדיין לא הגיע זמן סוף שנותם. וא"כ קשה עכשיו גם שלא האמנתם למה לא היו עד סוף מספר שנותם כיון שמיתתם הוא שלא חטא וא"כ ע"כ צ"ל שבאמת גם מיתתם בחטא הזה הי'. ומדוקדק מאוד לשון רשב"ם יען לא האמנתם בי הא אם האמנתם עדיין לא הגיע זמנכם להפטר מהעולם היינו זמן שנות דורות שלהם וכנ"ל וע' ביאור הגר"א ז"ל על התורה ברכה אופן שני לד' ז' שכתב שהיה ראוי למשה לחיות עוד שלשים שנה וע"ש :

דף פ"ז א' והוא יום (א' דפסח) ה' בשבת הי' ע' פירש"י ע"ז דף ט' ע"א שמבריאת העולם עד יצ"מ הי' ב' אלפים תמ"ח שנה ואם נפרש שבשנת תמ"ח יצאו. ועולה לפי חשבון המדוקדק של הרמב"ם ה' קידוש החודש פי"ב שאותו שנה או שנה שלפניה מעוברת היתה שאל"כ לא היו פסח באביב ע' ראש השנה כ"א ע"א וא"כ עולה לפי חשבון המולדות שמולד ניסן הנ"ל הי' בליל שלישי שמונה שעות תש"מ חלקים. וידוע שלפעמים מתאחר מולד ניסן האמיתי מן האמצעי עד יותר מעשר שעות ועוד יותר וא"כ יש לומר שהי' אז מולד האמיתי מעט אחר חצות היום של יום ג' ובלתי אפשר היתה להתראות ביום ג' כמ"ש בר"ה דף כ' ע"ב ולא נראית רק ביום ד' בערב וראוה העדים והעידו למחר ביום ה' וקידשו החודש והי' ביום ה' בשבת יום א' דפסח. ומדוקדק עפ"ז לשון הפסיקתא מובא בילקוט ע"פ החודש הזה כו' בזה"ל ואותו חודש שאמר הקב"ה למשה נולד משש שעות ולמעלה ולא היה כח בעין לראותו והראה לו הקב"ה ואמר לו החודש הזה עכ"ל ומ"מ לא היו רשאין לקדש ע"פ ראיה של משה שהי' בנס רק עד שראוהו ביום ד' בערב כנ"ל ולשיטת הרמב"ם ה' ק"ה פי"ז שאינו נראה הירח קודם י"ח שעות בוודאי ניחא וא"צ לומר שהאמיתי היה מאוחר. ולשיטת התוס' בר"ה דף ח' ע"א ד"ה לתקופות שבחשבון שנים שלנו חושבים ה' ימים של ששת ימי בראשית לשנה יש לומר ג"כ שב' אלפים תמ"ח היה מיום בריאת אדם הראשון וא"כ צריך לחשוב שנה אחת מאוחרת וגם נאמר שעברו ב' אלפים תמ"ח שנים שלימות ובשנת תמ"ט יצאו וא"כ למספר שנים שלנו הי' בשנת ב' אלפים ת"נ—עולה מולד ניסן הזה של שנת ת"נ הנ"ל בלילה השייך ליום ה' שני שעות של"ב חלקים. ולפ"ז יש לומר שראו הירח ביום ה' בערב קודם הלילה והספיקו לומר מקודש החודש בו ביום ונתקדש יום ה' לר"ח והיה ג"כ ה' א' דפסח ע' משנה ריש פ"ג דר"ה דף כ"ה ע"ב וברמב"ם ספ"ב מה' קידוש החודש ולמ"ד שהיה יום פסח ביום ו' עס"ק ס"ל שראוהו הירח ביום ה' בערב ולא קדשוהו אז רק העידו העדים למחר ביום ו' וקידשו את החודש ועל פי כל הנ"ל הכל מבואר ומכוון (וע' הגהות בן ארי' בר"ה שם על תוס' שם דף ח' ע"א):

דף ק"ד ע"א מאי טעמא כרעי' ד"ה כו' ע' ביאור הגר"א ז"ל משלי ח' פסוק ג' :

דף קי"ד ע"א על חלוקו להפכו כו' ע' ביאור הגר"א משלי כ' פסוק כ"ג ול"א פסוק י"א :

דף קי"ט ע"ב אין העולם מתקיים אלא על הבל תינוקות של בית רבן ע' ביאור הגר"א על סבי דבי אתונה ד"ה גברא דאוזיף כו' :

דף קנ"ב ע"א עד ארבעין שנין מיכלי מעלי כו' ע' ביאור הגר"א משלי כ' פסוק כ"ט :

דף קנ"ב ע"ב תנה לו כדרך שנתנה לך בטהרה כו' משל למלך שחלק בגדי מלכות לעבדיו כו' הלכו ועשו בהן מלאכה כו' פתאום כו' ולקמן

דף

דף קנ"ג ע"א הביא משל אחר שזימן את עבדיו לסעודה כו' טפשין שבהם הלכו למלאכתם כו' והענין כי המוסר שיזדרז האדם לתקן את עצמו כי לא ידע האדם את עתו. הם על שני דברים הא' על סור מרע היינו על מה שחטא לתקן אותם בתשובה וכמ"ש בקהלת ט' ד' כי כל אשר יחובר אל החיים יש בטחון ופירשו חז"ל יש בו בטחון לעשות תשובה וכיון שמת אבדה תקותו (ילקוט קהלת שם) ולכן אמר לקמן קנ"ג ע"א ישוב היום שמא ימות למחר ונמצא כל ימיו בתשובה. והב' על עשה טוב למהר לקנות לנפשו מצות ומע"ט למען יזכה לשכר לעוה"ב וכמ"ש לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצות קודם שימות שכיון שמת נעשה חפשי מן התורה ומן המצות שנאמר במתים חפשי כו' שבת דף למ"ד ע"א יעו"ש וע"ז פירש רבינו יונה בשערי תשובה שער השני דרך הקרא שמביא לקמן בכל עת יהיו בגדיך לבנים ושמן על ראשך אל יחסר (קהלת ט' ח') לובן הבגדים הוא משל על נקיות הנפש בתשובה. ושמן הוא משל למעשים טובים ושם טוב עכ"ל וע"ש עוד וכן מצינו לשון רחיצה על התשובה רחצו הזכו הסירו רוע מעלליכם מנגד עיני (ישעי' א') וכתוב (תהלים נ"א) הרב כבסני מעוני וכתוב כבסי מרעה לבך ירושלים כו' (ירמי' ד') וכן אמר על שני דברים אלו (בקהלת א') מעות לא יוכל לתקון וחסרון לא יוכל להמנות היינו על החטאים אם לא ישוב בעוה"ז הוה מעוות לא יוכל לתקון ועל חסרון המצות הוא חסרון לא יוכל להמנות ובזה יבואר הקרא קהלת י"ב וזכור את בוראיך בימי בחורותיך עד אשר לא יבואו ימי הרעה והגיע שנים אשר תאמר אין לי בהם חפץ. הזכיר שני דברים. בראשון הזכיר ימי. ובשני הזכיר שנים. ובראשון הזכיר הרעה. ובשני הזכיר אין לי בהם חפץ. והמה שני דברים הנ"ל כי בעד החטאים יש עונש מר מאוד כמ"ש הרמב"ן שכל יסורי איוב לא יספיקו לעונש מן העבירות אך לעומת זה יש מעלה שאינו לעולם מחטאים קטנים רק כמ"ש משפט רשעים בגיהנום י"ב חודש אינם מגיעים לשנים רק לימים מלבד החטאים הגדולים שאין מדבר בהם כאן רק בסתם בני אדם שאינם חוטאים רק לפעמים במקרה ע' ר"ה דף י"ז ע"א. ולכן אמר על הזריזות לשוב ולתקן חטאיו להנצל מן העונש המר וזכור את בוראיך ולמהר לשוב עד אשר לא יבואו ימי הרעה דווקא — ולעומת דבר השני חסרון המצות וחסרון השכר ע"ז אמר שנים אשר תאמר אין לי בהם חפץ. פי' לא יהי' לי השכר אשר זהו עיקר חפץ האדם והשכר. כתב הרמב"ם סוף פי' המשנה שהוא נצחי א"כ חסרון השכר הוא חסרון נצחי שייך ע"ז לומר שנים וע"ז אמר שנים אשר תאמר אין לי בהם חפץ — ועפ"י הנ"ל מבואר כאן בגמ' שני המשלים שבכאן דף קנ"ב ע"ב מדבר המוסר שיהי' נקי מחטא וע"ז אמר כשם שנתנה לך בטהרה בלא חטא כן אף אתה בטהרה וכמ"ש בב"מ דף ק"ז שיהי' יציאתך מן העולם בלא חטא כמו ביאתך לעולם בלא חטא לכן הביא ע"ז משל שלא יהי' הבגדים מלוכלכים בחטא רק יהי' מגוהצים ונקיים בלא אבק ושחרות כלל, ואמר ע"ז ונתנו לכובס כנ"ל שהוא נקיון החטא בגיהנום וכפי' רש"י ולפי שכאן דרש הקרא והרוח תשוב אל האלקים אשר נתנה תנה לו כדרך שנתנה לך וא"כ אינו מדבר על המצות שנהפוך הדבר שצריך לבוא בתוספות מצות רק קאי הקרא על טהרה מעבירות כמו שניתנה לכן דריש כן. ולקמן ד'קנ"ג ע"א שמבי' שם הקרא בכל עת יהיו בגדיך לבנים ושמן על ראשך אל יחסר שהם שני הדברים החטאים לנקות והמצות להוסיף הביא המשל הכולל שניהם הסעודה הוא משל על השכר ע' תענית כ"ה ע"א גבי ר' חנינא בן דוסא שצדיקים יאכלו על שולחן ג' רגלים כו' ע"ש וע' סוטה מ"ח ע"ב מי גרם לצדיקים שיתבזבז שולחנם לעתיד לבוא ומה שכתבנו שם

ומ"ש

ומ"ש פקחון שבהם קשטו עלמם כו' הוא משל ג"כ על תיקון החטאים כנ"ל והטפשים נכנסו לפניו כשהם מלוכלכים כו' ג"כ על החטאים וכנ"ל וכדרך הנ"ל. ומה שכתבנו למעלה שחסרון המלות נקרא אין לי בהם חפץ היינו המלות שאינם מחוייב לעשותם רק אם ירבה אותם יהי' לו שכר הרבה אך לא שייך זאת על המלות שחייב לעשותן שמניעת העשיה ג"כ לחטא נחשב ויענש ג"כ עליהם. ועי' חגיגה דף ט' ע"ב שדרשו מעוות לא יוכל לתקן זה שביטל ק"ש של שחרית כו' נראה שלא פירשו על כלל העוונות וכמו שכתבנו למעלה לפי שאם נפרש כן נלטרך לומר דהקרא איירי דווקא לאחר מיתה שכל זמן שהאדם חי יש בו תקוה לעשות תשובה שלמה ולהתקן ע"ש בגמרא והם דרשו גם בחיי האדם הקרא דמעוות כו' לכן דרשו זה שביטל כו' פי' שבאם יחסר לאדם מלוה יתכן לפעמים שימריץ הרבה לעשות כנגדן מלות כאלו בכפלים אבל מלוה הקבוע לה זמן פ"א ביום כמו ק"ש בלתי אפשר להשלים שבכל יום ילטרך לקרות ק"ש ביומו ולא יוכל לתקן את המעוות מה שהחסיר המלוה בו ביום. וכן וחסרון לא יוכל להמנות שנמנו חבריו לדבר מלוה והוא לא נמנה עמהם כי אינו דומה רבים העושים מלוה ליחיד העושה מלוה כמו שפירש"י ר"פ בחוקותי וא"כ אין בידו למלאות החסרון שבאם יעשה מלות כמותן לעלמו עדיין לא יהי' לו שכר של רבים העושים שהי' לו אם הוא היה נמנה עמהם :

דף קנ"ג ע"א בני גלילא אמר עשה דברים לפני מיתתך בני יהודא אמרי עשה דברים לאחר מיתתך ולא פליגי מר כי אתרי' ומר כי אתרי'. אולי יש לפרש שיש עוד כוונה בזה שבילקוט סוף תורה איתא בזה"ל אמר משה התורה הזאת שקבלתי ממינך שמא מבאמות נקראת על שם אחר אמר לו הקב"ה חס ושלום לשמך היא נקראת שנאמר זכרו תורת משה עבדי עכ"ל ויבואר ע"פ מ"ש דודי הרמו"ר זיע"ל בתבונה והוא באבן ישראל דרוש יו"ד ותוכן דבריו שהמלמד לשני והשני למד לשלישי וכו' (אי שנגרם לו במלוה אחרת) ונמשך הדבר עוד לחמישי וששי כמו על הכל יש להראשון שכר לפי שהוא הגורם הראשון אע"ג שכבר כח מייסדה ולכן גם במלות של עכשיו יש להאבות זכות בהם ע"ש וזה הדבר שאל משה שהוא קיבל התורה מידו של הקב"ה ולימדה לישראל והוא הגורם הראשון ואולי כשימות וילמדו אחרים לישראל שמא מאז והלאה יפסק זכותי ויהי' נקראת התורה על שם אחר ולא יהי' לו בזה זכות ועי"ז השיבו ה' חס ושלום לשמך היא נקראת והביא ראי' שבעת הנביא מלאכי נאמר זכרו תורת משה עבדי שתורתם שלמדו בימי מלאכי נקרא ג"כ על שמו. ועד"ז אמרו בב"ב קט"ז ע"א דוד שהניח בן כמותו לא נאמר בו מיתה כי כשבנו הבא מכח האב עוסק בתורה ובמלות נחשב לו במקצת כאילו הוא עושה וכאילו לא מת לגמרי. ועי"ע בנדרים מ"א א' אתה עשית אותי ואת חייא איכא דאמרי אתה עשית את חייא וחייא עשה אותי ונ"מ בדבר הנ"ל אם לימוד רבי שהוא השלישי אם נקרא ג"כ על שם קלרא כאילו הוא עשה גם את רבי ואמרו סנהדרין המעשה את חבירו לדבר מלוה כאילו עשאו כו' (סנהדרין ל"ט ע"ב) ואמרו בעירובין נ"ג ע"א שבני יהודא גלו מסכת פירש"י שלמדו לאחרים ע"ש וכפירש"י בגיטין נ"ט ע"א ובני גלילא לא גלו מסכת—ולכן בני גלילא שבמקומ' לא היו מלמדים לאחרים לא היו להם זכות הנ"ל אחר מיתתם רק תורתם שלמדו בחייהם הם היו להם והיו אומרים עשה דברים לפני מיתתך פי' לפני מיתתך וכמ"ש בשבת למ"ד ע"א לעולם יעסוק אדם בתורה ובמלות קודם שימות שכיון שמת נעשה חפשי מן התורה ומן המלות והם לא עשאו אימתי וז"ש מר כי אתרי' ומר כי אתרי'— וביהודה דגלו מסכת שהיו להם המעלה שהיו מלמדים

מלמדים לאחרים ועי"ז הי' נחשב להם כאילו גם אחר מטתם אחר שמתו עושים תורה ומצות מה שמלמדים ועושים תלמידי תלמידיהם שבא ע"י גרם שלהם והיו מזרזים אותם לזה לאמר שיעשו דברים שיהי' גם לאחר מטתם שישתדלו שגם אחר מטתם ומיתתם יהיו הם עושים תורה ומצות היינו ע"י מה שיעשו הבאים מכחם וכנ"ל וע' מה שכתבנו בחגיגה ה' ב' בשמואל שנתיירא וזהו שאמר כאן מר כי אתרי' ומר כי אתרי' שביהודה היו מלמדים לאחרים כנ"ל:

מסכת עירובין

דף כ"ו א'. ע' מ"ש סוף ס' ברייתא דשמואל בענין התקופות וע"ש עוד בפי' הגמרא לא ילאה חמה כו':

מסכת פסחים

דף כ"ב ע"ב. לאת ה' אלקיך פירש ע' חידושי אגדות למה לא פירש בקרא הקודם גבי ואהבת את ד' וז"ל בן הגר"א ז"ל בביאור הקדמת תיקוני זוהר דף ו' ע"א אות ג' כי אינו דומה בחינת אהבה ליראה כי אהבה מותרת לבניו ולקרוביו והתורה בעצמה צוותה ואהבת לריעך כמוך (פי' והי' יודע לדרוש את דאהבה לרבות ת"ח) אבל בחינת יראה כיון שירא מד' אסור לירא ולפחד משום בריה כמ"ש ישעי' נ"א י"ב מי את ותיראי מאנוש ימות כו' לכן כשהגיע לאת ד' אלקיך תירא פירש עד שבא רע"ק ולומד לרבות ת"ח ואותו היראה היא יראת ד' ויראת כבוד התורה כו' עכ"ל:

דף כ"ו ע"א. ברוך שם כבוד מלכותו כו' אם תאמר יש לה גנאי כו' כתיב וחסידיך יברכוך כבוד מלכותך יאמרו וגבורתך ידברו להודיע לבני האדם גבורותיו וכבוד הדר מלכותו. בפסוק הראשון הקדים כבוד מלכותך ואח"כ וגבורתך ובפסוק שני להיפך גבורותיו וכבוד הדר מלכותו. וע' בפירושינו לשיר השירים בעז"ה (ג' י"א) על פסוק בעטרה שעיטרה לו אמו כו' ובביאור הגר"א ז"ל למשלי כ"ז כ"ז שכשמקבלין עול מלכותו ית' ברצון טוב ובאהבה זה נקרא מלוכה. וכשהוא רק מיראה מחמת עונש ובעל כרחו נקרא מושל ע"ש וז"ש בר"ה ע"ז שתמליכוני עליכם וכשהוא באהבה וברצון (וגם ברוב עם) נקרא כבוד ואם הוא בעל כרחו מיראת העונש אינו כבוד כ"כ רק נקרא גבורה שהוא גבור תקיף וראוי לירא ממנו ותנן באבות פ"א אל תהיו כו' אלא הוו כעבדים המשמשין את הרב שלא ע"מ לקבל פרס. וגם יהיה מורא שמים עליכם וכמ"ש (מובא תוס' סוטה כ"ב ב') שאם באת לפרוש אין יירא פורש ואמרו נדרים ס"ב ע"א למוד מאהבה וסוף הכבוד לבוא. א"כ להחסידים נ"ל העיקר עבודת ה' באהבה רבה ובכבוד שזהו נקרא כבוד מלכותו. וע"ע ע"ז י"ט א' ובדף ה' ומה שכתבנו שם וגם נוסף לזה נ"ל גם כן יראת עונש שזה נקרא גבורה וזהו וחסידיך יברכוך ומתחלה כבוד מלכותך יאמרו ואח"כ וגבורתך ידברו ואהבה שהוא בשמחה נאמר בו אמירה לשון רכה וגבורה שהוא לאיים ופחידה נאמר בו דיבור לשון קשה. אבל להמון בני אדם צריכין לעלות ממדרגה למדרגה והלואי שיהיה להם יראת העונש כראוי וכמ"ש ברכות כ"ח ע"ב יה"ר שיהי' מורא שמים עליכם כמורא בשר ודם ע"ש ואח"כ צריך לעמול ג"כ להשיג אהבה ויראת הרוממות שנקרא כבוד מלכותו וז"ש על החסידים כשמודיעים לבני האדם שהם מדרגה פחותה מתחלה להודיע לבני האדם גבורותיו ואח"כ וכבוד הדר מלכותו. ויען מדבר כשמודיעים לבני האדם שהם רבים וכתיב משלי י"ד פ' כ"ח ברוב עם הדרת

מלך

מלך (ע' מגילה כ"ז ע"ב) לכן הוסיף תיבת הדר. והנה בני יעקב הי' להם כולם מעלה הזאת קבלת מלכותו באהבה ובכבוד לכן אמר יעקב ברוך שם כבוד מלכותו בזה נקרא כבוד מלכותו כנ"ל ומשה שאמר את התורה לכל ישראל והי' להם הרבה שלא הי' ברצון כ"כ וכמ"ש שכפה עליהם הר כגיגית ע' שבת פ"ח ע"א (וע' לקמן בע"ז ה' א' מי יתן כו') ולכן לא אמר ברוך שם כבוד מלכותו. ואנחנו אבר מהראוי לומר שמע ישראל באהבה ובכבוד א"כ לפי דמיון שלנו שמשיגים מעט בזה יש לנו לומר ברוך שם כבוד מלכותו. אבל אם נאמר זאת בפרהסיא הר נחשב לנו לגאוה גדולה שבטיחין אנחנו בהגענו למעלה זאת וזהו לנו לגנאי שאנחנו מתגאים ומתפארים לומר עלינו שיתברך כבוד מלכותו אשר עלינו כן ית' לעולם ועד לכן התקינו שיאמרו בחשאי. וז"ש לא נאמר כו' הרי אמרו יעקב ואולי גם לנו יש קצת מעלה הזאת. נאמר הא לא אמרו משה לפי שהם לא הי' להם המעלה היינו לכל ישראל כולם ואולי כן אנחנו לכן התקינו שיאמרו בחשאי כו' תאמר יש לה גנאי וכנ"ל שהחשב לנו לגאוה כנ"ל ולכן ביו"כ שברוב ישראל מקבלים מלכותו ית' אומרים אותו בקול רם:

דף פ"ט ע"ב. מאה פפי ולא חדא רבינא כן הוא החשבון בדקדוק. בדרך משל. אם יניחו בשותפות כל אחד תשעה. כשישתתף עם מאה פפי ויהי' בשותפות שה"כ תשעה מאות ותשעה וכשאוכל הוא אחד אוכל כל אחד מהם ארבעה כשיאכל הוא שני ככרות ורביע יאכלו המה תשעה מאות ונשאר עוד מעט. משא"כ עם חדא רבינא ויהי' בשותפות שמונה עשר וכשאוכל הוא אחד אוכל רבינא שמונה וכשיאכל הוא רק שנים יאכל רבינא ששה עשר ולא יש עוד א"כ טוב לו עם מאה פפי שישיג רביע כיכר יותר מן עם חדא רבינא:

שם ל"ד ע"א. אמר רבא שיתא אלפי פרסי הוה עלמא כו' חדא גמרא כו' אע"ג שהגמ' מסיק תיובתא דרבא מ"מ גמרא שלו בודאי אמת אלא שפירושו שהיקף כל כדור הארץ למעלה ולמטה כל ההיקף הוא שיתא אלפי פרסי (שלא כמו שרצה רבא לפרשו) והוא בקירוב בערך כאשר יחשבו התוכנים האחרונים (חמשה אלף וארבעים פרסאות) כי פרסאות של הגמרא הם קטנות משלהם שכל פרסה רק ד' מילין שהם אלפים אמה של ששה טפחים ולכן החשבון בקירוב בערך א' (וע' סוכה דף ח' ע"א פורתא כו'):

שם. מצרים הי' ארבע מאות פרסה כו' נראה לפרש הי' לשון עבר דווקא. לפי שהטעם שמודיע לנו גודל ארץ מצרים הוא כי נ"מ לדינא לענין איסור הישיבה במצרים וכן העתיק הרמב"ם להלכה ה' מלכים פ"ה ה"ז ארבע מאות פרסה כו' ע"ש (ועיין שם בהגהות מימוני ובשדי חמד בדברי חכמים סי' י"ח) ומקום האיסור לפי המקו' שהי' כשיצאו ישראל ממנה שאז נצטוו עליה ואז היתה ארבע מאות פרסה על ארבע מאות פרסה וא"כ יתכן שנתקטנה וחלק ממנה כבשוה שאר מלכות ונקרא ג"כ על שם אחרים וכמ"ש על מצרים ביחזקאל כ"ט והי' שם ממלכה שפלה כו' והמעטתים לבלתי רדות עוד בגוים וא"כ יתכן שגם המדינה נתקטן מקום שנקרא על שמה ומ"מ מקום האיסור הוא כמו שהי' ע' רמב"ם שם ולכן אמר כאן מצרים הי' פי' אז כשיצאו ישראל ממנה (ואגב מזכיר ג"כ גודל כוש והעולם) — ויש לומר עוד שמצרים לא היתה מרובעת רק צד אחד ארוך ארבע מאות פרסה וצד א' ג"כ ארוך ד' מאות פרסה ושני הצדדים כמו ד' או ר' כזה ד וזה נקרא ג"כ ד' מאות פרסה על ד' מאות פרסה ולפ"ז יהי' כלל גדולה פחות מאילו היתה מרובעת ולכן יעלה גם גודל העולם פחות ולפי מ"ש שהפרסאות של הגמרא הם קטנות מפרסאות

של

של התוכנים וכנ"ל ובכל זה יש להשוות דברי הגמרא עם דברי התוכנים בגודל כדור הארץ:

שם צ"ד ע"ב גלגל קבוע ומזל חוזר ע' ספר אמונת חכמים פרק א' ופרק חמישי ועיין אדרת אלי' ריש בראשית פסוק ראשון ואת הארץ:

מסכת חגיגה

דף ט' ע"ב. מעוות לא יוכל לתקן זה שביטל ק"ש כו' וחסרון לא יוכל כו' ע' מה שכתבנו בשבת דף קנ"ג ע"ב בזה:

דף י"ב ע"ב. ווילון אינו משמש כו' אולי יש לפרש שהם הקיטורים העולים מן הארץ והאויר הלח המסבב את הארץ שיש מן הראשונים שקוראי' אותו רקיע ע' מ"כ פ' שלשים והאברבנאל ריש בראשית ע' מ"ש במעלה בפסחים צ"ד ולפי שהקיטורים הנ"ל מאירים ג"כ ע"י אור השמש או הירח או הכוכבים המאירים בהם. אך ביום אינו נרגש. וכשהדבר מאיר נקרא שיוצא כמו הכוכבים שנקרא בלילה צאת הכוכבים ובבוקר נקרא כניסת הכוכבים כן אמר על ווילון הנ"ל נכנס שחרית ויוצא ערבית וכמ"ש הרמב"ם משנה ראשונה דברכות שמה שמאיר בעמוד השחר הוא מן הקיטורים הנ"ל. ואמר ומחדש בכל יום מעשה בראשית כידוע שהאויר הלח הנ"ל והקיטורים הנ"ל הוא חיות כל הנבראים שביבשה (כמו הדגים במים) וז"ש ומחדש בכל יום מעשה בראשית שהאויר ההוא נותן בהם חיות וכנ"ל:

דף י"ב ע"ב. שחקים שטוחקים מן לצדיקים עיין ביאור הגר"א על יעלה ויבוא הנדפס בביאורו על או"ח אחר הלכות ר"ח בד"ה ויגיע:

דף י"ד ע"א. ולא נתקררה דעתו עד שאמר כו' ע' ביאור הגר"א ז"ל על אסתר ע"ד רמ"ז סימן א' פסוק ה':

דף ט"ו ע"א. זכה נוטל חלקו וחלק חבירו כו' ע' בהגר"א משלי י"ב פסוק י"ד:

מסכת מועד קטן

דף כ"ה ע"ב א"ל רב אשי כו' אם בארזים כו' הוא על שהי' צדיק כמ"ש צדיק כתמר יפרח כארז בלבנון ישגה (וגם שהי' גדול מיתר חכמי ישראל כמו שגדול הארז מיתר האילנות וכמ"ש כגובה ארזים גבהו (עמוס ב' ט')) וגם שהי' חזק גבור במעשים כמ"ש קידושין דף מ' ע"א גבורי כח עושי דברו כו' ע"ש). לויתן הוא על גדולתו בתורה שנמשל למים כמ"ש הוי כל צמא לכו למים וכמ"ש בתענית ז' ע"א. ועל מה שהי' מלמד לאחרים הרבה שנאמר ע"ז (משלי ה') נוזלים מתוך בארך יפוצו מעיינותיך חוצה כו' כמ"ש בתענית ז' א' על זה אמר בנחל שוטף נפלה חכה כו'. ובר קיפוק ובר אבין יש לומר דפליגי בפלוגתא שבשבת דף נ"ה ע"ב אם יש מיתה בלא חטא או לא ע"ש וע' ברכות ה' ב' מי חשידנא בעינייכו וכו' ומי חשיד קוב"ה דעביד דינא בלא דינא ונראה דפליגי ג"כ בפלוגתא הנ"ל וע' תוס' שם וע"ע סנהדרין דף כ' ע"א באבנר ואמר כאן נפלה חכה וע' פירש"י סנהדרין פ"א ע"ב ד"ה מאי כו'. ובר אבין ס"ל דיש מיתה בלא חטא ולכן אמר ח"ו דשלהבת וחכה בצדיקים אמינא כו'. ויען רב אשי ידע מן המלאך המות שימות אחר שלשים יום כמ"ש לקמן כ"ח א' לכן לא חשש לפתוח עוד פיו לשטן ורצה לדעת אם הוא צדיק גמור או צריך עוד לעיין במיליה ושאל ההוא יומא מאי קאמרית שאז אומרים האמת בדקדוק כמ"ש בברכות ס"ד ע"א כשם שנפרעין כו' למען ידע ממנו האמת

ורב

ורב אשי ס"ל כמסתמא דגמרא בשבת נ"ה ע"ב שם דיש מיתה בלא חטא ושמעו דברי בר קיפוק סבר אולי הוא על דרך שכתבו התוס' בברכות ה' ע"ב ד"ה דינא כו' אלא הם יודעים כו' ולכן חלשה דעתו. ומדברי בר אבין נודע לו שאמר בר רב אשי בנו אינו נחשב כמוהו ולא הניח בן כמותו ממש שאז לא נאמר בו מיתה כמ"ש בב"ב קט"ז ע"א רק אמר שהוא אבדה שאין להם אחר במקומו ממש כמוהו ולכן ג"כ חלש דעתיה דרב אשי ונתהפך, כרעיהו כדי שלא יוכלו לבוא ההוא יומא בהספדו של רב אשי יען חלשה דעתו מדבריהם בזה:

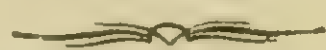
שם דף כ"ח ע"א בני חיי כו' במזלא כו' ע' ביאור הגר"א ז"ל על יונה ד' פסוק א':

שם כשמש בצהרים לפי שיאשיהו מת קודם זמנו לפי שהכניס עצמו בסכנה ולא שמע לדברי נביא כמ"ש במלכים ב' כ"ה וד"ה ב' ל"ה. וגם ר' יוחנן מת קודם זמנו כמ"ש בב"מ פ"ד ע"א ע"י ר"ל בעו רבנן רחמי ונח נפשו ולכן מדמה כשקיעת השמש בצהרים קודם שהגיע זמנו לשקוע (וע"ע סוף ספר חכמת אדם בהתחלת קונטרס מצבת משה):

שם דף כ"ח ע"ב שיול אצטלי דמילתא לבר חורין דשלימו זוודיה. להנפטר קראו בן חורין כמ"ש בשבת ל"ד ע"א לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצות קודם שימות כי במתים חפשי כיון שמת נעשה חפשי מן התורה ומן המצות. או כמ"ש (איוב ג' י"ט) קטן וגדול שם הוא ועבד חפשי מאדוניו. והתורה והמצות שמכין האדם לעצמו צידה לעולם הנצחי נקרא זוודא כמ"ש בכתובות ס"ז ע"ב זוודא קלילי ואורחא רחיקי וכל ימי חייו הוא מכין לו צידה שילווהו באחרונה וכמ"ש באבות פ"ו שאין מלווין לו לאדם כו' אלא תורה ומצות. ובפטירתו השלים להכין כל מה דאפשר וזה דשלימו זוודתיה. ומה שמתעוררין עבורו לשוב בתשובה הוא לו לזכות ולמצוה כמשל בספרים לבגד וכמ"ש שבת קנ"ב ע"ב משל למי שחלק בגדי מלכות לעבדיו כו' וכתיב (קהלת ט') בכל עת יהיו בגדיך לבנים ע' שבת קנ"ג ע"א ומה שכתבנו שם וע' זוהר פקודי רמ"ז ע"א וגם הוא לא לכבוד כמ"ש בסנהדרין מ"ז ע"א הספדא יקרא דשכבי ולכן קורא זאת אצטלא דמילתא בגד יקר של כבוד. ולפי שאמרו לקמן כאן דספיד יספדוני' א"כ אינו נחשב למתנה להנפטר רק בשאלה שבמשך הזמן יחזירוהו לו ר"ל דספיד יספדוני' וזה שאמרו בדרך מליצה שיולי. (בשאלה כצ"ל) אצטלא דמילתא כצ"ל לבר חורין בצ"ל דשלימו זוודתי' כצ"ל שלא יוכל להכין עוד לכן ראוי להוסיף לו איזה זכות להתעורר על ידו בתשובה ולהטיב מעשיהם ויהי' גם לו לזכות ולכבוד:

שם דף כ"ח ע"ב אחנא תגרא אזבזגי מיבדקי פירש"י אחינו הסוחרים באחריתם נראה עשרם. והמהרש"א בשם הערוך פי' אחינו הסוחרים שעל קוניהם נבדקים. ויש לפרש על פי מ"ש בעל חיי אדם בהקדמתו שהאדם כשנברא ובא לעוה"ז נדמה כמו האדם הנוסע ללייפציג לקנות סחורה (היינו להכין לו מצות ומעש"ט) וחזירתו אחר מיתה נמשל כמי שחוזר מן היריד וישיבת עוה"ז כל ימי חייו ידמה לו כימים אשר הוא על היריד לקנות סחורה ע"ש וכמ"ש (אבות פ"ד) כי לכך נוצרת ולפי הדוגמא יתכן שיסעו שלשה סוחרים להיריד אחד יעסיק כל זמנו בקניית סחורות טובות. ואחד יעסוק רוב זמנו בהבל ולעשות ימיו כחגים. והשלישי הוא כסיל יותר שקונה סחורות רעות שבעברו להגבול יתחייב בנפשו עבורם. ובהיותם על היריד כל אחד חכם בעיניו וישחק למעשה חבירו. אך בשובם מן היריד שמה יהיו נבדקים ושמה יתוודע מי החכם זה הראשון שבא בהרבה סחורות טובות שיתעשר על ידיהם וטוב לו.. והשני בא בהבל והוא נשאר עני. והשלישי נתחייב בנפשו ובא במאסר

במאסר ובעונשים מרובים. כן הנמשל על בני האדם וז"ש אחנא תגרא אחינו כולנו הם סוחרים בעוה"ז. ורק באחריתם ביום המיתה שאין מלווים לו לאדם אלא תורה ומע"ט בלבד. אז אזבני מיבדקי נבדקים סחורתם ונודע מי הי' החכם אשר קנה טוב לו :

מסכת ראש השנה

ד' ח'. ע' מ"ש סוף ברייתא דשמואל:

דף ט"ז ע"א. אמרו לפני בר"ה כו' עי' מ"ש בפי' שה"ש ע"פ צאינה וראינה כו' (ג' י"א) :

שם ע"ב. כדי לערבב השטן. עי' זוהר (ויקרא דף ק"ד ע"ב) ובזוהר אמור ברע"מ (דף צ"ט ע"ב). מבואר שם שהכונה שע"י שכר מצות השופר מתעורר רחמים למעלה ולכן הטענות של המקטרג מתערבב פי' שטענותיו אין להם מקום רק אם העולם נידון בדין וכיון שמתעורר רחמים מתערבבים טענותיו ולא יוכל לעכב מידי ע"ש וע' ביאור הגר"א ז"ל על יונה ג' פסוק ו' ביאור על ירושלמי שהביאו התוס':

שם צדיקים גמורים נכתבים ונחתמים לאלתר לחיים כו' (עי' ברכות ז' ע"א) הא בצדיק גמור הא בצדיק שאינו גמור הא ברשע גמור הא ברשע שאינו גמור. (ובע"ז דף ד' ע"א) בצדיק שאינו גמור אבל בצדיק גמור כו' כיון שהיה בידם למחות ולא מיחו ה"ל כצדיקים שאינם גמורים ע"ש הרי מפורש שבכל מקום שמוזכר בגמרא צדיקים גמורים הם מי שאין להם שום חטא כלל ורשעים גמורים פי' שאין להם שום מצוה כלל. וכן נראה לפרש כאן שמי שאין לו שום חטא כלל נכתב לאלתר לחיים ומי שאין לו שום מצוה כלל (אפילו בין אדם לחבירו) הוא לאלתר להיפך וכן הדבר כפשוטו. ובינונים שבכאן הם הממוצעים שבין שני הקצוות שהזכיר, היינו מי שיש לו זכיות עם עונות הם כולם נכתבו בספר א'. ובאשר אמר שהספרים נפתחים בר"ה משמע שנכתבים בר"ה משמע שנכתבים בכל השנה בכל יום כמ"ש וכל מעשיך בספר נכתבים והשיקול אם החטאים מרובים או הזכיות זהו עיקר הדין והוא נעשה רק ביום הדין (ועי' רמב"ם ה' תשובה פרק ג' ה"ב ושיקול זה כו' ובאבן ישראל דרוש י') ובכל השנה מי שיש לו זכיות עם עונות כולם נכתבים בספר אחד ונקרא ספרן של בינונים ובר"ה נפתח לשקול המעשים ולדון עליהם. ובזה מדוקדק מ"ש לקמן ועם צדיקים אל יכתבו זה ספרן של בינונים שבספר ההוא נמצאים ג"כ מי שזכיותם מרובים מעונותיהם שנקראו צדיקים שאינם גמורים וכנ"ל וע' (ברכות ס"א ע"ב) כגון אנו בינונים ע"ש. ועל דרך זה יש לפרש ג"כ מ"ש לקמן ג' כתות ליום הדין וס"ל לב"ש שמי שיש להם זכיות ועונות יחד (הן זכיות מרובים הן עונות מרובים) יורדים לגיהנם ומצפצפים ועולים. וב"ה אומרים מטה כלפי חסד פליג רק על מי שזכיותיו ועונותיו שקולים שבו שייך הטיה לחסד וכ"ש מי שזכיותיו מרובים פליג ב"ה וס"ל עליהם מטה כלפי חסד וברובו עונות לא פליג ב"ה ויורדים לגיהנם ומצפצפים ועולים כמו לב"ש ומתורץ יפה בזה קושית התוס' ד"ה כי לית להו תקנה כו'. ועי' (סנהדרין ק"א ע"א) שא"ל לר' יוחנן אפילו למד רק חוק א' ניצול מגיהנם ע"ש ועי' ביאור הגר"א ז"ל על אורח חיים סימן תקפ"ב סק"ד. ועל פירש"י שפי' לקמן צדיקים גמורים רובו עונות כו'. אולי יש לתרץ למה קראם גמורים. ע"פ מ"ש (בקדושין ל"ט ע"ב מ' ע"א וע"ב) שמי שרובו זכיות משלמין לו עונש עונותיו בעוה"ז למען יבוא נקי לעוה"ב. ועונות שנפרעו בעוה"ז לא נחשבו שם כלל לכן

הוא

הוא במדרגת צדיק גמור שלא הביא חטא עמו וברשעים אמרו כתיב ומשלם לשונאיו אל פניו להאבידו ס"פ ואתחנן ע"ש בתרגום. וכן אמרו בקדושין שם שמשלמין להם שכר מצותם בעוה"ז והם לא נחשבים להם לעוה"ב ולכן הם ג"כ נקראו רשעים גמורים שאין להם שכר מצוה שכבר קיבלום בעוה"ז וזהו רק לענין ג' כתות ליום הדין אבל על ר"ה השנה יש לומר שגם רש"י מפרש צדיקים גמורים שאין להם שום חטא כלל וכמו שכתבנו למעלה ובזה מתורץ מה שהקשו הספרים בזה:

דף י"ז ע"א חד אמר כובש וחד נושא. רש"י בעירובין דף ח' ע"ב פירש נושא שמגביה כף העוונות. וכובש שלוקח אחד מהעוונות. ויש לפרש המליצה בזה ע"פ מ"ש הרמב"ם ה' תשובה פ"ג ה"ב על מה ששוקלין העוונות נגד הזכיות. ושיקול זה אינו לפי מנין המצות והעבירות אלא לפי גודלם יש זכות שהוא כנגד כמה עוונות כו' ויש עון שהוא נגד כמה זכיות כו' ואין שוקלין אלא בדעתו של אל דעות והוא היודע האיך עורכין הזכיות כנגד העוונות עכ"ל. למדנו שיש שני מיני הכרעות לטוב או להיפך האחד במספר הריבוי כגון כשהעבירות המה שוין בגדלם. או שעושה עבירה אחת כמה פעמים שנחשב לעוונות נפרדות כמ"ש מכות דף כ"א ובשערי תשובה לרבינו יונה בהתחלתו והשני בענין החומר אם עוונות הם גדולים באיכות. ומובן בזה מ"ש בסדום זעקת סדום ועמורה כי רבה. (היינו בריבוי המספר) וגם וחטאתם (לשון יחיד אפילו כל חטא יחידי) כי כבד מאד שהוא חמורה המכביד נגד כמה מצות וכן אמר עזרא (ט' ו') כי עוונותינו רבו למעלה ראש (במספר הריבוי) ואשמתינו (לשון יחיד שלא כתב ואשמותינו רק ואשמתינו) היא גדלה עד לשמים בחומר שלה אפי' חטא אחד חמור וכן אמר דוד (תהלים ל"ח) כי עוונותי עברו ראשי במספר הריבוי כמשא כבד יכבדו ממני לענין שמכביד נגד כמה מצות. וזהו שאמר כאן אם מתחייבים ח"ו לפי שעוונותם הם רבים במספר. על זה אמר כובש לוקח חטא מן המספר הריבוי למען יתמעט. ואם מתחייבים ח"ו מחמת הכובד והחומר של העוונות ע"ז אמר נושא שמגביה הכף שעושה אותה קל לבל יתחייבו ע"י הכובד והחומר כנ"ל. ואמר בעמוס ה' פסוק י"ב כי רבים פשעיכם (בריבוי) ועצומים חטאתיכם אפי' החטאים עצומים בכובד ובחומר כנ"ל:

דף י"ח ע"א הכא תרגימו כבני אימרנא כו' ורב יהודה אמר שמואל כחיילות של בית דוד (ע' מה שכתבתי למעלה) ויש לומר דפליגי בפלוגתא דלעיל י"ז ע"ב אם מועיל תפלה או צדקה אחר גזר דין דיחיד כי בני אימרנא המעשר הי' הדין להקריבו ר"ל באותו שנה ולא הי' מועיל פדיון וכמ"ש (פ' בחיקותי) לא יחליפנו ולא ימיר אותו כו' ואין לא תקוה להתעכב על שנה שניה (רק אם יחלה ולא יהי' ראוי לקרבן) ומ"ד זה ס"ל שאין מועיל צדקה אח"כ. וכחיילות של בית דוד שילכו בסכנה עדיין יש להם תקוה שישובו מן המלחמה בשלימות ויאריכו ימים וזהו כמ"ד למ"ד דמועיל תפלת יחיד גם לאחר גזר דין וע' ביאור הגר"א על משלי ו' ל"ה על פסוק לא ישא פני כל כפר כו':

דף י"ח ע"א. כבני אימרנא כו' יש לפרש שכשזוכים כולם בלא עונש ולא יבא במשפט עמהם אז דומין למעלות בית חורין שכולם עוברים בשלום בלא נזק. ואם ח"ו נגזר על מקצתם יסורים אז דומים כבני אימרנא כמעשר אשר יעבור תחת השבט והעשירי מוכה בשבט בחוט הסיקרא. ואם ח"ו נגזר על מקצתם סכנת חיים אז דומים לחיילות של בית דוד שעתידין להיות בסכנת הנפש במלחמה ר"ל: ע"ב. זה תשעה בתמוז. בירושלמי תענית אמרו קלקול חשבונות היה שם וכתבו התוס' כאן שמחמת

הצרות

הארות טעו בחשבון ולא רצה הכתוב לשנות מכמו שהיו סבורים יש להסביר הדבר שהטעות היה שהב"ד קידשו את החודש ביום אחר וקי"ל (לקמן כ"ה א') אתם אפי' שוגגים אתם אפילו מוטעים ע"ש ור' יהושע עשה מעשה והלך לר"ג ביו"כ שהיה ראוי להיות לפי חשבונו לפי שלענין קידוש החודש גזרת הכתוב שאפי' אם טועים בחשבון כל מה שעשו עשוי על פי דין ולכן על פי דין היה תשעה לחדש כפי מעשיהם לפי טעותם ולכן כתיב ג"כ בתשעה לחודש אבל לענין לגלגל ליום חייב נתגלגל ליום שהיה ראוי להיות י"ז אם לא היה טועים. ועי' חידושי אגדות מהרש"א תענית (כ"ח ב') מ"ש בזה עוד יש לפרש דברי הירושלמי קלקול חשבונות היה שם. שכל ימי המצור מחמת הצרות לא ישבו הב"ד כלל לקדש החדש ובעת שהיו מקדשין ע"פ הראיה אם לא קדשו ב"ד החודש היו כל החדשים מעוברים של שלשים יום. וימי המצור היה י"ח חדשים מעשרה בטבת עד ט' תמוז השני ולפי הראוי להיות אחד מלא וא' חסר והם היו כולם מעוברים של שלשים יום א"כ נתאחר במשך ימי המצור שמונה ימים וא"כ מה שהיה ראוי להיות י"ז תמוז נעשה ט' תמוז וז"ש קלקול חשבונות היה שם והוא מדוקדק ומכוון ומ"מ ע"פ דין היה ט' תמוז לכן כתיב במקרא ט' תמוז ולענין דין שמים נחשב י"ז תמוז וכנ"ל:

דף כ' ע"ב כ"ד שעי כו' עי' פירוש הסוגיא בהגהות בן ארי' שבששי"ן החדשים. ומה שאמר כאן צריך שיהי' לילה ויום מן החודש יש לפרש כפירש"י שלא תתראה הישנה בלילה כשיקדשוה למחר. ומה שהקשו התוס' על פירש"י ממ"ש חצות לילה היכא ביניהו הא בלתי אפשר להתראות הישנה בהתחלת הלילה אחר השקיעה יש לתרץ לפי שבמקומות הנוטה הרבה לצפון העולם שם אפשר לפעמים להתראות הישנה אחר שקיעת החמה כשיהיה רוחב הירח לצפון השמש בכדי ה' מעלות (עי' רמב"ם ה' ק"ה פי"ז) וא"כ יתכן להיות כ"מ כשיהיה בצפון העולם מי שלא הניח כמותו בארץ ישראל שאז מותר לו לקדש חדשים שם וכמ"ש (בברכות ס"ג ב') ועע"ע תוס' (יבמות קט"ו ע"א) ד"ה אמר ר"ע וכ"פ הרמב"ם ה' קידוש החודש פ"א ה"ח. ואליבא דר' יהודה (בשבת ל"ד ע"ב) דמיד אחר השקיעה הוה ספק לילה וא"כ כשנראה אז הישנה אין לקדש החדש למחר (ועי' ביאור הגר"א ז"ל או"ח סי' רס"א סק"ב). ובמקום שהוא ששים מעלות לצפון של קו השוה אפי' אם נאמר שבלתי אפשר להישנה להתראות כמו י"ח שעות קודם המולד מ"מ יתכן להיות שם ביום הארוך שקיעת הישנה בכדי חצי שעה בקירוב אחר שקיעת החמה כשיהיה רוחב הירח לצפון השמש כנ"ל וכ"ש אם נאמר שאפשר להתראות הישנה בכדי משך פחות מהנ"ל קודם המולד. ולכן יש לתרץ פירש"י דאיכא ביניהו בכה"ג ואע"ג שהוא דבר שאינו מצוי שיהיה שם גדול מי שלא הניח כמותו בא"י ויקדש שם החודש מ"מ מצינו שאמרו בגמ' לענין הדין גם דבר שאינו מצוי וכמ"ש התוס' (שבת קנ"ב ע"ב) ע"ש:

ועוד נראה לפרש מ"ש צריך שיהיה לילה ויום מן החודש. לפי שאם היו יודעין שלא יקדשו החודש ביום שלשים היה כל היום מותר במלאכה. וא"כ היה מקום לטעות ולומר שגם כשמקדשים החודש הקידוש הוא רק מרגע הקידוש ואח"כ. אבל לא למפרע. וא"כ בלילה שאין מקדשין החודש בלילה הי' לפ"ז מותר בליל ר"ה במלאכה שאפי' אם יקדשו למחר לא יכלול הלילה. ולכן אמר צריך שיהיה לילה ויום מן החודש והקידוש מקדשין כל המעל"ע גם זמן העבר מהתחלת הלילה. וא"כ כשיש ספק אולי יקדשו החודש למחר אסור במלאכה מהתחלת הלילה. ולמד זה מקרא מפורש מערב עד ערב תשבתו שבתכם ודרשו מקרא זו (ביומא פ"א ע"ב) שבתכם לרבות כל

ימים

ימים טובים יעו"ש וא"כ גם ר"ה בכלל וא"כ מפורש שר"ה צריך להתחיל השבתון ואיסור המלאכה מערב עד ערב זהו לר' יוחנן. וריש לקיש למד במה מצינו מחג הפסח וא"כ אין לו לימוד על חצות הלילה הראשונה שהוא חלוק קצת מלאחריו גם בפסח. ומה שהקשו התוס' דליכא למ"ד שלא יתחיל ר"ה ור"ח מהתחלת הלילה יש לתרץ שזהו לפי דקי"ל כר' יוחנן נגד ר"ל. ועוד יש לתרץ שגם לר"ל מודה דמדרבנן מתחיל איסור המלאכה מהתחלת הערב. ועי' (ברכות ל' ע"ב) באמר ג"כ שאם שכח יעלה ויבא בהתחלת הלילה א"צ לחזור לפי שאין מקדשין החודש וע"ש. וע"פ כל הנ"ל מבואר יפה סוגיא זו ע"ע בבעל המאור:

דף כ"א ע"א. אמר להו ר"נ כו' כי חזיתו סיהרא דמשלים ליומא בצירו חמירא כו' בארביסר משלים נראה לענ"ד שמה שאמר ליומא פי' לעמוד השחר. שאז הוא יום לענין הדין כמ"ש במגילה דף כ' וברכות דף ב' ע"ב ושאר מקומות ואמר להם כשהלבנה שוקעת קודם עמוד השחר המה בטוחים שעדיין אינו ארבעה עשר וכשהיא שוקעת בשוה עם ע"ה או אח"ז אז יהיה להם לספק אולי הוא י"ד ויבערו חמץ מספק. ובימי ר"נ היו מקדשין ע"פ הראיה וכמ"ש למעלה ר"נ יתיב כו' ומבואר (לעיל כ' ע"ב) שבלתי אפשר לראות הלבנה רק ביום שיהיה המולד לפחות קודם חצות היום. וא"כ המה בטוחים שבכל אופן שיהיה צריך להיות המולד קודם חצות היום של ר"ח ניסן. ושיעור ע"ה אמרו (בפסחים צ"ד ע"א) שהוא ד' מילין שהוא שעה וחומש או שעה ומחצה קודם הזריחה עי' ביאור הגר"א ז"ל או"ח סימן רס"א וסי' תנ"ט סק"ה וחק יעקב שם ור"נ היה בבבל שהוא למזרחה של א"י ומוקדם בבבל זריחת החמה ממה שהוא בא"י קרוב לשעה וע"פ כל הנ"ל החשבון מכוון ומדוקדק.

(אם נכנה ג"כ ההפרש שיוכל להיות לפעמים בין מהלך האמצעי למהלך האמיתי) ומי שלמד הל' קידוש החודש להרמב"ם יוכל להבין הדבר לאישורו עי' ברמב"ם הל' קידוש החודש פרק י"ב ה"א שמהלך השמש במעת לעת א' שהוא כ"ד שעות הוא נ"ט חלקים ושמונה שניות. ובפרק י"ד ה"א שמהלך הירח בכ"ד שעות הוא י"ג מעלות וי"ד חלקים ול"ה שניות. תנכה מהלך השמש ממהלך הירח ותמצא שמתרחקת הירח מן השמש בכ"ד שעות שיעור י"ב מעלות ואחד עשר חלקים וכ"ז שניות. ומזמן המולד שהוא לא יאוחר מחצות היום של ר"ח ניסן עד זמן עמוד השחר של ארבעה עשר שהוא שעה ומחצה קודם הזריחה כנ"ל הם י"ב מעת לעת עם ט"ז שעות ומחצה. וע"פ חשבון הנ"ל מתרחקת הירח למערבה של השמש בזמן הנ"ל שיעור קנ"ד מעלות וארבעים חלקים בקירוב. ותנכה שיעור שיוכל להיות לפעמים הפרש בין מהלך האמצעי למהלך האמיתי היינו מנת השמש היותר גדול שיוכל להיות הוא מעלה אחת ונ"ט חלקים כמש"ש פי"ג ה"ד. ומנת הירח היותר גדול שיוכל להיות הוא ה' מעלות וח' חלקים כמש"ש פט"ו ה"ו. תנכה שניהם מן קנ"ד מעלות וארבעים חלקים הנ"ל ישאר קמ"ז מעלות ול"ג שניות שבשיעור זה מתרחקת אז הירח מן השמש למערב במשך זמן הנ"ל בכל אופן שיהיה והשמש הוא קודם הלבנה למזרחה. והנה נגד כל מעלה שהשמש מוקדמת שוקעת בארבעה מינוט קודם כידוע (שהגלגל הוא ש"ס מעלות וסובבתו בכ"ד שעות עולה לכל שעה ט"ו מעלות וארבעה מינוט לכל מעלה) וא"כ תשקע הירח אז בא"י אחר שקיעת החמה בכדי תשעה שעות וחמשים מינוט בקירוב שהוא שני שעות ועשרה מינוט קודם זריחת השמש בקירוב ובבל שהיא במזרח יותר מא"י בכדי י"ד מעלות בקירוב א"כ יהיה שם מוקדם שקיעת השמש וזריחת השמש

בערך כ"ו מיעוט קודם א"י בקירוב . ויהיה בזמן הנ"ל עת שקיעת הירח הנ"ל בבבל שעה וי"ד מיעוט בקירוב קודם הזריחה שהוא זמן עמוד השחר וכנ"ל וא"כ בטוחים המה בכל אופן שיהיה שביום י"ד לא השקע הירח בבבל קודם ע"ה וכל זמן שמקדמת שקיעתה לע"ה הם בטוחים שעדיין אינו י"ד וערב פסח . וכי חזיתו סיהרא דמשלים ליומא באינה שוקעת עד עמוד השחר אזי תבערו חמץ מספק שמא היום ערב פסח וכנ"ל והחשבון מכוון ומזה למדנו שבמדינתינו בנוטות יותר למערב לא נאמר כלל זה לפי שבמדינתינו מאוחר הע"ה וזריחת השמש ממה שהוא בבבל :

שם אמר להו כו' ע' מ"ש ס"ס ברייתא דשמואל ובדף כ' ע"ב ע"ש :

דף כ"ג ע"ב. היינו לפני החמה כו' עי' פירושו בבעל המאור .

דף כ"ה ע"א. אמר ר"ג כו' פעמים שבא בארוכה פעמים שבא בקצרה. שיטת הרמב"ם בפי' המשנה והבעל המאור ושיטת התוכנים הראשונים כשיטת ר' יוחנן בן נורי שבלתי אפשר להתראות הישנה שחרית והחדשה ערבית ע"ש מה שפירשו את דברי ר"ג. אבל בס' אמונת חכמים פ"ה כתב שבמשך הזמן נודע להתוכנים האחרונים שהוא אפשר והעיד שאל לגדולי התוכני' שבימיו והשיבוהו שאפשר להתראות הישנה שחרית והחדשה ערבית לעתים רחוקות גם בא"י ע"ש באריכות. והוא כמו קבלת ר"ג. ור"י בן נורי סבר כשיטת התוכנים הראשונים ורק ר"ג בקבלתו ידע מה שנודע אח"כ במשך הזמן. ודברי ר"ג פעמים בא בארוכה מבואר יפה ע"פ מה שראיתי בס' רזיאל ד"ה ר' נהוראי אומר בזה"ל שבילי החמה קבועים שבילי הלבנה אינם קבועים אלא פעמים שהיא מהלכת את המזל בקצרה ופעמים בארוכה כיצד פעמים שהיא מצפינה (פי' לצד צפון) את הילוכה הרי היא בארוכה ופעמים שהיא מדרמת את הילוכה הרי היא בקצרה עכ"ל והוא הכלל שכתב הרמב"ם בהל' קידוש החודש פ' ט"ז בזה"ל העגולה שסובבת בה הירח תמיד הוא נוטה מעל העגולה שסובבת בה השמש תמיד חציה נוטה לצפון וחציה נוטה לדרום ע"ש בארוכה (הוא הכלל שעפ"ז נחשב חשבונות הליקויים כנודע) וקראו הרמב"ם שם ה"ח רוחב הירח והוא עיקר גדול לענין ראית הירח כמו שכתב שם בפרק י"ז כנליך לדעת לחשבון הראי' את רוחב הירח הנ"ל וצד צפון נקרא ארוכה שכל מה שנוטה יותר לצפון מתארך יותר זמן שקיעתה. שלכן בקיץ הימים ארוכים לפי שהשמש נוטה לצפון. ובחורף הימים קצרים לפי שהשמש נוטה לדרום (כי באשר אנחנו לצפון העולם. והעגולה שסובבת השמש והירח בכל מעל"ע הוא מחציתו למעלה מן הקרקע ומחציתו למטה מן הקרקע. וכל מה שהוא לצפון הוא מוגבה יותר ועולה חלק יותר גדול מן הגולה למעלה מן הקרקע ממה שהוא למטה מן הקרקע ואכ"מ לבאר זאת) ולכן נקרא צד צפון ארוכה וצד דרום קצרה. ובאם היה עגולת הירח כנגד עגולת השמש אז היה בלתי אפשר להתראות הישנה שחרית והחדשה ערבית וזה היה שיטת ר"י בן נורי ור"ג חידש שכך מקובלני פעמים שבא בארוכה וכשהיא חמש מעלות לצד צפון השמש עי"ז מתארך יותר המשך הזמן שמן הזריחה שלה עד השקיעה שלה ולכן היא אפשר להתראות קודם שקיעת הירח ובזה דברי ר"ג מבוארים יפה. ומבואר שם בס' אמונת חכמים שרק ביום הארוך אפשר לראות הישנה שחרית והחדשה ערבית באופק ירושלים* ורק כשהיה המולד בחצות היום ממש ומעשה דר"ג כאן היה בתמוז או באב (שמעשה דיו"כ ור' יהושע היה על העדות השניה שבליל עיבורו לא נראה) ולפ"ז מ"ש לעיל כ' ב' לא נולד קודם חצות כו' בא לאפוקי רק אם המולד אחר חצות שאז אינו נראה

נראה אבל אם המולד חצות היום ממש אפשר להתראות בערב ביום הארוך ולפ"ז דברי הגמרא שם על כל ימות השנה אפילו בימים הארוכים. ואם נפרש הגמ' דשם על ימים בינונים לבד שהם ימי ניסן ותשרי נוכל לפרש קודם חצות דווקא אבל לא חצות ממש ועי' הגהות בן ארי' על ש"ס לעיל כ' ב' פי' הסוגי' דשם ועי' בפרקי דר"א פרק ז' שכתב שנפחות מן ח' שעות אחר המולד אין כח בעין לראות הלבנה ובא"י גם ביום הארוך אם יהיה המולד בחצות היום לא יהיה עד הערב שמונה שעות ויש לומר שבפ' דר"א איירי באופק ירושלם וכאן בר"ג שהיה באופק יבנה ואולי העדים באו מצפון שם אולי מקדים מעט ראית הירח ועפ"ז הכל מתורץ:

דף כ"ו ע"ב לא הוי ידעי רבנן מאי יהבך כו' ע' ביאור הגר"א ז"ל על משלי ג' ה':

מסכת יומא

דף ט' ע"ב טובה ציפרן של ראשונים כו' עיין ביאור הגר"א ז"ל על זה בביאורו על שבי דבי אתונא סוף המאמר ע"ש ובביאורו על אסתר א' פסוק ו':

דף כ"ב ע"ב שאול באחת כו' ע' ביאור הגר"א ז"ל על משלי כ"ב פסוק ו':

שם מפני מה נענש שאול מפני שמחל על כבודו יש לפרש דאע"פ שבמעשה דאגג נגזר על שאול פי' עדיין ראוי למות על מטתו ורק מה שנהרג זאת הי' עבור מה שהרג נוב עיר הכהנים. וכמבואר בסנהדרין ל"ה א' על ידך (ע"י שבא דוד אל נוב) נהרג שאול ואמרו שם אלמלי הלווהו יהונתן לדוד שני ככרות לחם כו' (ולא הוצרך לבוא לנוב) ולא הי' נהרג שאול כו' ע"ש פירש"י. וכן אמרו בילקוט ריש שמואל ב' ע"פ כי שם נגעל מגן גבורים שאמר דואג הראשון הי' קטיגורי' של נוב עיר הכהנים כו' וכן אמרו במדרש ריש פ' אמור על שאול שמת במלחמה אמור אל הכהנים ע"ש ולכאורה הי' לשאול מעט זכות שלפי דעתו ודברי דואג האדומי היו מורדים שאל לו באורים ותומים שאין שואלין לו אלא במלך כו' ע' ילקוט שמואל א' סי' קל"א ורק גם לפי דעתו חטא שמ"מ הי' לו למחול ולרחם שלא ישפוך דמם. ואם הי' דעתו של שאול ודרכו שלא למחול בזה הי' לו באמת הי' לו אמתלא שלא להענש בעונש נורא כ"כ וז"ש לא נענש שאול אלא לפי שמחל על כבודו וא"כ חטא ממ"כ דמ"מ הי' לו לרחם עליהם ועי' קידושין ל"ב ע"ב ועיין לשון הרמב"ם ה' מלכי' פ"ג ה"ח ועי' סנהדרין ל"ג ב' ועי' ס' פרשת דרכים:

דף כ"ח ע"ב אפי' עירובי תבשילין. ע' תולדות אדם ח"ב פ"ה שבתשובת הרשב"א סי' ל"ד הגירסא אפי' עירובי תחומין ע"ש:

דף ל"ו ע"ב בשעה שישראל חוטאין לפניך ועושין תשובה עשה להם זדונות כשגגות. יש לפרש לפי שהמזיד יש בו חטא הרצון והמחשבה לחטוא וגם חטא המעשה. והתשובה שעיקרה היא החרטה והמרירות על העבר. ביקש שיהי' המחשבה והרצון של התשובה לכפרה נגד המחשבה והרצון של עת החטא וישאר רק חטא המעשה בלא מחשבה ודומה לשוגג שיש בו רק חטא המעשה ולא חטא המחשבה של החטא. ועי' מסלת ישרים פ"ד:

דף ס"ט ע"ב לא אמרו הגבור לכאורה אינו מובן כי גבור שרואה אחד בצרה ויכול להושיעו אלא שאינו רוצה מאיזה טעם לא אבד תואר הגבור וישראל חטאו וד' ית' העניש ומקודם התרה בהם ע"י עבדיו הנביאים השכם ושלוח כמ"ש במלכים ב' י"ז וירמי' ז' כ"ה ולא שמעו ונענשו ולכן לא הושיעם גם אחר כך כי צרתם מגיע להם עבור עונשם. וא"כ למה לא נוכל לומר על ד' יתברך תואר הגבור שהרי יכול להושיע ואינו

רוצה

רואה. אך ביאור הדבר לפי שאין אנו רשאין לדבר בשבח ד' יתברך על עצם ד' יתברך ח"ו ורק אנו מדברים במה שידוע מצד פעולותיו עיין ליקוטי הגר"א ז"ל שנדפס סוף ספר ספרא דצניעותא ד"ה סוד הצמצום דע כו' וגם זה רק כשאנו מרגישין טובה ממנו מן המעשה ההיא ומזכירין מעלה שלו בדרך שבח והודאה ע' מגילה דף י"ח ע"א וברכות ל"ג ע"ב ומגילה כ"ה א' ולכן כשאמרו איה גבורותיו ואיה נוראותיו שלא ניכר אז למראות עינינו את הטובה לנו בגבורותיו אין אנו רשאין להזכירו בשבח הזה שאם נבוא להזכיר שבחיו שאין אנו מרגישים מהם טובה אין לדבר סוף וכמ"ש שם בברכות סיימתינהו לכולא שבחא דמרך כו' עד שבאו אנשי כנסת הגדולה והם אמרו שגם אנחנו רואים גבורותיו ועלינו להזכיר זאת על שבח הטובה שאנו מרגישין בזה :

סוף יומא ואם עלתה לו שנה מובטח לו שהוא בן עוה"ב. ע' אלי' רבא או"ח סי' תרע"ו ס"ק ב' ובהגהות ר' ברוך פריינקיל ז"ל שם. ונראה שאם מן השמים יצא זה לסימן בוודאי מתחלה הוא לסימן לא טוב ולאות שנגזר עליו לא טוב כי דבר טוב לא יודיעוהו בדבר טומאה ומגונה כזה וכ"כ בפר"ח או"ח שם סי' תרע"ו. והנה בעשי"ת מבואר בראש השנה י"ז ע"ב שלכו"ע מועיל תפלה ותשובה לקרוע גזר דינו. וגם יום כיפור הוא במספר עשרת ימי תשובה וא"כ כל יום כיפורים יש עוד עת לשנות הגזר דין ע"י תפלה ותשובה ואם עלתה לו שנה מסתמא הועיל ביום הכיפורים וקרעו גזר דינו. והנה מבואר בתוס' ר"ה ט"ז ב' ד"ה ונחתמים ובביאור הגר"א סי' תקפ"ב ס"ק כ"ד שבראש השנה ויום כיפור נידן האדם גם על עולם הבא. וא"כ יש מי שיוצא מן הדין שזוכה לשני עולמות עוה"ז ועוה"ב. ויש יוצא חייב ח"ו בשניהם. ויש שזוכה רק לאחד מהם. והנה הסימן לא טוב של הרואה, קרי כצ"ל בענין גשמי זה האות אשר לא טוב בעוה"ז כגשמי אמנם ממה שעשו לו סימן משמים על זה שהוא ג"כ טובתו למען יתאמץ לבטל הגזירה זה לאות שבעניני עוה"ב הוא לפחות במצב טוב וע"ד שאמרו בברכות י"ד א' נ"ה ב' כל הלן שבעת הימים בלא חלום נקרא רע. כי מי שחייב בשני העולמות מתנהג בו ע"ד הכתוב פ' וילך ואנכי הסתר אסתיר פני כו' א"כ ממה ששלחו לו סימן כזה משמים ידענו שלפחות הוא בן עוה"ב ולא בן עוה"ז. ומבואר מכמה מקומות שטוב יותר עוה"ב מן עוה"ז ע' קידושין ל"ט מ' וביומא פ"ז ע"א ואם עלתה לו שנה הרי שהועיל דאגתו ותפלתו או תשובתו לקרוע גזר דינו בעניני עוה"ז ובוודאי לא עשו לו חילוף ליתן לו עוה"ז ושלא יהי' לו עוה"ב שזהו רעה ורק מסתמא הועיל לו תשובתו ותפלתו ביום כיפור שיזכה לעוה"ז ועוה"ב כדקאי קאי ולכן אם דאג ועלתה לו שנה מובטח לו שהוא בן עוה"ב כמו שזכה בעוה"ב ביו"כ העבר. ואמרו בברכות דף נ"ה ע"ב בנוסח של רבש"ע לחלום וכשם שהפכת את קללת בלעם הרשע מקללה לברכה כן תהפוך כל חלומותי עלי לטובה וכן כאן אחרי שזכה שנקרע גזר דינו ועלתה לו שנה נתהפך הסימן הרע שהראו לו מן השמים להיות לטובה שיראה זרע יאריך ימים כמ"ש בקרא ישעי' נ"ג יו"ד ומפיק חיי סגי ומסגי :

מסכת סוכה

דף כ"ה ע"א מי היו כו' ע' פי' הגאון מלבים פ' בהעלותך על פסוק זה :

דף כ"ח א' בשביל כו' חמה לוקה כו' ע' יערות דבש חלק שני דרשא יו"ד בד"ה אבל ידוע כו' ועיין מה שכתבתי בארוך מאוד בפירושים לברייתא

לבריית' דשמואל פרק שני דף ט' ע"א בענין המלקות באריכות :

דף כ"ח ע"ב. למזוג כוס לרבו ושפך לו כו' עיין ליקוטים מהגר"א שבסוף ספר דבר אלי' על איוב :

דף כ"ט ע"א. בשביל ארבעה דברים חמה לוקה. נראה שהוא מה שמסופר בספרים שהיה לפעמים קדרות וחושך השמש כמה שעות שזה אינו לפי חשבון רק לאות מן השמים שהדור חוטאים. או על דרך מה שמסופר בזוהר ויקרא ע"ו א' שהשמש נהיר ואסתים נהורא ג' זמנין אדהכי אתחשך נהורא ואתחזי ביה בשמשא אוכמא וירוקא כו' ע"ש שכיון שג' פעמים האיר והחשיך זה אח"ז א"כ זה אינו מן הליקויים שעל פי החשבון (שלא יוכלו להיות שני ליקויים זה אח"ז רק צריך להיות איזה חדשים ביניהם) ועל כאלה שהם לאות מדובר בגמרא בכאן. ועי' יערות דבש חלק שני דרשה עשירית ד"ה אבל ידוע מ"ש חז"ל כו' :

דף מ"ח ע"א. אמר לי' כו' אנא עדיפנא מינך כו'. עי' הקדמת ספר ביאור הגר"א ז"ל על אבות מה שאמר הגר"א ז"ל על מאמר זה שיש בו סוד ואחד מן הגאונים כו' והוא השיגו עד תכליתו וכו' וע"ש. ומ"ש אנא עדיפנא יש לומר שיש בזה לימוד דוגמתו לדידן. כי שמחה פירושו על פי רוב שמחת הלב כמ"ש פ' שמות וראך ושמח בלבו. וכתיב (תהלים ט"ז ט') ישמח לבי ויגל כבודי כו'. וששון פי' שמחה חיצונית רינה וזמרה וריקודים וכדומה וכ"כ הגאון מלבי"ם ז"ל בפי' (ישעי' ל"ה). ויש שאלה לענין שמחת החג או שמחת בית השואבה או שמחה של מצוה איזה מהן עדיף. נ"מ למי שלא יוכל להיות אצלו שניהם יחד שבלתי אפשר לו להיות שמח בלב שלם רק אם יתבודד להתבונן בטובה הגדולה וזכיה העצומה שיש בעבודת ה' ותורתו ומצותיו. וא"כ שמחה יותר עדיף כמ"ש (בסנהדרין ק"ו ע"ב) רחמנא ליבא בעי דכתיב וה' יראה ללבב. או יש לומר ששון עדיף שהוא ברוב עם ויותר כבוד התורה והמצוה כמ"ש ברוב עם הדרת מלך ולכן מביא הגמרא החקירה הזאת איזה מהן עדיף. וסתירת הפסוקים שנלמיד מזה ששניהם שקולים ע"ד שאמרו בבראשית רבה סוף פ' א' או יש לומר ע"פ מ"ש (בברכות ל"א ע"א) אסור לאדם שימלא שחוק פיו בעוה"ז כו' שנאמר אז ימלא שחוק פינו ולא עכשיו ע"ש. ולכן באסתר שהיה בזמן הזה שמחה עדיף מששון אע"פ שמותר ולעתיד אבל אז ימלא שחוק פינו כו' ששון עדיף לכן נאמר שם ופדויי ה' ישובון ששון ושמחה ישיגו ששון קודם. ומ"ש קודם ובאו ציון ברנה היינו ששון כנ"ל. ושמחת עולם על ראשם היינו שמחה. ששון ושמחה ישיגו הקדים ששון לשמחה שני פעמים :

דף נ"ב ע"א. שבעה שמות ליצר הרע כו' יש לפרש ע"פ מ"ש דודי אדמו"ר לי"ע זללה"ה באגרת המוסר שלו (הובא בדברינו ברכות ה' א') שיש שני מיני יצה"ר. יצה"ר הגשמי הוא התאוה שבלב האדם. והשני היצה"ר הרוחני היא רוח הטומאה שניתן באדם שימשכנו לחטוא ועל הגשמי ותאוה שבלב אמר ומלתם את ערלת לבבכם. ועל רוח הטומאה קראו טמא ואמרו בב"ב ט"ז א' הוא היצה"ר הוא השטן הוא מלאך המות יורד ומסית עולה ומשטין נוטל רשות ונוטל נשמה ר"ל. ולכן בבחינת מה שמשטין עליו נקרא שונא ובבחינת מה שאח"כ נוטל רשות ועושה לו הרעה נקרא רע. ובמה שלא יוכל להחטיאו במזיד מחטיאו בשוגג ועל זה נקרא מכשול ששוגג נקרא מכשול כמ"ש ביומא דף פ"ו ב' שזדונות נעשו כשגגות שנא' כי כשלת בעוניך עון מזיד וקראו מכשול ע"ש ולפעמים ניתן רשות להיצה"ר לעשות להאדם מכשולים שיכשל ע"י בחטא ע"ד שמצינו בסנהדרין ק"ז א' אתא שטן אידמי לי' כציפרתא כו' וע"ע שבת פ"ט א' שהראה להם שטן דמות מטתו של משה ע"ש ובבחינה

זו קורא לו ג"כ מכשול. ויש לפעמים שהיצה"ר מטעהו להאדם שמסיתו על עברה שהוא מצוה ומתדמה שיצ"ט הוא מושכו לכך ובאמת הוא מעשה יצה"ר וכמו שפירש בנפש החיים בפרקים שבין שער ג' לשער ד' פרק ד' שם את מאמרם בברכות ס"א א' יצה"ר דומה לזבוב ויושב בין שני מפתחי הלב כו' ע"ש וע"ז קורא כאן להיצה"ר צפוני שהוא צפון בלבו של אדם שלא ידע כלל שהוא יצה"ר. והנה יצה"ר מחטיא לאדם בעבירות שיש בהם מעשה וגם מכביד עליו שלא ירצה לעשות מצוה ויהי' כבד עליו כאבן ולזה נקרא אבן. וגם מה שמקשה היצה"ר את לב האדם שלא יועיל לו תוכחה ומוסר ועושה לבבו כלב האבן ועל זה נקרא ג"כ היצה"ר אבן. וע"ד שאמרו בשבת ל"א ב'. יודעים הם הרשעים שדרכם לשאול אלא שחלב יש להם על כסלם כו' וע' בזהר פקודי דף רס"ג ע"א והלאה בענין ז' השמות של היצה"ר הנ"ל :

שם. אם פגע בך מנוול זה כו' עיין ביאור הגר"א ז"ל על משלי כ"ה פסוק כ"א :

דף נ"ב ע"ב. יצה"ר. צדיקים נדמה להם כהר גבוה ורשעים נדמה להם כחוט השערה. בשם הגר"א ז"ל ראיתי שפירש על פי מה שאמר למטה כל הגדול מחבירו יצרו גדול ממנו. ויש לומר עוד ע"פ מ"ש במדרש רבה בשלח פרשה כ"א ובמדרש שה"ש ע"פ הרועה בשושנים שאין הקב"ה מנסה לרשעים רק מנסה לצדיקים שידע שיוכלו לעמוד בנסיון וכמ"ש (תהלים י"א) ה' צדיק יבחן ולכן להרשעים שאינו מנסה יצה"ר דומה עליהם מתחלה רק כחוט השערה וכמ"ש למטה מתחלה יצה"ר דומה לחוט של בוכי' כו' ולהצדיקים שמנסה אותם בנסיונות קשים הוא נדמה להם עכשיו כהר גבוה. ועוד יש לפרש לפי שאמרו לקמן שהקב"ה עוזר להאדם נגד היצר הרע ואמרו ביומא דף ל"ח הבא לטהר מסייעין אותו וכתיב בנח את האלקים התהלך נח ע"ש פירש"י ואמרו פתחו לי פתח כמחט של סדקית ואני אפתח לכם פתח כפתחו של אולם וא"כ היה נקל להרשעים לעבוד ה' ולנצח היצה"ר שהרי אם יעשו ההתחלה לבד שהיא כחוט השערה יעזרם ה' על הנשאר אבל בצדיקים גדולים מצינו שאין הקב"ה עוזרן כמ"ש באברהם התהלך לפני ועפירש"י נח שם ומה שלא עזרו לפי שידע שא"צ עזר וכחו יפה ויוכל לנצחו בלא עזר א"כ יותר טוב לו בלא עזר למען יקשה עליו מאוד ומ"מ ינצחנו וירבה שכרו וכמ"ש לפום צערא אגרא ולכן באמת לצדיקים כאלה קשה עליהם היצה"ר כהר גבוה ולכן נדמה כהר גבוה להם שנצחו להר גבוה כזה :

מסכת תענית

דף כ"ה ע"א. ניחא לך דאפכי' לעלמא. עיין תיקוני זוהר תיקון ס"ט דף ק"ג ע"ב ביאור על זה וביאור הגר"א ז"ל שם :

שם ע"ב. יצתה בת קול לא מפני שזה גדול מזה אלא שזה מעביר על מדותיו כו' שמעתי מכבוד דודי אדמו"ר הגאון הגדול וצדיק נשגב יסוד עולם מהר"י סלאנטר זצ"ל. שלכאורה יש לדקדק שא"כ הי' זה גדול מזה בדבר הזה שאינו מעביר על מדותיו ואיך אמר לא מפני שזה גדול מזה. ואמר כי אמרו בשבת ל"א לעולם יהא אדם ענוותן כהלל ולא קפדן כשמאי ע"ש באריכות בגמרא ואמר שפשוט שמה שהי' שמאי קפדן חלילה וחס ושלום לא מפני חסרון המדה הטובה חלילה כי היו קדושי עליון וכל מעשיהם לש"ש וע"פ התורה ורק כמו שנחלקו שמאי והלל בעוד כמה דינים (ע' שבת ט"ו א') כן נחלקו לענין הדין למעשה איך הוא דרך התורה ודרך הדין שיטת שמאי היתה שע"פ דין התורה צריך להיות קפדן על איזה דברים שראוי להקפיד עליהם ואינו רשאי

לוותר

לוותר על הכל. וכן הי' מתנהג למעשה. והלל פליג עליו לדינא וס"ל שצריך להיות עוותן גמור בלא הקפדה כלל (ע' סוטה ה' א' ויומא כ"ג ע"א) וכן הי' מתנהג למעשה. ואנן דקי"ל הלכה כבית הלל בכ"מ לכן פסק בברייתא שבת למ"ד ב' לעולם יהא אדם ענוותן כהלל. והנה ידוע שר' אליעזר שמותי הוא מתלמידי בית שמאי (ע' נדה ז' ע"ב בתוס' שם. ובשבת ק"ל ע"ב ורש"י ותוס' שם בשם הירושלמי) ולב"ש דצריך להיות ע"פ דין קפדן מעט א"כ ע"פ דין אסור להיות מעביר על מדותיו לגמרי וכן הי' ר"א נוהג כפי דין תורה לדעתו. אבל ר"ע במעשיו עשה כב"ה לא היה קפדן והי' מעביר על מדותיו לפי שכן הוא ע"פ התורה לשיטתו (ע' ר"ה י"ד ע"ב) וזהו שאמר לא מפני שזה גדול מזה שבאמת שניהם צדיקים גמורים שניהם שומרים את התורה כפי פסק שלהם וכל מעשיהם לש"ש—ורק לפי שבשמים דנים את העולם ג"כ על פי דרך שהם מתנהגים מדה כנגד מדה אע"ג שכן הוא דרך התורה מ"מ מדה כנגד מדה צריכין בשמים ג"כ לדקדק עם הדור ולא לוותר ולא ירדו גשמים רק ע"פ דברי רע"ק שלפי שיטתו ודרך התורה שלו המדה כנגד מדה לעבור על מדותיו גם אם חטאו הדור לשמוע תפלתם ולרחם עליהם. כסגנון הנ"ל שמעתי מכבוד דודי זללה"ה הנ"ל זי"ע:

דף ל"א ע"א. וכל אחד מראה עליו באצבעו. עי' במדרש הנעלם שבזוהר תולדות קל"ה ע"א וז"ל ישינו הצדיקים השגה שלמה זמינין איכון לדיקיא למנדע ליה בלבהון וכדין יסגי סכלתנא (פי' חכמה) בלבהון כאילו חזו ליה בעינא הה"ד ואמר ביום ההוא הנה אלקינו זה כו':

בפסקי תוס' אות ח' ת"ח כל אחד כו' הוא נלמד מדברי התו' ז' ע"א ד"ה אם ת"ח כו' וכוונתו דאסור ללמוד מרב שאינו הגון שאם הלומד אינו גדול כר"מ דרכו להודות לו גם על השקר לפי שלא יבין שבקר הוא ויסמוך עליו ולכן אסור ללמוד ממנו ועי' חתם סופר חלק ששי סימן ס"ו מה שפירש בזה:

מסכת מגילה

דף ג' ע"א כמספד אחאב כו'. עי' שנות אלי' בליקוטים שבסוף הספר ביאור על זה:

דף ז' ע"ב רבה שדר לי' למרי בר מר כו' קמחא דאבשונא אמר לי' אביי כו' הדר שדר לי' איהו כו' דפלפלא חריפתא כו' אמר אביי כו' אנא שדר לי' חוליא ואיהו שדר לי חורפא. שמעתי מכבוד א"א זקיני זללה"ה בעהמ"ח הגהות בן ארי' שכוונת מרי ורבה הי' שכן הי' דרכם לרמז דברים בפעולתם ולחוי במחוג אשר המשכילים יבינו (ע' עירובין כ"ג ע"ב משתעי כו') ואמרו סוף הוריות דרבה עוקר הרים ורב יוסף סיני ושדרו מתם דסיני עדיף הכל צריכין למרי דחיטי ע"ש. הרי שהסיני מרומז בחטים וידוע שהפלפלא חריפא מרמז על החריפות כמ"ש למעלה טבא חדא פלפלא חריפתא כו' ואמר הא"ז ז"ל שמרי בר מר לא הי' חריף כרבה אבל הי' סיני (אינו זוכר מקירו) ושניהם כל אחד רצה לכבד את חבירו ולהראות שמעלתו היא חשובה יותר ושיש לו מעלה יתירה מחביריו ולכוונה זו שדר רבה למרי בר מר שהי' ג"כ סיני שנדמה לחטים כנ"ל מלא כו' ומלא כסא קמחא דאבשונא מלא דווקא ומרי שלח לרבה להראות מעלות חריפותיה מלא כו' דפלפלא אריכא כו'—ואביי הי' עוד קטן ולא הבין:

דף י"ג ע"ב הכסף נתון לך כתבו התוס' גימטרי' כו' יש לפרש דקשה להתו' שבעל התל ובעל החריץ לא יוכלו לעשות זה בלא זה ואינו דומה לנמשל שאחשורוש הי' יכול לעשות בלא המן ולשון

ולשון המדרש הכסף בגימטרי' קס"ה כמו העץ חושבנא דדין כחושבנא דדין עכ"ל. פי' דקשה למה לא לקח אחשורוש את העשרת אלפים ככר כסף. ויש לומר שאמר במדרש שאחשורוש נתיירא מאוד שמא יענים ה' אם ירצו לעשות רע לישראל ולכן גם אחר דברי המן לא רצה אחשורוש להיות בעל מעשה רק נתן טבעתו להמן והעם לעשות בו כטוב בעיניך והמן יהיה בעל מעשה למען שבאם יענים ה' יענים להמן. ולכן לא לקח הכסף שאם היה לוקח היה הוא המוכרם והוא הבעל מעשה. וזהו שאמר הכסף נתון לך למען אשר באם יהיה עונש יהיה ג"כ נתון לך. ועונש שיענים ה' קרא אותו עץ לפי שרוב עונשם היה ע"י תליה. וזהו כונת המדרש הכסף רומז ג"כ לעץ וכנ"ל היינו שפירש עמו שנותן לו הכסף ובאם יש חיוב עונש עץ יהיה ג"כ נתון לו. ועפ"ז מתורץ שדומה לתל וחריץ לפי שאחשורוש לא היה יכול לעשות בלא המן. ווהו כוונת התוס' מה שהביאו כאן בגימטריא כו' רמז לו שאם יהיה גזרה שיענשם ה' יהיה ג"כ עליו וכנ"ל כדי לפרש המשל של תל וחריץ וכנ"ל ולכן הביא הגמ' משל זה על פסוק הכסף נתון לך:

דף י"ד ע"ב. לא יאה יהירותא נשי כו' ע' ביאור הגר"א ז"ל על אגדת מגילה כאן (הנדפס אצל ביאורו על אגדת ברכות ודו"ק):

דף ט"ז ע"ב. רמז רמז לו כו' עי' שנות אליהו בליקוטים שבסוף הספר:

דף כ"ה ע"א. שעושה מדותיו של הקב"ה רחמים ואינם אלא גזירות עי' ביאור הגר"א ז"ל משלי למ"ד פסוק י"ז:

מסכת כתובות

דף ע"ז ע"ב. נראתה קשת בימיך כו' עיין זוהר פנחס דף רי"ד ע"ב ושם בדף רט"ו א' ברע"מ בזה הלשון מאן דחמי קשת בגוונא נהירין צריך לברכא ברוך זוכר הברית כו' ע"ש עוד ומשמע לכאורה דרק בגוונא נהירין הוא סימן למבול וא"כ יש לומר דרק בגוונא נהירין אינו נראה כשצדיק גדול בעולם וע"ש בזוהר ברע"מ שם אבל קשת סתם אולי נראה ורשב"י כאן בשיטת הזוהר וכששאל לו נראתה הקשת הכוונה על קשת בגוונא נהירין ולא הוצרך לפרש שמובן מאליו ששואל רק על מה שהוא סימן למבול ור' יהושע בן לוי השיב הן וסבר רשב"י שמשיב על מה שכוונתו לשאול אבל ריב"ל אע"ג שהבין בוודאי שרשב"י שואל על גווני נהירין אבל כדי שלא להחזיק טיבותא לנפשי' השיב לו הן והיתה כוונתו על קשת סתם שנראה כאן שאינו סימן כנ"ל ובזה אמר אמת וגם לא החזיק טיבותא לנפשי' וע"ע ביערות דבש חלק ראשון דרוש י"ב ד"ה והנה אמרו בכתובות כו':

דף קי"א ע"א את הסוד כו' יש לפרש שהכונה על סוד שם המפורש. עי' קדושין ע"א ע"א ובשימוש השם היו יכולים לעשות נפלאות ויתכן שירצו לגלותו כי יחשבו שעי"ז יהיה קידוש השם ויגרמו לאחרים לאהוב את השם בראותם כח השם ולכן השביע על זה אם תעוררו את האהבה כו'. ועי' מ"ש בפי' שה"ש על פסוק זה (ב' ז'. ג"ה ח"ד):

שם. מתי חולה לארץ כו' ע' זוהר פ' תצא דף ר"פ ע"א:

מסכת נדרים

דף ל"ב ע"ב עיר קטנה כו' מלודים וחרמים אלו עונות כו' הוא כמ"ש בב"ב ט"ז ע"א יצה"ר כו' יורד ומסית עולה ומסטין ונוטל רשות ונוטל נשמה ר"ל והחטאים שמחטיאים להאדם לא

זה בלבד עיקר הכוונה של היצה"ר רק הם מצודים וחרמים שעי"ז ילכוד נשמתו ע"י שיקטרג עליו ביום הדין וז"ש ובנה עליו מצודים וחרמים אלו העוונות שעלתה בידו להחטיאו שהם המצודים ולמען יקטרג עליו ביום הדין ללכדו. ומצא בה איש מסכן וחכם זה יצר הטוב שהתעורר קודם יום הדין קודם הקטרוג ומלט הוא את העיר בחכמתו אלו תשובה ומע"ט שתשובה מכפר עון ונשבר המצודה וגם מעשים טובים מכריעים נגד עוונות ועי"ז האדם ניצל ביום הדין עיין קידושין דף מ' ע"ב ואם אדם הי' יודע מה למעלה איך היצה"ר הי' לוכד את נפשו לולא שהיצ"ט הציל את נפשו הי' ראוי להשמר שלא לשמוע עוד להיצה"ר ורק לשמוע ליצר טוב אבל אחר יום הדין האדם שב ללכת אחרי שרירות לבו ואחר היצה"ר וז"ש ואדם לא זכר את האיש המסכן ההוא שבשעתא דיצר הרע כשישוב אליו אחר יום הדין כמקדם וכשיבוא נסיון לפניו ע"י היצה"ר לית דמדכר ליצה"ט ורק שב ללכת שובב בדרך לבו ובדרכו של יצה"ר :

דף כ"ה ע"א וממדבר כו' עיין ליקוטי הגר"א שבסוף ספר דבר אלי' :

מסכת סוטה

דף ב' ע"א קשה לזווגן כקריעת ים סוף. עיין זוהר תרומה דף ק"ע ע"ב מבואר זאת יפה. וע"ע בזוהר וירא קי"ג ע"ב ובביאור הגר"א ז"ל על זוהר בהיכלות דפקודי היכל ו' דף רנ"ה ריש ע"ב ד"ה כל אינון וד"ה ואע"ג :

דף ה' ע"א בשר בושה סרוחה רימה עי' ביאור הגר"א ז"ל על מאמר ע"כ יאמרו המושלים שנדפס אצל ביאורו על סבי דבי אתונא שפירש נגד מאמרם הסתכל בשלשה דברים כו' נגד מאין באת מטפה סרוחה. אמר כאן סרוחה ונגד לאן אתה הולך למקום עפר רימה. אמר כאן רימה ונגד לפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון. אמר כאן בושה או לנו מאותו בושה וע"ש עוד. ומה שאמר כאן ע"ז איכא דאמרי שאול דכתיב בשין יש לומר שהוא ע"פ מאמרם בזה באבות דר"נ פ' י"ט ובהתחלת מסכת דרך ארץ כל הנותן ארבעה דברים על לבו כו' שוב אינו חוטא וחשיב שם שלשה הנ"ל ועוד דבר רביעי לירד לגיהנים כו' ועיין מה שכתב בזה בהגהת בן ארי' על אבות פ"ג שהם בשני סוגי בני אדם ע"ש וכן מדבר כאן בשני סוגי בני אדם ע"ש :

דף י"ב ע"א עשה בה מעשה ליקוחין. פירש שהמצרים היו מונין לזמן הנשואין והיו מחפשים אחר הבנים כמו שאמר למטה דלא מנו מצרים רק משעתא דאהדרה כו' וא"כ מי שהיה נושא אשה היה נושא בהסתר עלום לבלי יתוודע לשום איש לבל יתוודע למצרים. וכ"ש שלא עשה מעשה ליקוחין וריקודים. אבל בכאן שעיקר החזרה למען אשר ממנו יראו וכן יעשו יתר ישראל להחזיר את נשותיהם לכן הוצרך לעשות בה מעשה ליקוחין הושיבה באפריון ואהרן ומרים מרקדים כו' למען יתפרסם הדבר לישראל ולכן נתפרסם גם למצרים. ועיין פסיקתא דרב כהנא פיסקא כי פקד ה' את עמו. ומה שפירש מתחלה מאשתו יש לומר לפי שהיתה דודתו רק לצורך היו עוברים על התורה קודם מ"ת וכיון שהבנים לא יתקיימו לכן פירש ממנה ע' נפש החיים שער א' פ' כ"א ע"ש :

דף י"ג א' כגורן זה שמקיפין לו אטד נתן דוגמא זאת לפי שהיו חשובין נגד יעקב כאטד לגבי גורן וגורן מקיפין לו אטד כדי שיהי' לשמירה לגורן כן תליית כתריהם הי' לסימן שלא ילחמו עמהם :

דף כ"א כי נר מצוה כו' הגיע לפרשת דרכים כו' עיין ביאור הגר"א ז"ל משלי כ"ב פסוק ה' :

דף מ"ז ע"א בשביל מ"ב קרבנות של בלק הובקעו מישראל מ"ב ילדים היינו שכוונת בלק הי' שבלעם יקלל לישראל והועיל שאלישע קילל את הילדים ועי"ז הובקעו מ"ב ילדים ובזה מבואר מה ענין שייכות זה לזה :

דף מ"ח ע"ב מי גרם לצדיקים שיתבזבז שולחנם לעתיד לבוא קטנות שהיתה בהם שלא האמינו בהקב"ה. נראה לפרש כי האמנה שהזכיר בכאן הוא הבטחון בלב שלם וכמו שמבואר ע"ז מי שיש לו פת בסלו ואומר מה אוכל למחר ה"ז מקטני אמנה ופסקו אנשי אמנה כו' ומי שמקבל מתנות עבור תורתו ניתן להנותן חלק בשכר של הלומד בעוה"ב ושולחן הוא העוה"ב עיין שבת קנ"ג ע"א ועיין תענית כ"ה א' גבי ר' חנינא בן דוסא וכיון שקיבלו מתנות מהרבה בני אדם בעוה"ז עבור תורתם ובעוה"ב יקחו משכרם ויתנו לכל מי שנתן להם בעוה"ז. על זה אמר המליצה שיתבזבז שולחנם לעוה"ב היינו שיתנו לאחרים הנ"ל. וגרם להם זאת שלא הי' להם בטחון חזק להאמין לד' בלב שלם בבטחון חזק שאז לא היו צריכים לקבל מתנות מבני אדם עבור תורתם וזהו קטנות שהיתה בהם שלא האמינו בהקב"ה כנ"ל וע' ברכות ח' א' בנהנה מיגיע כפו וטוב לך לעוה"ב פי' לך דווקא עיין שם ועיין במכות סוף כ"ד א' ודייק באמונתו יחי' ופי' הגר"א בבטחון עיין שם בפ' האזינו ל"ב כ' :

מסכת גיטין

דף ז' ע"א דכתיב קינה כו' עיין ביאור הגאון מלבי"ם יהושע ט"ו פסוק ל"ב :

דף כ"ח ע"א הא דריסא כו' עיין ליקוטי הגר"א שבש"ס דבר אלי' :

דף ע"ז ע"ב איכסף כו' עיין בהגר"א משלי ט"ז פסוק יו"ד :

סוף גיטין אפילו מזבח מוריד עליו דמעות עיין פירושו בביאור הגר"א ז"ל על זוהר בהיכלות דפקודי דף רכ"ה ע"ב ד"ה על כל אינון כו' :

מסכת קידושין

דף ד' ע"א א"כ לימא קרא אן כסף עיין ביאור הגאון מלבי"ם אמור ל"ו :

דף ל"ו ע"א בנים שכלים כו' עיין ביאור הגר"א פ' ראה י"ד א' ע"פ בנים אתם כו' :

סוף קידושין התורה נותנת לו אחרית ותקוה לעת זקנותו. אחרית הוא על עניני עוה"ז שלעת זקנה הוא האחרית ויהי' לו אחרית טוב ותקוה טובה על שכר עוה"ב עבור תורתו ומצות שהכין לו במשך ימי חייו וכלשון הכתוב באיוב ז' ב' וכשכיר יקוה פעלו ועיין בבא מציעא פ"ג ב' ולכן הזכיר אחרית קודם :

בבא קמא

דף ט"ז ע"ב הכשילם בבני אדם שאינם מהוגנים כדי שלא יקבלו עליהם שכר. יש לומר בזה. שבמצוה יש שכר עבור המחשבה ועבור המעשה. ואמרו בברכות ו' א' ולחושבי שמו חשב לעשות מצוה ונאנס ולא עשה מעלה עליו הכתוב כאילו עשאה. וזהו שכר עבור המחשבה והרצון. שהרי מעשה אין כאן. ונראה שזהו רק כשכוונתו לשם שמים ולכן ראוי כוונתו לשכר וזהו ולחושבי שמו דוקא ואמרו בסוף מנחות אחד המרבה ואחד הממעיט ובלבד שיכוין את לבו לשמים ששכר הממעיט הוא לפי שרצה להרבות

להרבות אך אינו יכול והוה כנאנס ולא עשה וא"כ הוא עבור המחשבה ולכן אמר ובלבד שיכוין את לבו לשמים. ולכן מי שנותן צדקה לשם שמים אפילו אם מזדמן לו אדם שאינו הגון ואין כאן מעשה מצוה מ"מ יש לו שכר עבור המחשבה שלא גרע מנאנס ולא עשאה. ואמרו בתורת כהנים הובא פירש"י ויקרא ה' פסוק י"ז שמי שנפל ממנו סלע ומצאה עני ונתפרנס בה הקב"ה קובע לו ברכה ע"ש ואין שם שכר עבור המחשבה ורק יש לו שכר שנעשה מעשה טוב על ידו. וכן מי שנותן צדקה שלא לשם שמים ומזדמן לו אדם הגון יש לו שכר עבור המעשה. והרודפים שרצו להרוג לירמיה שהיו רשעים גדולים ובודאי לא היו עושים לש"ש רק שלא לשמה ומ"מ אם הי' מזדמן להם הגון היה להם שכר עבור המעשה ולכן אמר עליהם ירמיה הכשילם בבני אדם שאינם מהוגנים כדי שלא יקבלו עליהם שכר שבאופן זה אין להם לא שכר המחשבה לפי שהוא שלא לש"ש ולא עבור המעשה שהרי לא נעשה על ידם דבר טוב שהרי הזדמן להם שאינם מהוגנים. ובזה מבואר משנה שבאבות פ"ב וכל העוסקים עם הציבור יהיו עוסקים עמהם לשם שמים שזכות כו' ואתם מעלה אני עליכם שכר הרבה כאילו עשיתם. שמה שמעלה עליהם גם מה שלא נעשה על ידם כאילו עשיתם הוא עבור מחשבתם ורצונם ולכן צ"ל דוקא לש"ש וז"ש שיהיו עוסקים לש"ש למען יהיה להם שכר הגדול הזה גם עבור מה שלא נעשה על ידם:

דף י"ז ע"א קיים אמרינן לימד לא אמרינן והאמר מר גדול לימוד שמביא לידי מעשה פירש"י אלמא מעשה עדיף והקשו בתוס' הא מפורש בקידושין דף מ' ע"ב שמכח סברא זו דגדול לימוד שמביא לידי מעשה הלימוד גדול מן המעשה ויש לפרש ולתרץ פירוש רש"י כי יש בתורה חלק הנצרך למעשה ומביא לידי מעשה ויש בתורה חלק שאינו נוהג בזמן הזה וכדומה שאינו מביא לידי מעשה רק יש בו מצות הלימוד לבד וממה שאמרו גדול לימוד משום שמביא לידי מעשה למדנו מזה ב' דברים, שחלק המביא לידי מעשה הוא גדול מן המעשה, וגם כיון שהמעלה הוא רק שמביא לידי מעשה למדנו שחלק שאינו מביא לידי מעשה מעשה עדיף והנה התוס' הקשו איך שייך שנאמר קיים ולא לימד האיך יתכן קיים בלא לימוד שבשלא ידע איך יקיים ויש לתרץ שכשאמרינן קיים אינו כולל רק שלמד חלק הנצרך למעשה לבד שאם לא למד היאך קיים אבל יתכן שקיים הכל אך לא למד חלק התורה שאינה נצרך למעשה, אבל אם אנו אומרים למד זה כל מה שכתוב בזה הרי כולל הכל אפי' חלק התורה שלא נצרך למעשה, העולה מזה דבקיים כולל ג"כ לימוד חלק של למעשה ומה נתוסף כשאנו אומרים גם לימד הוא רק חלק התורה שאינו למעשה וא"כ קיים אמרינן ולימד חלק שאינו למעשה לא אמרינן א"כ צ"ל שלימוד חלק שאינו למעשה ג"כ גדול מקיים שמעלה הגדולה הזאת לא נוכל לומר עליו ומובן יפה פירש"י שעל זה מקשה הגמ' והאמר מר גדול לימוד שמביא לידי מעשה אלמא שמעשה עדיף מלימוד שאינו למעשה ואיך תאמר קיים אמרינן ולימד לימוד שאינו למעשה לא אמרינן לפי שלמעלה גדולה כזו לא הגיע, ומתרץ הגמ' ל"ק הא למיגמר הא לאגמורי שללמד לאחרים אפי' חלק התורה שאינו למעשה גדול ג"כ מן המעשה ולכן קיים אמרינן ולימד לאחרים לא אמרינן, ולימד לאחרים אינו נכלל כלל בקיים שיתכן שלמד וקיים ולא לימד לאחרים ובזה מבואר פירש"י ומתורץ יפה ועיין ביאור הגר"א ב"ק:

דף ל' ע"א האי מאן דבעי למהוי חסידא כו' עיין ביאור הגר"א

משלי

משלי ב׳ פסוק ט׳ והאזינו ל״ב פסוק ה׳ :

דף כ״ה ע״א שאלני אם נאמר בהם טוב או לאו . וז״ל הגר״א ז״ל בביאורו לאגדת ב״ק . קשה איך אפשר שלא ידע פסוק ערוך ועוד מפני מה חש על טוב יותר מעל אריכת ימים דכתיב ואע״ג שנשתברו לכן נראה דודאי לא שאל על הלשון דהרבה נשתנו אלא על הענין שלא נאמר טובת עוה״ז בראשונים דפי׳ למען יטב לך הוא בעוה״ז ולמען יאריכון ימיך הוא לעוה״ב ועל זה שאל דלמה לא נאמר הבטחה דעוה״ז ואמר ליה איני יודע כו׳ פי׳ איני יודע אם נאמר כלל הבטחה לעוה״ז בתורה דאיהו סבר כר׳ יעקב [קידושין ל״ט ע״ב] דדרש הכל לעוה״ב ור׳ תנחום אמר לו דקאי על עוה״ז ולכן לא נאמר בראשונות כיון שנשתברו ופרחו האותיות למעלה אזי לא הי׳ נשאר הטוב בעוה״ז כלל אבל אריכת ימים קאי ודאי על עוה״ב ואף שפרחו נשאר במקומם למעלה עכ״ל הגר״א ז״ל פי׳ שעוד שינויים והוספות יש בשניות לא תתאוה שהוא לאו נוסף ע׳ חו״מ סי׳ שנ״ט ועוד דברים והרבה מלות נתוספו בין הראשונות להאחרונות ולא שייך לשאול למה לא נאמרו מקודם, ורק עיקר גדול כזה שיהי׳ לעושי מצות שכר בעוה״ז שהזכירו בשניות לא הי׳ לו למנוע מלהזכירו גם בראשונות ומצינו בדברי הגמ׳ בכמה מקומות שאמרו סתם טוב וכוונתם על טובות העוה״ז ע׳ ברכות ז׳ א׳ רשע וטוב לו ועי׳ קידושין ל״ט ב׳ במתני׳ מטיבין לו כו׳ ובגמ׳ שם ועי׳ קידושין מ׳ ע״א אמרו צדיק כי טוב כו׳ . ולכן שינה מלשון הכתוב שהי׳ לו לומר מפני מה לא נאמר למען יטב לך . רק אמר מפני מה לא נאמר טוב להראות שכוונתו על עוה״ז והשיב לו שלא ידע אם נאמר בהם טוב רק נאמר למען יטב לך שאפשר לפרשו רק על עוה״ב :

בבא מציעא

דף ל׳ ע״ב והודעת להם כו׳ אשר יעשון כו׳ עיין ביאור הגר״א על דברים א׳ פסוק י״ב על פסוק איכה אשא לבדי כו׳ :

דף ל״ג ע״ב העוסק במקרא מדה ואינה מדה במתני׳ מדה ונוטלין עלי׳ שכר עיין מה שכתבנו בפי׳ שיר השירים ז׳ י״ג על פסוק הפרחה הגפן אלו בעלי מקרא פתח הסמדר אלו בעלי משנה (עירובין כ״א ע״ב) כי מן המקרא לבד בלא פירוש לא נוכל לדעת הדין והמעשה ודומה רק לפרח הגפן ומן המשנה נוכל לדעת כמה דינים להחמיר אבל לא הלכה ברורה כראוי וזה דומה לסמדר עי״ש וכמ״ש בסוטה כ״ב א׳ המורים הלכה מתוך משנתן מבלי עולם. ומצות לימוד התורה הוא על שני גדרים הא׳ כדי לדעת את התורה גם אם לא יבוא לידי מעשה והשני׳ הוא ללמוד כדי לעשות וכמ״ש פ׳ ואתחנן ולמדתם אותם ושמרתם לעשותם וזהו שאמר על מקרא שאינו מביא לידי מעשה שהיא מדה בבחינה אחת מצות הלימוד לבד · ואינה מדה בבחינה השני׳ ללמוד על מנת לעשות ואמרו בריש פאה שבשכר לימוד התורה אוכלים פירותיהן בעוה״ז והקרן קיימת לו לעוה״ב ויש לומר שמה שיש ג״כ פירות בשכר הלימוד הוא רק בלימוד שמביא לידי מעשה ע״ד שאמרו בקידושין מ׳ ע״א מצוה שעושה פירות יש לה פירות ופירות התורה הוא שמביא לידי מעשה עיין סוגי׳ קידושין ל״ט ע״א ועיין הלשון ברמב״ם בפי׳ המשנה סיף משנה ראשונה דפאה ועיין מה שכתבנו למעלה על פירש״י ב״ק י״ז ע״א שלימוד שאינו מביא לידי מעשה מעשה עדיף ע״ש ולפי שמתני׳ הוא מביא לידי מעשה מעט שהרי ידע כמה דברים מה להחמיר לכן גם עליו אוכלים פירותיהן

פירותיהן בעוה"ז לכן אמר מקרא מדה ואינה מדה ומשנה מדה. פי' מדה שלמה בכל הבחינות וגם ניטלין עליו שכר פי' גם בעוה"ז. גמרא אין לך מדה גדולה ממנו שממנו יוצאת המעשה הברורה וכנ"ל וכדפירש"י כאן:

דף פ' ע"ב. מרבה הונו כו' מאי לחונן דלים כו' ע' ביאור הגר"א ז"ל על משלי כ"ח ח':

דף פ"ג ע"א שקולאי כו' ודרך כו' עיין ביאור הגר"א משלי ב' פסוק כ' ועל דברים א' פסוק י"ב:

שם ע"ב שישו בני מעי כו' לכאורה קשה הא הוא לא ידע מקודם שהוא ובנו חטאו וא"כ דומה למי שרוצה לאכול בשר חזיר ועלה בידו בשר טלה שצריך כפרה כמ"ש קידושין פ"א ע"ב אמנם לא קשה כלל שהשוגג צריך כפרה מטעם המעשה שנעשה על ידו חטא ולא מטעם המחשבה שהרי הי' בשוגג ומי שעלה בידו בשר טלה צריך כפרה רק מטעם המחשבה וכשלוה מתחילה לתופסו הי' דעתו בלא ספק שחייב לתופסו ורק אח"כ נתחרט ובכה אע"ג שהי' מתחילה בשוגג ובטעות ולא חטא במחשבה רק בכה על שעשה מעשה חטא וכשנודע לו שהוא ובנו כו' א"כ אין לו חטא לא במעשה ולא במחשבה ממ"כ ולכן אמר שישו בני מעי כו' ובזה מתורץ תנחומים של יוסף לאחיו פי' ויגש ועתה אל תעצבו ואל יחר בעיניכם כי מכרתם אותי הנה כו' וקשה הא עדיין ה"ל כמי שרצה לאכול בשר חזיר ועלה בידו טלה שהם לא ידעו שיהי' סופו טוב ועפ"י הנ"ל ניחא שבאמת היו להאחים טעם מה שרצו להרגו אלא שטעו והיו בטעות וכמו שכתבו המפרשים על התורה רק אח"כ נתחרטו ונצטערו על מעשה רע שעשו ולבסוף שראו שבמעשה הי' סופו טוב א"כ אין כאן לא חטא מחשבה ולא חטא מעשה ולכן אמר להם אל תעצבו כו' ועל דרך זה כתבנו ב"ק ע"ז ב' הכשילם בבני אדם שאינם מהוגנים כו' עיי"ש:

דף פ"ה ע"ב שלא ברכו בתורה תחילה פשוט בזה לא קאי לתשובה על השאלה על מה אבדה הארץ כי התשובה מפורש בכתוב יותר וילכו כו' אחרי הבעלים כו' רק אגב שהביא קרא פי' את התחלת הפסוק אבל עיקר התשובה הוא בסוף הפסוק וילכו כו' ולשון הגמרא בנדרים פ"א א' יותר מבואר בזה"ל דכתיב ויאמר ד' על עזבם את תורתי. היינו לא שמעו בקולי היינו לא הלכו בה אמר ר' יהודה אמר רב שלא ברכו בתורה תחילה בא בזה לפרש כפל הלשון שבפסוק אבל עיקר המענה מבואר בפסוק שאח"כ וילכו כו'. והנה טעם שינוי לשון ברכת התורה שלפני' מברכה שלאחרי' יש לפרש שידוע שעיקר מצות לימוד התורה צ"ל לשמה עיין פירש"י תענית דף ז' ע"א לשמה משום כאשר צוני ה' אלקי כו' (ועיין נפש החיים ריש שער ד') וכמ"ש נדרים ס"ב ע"א וז"ל למוד מאהבה וסוף הכבוד לבוא כו' ועיין ע"ז י"ט ע"א ואמרו פ"א דאבות אלא הוו כעבדים המשמשין שלא עמ"נ לקבל פרס ועיין סוטה כ"ב ב' ופירש"י שם ד"ה פרוש מאהבה פרוש מיראה ותוס' שם ד"ה לעולם והגם ששכר ועונש הוא אחד מי"ג עיקרים ושכר ת"ת גדול מאד מ"מ מבקש ה' מן האדם שילמוד לא למען השכר רק לשם שמים לפי שזה נקרא עובד ה' ולא עובד את עצמו עיין ילקוט סוף מלאכי על פסוק בין עובד ה' לאשר לא עבדו ולכן הברכה שקודם הלימוד אין להזכיר מעלת התורה עצמה שהיא תורת אמת וגם לא שכר עוה"ב שזהו וחיי עולם נטע בתוכנו רק מותר לו להזכיר ונתן לנו את תורתו שהיא תורה של ה' שציוה אותנו ללמוד וכמ"ש דוד טוב לי תורת פיך כו' תהלים קי"ט ועיין בהגר"א משלי ל"א פסוק ל' אבל לאחר

עשיית המצוה ולאחר הלימוד הרשות נתונה שישמח האדם גם בעוה"ב שקנה לו בלימודו ובמצות וכמ"ש בפסחים ס"ח ע"ב רב ששת כו' חדאי נפשאי לך קראי לך תנאי כו' עיי"ש היטב ולכן אחר הלימוד מברכין שנתן לנו תורת אמת היא מצות התורה עצמה וחיי עולם נטע בתוכנו הוא עולם הבא לעולם שכולו ארוך (כמ"ש קידושין ל"ט ב') וכמ"ש הרמב"ם סוף פי' המשנה ששכר המצות הוא נצחיי ודומה לנטיעה שתלוי אח"כ אם האדם עובדה ושומרה עד שיגדל לו ענבים כו' או מתנהג בו כלשון הכתוב משלי כ"ד על שדי איש עצל עברתי ועל כרם אדם חסר לב והנה עלה כולו קמשונים כו' ע"ש בילקוט כן תלוי ענין התורה וחיי עולם שנטע בתוכנו אם האדם ילמוד התורה וישמרי' או ח"ו ועזבה וד' עשה את שלו וחיי עולם נטע בתוכנו לעבדה ולשמרה כנ"ל ועיין בילקוט משלי שם וזאת הנו רשאין לברך רק אחר הלימוד וכנ"ל ועיין מסילת ישרים פרק שני (ועיין שו"ע או"ח סי' קל"ט סעיף י' והנראה לענ"ד כתבתי) וז"ש שלא ברכו בתורה תחילה היינו הברכה המותרת לברך לפני' לא ברכו שלא למדו לשמה מטעם שה' צוה ונתן לנו תורתו וכנ"ל ולכן לא ברכו ברכה זאת ואפילו אם ברכו בפיהם כיון שבלבבם לא הי' כן נחשב להם כאילו לא ברכו זאת ודרש זאת מן עזבם את תורתי אשר נתתי לפניהם שלא הי' להם מעלה אשר היא תורתי ואנכי נתתיה להם וללמוד יען אנכי נתתי להם שילמדוה. וכוונת השאלה על מה אבדה כו' שלא פרשוה החכמים יש לפרש שהוא כיון שאחר בנין בית המקדש היו כולם צדיקים (עיין פירושנו לשה"ש קפיטל ד') ועיין מועד קטן דף ט' איך היתה בהם נפילה גדולה עצומה כ"כ אשר נתקלקלו וירדו פלאים כ"כ עד אשר נתחייבו אבדון הארץ וגם כולם נתקלקלו אשר נצתה הארץ כמדבר מבלי יושב שאין בהם זכאי אשר הוא ישאר לשבת בה בזכותו ועיין ברכות כ"ט טבא לא הוה בישא ועיין ע"ז דף ד' ע"ב לא היו ישראל ראויים לאותו מעשה והתשובה ע"ז הודיע ה' ית' שנתקלקלו מעט מעט ועבירה גוררת עבירה וקלקול גרם קלקול ומרעה אל רעה יצאו עד ההשחתה העצומה שנעשה בהם וז"ש מתחלה אשר עזבו תורתי שנתתי לפניהם כנ"ל שעזבו החשיבות ללמוד תורה לשמה שילמד' לפי שהיא ממני ופסקו ללמוד לשמה. ואח"כ לא שמעו בקולי לא להי' להם החשיבות לפי שהוא גילי. ואח"כ לא הלכו בה פסקו מלשמור את אשר ידעו ואח"כ וילכו אחר שרירות לבם כו' לחטוא לתיאבון ואח"כ למדו את בניהם את הרעות שלהם עד שדור אחרון הלכו אחרי הבעלים אשר לומדים אבותם שאבותם עשו לתיאבון והבאים אחריהם חשבו שיש בה ממש עיין סנהדרין ס"ג ע"ב ועיין מ"ש בשיר השירים א' על פסוק שחורה אני כו' אל תראוני שאני שחרחרת כו' ע"ש. ולשון רש"י שבכאן ברכת אשר נתן לנו תורת אמת צריך להגיע ברכת נתן לנו את תורתו והוא מבואר כנ"ל. ועל דרך הנ"ל מצינו גבי חזקיהו כמ"ש בסנהדרין ק"ד ע"א בשביל הטוב בעיניך עשיתי מה אות ובשביל מה אות אכלו כו'. ובשביל אכלו כו' עיי"ש (ועד"ז יש לפרש גבי שאול ביומא כ"ב ב' מפני מה נענש שאול שמחל על כבודו כו' היינו זה הקלקול הראשון ועבירה גוררת עבירה כו' שאל"כ לא הי' ראוי שיניחוהו מן השמים לחטוא חטא גדול דעמלק וע"ד שאמרו בע"ז ד' ע"ב לא היו ישראל ראויין כו' ולא היו דוד ראוי כו' וע' מה שכתבנו ביומא שם:

שם בכולהו אזלי מלאכי כי סלקי ונחית לבר מגורהקא דר"ח דמנפשי' סליק ונחית. יש לומר ע"פ מ"ש שבנח כתיב את האלקים התהלך נח שהולך סעד ועזר אבל באברהם כתיב התהלך לפני שלא הולך לעזר הובא פירש"י ריש

פ'

פ' נח. ולקמן אמר שאליהו הודיע שר' חייא ובניו הם במדרגת אברהם יצחק ויעקב וא"כ משמע שגם ר' חייא הי' לו המעלה התהלך לפני שלא הוצרך בעוה"ז עזר מלמעלה לעבודת ה' ושאר החכמים לא הי' להם מעלה זאת ולכן ניתן לר' חייא הכבוד מדה כנגד מדה שבעצמו יהי' סליק ונחית להראות שגם בעוה"ז הי' עובד ה' ולא הוצרך לעזר. ושאר החכמים היו מלאכים עולים עמהם להראות שבעוה"ז היו צריכים לעזר מדה כנגד מדה:

שם כי מטי למימר מחי' מתים רגש עלמא והקשו התוס' הא קודם משיב הרוח אמרינן מחי' מתים ויש לומר שתחיית המתים יוכל להיות על שני אופנים או על פי דין והיינו שיזכו ויזכה הדור גם עפ"י דין או שיעשה הי"ת חסד ורחמים והנה הדין נקרא גבורה וזהו שאמר שני פעמים מחי' מתים אתה גבור לעולם ה' מחי' מתים אתה והיינו ע"פ דין והיינו כשיזכו. עפ"י דין. ואח"כ אמר מחי' מתים ברחמים רבים הוא אופן השני לכן פעם ראשון לא רגש עלמא כיון שבגבורה ודין עדיין לא זכרו ורק כי מטי למימר מחי' מתים ברחמים רבים רגש עלמא ועיין זוהר משפטים קי"ט ע"ב ודף ק"כ ע"א:

דף ק"ו ע"ב. דקיימא כימה להדי רישיהו לפירושו הוא התחלה אדר והתוס' כתבו דהפועלים לא באים עד לה"כ ועוד דמשמע שבא ליתן סימן להאריסין להכיר ולראות הכוכבים כשבאין מן השדה ולכן עלה לחשבון התוס' התחלת שבט ויש לפרש בזה על פי מ"ש הרמב"ם פ"ג מה' יסודי התורה הלכה ז' בזה"ל ואלו השני עשר צורות (הם המזלות טלה שור כו') לא הי' מכוונת כנגד אלה החלקים (פי' מה שאנו אומרים שהתחלת טלה התחלת תקופת ניסן ושור התחלת אייר כו') אלא בזמן המבול שאז נטלו להן שמות אלו אבל בזמן הזה כבר סבבו מעט לפי שכל הכוכבים שבגלגל שמיני (הם המזלות הנ"ל) כולם סובבים כמו השמש והירח אלא שהן סובבים בכבדות וחלק שיתהלך השמש (כנ"ל) כנגדו ביום אחד ילך כנגדן כל כוכב מהן בקרוב משבעים שנה עכ"ל פי' מה שאנו חושבין עכשיו מקום מזל טלה כו' הוא לפי מה שהוא מאז בזמן המבול כדי שלא לבוא לידי בלבול חשבונות אבל כבר ניתקו ממקומן בכל שבעים שנה מרחק מהלך השמש יום א':

והנה ר' פפא הוא שאמר כאן עד דאתי אריסי כו' וכתב בספר הקבלה לראב"ד ז"ל שרב פפא הי' ראש ישיבה י"ט שנה ומת בשנת ארבע אלפים קל"ב והמבול הי' אלף ותרנ"ו שנה לב"ע ע' רש"י ע"ז ט' ע"א וא"כ מן המבול עד זמנו של רב פפא הי' בערך שלשים וחמשה פעמים של שבעים שנה. א"כ נמשך המזלות ממה שהוא לפי חשבון כשיעור ל"ה ימים וא"כ שנותן סימן שהאריסין יביטו לראות בכוכבים א"כ צ"ל כפי מה שהוא באמת ולחשבון התוס' שהוא לפי הנהיג לחשוב (מזמן המבול כנ"ל) הוא התחלת שבט א"כ באמת הוא ל"ה ימים אח"כ שהוא ה' אדר זה היום שנתן ר' פפא הסימן אל הזריעה ולפי שהזריעה תלוי בקור וחום התלוי בענייני השמש לכן נתן סימן דהכוכבים שמהם נדע זמן השמש וכנ"ל:

והתוס' הביאו שבמנחות אמרו שהיו זורעין קודם הפסח ע' יום אך לא קשה כלל על הנ"ל שאינו מוכרח לומר שגם המתינו עד יום האחרון אדרבה כיון שהוא מוכרח לעומר לא יאחרו עד יום האחרון משא"כ כאן כיון שלא זרעה יש עוד תקוה לזרוע. ועוד יש לתרץ שגם הוצרך להיות נגמר עד הפסח להקריב העומר הוצרך להקדים מה שאין כן כאן מה בכך אם יוגמר באייר שיהי' אז זמן קלירה וכמ"ש למטה עד חלי סיון קלור:

ועוי"ל לפי מ"ש הרמב"ם בה' שכירות פרק
שמיני

שמיני ה"ה שזמן הזריעה בזה אינו שוה בכל מקום ע"ש שכתב כל זמן שראוי לזריעה באותו מקום וא"כ ר"פ שהי' בבבל אמר דינו על בבל ואולי שם מאוחר זמן הזריעה ממה שהוא בא"י וכמו שמלינו לענין התחלת אמירת טל ומטר הפרש גדול כי בא"י הוא בז' במרחשון ובבל ששים בתקופה כמ"ש בתענית יו"ד ע"א וע"ש ובזה הכל מתורץ :

דף קי"ד ב'. שקיל מהני טרפי כו' עיין בריש ספר מעלות התורה בשם הגר"א ז"ל היינו שכר הפירות שאדם אוכל בעוה"ז כו' ולכן נתן לו מהני טרפי כו' וע"ש מה שפירש עוד במאמר הזה ועיין מה שכתבו על מאמרם בברכות י"ז עולמך תראה בחייך כו' שהפירות שאין הצדיק מקבל בעוה"ז נשאר ליורשיו אחריו ובמדרש קורא רשע למי שרוצה לקבל שכר פירותיו לבד ואינו רוצה להניח ליורשיו וזהו שאמר מאן אכלי' לעלמי' היינו לעוה"ז ואינו מניח לדורותיו :

בבא בתרא

דף י' ע"ב עליונים למטה ע' אבן ישראל דרוש ח' :

שם דף ט"ו ע"א שמונה פסוקים כו'. מכאן ואילך כו' נראה לפרש שמטעם חשש מחזי כשקרא על הכתיבה בודאי אינה קושי' כלל שהרי בתורה אין בה נקודות והתיבות כתובות כמו בלשון עתיד אות יו"ד קודם אותיות השורש ובהקריאה אם קרא בשוא על הואו יהי' פירושו ללשון עתיד כמו בפסוק שלפני זה ויכחשו אויביך לך שפירושו לשון עתיד שנקרא בשוא וא"ם היינו קוראים (ויכחשו בפתח הו' הי' מהפכו ללשון עבר). וכן תיבת וימת שם משה אם נקראהו וימות פירושו לשון עתיד וכן במלכים א' כ"א י' וסקלוהו וימות שפירושו לשון עתיד וכתיב בלא ו' אחר המ' וא"כ יש לומר שנכתב בכוונה בפירוש המלות בשוא הו' בלשון עתיד וכן אמר לפניו הי"ת בשוא הו' בלשון עתיד כנ"ל וכן קראו בתורה רק אחר מות משה התחילו לקרוא בלשון עבר ואם כן קראו קודם מות משה בנוסח זה ויכחשו אויביך לך ואתה על במותימו תדרוך ויעל משה כו' לשון עתיד ויראהו ד' כו' ויאמר וימות ויקבור ולא ידע איש (בלירי היו"ד) ויבכו ויתמו ימי כו' וישמעו אליו בני ישראל כו' (ומ"ש הראיתיך בעיניך הוא סיפור איך שאמר לו הקב"ה) רק דקשה להם הא על פי דין הכותב הס"ת צריך לקרוא כל תיבה קודם כמ"ש ביו"ד סימן רע"ד סעי' ב' ועיין ביאור הגר"א ז"ל או"ח סימן תרל"א ס"ק ע"ז ומקורו מכאן ומסתמא צריך להיות הקריאה כדין (שבאשר לא כתובים הנקודות בתורה צריך לפחות הכותב להוציא בפיו בעת הכתיבה התיבה עם הנקודות כראוי) וא"כ הי' צריך משה לקרות התיבה כתיקונה בלשון עבר וא"כ מחזי כשקרא לכן אמר שמונה פסוקים יהושע כתבם וע"ז אמר ר"ש אפשר כו' ורק שבאמת נשתנה אלה הח' פסוקי' שלא קראם משה אע"פ שהדין שבכל מקום צריך הכותב לקרותו ורק ד' אמר בלשון עתיד ומשה כתב ולא אמר כלל ומ"ש ר"ש בדמע מספר המעשה איך הי' משה כותב אבל אין זה לענין קושיתו כן יש לפרש דאיפלגי לענין זה שלא נקרא כל תיבה בפה מן הכותב :

ולפי זה עדיין יקשה לכו"ע שהזכירו רק שמונה פסוקים הא יקשה מקרא דויעל משה מערבות מואב כו' שהכונה בלשון עבר ונ"ל שבאמת אחר שעלה והראהו ד' ירד וגמר התורה ועלה שנית ומת והוא דחוק קלת ויותר נראה שנוכל לומר שמשה קראו קרא בלשון עתיד וכולי

האי

האי אין קפידא אם אז קרא משה בלשון עתיד דמ"מ הרי נקרא רק עיקר השאלה אפשר משה חי וכותב וימות שהיא עגמת נפש גדול למשה וכמ"ש במדרש שהתחנן הרבה מאד עד רגע אחרונה שלא ימות ולמה צערו הקב"ה שיכתוב ויקרא בעצמו שימות ביום ההוא או למחר ויקברוהו והלא אפשר שלא יכתוב אלה הפסוקים ויכתבם יהושע ולמה ליצער לאותו צדיק ואע"ג שאמר בפ' ואתחנן כי אנכי כו' כיון שאינו מיד אינו עגמ"נ כ"כ ולכן אמר ר' יהודה שבאמת שמונה פסוקים כתבם יהושע ור"ש אמר שמשה הוצרך להשלים בעצמו התורה אפשר כו' ולכן הי' ההכרח שמשה יכתוב אע"ג שכתב בדמע וצער ורק זה הונח לו שלא הצטרך לקרות תיבות אלו רק כתב לבד ובזה נשתנה משאר התורה וז"ש והואיל ואישתני אישתני כו':

שם ומשה כותב בדמע ע' עבודת הגרשוני על שה"ש ה' פסוק י"א מ"ש בשם הגר"א ז"ל:

שם איוב כו' משל הי' ע' תקוני זוהר חדש דף פ"א ריש ע"ב ואיוב מה דאמר כו' וז"ל הגר"א ז"ל שם בביאורו ואיוב מה דאמר כו' שקיבל על גודל יסוריו וכן מה שסיפר גדולתו שהי' לו מקודם ואיך הי' עכשיו שפל עד מאוד, כמ"ש זכרה ירושלים ימי עניה ומרודיה כל מחמודיה וכן כל הענין של איוב הכל רמז על הגלות וז"ש איוב כו' אלא משל הי' עכ"ל הגר"א ז"ל שם:

דף כ"ה ע"ב נכפפת ועולה למעלה מן הרקיע ע' ס' אדיר במרום להגאון הרמ"ח לוצאטו ז"ל דף ס"ו ס"ז מ"ש בביאור מאמר זה וע' סוף ספר ארצות החיים:

דף נ"ח ע"ב. בריש כל אסוון כו' עיין בהגר"א ז"ל משלי ל"א פסוק י"א וביאורו לאגדת ברכות נ"ז ע"א:

דף ע"ב ע"ב וחזינן ההוא ציפרא כו' ע' זוהר פנחס דף רכ"ג ע"ב:

דף ע"ד ע"א. היכי דנשקי ארעא כו' עיין בהגר"א משלי י"ב פסוק ב':

שם ע"ב. בעט בו והרגו. ע' פי' הגאון מלבים ז"ל בראשית על פסוק יקוו המים:

דף ע"ה ע"א. מבשרו של לויתן ע' מדרש הנעלם בזוהר תולדות קל"ה קל"ו:

שם כל אחד נכווה מחופתו כו'. עיין בהגר"א משלי י"ב פסוק ח':

דף פ"ט ע"א. מנין שאין מוחקין כו' עי' ביאור הגר"א ז"ל משלי י"א פסוק א':

דף צ"א ע"ב. מחלון שנעשה גופם חולין וכליון שנתחייבו כלי' למקום. הנה לבסוף הי' למחלון קצת זכות ותקון שרות אשת מחלון נתגיירה ונקרא שם המת על נחלתו נשאר עליו רק שם מחלון גופו חולין וקצת תקון. וכליון שערפה אשתו שבה למואב נשאר עליו שם כליון שנתחייבו כלי' למקום בלא תקון:

דף קי"ח ע"א. משום טפלא דהווה נפישי כו' עיין ביאור הגר"א ז"ל ריש פ' ראה על פסוק ברכה:

דף קמ"ה ע"ב. משיא אבנים כו' אלו בעלי גמרא עיין ביאור הגר"א ז"ל על מאמר שבי דבי אסותא בד"ה אמר להו גברא דאזיל לאגמא:

סנהדרין

דף ז' ע"ב. כאוהק כו' כבקר כו' עיין ביאור הגר"א משלי ו' פסוק ד' וכ"ב פסוק י"ב וביאורו על פ' ראה י"ג ט"ו:

דף כ' ע"א. ונתפייסו שהי' דוד יוצא כו'. הנה מבואר בברכות נ"א ע"א שיש סכנה ללכת בהלויית המת לפני הנשים וכ"ש בין הנשים מפני שמלאך המות כו' ובזוהר ויקהל קצ"ו ע"א אמר שעולה המלה"מ ומסטין לאלה האנשים ומזכיר עוונתו

עוונתו של האיש לפני הקב"ה ודנין אותו על חטאיו (ולפ"ז מ"ש בברכות שם ויש לו רשות פי' שבשעתו אין לו רשות רק שמשתדל ומקטרג עליו עד שמשיג רשות) וא"כ דוד שהלך כאן בין הנשים הוא לפי שהי' בטוח בעצמו שהוא צדיק גמור שלא הי' לו שום חטא עד אורי' החתי כמבואר ביומא כ"ב ע"ב ולכן אין לו לפחוד מקטרוג לכן הי' נכנס לבין הנשים בלא פחד כי הי' מלך ושום איש לא הכריחו לזה. ואם הי' דוד מסייע ח"ו בהריגת אבנר הוא חטא גדול והי' לו סכנה גדולה לכנוס בין הנשים ולא הי' נכנס כי מי הכריחו לזה ובזה מבואר הגמרא אלא נפיים את העם ונתפייסו שהי' דוד יוצא מבין האנשים ונכנס לבין הנשים ויצא מבין הנשים ונכנס לבין האנשים שנאמר וידעו כל העם כי לא היתה מהמלך להמית את אבנר פי' שמזה הי' להם לאות ולראי' ברורה ממה שבטוח בעצמו שלו אין שום סכנה בדבר שהוא בודאי נקי מחשש חטא סיוע במיתת אבנר וכנ"ל:

שם נשים לפני המטה. אולי יש לומר טעם להם ע"פ דברי הזוהר ויקהל קל"ו ע"א וע"ב:

דף כ"ד. לבנות לה בית עיין ביאור הגר"א על שבי דבי אתונא ד"ה בני לן ביתא דאוירא כו'.

דף ל"ח ע"א. זרובבל בן שאלתיאל ומה שמו נחמי' בן חכלי' שמו. אם נפרש כוונת הגמ' שנחמי' בן חכלי' שכתב ספר נחמי' הוא זרובבל. א"כ נלערך לומר שמה שכתוב בעזרא ב"ב ובנחמי' ז"ז זרובבל ישוע נחמי'. צ"ל שנחמי' זה איננו נחמי' בן חכלי' רק נחמי' אחר. ומצאנו עוד נחמיה שר חצי פלך בנחמי' ג' ע"ז ואולי נחמי' בפסוקים הנ"ל הוא נחמי' הנ"ל. ויש ראי' לזה שבכל ספר נחמי' כל מקום שמביא את נחמי' בן חכליה מביאו בשם אביו או בשם התרשתא או הפחה. עזרא ב' ס"ג. הוזכר התרשתא. ונחמי' ז' ה' התרשתא ונחמי' ח' ט' ויאמר נחמי' הוא התרשתא ונחמי' י' פסוק ב' נחמי' התרשתא בן חכלי' ונחמי' י"ב פסוק כ"ו ובימי נחמי' הפחה. ורק בשני מקומות אלו שהוזכר זרובבל הוזכר רק נחמי' סתם ש"מ שנחמי' הכתוב בהם בעזרא ב"ב ובנחמי' ז"ז הנ"ל הוא נחמי' אחר ולכן נתן סימן בכ"מ התרשתא לפי שהי' עוד נחמי' אחר — וע"פ הנ"ל הנה ספר עזרא שכתבו עזרא קראו זרובבל בשם שקראו הקב"ה בנבואת חגי ב' ע"ש וספר נחמי' שכתבו נחמי' בעצמו קרא את עצמו על שמו ושם אביו העיקרי — ואמנם עוד יש לפרש שאין כוונת הגמ' שזרובבל היינו נחמי' שכתב ספר נחמי'. רק שזרובבל הי' שם עצם שלו והיה לו עוד שם נחמי' ושמו ושם אביו הי' ג"כ נחמי' בן חכלי' וכן היה להם בקבלה וגם נחמי' התרשתא שכתב ספר נחמי' הי' שמו נחמי' בן חכלי' וכמו שמצינו הרבה שני יוסף בן שמעון ששמותם ושם אביהם שוות כמ"ש בגמ' הרבה מקומות. וגם בזה יש לתרץ למה בכל מקום כתוב בנחמי' התרשתא ובעזרא ב"ב כתב נחמי' סתם לפי שגם זרובבל הי' שמו נחמי' לכן הוצרך לתת סימן בנחמי' התרשתא כדי שלא נטעה. אבל בעזרא ב' ב' ונחמי' ז' ז' שהוזכר באותו פסוק זרובבל א"כ די לכתוב אח"כ נחמי' סתם שאין לטעות שהוא זרובבל כיון שזרובבל מוזכר בפ"ע בפסוק זה:

דף מ"ו ע"א. קלני מראשי קלני מזרועי. עי' פי' שה"ש ה' ו' ע"פ שימני כחותם על לבך כו':

דף ע"א ע"א. בן סורר ומורה כו' דרוש וקבל שכר. ע' זוהר בלק קל"ז ע"ב:

שם כל המתגמגם בבהמ"ד כו' עי' ביאור הגר"א ז"ל על משלי כ' י"ג:

דף צ"א ע"ב. ותיתי עד פלגא דרקיע כו'. עי' ס' אדיר במרום להגאון הרמ"ח לוצאטו ז"ל דס"ו ע"ב ס"ז ע"א פי' על זה:

דף ל"ה ע"ב. אתא הקב"ה אידמי לי' עיין ביאור הגר"א ז"ל על זוהר פקודי ד' רכ"ד ע"ב ד"ה וכולהו כו' וז"ל שם שהוא הסוד והוא גנוז ברמז והן הגדות שהן בש"ס כמו המעשים דרבב"ח וסנחריב שהן לפי הנראה ח"ו כמו דברים בטלים ובהן גנוז כל האורה והתורה תורת משה כל רזין דאורייתא ולעתיד לבא יתגלה הסוד כו':

דף ל"ז ע"ב. לא פחות עלמא מן פ"ה יובלות כו' ע' מה שכתבנו בזה לקמן בע"ז ד"ט ע"ב:

שם לאחר ד' אלפים ומאתים ותשעים ואחד שנה לב"ע הדור יתום כו' רב אחא ברי' דרבא אמר לאחר חמשת אלפים אתמר פי' לאחר חמשת אלפים ומאתים ותשעים לב"ע הדור יתום כן אתמר. ויש לפרש לפי שאז הי' מי שחשב את הזמן על ד' אלפים ורצ"א הנ"ל לכן הוא מודיע שהוא טעות ואינו כן. וגם אחר זמן הנ"ל יהי' הדור יתום. ורב אחא ברי' דרבא אמר שאותו טועה הי' חושב לאחר ה' אלפים ורצ"א ואתמר בברייתא' להודיענו שאינו כן. וגם אחר זמן הזה יהי' עדיין הדור יתום. ויש לפרש על דרך שאמר למטה אחר זה לא כרבותינו שהיו דורשין עידן ועידנין ופלג עידן כו' והוא קרא בדניאל ז' כ"ה וכן אמר עוד כעין זה בסוף דניאל י"ב ז' כי למועד מועדים וחצי כו' ומועד ועידן הי' אפשר לפרש שעה מיומו של הקב"ה. שהוא חלק אחד מן י"ב באלף שנה. ועי' פרקי דר' אליעזר פרק שמונה וארבעים וז"ל שעה אחת מיומו של הקב"ה פ"ג שנה ושליש שנה עכ"ל ומועד מועדים וחצי היינו ג' שעות וחצי עולה מכוון מאתים ותשעים ואחת והי' הטועה חושב מהתחלת האלף החמישי ולכן הודיענו שגם אח"ז יהי' הדור יתום וז"ש אחר ד' אלפים ורצ"א הדור יתום ור' אחא בריה דרבא אומר שהטועה הי' חושב התחלת המועדים מן התחלת אלף הששי וע"ז אתמר שגם זה אינו כן וגם אחר ה' אלפים ורצ"א יהי' עדיין הדור יתום רק המועדים פירושם על דרכים אחרים ואע"ג שלעיל אמר שהאפשר יתחיל אחר פ"ה יובלות יש לומר שכאן מדבר על זמן הודאי האחרון אשר לא יאחר עוד שמסתמא בזה מדברים המועדים בזמן האחרון דכתיב בסוף דניאל וירם ימינו ושמאלו וישבע בחי העולם כי למועד מועדים וחצי וככלות כו' תכלינה כל אלה. ועוי"ל דרב אחא ברי' דרבא מפרש דבעל המגילה פליג על מ"ד דפ"ה יובלות או שמפרש לא פחות עלמא פחות ממ"ה יובלות על דרך אחר. ועוי"ל דס"ל שעבור חטאם בגלות בבל נגזר עליהם בימי דניאל עוד לזמן מאוחר:

דף ל"ח ע"ב. שילה שמו כו' יש לומר שאלו ואלו דברי אלקים חיים וע"ד שאמרו ביתרו מובא בפירוש רש"י ר"פ יתרו שהיה לו שבע שמות כל שם מאיזה טעם וכן כאן השמות כולן נקראו לפי הבחינה והטעם שיהיה ביאתו ע"ד שפירשו בפרשה וישלח שגם המלאכים נקראו לפי שליחותם. אם יהי' בזכות אבות ינון שמו שפי' המפרשים לשון נין ונכד ע"ש. ואם לא יזכו רק שיהי' מחמת החמלה עליהם והתפלה וע"ד הכתוב ושמעתי כי חנון אני. אז חנינה שמו. ואם יהי' בזכות המתאבלים כמ"ש בתענית ד' ל' כל המתאבל על ירושלם זוכה ורואה בשמחתה כו' וכמ"ש והפכתי אבלם לששון ונחמתים ושמחתים מיגונם אז מנחם שמו. ולפי מ"ש הגר"א ז"ל הובא בפירושינו לשה"ש ע"פ וקול התור נשמע בארצינו שיהי' בזכות משה שהוא בגימטרי' שילה ושגם הוא יבוא עמו ע"ש שע"ז נאמר עד כי יבוא שילה ע"ז אמר שילה שמו. ואם בזכות היסורים שסובל ע' ילקוט ישעי' נ"ג על פסוק והוא מחולל מפשעינו אז חיוורא דבי רבי שמו. ובמדרש איכה על פסוק כי רחק ממני מנחם יש מוסיפין עוד הפסוק ה' צדקנו הוא שיהי' למען שמו וכמ"ש ביחזקאל ל"ו לא למענכם אני עושה ואמר שם

והחמול

והאמור על שם קדשי כו' כי אם לשם קדשי. ושלא יזכו רק יעשה עמהם צדקה נקרא צדק. וחד אמר שם נהירא שמו היינו כמ"ש הגר"א ז"ל בפי' תקוני זוהר תקון כ"א דס"ד שיהי' בזכות התורה שנקרא תורה אור וזהו נהירא שמו. ואם יהי' הדבר מעט מעט ולא בפעם א' על זה אמר צמח שמו ומתחתיו יצמח ע"ש במדרש ומה שכתבנו בשה"ש ב' י"ב וע' מה שנדפס בשמי בזה בשדי חמד בפאת שדה סימן ע' באריכות רב בזה בחלק עשירי:

דף צ"ט ע"א. ר"א אומר ימות המשיח ארבעים שנה כו' יש לפרש על פי מ"ש במדרש הנעלם שנדפס בזוהר תולדות דף קל"ט שיהי' ארבעים שנה בין סוף הגלות והצרות לתחיית המתים לפחות וז"ש ימות המשיח ארבעים שנה וע"ש עוד דף קל"ו ע"ב:

דף ק' ע"ב האומר במה אוכל כו' עי' ביאור הגר"א משלי כ"ז ז':

עבודה זרה

דף ג' ע"א. ולא למחר לעשותם כו' עי' דברי הרשב"א שנדפס בעין יעקב סוף פרק ראשון דברכות:

דף ד' ע"א. איסתיק ולא אמר להו ולא מידי. לפי שעיקר פירוש הכתוב שמשלם להם עבור עונותם בעוה"ז למען יבואו נקיים לעוה"ב וייטב להם לעוה"ב וכמ"ש כאן למעלה אני אמרתי אפדם כו' וכמ"ש באריכות בקדושין דף ל"ט ע"ב וד' מ' ע"א וע"ב וע"ש. וברשעים נאמר להיפך ומשלם לשונאיו אל פניו להאבידו סוף פ' ואתחנן ע"ש בתרגום וע"ע יומא פ"ז א'. ואמנם פירוש זה לא הי' רשאי לומר להמינים שלישראל הוא רע בעוה"ז ולהם טוב בעוה"ז שא"כ יוסיפו להסית לחטוא ח"ו גם יוסיפו להרע לישראל ח"ו ע"ז באשר כן נגזר עליהם ולכן לא אמר להם מאומה עד שבא ר' אבהו והשיב להם תשובה הראויה גם להם:

דף ה' ע"א. כפויי טובה כו' תן אתה כו' יש לפרש דהנה על דברי ה' מי יתן והי' לבבם זאת להם ליראה אותי כו'. נוכל גם אנחנו לשאול למה אמר מי יתן הלא יוכל הוא ליתן ויתן. אך התירוץ מפורש בכתוב עצמו למען ייטב להם ולבניהם לעולם שלכן ברא את האדם עם יצה"ר ונתן הבחירה בידו למען שאם ינצחנו יהי' לו שכר כי לפום צערא אגרא ולא יאכלו נהמא דכסופא כמ"ש הספרים ואם ה' יתן בלבבם ולא יהי' ע"פ בחירתם לא יהי' להם שכר עבור זה וז"ש מי יתן והי' כו' למען ייטב להם כי אם אנכי אתן לא ייטב להם עבור זה כ"כ כי אין מגיע להם שכר עבור זה. אך א"כ למה זה הקפיד עליהם שלא אמרו תן אתה. אך הנה אם ה' יתן יהי' מעלה וחסרון. המעלה שאז לא יחטאו ויעבדו את ה' תמיד רצונו ועבודתו בשלימות משא"כ עכשיו שממעטין הרבה מעבודת ה' וגם חוטאים. אבל לעומת זה יהי' חסרון שיהי' להם שכר פחות. וא"כ אם הם עובדים שלא ע"מ לקבל פרס ראוי להם לבקש תן אתה אע"ג שיהי' שכר פחות אבל העבודה יהי' מרובה הרבה יותר והעיקר אצלם עבודת ה' וכמ"ש ע"ז י"ט א' במצותיו חפץ מאוד ולא בשכר מצותיו. אבל אם הם עובדים ע"מ לקבל פרס ורק עבור השכר והעונש ולולא זה לא היו עובדים אז אין כדאי להם לומר תן אתה וזהו שהקפיד עליהם שהי' להם להיות כעבדים המשמשין את הרב שלא ע"מ לקבל פרס. ולומר תן אתה. והנה בחובת הלבבות מבואר שעבודת ה' שלא עבור שכר היינו לעבדו עבור הטובות שכבר עשה ה' עם האדם וכמו שהאריך בשער הבחינה וכ"ש:

ישראל בצאתם ממצרים ואע"כ הם שלא רצו לעבוד ד' שלא ע"מ לקבל פרס נקראו כפויי טובה וז"ש כפויי טובה כו' בשעה שאמר ה' מי יתן כו' הי' לכם לומר תן אתה ולהיות מרוצה יותר בעבודה מרובה ובמיעוט שכר כי כבר עשה לכם טובות הרבה. ואמר אח"ז ולא נתן לכם לב לדעת עד היום הזה משמע שביום הזה התחילו לומר תן אתה אך לא נתקבל בקשתם והיינו כי אמרו בעירובין י"ג ב' נוח לו לאדם שלא נברא יותר משנברא ועכשיו שנברא יפשפש במעשיו ואמרי לה ימשמש במעשיו. פי' כי מי שהוא צדיק בוודאי טובה עצומה לו שנברא בלא שיעור ומי שהוא רשע בוודאי רעה גדולה ונוראה לו שנברא וכמ"ש ביבמות ס"ג ב' ונבחר מות מחיים לרשעים כו' וע"ע סנהדרין ע"ב ע"א אבל האדם כששולחין אותו בעוה"ז לא ידע איך יהיה והוא נכנס בספק צרה גדולה או בספק ריוח עצום ובזה פליגי אם כדאי להכנס בסכנה וניח לו שנברא או אינו רוצה להכנס בסכנה ונוח לו שלא נברא והיינו כי ענין עסק אם הוא קרוב לשכר ורחוק להפסד כדאי לעשותו ובקרוב להפסד ורחוק משכר אינו כדאי ונמנו וגמרו נוח לו לאדם שלא נברא כי האדם עלול הרבה לחטא וקרוב להפסד מאד ואמרו ועכשיו שנברא מהו העצה שיהי' לו כדאי החיים ולא יהי' עלול לחטא ויהי' קרוב לשכר העצה שיפשפש במעשיו ואמרי לה ימשמש במעשיו עי' פירושו במסילת ישרים פרק שלישי. והנה אם ה' יתן שיהי' לבבם כו' יהי' בזה חסרון שכר אבל לעומת זה יהי' ריוח שלא יהי' שום סכנת עונש כשלא יחטאו וכמו שנוח לו לאדם מתחילה שלא יכנוס בסכנה כ"ש שטוב עתה שה' יתן שיהיה לבבם כו' אם יקטן השכר אבל יהיו בטוחים מעונש וכנ"ל ואע"כ אפי' אם עובדים ע"מ לקבל פרס הי' להם לומר תן אתה לכן בפ' כי תבא אחר הי"ג ארורים והתוכחה המרובה ששמעו ישראל כתוב מיד ולא נתן ה' לכם לב לדעת ועינים לראות עד היום הזה לפי שאחר ששמעו הארורים והתוכחה והעונש הגדול א"כ כדאי להם עוד לומר תן אתה אפי' עובדים ע"מ לקבל פרס והתחילו לומר תן אתה וע"ז אמר להם משה ולא נתן ה' לכם לב לדעת עד היום הזה אבל עכשיו לא הועיל אמירתם תן אתה והמאמר מבואר יפה ע"ז ד"ט ע"ב שדה כו' לא תקח פי' הריטב"א שידעו שאז יהי' צרות גדולות שיהי' מוכרחין לעזוב את מקומן ויש להוסיף ולפרש שיהיו מכריחין אותן לחטוא ולעבור על התורה ויהיו מחוייבין על פי דין ללכת למקום אחר לקיים שם תורה ומצות. ומי שיהיה לו שדה שאינו יכול לקחת עמו יגדל עליו יותר הנסיון לעזוב את מקומו ואמרו בסנהדרין ק"ז ע"א לעולם אל יביא אדם עצמו לידי נסיון שהרי דוד מלך ישראל הביא עצמו לידי נסיון ונכשל כו' ולכן צוה אשר אז אפי' שדה שוה אלף דינרין בדינר לא יקח שלא יכביד עליו הנסיון לעזוב את מקומו. והתוספת פירשו שאז יסתיימו הפ"ה יובלות שאז יתחיל זמן האפשריות. ויש לומר ששני הפירושים צדקו יחדיו ע"פ מ"ש כתובות קי"א א' שהשביע הקב"ה את ישראל שלא ירחקו את הקץ ופירש"י בעוונם (לחד גירסא) אם אתם מקיימים את השבועה מוטב ואם לאו אני מתיר את בשרכם כו' ולכן בזמן הנ"ל שיגיע זמן התחלת האפשריות ידעו שאז יהי' אחד משני אלה או שיזכו ויגאלו ואם יחטאו ולא יזכו יהי' להיפך הצרות והעונשים הגדולים למה הרחיקו את הקץ בעוונם. ולכן בכל אופן שיהי' אמר שלא יקנה שדה אז. ויש ליתן טעם על זמן שהזכיר למה יהי' אז דוקא התחלת האפשריות. וגם במה פליגי הברייתא ור' חנינא. והוא ע"פ מה שאמרו בפרקי דר' אליעזר פרק כ"ח ובזוהר שמות י"ז א' שלפחות אלף שנה נגזר עליהם מקרא איכה א' י"ג כל היום דוה היינו יומו של הקב"ה אלף שנה ואמר שם בזוהר על

זה

זה אי יתיר שיתעבדון כו' על דלא בעו למיהדר לקבלי' ע"ש ואם נתחיל לחשוב מן גלות עשרת השבטים שהי' בשנת ר"ו לאלף הרביעי. יסתיים ר"ו לאלף החמישי אך אמרו בעירובין י"ב ע"ב ובפירש"י ותו' שם שירמי' החזיר עשרת השבטים בשנת י"ח ליאשיהו ל"ו שנה קודם החורבן. ואחד עשר שנה קודם החורבן הי' גלות יויכין (כמ"ש במגילה י"א) שאמר עליו מלכים ב'. כ"ד י"ד לא נשאר זולת דלת עם הארץ וא"כ כ"ה שנה היו מוחזרין וצריך לנכות זאת מן האלף שנה הנ"ל ולהוסיף אחר ר"ו לאלף החמישי כ"ה שנה ומסתיים אלף שנה בשנה שאמר כאן שהיא בשנת ארבעת אלפים ושלשים ואחת שנה לבריאת עולם. ומפורש במלכים ב' י"ז שבעת גלות עשרת השבטים צר מקודם על שומרון שלש שנים ור' חנינא חושב גם השלש שנים אלה בחשבון האלף שנה לכן זמנו הוא שלשה שנים מקודם והברייתא אינה חושבות שלש שנים של המצור ובזה הכל מכוון. ובזה מבואר ג"כ מאמרם בסנהדרין צ"ז ב' שהביאו התו' כאן פ"ה יובלות כו' ואמר שם תחלתו או סופו ואמר איני יודע היינו שמספקא לי' אם שלא לנכות שנים שחזרו בימי יאשיהו וא"כ מסתיים שנת ר"ו שהוא מעט אחר התחלת היובל. או מנכה כ"ה שנה והוא מסתיים רל"א כנ"ל קרוב לסופו ואמר שם כלה או אינו כלה היינו שמספק עוד אולי לנכות כל השנים שחזרו עד החורבן גם אחר גלות יהויכין ויסתיים קרוב לסוף היובל רמ"ב וכמבואר. והנה על מאמרם בסנהדרין שם אמר על פ"ה יובלות עד הכא לא תיסתכי ליה מכאן ואילך איסתכי ליה והפ"ה יובלות אמר שם אליהו וקשה הא קודם לזה מביא תנא דבי אליהו כי שני אלפים תוהו שני אלפים תורה כו' ובעונותינו שרבו יצאו מהן מה שיצאו ויש לתרץ דבברית בין הבתרים נאמר ויהי השמש באה ועלטה היה שהוא פי' סוף היום שהוא לפחות סוף האלף היינו סוף אלף הרביעי עי' פרקי דר"א פ' כ"ח שם ופירש"י בחומש ולכן אמר שני אלפים תורה שלא יוכל להיות קודם סוף אלף הרביעי אבל בזמן בית ראשון חטאו הרבה ונגזר עליהם אח"כ בימי ירמי' איכה א' כל היום דוה היינו אלף שנה כל היום מתחלתו עד סופו זהו עד פ"ה יובלות וזהו שאמר על שני אלפים תורה כו' ובעונותינו שרבו יצאו כו' היינו בעונותינו בימי בית ראשון ומה שאמר פ"ה יובלות היינו אחר שנגזר כל היום דוה בימי ירמי' וע"פ כל זה מבואר הכל וע' זוהר פנחס רמ"ג ע"א דדרים כל היום דוה על כל אלף החמישי ע"ש ועי' ביאור הגר"א על ספרא דצניעותא דף י' ע"ג וזה הי' מתחיל אם זכינו כו' וע"ש דף י"ב ע"ד שכל אלף החמישי כו' ע"ש וע"פ דבריו שם מתורץ ג"כ וע"ש היטב. וע' מה שכתבנו בשם הגר"א ז"ל פירושינו על שיר השירים ז' א' על פסוק כמחולת המחנים:

דף כ' ע"ב וחרבו שלופה כו' ע' זוהר שמות דף י"ט ע"ב:

דף כ"ט ע"ב היאך אתה קורא כי טובים דודיך כו' עי' שנות אליהו בליקוטים שבסוף הספר שפירש ששאלתו הי' אם קורא הפסק הטעם בתיבת טובים, או בתיבת דודיך ע"ש. ושכן מוכח מן המדרש ע"ש ועפ"ז יש לפרש דבקשת ישראל ישקני יש בו שני פירושים. הא' כמ"ש במדרש שאחר שאמרו ישראל דבר אתה עמנו ונשמעה התחילו ללמוד תורה ומשכחים כו' וחזר יצה"ר למקומו כו' ובאו אצל משה ובקשו שיתגלה ה' להם עוד הפעם שיאמר להם תורה הלואי ישקני מנשיקות פיהו ע"ש ולפי שנאמר פנים בפנים דיבר ה' לכן נקרא זאת נשיקת פיו והשיב משה שלא יוכל להיות זאת ע"ש. וכל מקום שהוזכר בשה"ש יין פירושו התורה וכמ"ש במשלי (ט' ה') ושתו ביין מסכתי וכן מוכח משיר השירים מפסוקים

הרבה. הביאני אל בית היין (ב׳ ד׳) והגפנים סמדר (ב׳ י״ג) לראות הפרחה הגפן (ו׳ י״א) נשכימה לכרמים נראה אם פרחה הגפן כו׳ (ז׳ י״ג) ועי׳ עירובין כ״א ע״ב מה שדרשו ע״ז אשקך מיין הרקח (ח׳ ב׳). ע״ש בפירושינו בע״ה וא״כ קשה מהו שאמר כי טובים דודיך מן התורה הרי התורה הם מבקשים. וצ״ל ולפרש שדודיך מיין הוא דבר אחד לפי שלא כל התורה יוכלו לזכות ללמוד מה׳ רק מקצתה יבקשו וזהו מיין מן התורה ומה שילמוד עמם נקרא דודיך שהוא מקצת מכלל התורה וזהו דודיך מיין. וא״כ המפסיק על תיבת טובים כי טובים. דודיך מיין. ופי׳ זה לא נוכל לפרש רק בדורו של משה אחר מ״ת שאחר שמת משה לא בשמים היא והתורה לא יתוסף ולא יוגרע ולא שייך לבקש כנ״ל לכן לפי פי׳ זה צ״ל שנאמר זה על הדור של משה. פי׳ השני יש לפרש שנשיקת פה הוא הנבואה. שנקר׳ מפי ה׳ וכמ״ש (ירמי׳ ט׳ י״א) ואשר דיבר פי ה׳ אליו ויגידה ונקרא שבא לפה הנביא כמ״ש פ׳ שופטים נביא אקים להם כו׳ ונתתי דברי בפיו כו׳. ובירמי׳ א׳ ראה נתתי דברי בפיך לכן נקרא הנבואה בדרך משל נשיקת פיו ית׳. ולפי פירוש זה שמבקשים ישראל על הנבואה. הנה מה שאמר כי טובים דודיך מיין אין לפרש כנ״ל כמ״ש לפי׳ הראשון שהרי אמרו מגילה ב׳ ב׳ שאין נביא רשאי לחדש דבר מעתה. וא״כ צריך לפרש כי טובים דודיך הנבואה טובים יותר מיין מן התורה. ולפ״ז צריך להיות המפסיק על תיבת דודיך. אך צריך טעם למה יהי׳ הנבואה יותר טוב מן התורה שניתנה מה׳. והרי התורה מוכרחת יותר שבלא הנבואה מתקיימים ישראל אלפים שנים ובלא התורה לא יוכלו להתקיים מאומה. ויש לומר לפ״ז שזה נאמר על זמן הגלות שה׳ מתנהג עם ישראל בהסתר פנים ועי״ז גם בישראל רבו המתפרצים וכמ״ש הכתוב תהלים ע״ד ט׳ אותותינו לא ראינו אין עוד נביא כו׳ ושם שמים מתחלל. ואם יהיו נביאים וויכוחים ויהי׳ התגלות ד׳ תהי׳ לתועלת רב ולכן אמר כי טובים דודיך הנבואה מלימוד התורה:

ולפי׳ זה לא נוכל לומר שנאמר הקרא על דורו של משה לשני טעמים. הא׳ כי בדורו של משה לא היו חסרים נבואה שהרי הי׳ להם משה וגם כתיב אספה לי שבעים איש כו׳ ואצלתי כו׳ ולא הוצרכו לבקש על הנבואה. ועוד כי לא שייך כלל בדורו של משה לומר שהי׳ טוב להם הנבואה מן התורה שלא שייך אז טעם הנ״ל כי הי׳ להם נסים נגלים תמיד. ורק יצטרך לפרש קרא דישקני על דור מאוחר הרבה כנ״ל. והנה קרא דלריח שמניך טובים שמן תורק שמך ע״כ עלמות אהבוך שכתיב אחר ישקני. שפירושו ששמו יתברך נתפרסם הרבה בעולם על ידי הנסים המפורסמים זה נאמר רק על דורו של משה שהי׳ יציאת מצרים ומתן תורה ונסים מפורסמים הרבה. ואם נפרש קרא דישקני על דור מאוחר יקשה למה הקדים המאוחר ואיחר המוקדם שהי׳ לו לכתוב קרא דלריח שמניך קודם ישקני. (וכ״ש לפי פירושנו לשה״ש שכל הספר מסודר לפי סדר הזמן) וא״כ מוכיח לנו קרא דלריח שמניך שגם קרא דישקני קאי על דור של משה וא״כ צריך לפרש כפי׳ הראשון שהוא הבקשה על התורה שיאמר להם ה׳ ולפ״ז צריך לפרש כי טובים. דודיך מיין. המפסיק על תיבת כי טובים וכמו שכתבנו למעלה:

ובזה מבואר יפה ששאל ר׳ יהושע לר׳ ישמעאל היאך אתה קורא כי טובים דודיך מיין והמפסיק על כי טובים והוא כפי׳ הראשון שקאי על בקשת התורה ובדורו של משה. או אתה קורא כי טובים דודיך כמפסיק על תיבת דודיך והוא כפי׳ השני שקאי על הנבואה ובדור מאוחר והשיב לו ר׳ ישמעאל כי טובים דודיך (כן הוא גירסתנו בלא תיבת מיין) שהמפסיק על תיבת דודיך שמפרש

הקרא

הקרא על בקשת הנבואה ונאמר על דור מאוחר. ועל זה אמר לו ר' יהושע אין הדבר כן שהרי חבירו מוכיח עליו לריח שמניך טובים שקאי על דורו של משה וא"כ ע"כ גם קרא דישקני שקודם לו הוא על דורו של משה וא"כ צריך לפרש כפי' הראשון שהוא על בקשת התורה כי טובים כו' המפסיק על כי טובים. ודודיך מיין הוא דבר אחד וכמו שפירשנו ובזה המאמר מבואר כמין חומר בע"ה :

מנחות

דף ל' ע"א. מכאן ואילך כו' התוס' הביאו מי שאומר שמשה מת בשבת והקשו על זה דכתיב בן מאה ועשרים שנה אנכי היום ודרשינן בסוטה י"ג ב' היום מלאו ימי ושנותי ואם בשבת מת כתב זאת מערב שבת ואיך כתב על העתיד וכן הקשה ברא"ש פ' ערבי פסחים סי' י"ג ויש לתרץ קושיתם דאמרינן בסוטה י"ב ע"ב שמשה מת בז' אדר וגם נולד בז' אדר והנה יום הלידה הוא בודאי בחשבון הימים ואם הי' רוצה ד' להשלים שנותיו רק בימים ולא בשעות א"כ ביום ששי באדר בכלות סוף היום אז נשלם מספר כל ימי השנה כיון שגם ז' באדר בחשבון יום שנולד כמו שנחשב יום הלידה במספר הימים לענין מילה ושאר דברים ומה שמת משה בז' באדר לפי שה' ית' משלים גם השעות ולשון הגמ' בסוטה י"ג ב' היום שאין ת"ל היום ומה ת"ל היום. היום מלאו ימי ושנותי ללמדך שהקב"ה משלים שנותיהם של צדיקים מיום ליום ומחודש לחודש שנא' את מספר ימיך אמלא עכ"ל הגמ' לא הזכיר שם שעות רק ימים ובקרא כתוב היום והימים הרי נשלמו סוף יום ששי באדר ובו ביום בששה באדר שהי' ע"ש כתב קרא בן מאה ועשרים שנה אנכי היום שהוזכר רק היום היינו יום ששה באדר וכנ"ל ובו ביום כתב כל הס"ת ומ"מ הי"ת עשה לו יתרון והשלים גם שעות וחי' עד למחר בשבת לעת המנחה בשעה שנולד בו ומתורץ יפה קו' תוס' והרא"ש הנ"ל ומה שלמדו בגמ' דקדושין ל"ח א' מדרשא הנ"ל דבן מאה ועשרים שנה היום שנולד בז' אדר הא מקרא הנ"ל לא מוכח רק על שנשלמו הימים ואולי נולד בח' אדר ומת בז' אדר זה מצד הסברא כיון שמשלים הימים מסתמא משלים השעות אבל מ"מ הי' יכול לכתוב קרא דהיום בע"ש שנשלמו הימים ובקרא רק היום כתוב וכנ"ל. ועי' סדר עולם פ"י. ומה שהקשו התו' מסדר עולם. זה לשון הסדר עולם פרק י"א. בט"ז בניסן הקריבו ישראל את העומר שנאמר ויאכלו מעבור הארץ וגו'. אחר הפסח בכ"ב בניסן וסבותם את העיר וגו' ויהי ביום השביעי וגו' ר' יוסי אומר יום השבת היתה מלחמה של יריחו כו' עכ"ל ויש לפרש שר' יוסי פליג על תנא הקודם לו וכולם יכלו לסבור שמשה מת בשבת והי' ר"ח ניסן ביום ב' בשבת שת"ק אמר בכ"ב אחר פסח הי' וסבותם כו' ונ"ל הטעם לפי שלא רצו לדחות בהסיבוב את יו"ט. כי הוצאה שלא לצורך כלל אסור ביו"ט עי' תוס' ביצה דף י"ב ע"א (או דס"ל דלא אמרינן מתוך) ולכן התחילו אחר יו"ט ופליג עלי' ר' יוסי ואמר שמלחמה של יריחו היתה בשבת וא"כ כ"ש שדוחה הסיבוב את יו"ט ופליג עלי' על מה שאומר שהתחילו הסיבוב אחר יו"ט רק ס"ל כי התחילו הסיבוב ביו"ט האחרון שהי' אז יום כ"א בניסן יום א' בשבוע והיתה מלחמה בשבת כ"ז ניסן ולפ"ז יש לומר שבניהם ס"ל דז' באדר שמת בו משה הי' בשבת ועי' שבת דף י"ז אין צרין כו' ועי' ילקוט יהושע סימן ו' בשם הירושלמי שבת שם ועי' קרבן נתנאל ערבי פסחים ברא"ש סי' י"ג ועי' זוהר תרומה קכ"ו ע"א וזוהר יתרו פ"ח ע"ב :

דף

דף פ"ו ע"ב אטומים מבחוץ לא לאורה כו'. ע' ס' אמונת חכמים פרק שני:

דף פ"ט ע"א מאי אמרו אתה תקום כו' ויש לומר ע"פ מ"ש בסנהדרין צ"ח ע"א לא זכו בעתה זכו אחישנה, לכן אמרו אתה תקום תרחם ציון כי עת לחננה כי בא מועד לעורר על בעתה, והשני אומר בונה ירושלם ד' נדחי ישראל יכנס מטעם הרופא לשבורי לב כו' שיהיו אחישנה וגם יגון ואנחה:

דף ק"י ע"א ומיכאל שר הגדול עומד ומקריב עליו קרבן כו' וכתבו התוס' יש מי שאומר נשמותיהן של צדיקים ע' פי' הגר"א ז"ל על יעלה ויבוא בנדפס בביאורו על אורח חיים סוף ה' ר"ח שהביא זאת וכתב ע"ז בד"ה וירצה וזה לשונו ובמדרש הנעלם אמר ר' חייא הקרבה זו אינה כשאר הקרבות אלא כאדם המקריב דורון לפני המלך עכ"ל וע"ש:

מכות

דף י"ד ע"ב הקב"ה מזמנן לפונדק א' זה שהרג שוגג כו'. הנה יש שוגג שהי' אפשר לו להזהר רק שפשע ולא נזהר והוא חייב גדול למה לא נזהר ועל זה לא שייך כלל לשאול למה אינה ה' לידו כי אדרבה הוא גרם לעצמו במה שהי' בידו להזהר ולא נזהר, ויש שוגג שהוא נזהר כראוי ובמה דאפשר ומ"מ נכשל כי ה' אינה לידו וע"ז מורה לשון הכתוב והאלקים אינה לידו שהוא מצדו לא גרם לו שהי' נזהר כראוי ועל זה יש שאלה למה אינה ה' לידו וע"ז מתרץ לפי שהרג מתחילה שוגג שהי' יכול להזהר ופשע בעצמו ונתחייב אז ולכן אינה ה' לידו עכשיו למען ישולם עונשו על פשעו המוקדם וע' תוס' ב"ק דף כ"ז ע"ב ד"ה ושמואל אמר:

סוף מכות הייתי מתיירא שלא יתקיים כו'. אע"ג שאמרו בברכות ז' א' כל דיבור שיצא מפי הקב"ה אפי' על תנאי לא חזר בו וכל מה שהוא לטובה לא משתנה חלילה הבטחת ה' ולכן נהרג הנביא אם לא נתקיים דבריו לטובה וכמפורש בכתוב פ' שופטים, וכמ"ש הרמב"ם ה' יסודי התורה פ"י ה"ד וע"ע בהקדמתו לפי' המשנה, מ"מ כאן שתלה הכתוב בפירוש זה בזה ובלא תתקיים רק אחר שיתקיים נבואת אוריה א"כ כל זמן שלא נתקיים המוקדם לא הובטח על השני' ולכן הי' ירא פן ישתנה המוקדמת שהיתה לרעה ואפשר לה להשתנות וממילא לא יתקיים השני', אבל יתר הטובות בודאי יתקיימו:

חולין

דף צ"א ע"ב שקיפלה הקב"ה לכל ארץ ישראל כו'. עי' זוהר קדושים דף פ"ד ע"א פי' על זה:

נדה

הליכות עולם לו אל תקרי הליכות אלא הלכות השומר התורה נקרא שהולך בדרך התורה ויען עי"ז יזכה לחיי עוה"ב לכן נקרא שהולך בהליכות של עוה"ב וכלשון הגמ' בברכות כ"ח ע"ב אני רץ והם רצים. אני רץ לחיי עוה"ב כו' ע"ש ולכן על ההולך בדרך התורה נאמר הליכות עולם לו פי' השילוך שהולכים בו לעוה"ב לו. אמנם במה יוכל האדם להיות בטוח שהולך בדרך שהולכין בה לעוה"ב שמא הוא חוטא מחסרון ידיעה כי לא עם הארץ חסיד ויש דרך ישר לפני איש וכו' (משלי י"ד י"ב) לזה בלתי אפשר לומר עליו שהליכות עולם לו

לו רק אם ילמוד הלכות בכל יום וידע את המעשה אשר יעשון וז"ש אל תקרי הליכות עולם לו אלא הלכות אם לומד הלכות בכל יום אז הליכות עולם לו וכנ"ל והפסוק בתיבת הליכות כולל שני הדברים הליכות והלכות שהלומד הלכות הליכות עולם לו ומובטח שהוא בן עוה"ב וע' סוטה כ"ב א' ושם דורש עולם על עולם הזה ע"ש וע' ברכות למד ע"ב אל תקרי בהדרת כו' וממאי דלמא בהדרת ממש כו' ומוכח מזה שבכל מקום שאמרו חז"ל אל תקרי הי' להם ראיה והכרח שהוצרכו להוסיף ולדרוש אל תקרי כו' וע"ש:

ביאורי אגדות אלו הגיע לידנו אחרי שכבר הי' נגמר הדפסת חידושי אגדות הנז' ע"כ יבאו עתה בתור מילואים.

ברכות

דף ג' ע"ב ואתא משה ואמר כחצות כו' יש לומר ע"פ מ"ש במדרש בילקוט בא על פסוק ועברתי בארץ מצרים בלילה הזה כמלך העובר ממקום למקום ויש לפרש לפי שחצות הלילה הוא רגע האמצעית בין השקיעה להזריחה (עי' שערי תשובה או"ח סי' א' סק"ו ובארצות החיים שם) ובמקום שנוטה יותר למזרח העולם שם השקיעה והזריחה מוקדם ממה שהוא במערב (כל מעלה ארבעה מינוט) וא"כ זמן חצות לילה אינה שוה בכל מקום, ומה שכתוב ויהי בחצי הלילה וה' הכה כל בכור היינו כל מקום מתי שהי' שם חצות הלילה היה שם המכה. וא"כ התחילה המכה במזרח של מצרים תחלה והלך כסדר לפי שיעור זמן של חצות לילה בכל מקום וזהו שדרש ועברתי שלא היה התגלות ה' ברגע אחת בכל מצרים רק כמלך העובר ממקום למקום ממזרח למערב, ומה שאמר הכתוב אני יוצא בתוך מצרים היציאה נקרא התחלת המכה בארץ מצרים שהוא במזרח של מצרים ואז היה במקומו של משה ופרעה עדיין מעט קודם חצות הלילה שמקומם הוא באמצע מצרים ולכן אמר משה כה אמר ה' כחצות הלילה כשתהיה כאן כחצות הלילה מעט קודם חצות לילה אז אני יוצא בתוך מצרים תהיה ההתחלה במזרחה של מצרים (כשיהיה שם חצות לילה). ובסיפור המעשה אמר ויהי בחצי הלילה וה' הכה כל בכור לא הזכיר היציאה רק כל מקום מתי שהיה שם חצות הלילה היה שם המכה. ורק עדיין קשה למה אמר משה כחצות הלילה ועל היציאה מה שיהיה שלא במקומו היה לו לומר בחצי הלילה כאן יכה ה' כל בכור כאן וכמו שאמר הכתוב בסיפור המעשה לכן תירץ לפי שרצה לומר כחצות מטעם שאמר כאן הזכיר היציאה שיהיה כחצות הלילה:

דף ד' ע"א בפלגא אורתא דתליסר נגהי ארביסר כו' יש לומר מה שהזדמן שעמד משה לפני פרעה בחצות הלילה. כי מפורש בכתוב שאחר מכת חושך שלח פרעה אחר משה ואמר לו לכו עבדו את ה' כו' ואמר לו השמר לך פן תוסיף ראות פני כו' ואמר לו משה כה אמר ה' כחצות הלילה כו'. ומכת חושך פסק בסוף היום ומיד שלח בהתחלת הלילה אחר משה ונמשך הדבר עד חצות הלילה ואמר לו כחצות למחר כי האידנא כו' ולפי זה פסק מכת המכה של חושך בי"ג בניסן. וע' רמב"ן ריש פ' בא שכתב שגם מכת ארבה היה בניסן. וע' טור וש"ע או"ח סי' ת"ל. — בטעם שנקרא שבת הגדול וע' ב"י שם ועי' תוס' שבת פ"ז ע"ב ד"ה ואותו:

שם ע"ב נפלה כו' עי' זוהר שמות דף י"ט וע' מ"ש בפי' שה"ש ב' י' על פסוק קומי

קומי לך כו':

דף ה' ע"א ירגיז אדם יצ"ט על יצה"ר כו' לא נצחו יעסוק בתורה כו' יקרא ק"ש כו' יזכיר לו יום המיתה כו'. יתבאר על פי מ"ש דודי אדמו"ר הגאון הגדול וצדיק נשגב יסוד עולם כו' מוהר"ר ישראל סלאנטער זצוקלה"ה באגרת המוסר שלו (נדפס ג"כ באבן ישראל) שיש שני מיני יצה"ר. יצה"ר הרוחני הוא כח ורוח הטומאה שניתן באדם שמושכו לחטוא. ויצה"ר הגשמי היא התאוה (ויתר תכונות הרעות שבאדם) וכנגדם יש שני מיני יצ"ט רוחני כח ורוח הקדושה שניתן באדם וגשמי השכל הטוב כו' ע"ש בארוכה ובביאור יותר וכנגדם יש שני מיני רפואות ליצה"ר רפואה רוחנית הוא לימוד התורה כמ"ש קידושין ל' ע"ב ובסוטה כ"א א' ובסוכה נ"ב וע' מסילת ישרים פרק ה' ורפואה גשמית הם לימודי יראת העונש ויתר לימודי המוסר ע"ש בארוכה, וזהו שאמר כאן כשלא נצחו ולא ידע אם הרוחני גבר עליו או הגשמי. יעשה מתחילה הרפואה הרוחנית יעסוק בתורה. ולפעמים סגולת הקריאת שמע כראוי הוא ג"כ להחליש כח רוח הטומאה (וע"ד שאמרו כאן הקורא ק"ש על מטתו מזיקין בדילין ממנו. והמחטיאים והמזיקים מסוג אחד הם). וגם לפעמים יועיל ההתבוננות הרבה באהבת ה' וזהו ג"כ נכלל בק"ש שכתוב בה ואהבת את ה' כו' ואם לא נצחו יתפוס הרפואה הגשמית יזכיר לו יום המיתה, שאז מתחילים העונשים הרעים הנוראים והמרים על כל עבירה כי אין הקב"ה וותרן וכמ"ש בב"ק נ' ע"א. וכמ"ש הכתוב במשלי ה' ואחריתה מרה כלענה כו' ונהמת באחריתך כו' וע' תענית י"א ע"א וכתב הרמב"ן שכל יסורי איוב לא יספיקו לעונש א' מן העבירות כו' ואע"ג שלפעמים יש עונש גם בעוה"ז וכמ"ש באבות פ"ג והגבאים מחזירים תדיר בכל יום כו' מ"מ יתכן לפעמים בעוה"ז שגם דרך רשעים צלחה ע' גמ' דקדושין ל"ח ע"ב ל"ט ע"א וע"ב ולכן יזכיר לו יום המיתה שמאז העונש ודאי אולי יעצרו בעד תאותו ויכניע לבבו, והוא ע"ד שאמרו בפ"ב ובפ"ג דאבות הסתכל בשלשה דברים ואי אתה בא לידי עבירה כו'. וע"פ דברי דודי אדמו"ר זצ"ל הנ"ל מובן מה שנמצאו הרבה פעמים במקרא מוזכר בזה לב, ורוח. כי התאוה עיקרו בלב כמ"ש ריש טור או"ח עין רואה ולב חומד כו' ולכן כתיב ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם כו'. ויצה"ר הרוחני נקרא רוח, ולכן ביקש דוד (תהלים נ"א). לב טהור ברא לי אלקים ורוח נכון חדש בקרבי (עי' סוכה נ"ב א'). ואמר (ביחזקאל י"ח ל"א) השליכו מעליכם את כל פשעיכם אשר פשעתם בם ועשו לכם לב חדש ורוח חדשה. היינו שיעשה הרפואות לשני מיני יצה"ר שלהם לתקנם. ואמר בשיחון (פ' דברים) כי הקשה ה' אלהיך את רוחו ואמץ את לבבו. היינו שה' ית' חיזק שני מיני יצה"ר שלו, ואמר (ביחזקאל ל"ו כ"ו) על זמן העתיד ונתתי לכם לב חדש ורוח חדשה אתן בקרביכם ואמר עוד שם והסירותי את לב האבן מבשרכם ונתתי לכם לב בשר ואת רוחי אתן בקרביכם היינו שיסיר שני מיני יצה"ר הנ"ל ויתקן שני מיני יצ"ט הנ"ל:

שם יתלה בביטול תורה עי' ביאור על זה בנפש החיים שער ד' פרק כ"ט:

ע"ב מוחלין לו על כל עונותיו. עי' שערי התשובה לרבינו יונה שער א' עיקר שבעה עשר:

דף ו' ע"א. וכולהו כתיבי באדרעי'. עי' פי' על שה"ש ח' ו' ע"פ כחותם על זרועך:

דף ז' ע"א. צדיק בן רשע כו' עי' ביאור הגר"א ז"ל על יונה ד' פסוק א':

דף

דף ח׳ ע״א. כאלו פדאני לי ולבני כו׳ עי׳ זוהר רע״מ תלא דף רפ״א ע״א:

שם אין לו להקב״ה בעולמו אלא ד״א של הלכה בלבד. עי׳ ביאור ע״ז בהקדמת הרמב״ם לפי׳ המשנה בד״ה אחר כן:

דף ט׳ ע״ב. שלא יאמר אותו צדיק כו׳ מבואר לקמן (דף ל״ב ע״א) שעל ידי שיצאו ברכוש גדול עשו את העגל ע״ש באורך ומעשה העגל גרם לישראל צרות עצומות לדורותם והיה יותר טוב להם שלא יצאו ברכוש גדול. והקב״ה משנה הבטחתו כשהשינוי הוא לטובה עי׳ רמב״ם ה׳ יסודי התורה פ״י ה״ד ולכן לא רצה ה׳ לקיים הבטחת ואח״כ יצאו ברכוש גדול למען טובתם ורק קיים הבטחתו כדי שלא יאמר אותו צדיק כו׳ ועבדום כו׳ קיים בהם ואח״כ יצאו ברכוש גדול לא קיים בהם. ולא רצה ה׳ לצער לאברהם ולהודיעו כי בניו המה ברע ועלולים לחטוא. ועי׳ במדרש שמות על פסוק ראה ראיתי כו׳ שהודיע ה׳ למשה שיעשו ישראל את העגל ע״ש:

שם. ולואי שנלא בעלמינו כו׳ עי׳ ביאור הגר״א ז״ל על אגדת ברכות:

דף י׳ ע״א. מי כתיב חוטאים חטאים כתיב. גם ר״מ היה קורא חטאים רק היה מפרש חוטאים שכן באמת ברוב מקומות במקרא מקום שכתוב חטאים פירושו חוטאים. את מחתות החטאי׳ האלה בנפשותם (פ׳ קרח) והחרמת את החטאים את עמלק (שמואל א׳ ט״ו) לא יקומו חטאים בעדת צדיקים (תהלים א׳) ע״כ יורה חטאים בדרך (תהלים כ״ה) אלמדה פושעים דרכיך וחטאים אליך ישובו (תהלים נ״א) ועוד הרבה דוגמתם. וכן פירש״י בתהלים על פסוק זה יתמו חטאים שהוא כמו חוטאים ע״ש. ורק ברוריא אמרה שכיון שכתוב חטאים שאפשר לפרש ג״כ על עונות ראוי מספק לחוס על חייהם ולהתפלל שישובו. ועוי״ל בטעם ברורי׳ ע״פ דברי תוס׳ לעיל (דף ב׳ ע״ב) ד״ה א״כ לימא קרא ויטהר כו׳ וכן כאן אם היתה הכוונה חוטאים היה לו לכתוב חוטאים בפירוש כדי שלא נטעה, וכיון דלא כתיב חוטאים רק חטאים א״כ מוכח שבאמת הכוונה על העונות ולא על החוטאים וע׳ (תענית כ״ג ב׳) באבא חלקי׳:

ע״ב. גנז ספר הרפואות כו׳. עי׳ מה שפירש בזה הרמב״ם בפי׳ המשנה (פ״ד דפסחים) ולפירש״י שבכאן יש לומר לפי שבימי חזקי׳ היה הנהגה הנסית מצויה והנביאים מצוים. והחולה כשדרש לה׳ ודרש להנביא היה הנביא מודיעו את חטאו ומה יעשה ויתכפר לו והיה מתפלל עליו והיה מודיעו מה יעשה ויתרפא וכמו שסיפר הכתוב כשחלה חזקי׳ ישעי׳ ל״ח (פסוק א׳. ה׳. כ״א). ואמרה הנערה לאשת נעמן שר צבא ארם לפני הנביא אשר בשומרון אז יאסוף אותו מצרעתו (מלכים ב׳ ה׳) ואמר שם הנה שלחתי כו׳ ואמר אלישע יבוא נא אלי וידע שיש נביא בישראל ע״ש וזה הדרך היה יותר טוב מספר הרפואות ולכן גנזו חזקיה לפי ההנהגה שבדורו ועי׳ יורה דעה (סי׳ של״ו) וע׳ בספר חשבון הנפש מ״ש בזה:

שם. סדין של פשתן כו׳. ע׳ זוהר בשלח (דף מ״ד ע״א):

דף ט״ו ע״ב. וכי מה ענין שאול כו׳. עי׳ ביאור הגר״א ז״ל על אגדת ברכות:

דף י״ז ע״א. עולמך תראה בחייך ואחריתך לחיי עוה״ב ותקותך לדור דורים. יש דברים שאדם אוכל פירותיהם בעוה״ז והקרן קיימת לו לעוה״ב ומי ששכר פירותיו מרובים ולא קיבלם בעלמו בעוה״ז הוא נשאר בירושה לזרעו לדורותיו (כדרך שיורשים שאר חפצי עוה״ז) הוא זכות אבות המדובר בשבת (נ״ה ע״א) מתי תמה היינו שכר הפירות ואמרו (במדרש פ׳ תשא פרשה מ״ה) אם עשית מצוה אל תבקש מתן שכרה מיד ליד כו׳ ורשע אתה נקרא שלא בקשת להנחיל לבניך

לבניך כלום שאילו בקשו אברהם יצחק ויעקב מתן שכרן של מצות בעשו היאך היה זרע צדיקים נמלט כו' ע"ש עוד. והיינו שכר הפירות ביורשים בניהם וע' זוהר (תולדות קמ"ה ע"ב ודף קמ"ו ע"א וע"ב). ומן הקרן בוודאי לא יחפצו הצדיקים בעוה"ז לבל ינוכה להם לעוה"ב כמ"ש (סנהדרין ק"א ע"א) כשאני רואה כו' שמא קיבל רבי עולמו (ובב"מ קי"ד ע"ב) מאן אכלי לעלמי' כרבי בר אבוה וע"ע (ערכין ט"ז ע"ב וקדושין ל"א ע"ב ל"ט ע"א וע"ב ויומא פ"ז ע"א) ולכן ברכו אותו עולמך תראה בחיים בעוה"ז מעין עוה"ב, אבל מ"מ לא ינוכה לך מעוה"ב וגם ואחריתך לחיי עוה"ב וגם ישאר לזרעך לדורותם ותקותך לדור דורים:

דף כ"ז ע"א. אמר לו ר' יהושע לאו כו' עי' (בכורות ל"ו ע"א) בשם פירש"י (בד"ה היאך) שר' יהושע חזר בו ולכן אמר לאו וע"ש בתוס' וכאן יש לומר לפי שכתבו התוס' לעיל (כ"ו ע"א) ד"ה טעה כו' שהיא רק רשות לגבי מצוה אחרת והיא עוברת אז תדחה ערבית מפניה אבל בחנם אין לו לבטלה. ונתיירא ר' יהושע לומר ברבים ובפרהסיא רשות שמא יזלזלו בה לבטלה גם בחנם (ועל דרך שמצינו במנחות ל"ט ע"ב דבר זה אסור לאומרו בפני ע"ה כו' ע"ש. וגם שדברי ר"ג שאמר חובה הוא אמת במקצת בלענין זה חובה שאין לבטלה בחנם שהרי יעקב תיקנה ולכן אמר ר' יהושע ברבים שאינו חולק עליו עכשיו:

דף כ"ח ע"א. הרי הוא אומר ואח"כ כו' עי' הגהות בן ארי' על טהרות פי' משנה ז':

ע"ב. ואם אוסרני כו' עי' ביאור הגר"א ז"ל על משלי י"א פסוק ד'. וכ"א פסוק ט"ז:

דף ל"ב ע"א. איני מניחך כו' עי' פרקי דר"א (ריש פרק מ"ה):

דף ל"ג ע"ב. ואינן אלא גזירות עי' ביאור הגר"א ז"ל על משלי ל' פסוק י"ז:

דף ל"ד ע"ב. יין המשומר בענביו כו' עי' מדרש הנעלם שבזוהר תולדות (קל"ה ע"ב):

שם. ואני דומה לשר כו' עי' ביאור הגר"א ז"ל על משלי י"ז פסוק ב'. י"ט פסוק ו':

דף נ"א ע"א. ויש לי רשות לחבל. עי' זוהר ויקהל (דף קל"ו ע"ב):

דף נ"ה ע"א. לך אמור לבצלאל עשה לי משכן ארון וכלים הלך משה והפך ואמר לו עשה ארון וכלים ומשכן אמר לו בצלאל כו' כלים שאני עושה היכן אכניסם כו' יש לפרש בטעם בצלאל לא שייך רק אם היו מקימים את המשכן מיד כשיגמרוהו ואז טוב יותר לעשות המשכן ולהקים אותו ואח"כ לעשות הארון למען אשר מיד כשיוגמר הארון יכניסוהו במקום מכובד כראוי אבל לא כן היה שאע"ג שנגמר בסוף כסלו מ"מ לא הוקם עד ר"ח ניסן וכמ"ש במדרש ואין תועלת להארון אם עושים המשכן קודם לו א"כ ראוי להקדים מצות עשית הארון כמ"ש בזבחים (דף פ"ט) כל המקודש מחבירו קודם את חבירו. או מטעם שאמר במדרש פ' ויקהל שהארון שבו התורה קודם ע"ש ומה שלא הוקם המשכן מיד כשנגמר הוא לפי שחטאו בעגל ולא זכו כ"כ והמתין ה' עד עת רצון ר"ח ניסן שבו נתבשר אברהם בלידת יצחק כמ"ש במדרש והנה ה' אמר למשה מצות המשכן קודם שעשו את העגל כדמוכח קרא שהרי כתיב ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם ואחר העגל נאמר לו כי לא אעלה בקרבך. וא"כ בעת אמירת הקב"ה שהיה קודם העגל היו ראוין להעמיד המשכן מיד כשיוגמר ולכן אמר ה' למשה שיאמר לבצלאל שיעשה המשכן קודם כדי שיהיה מקום להארון כנ"ל אבל משה כשירד מן ההר כבר עשו את העגל וידע משה שלא יוקם מיד כשיוגמר רק עד ר"ח ניסן ולכן טוב יותר לעשות הארון קודם

קודם כנ"ל ולכן הפך ואמר לבצלאל שיעשה ארון וכלים ואח"כ משכן שכן מהראוי כשלא הוקם מיד וכנ"ל. ובצלאל שלא ידע שלא יקימוהו מיד שאל למשה מנהגו של עולם כו' כלים שאעשה היכן אכניסם שמא כך אמר לך הקב"ה עשה משכן וארון כו' ויתכן שמשה לא רצה להודיעם שלא יקימוהו מיד שמא יתרשלו המתנדבי' והעושים באמרם שבלא"ה לא יקימוהו מיד ולא יזדרזו בעשיתו ואחרי שראה שהם מבינים שבאם יקימוהו מיד היה ראוי להקדים המשכן. לכן הניחם לעשות כפי דברי בצלאל משכן קודם. למען לא יבינו שלא יקימוהו מיד. ולכן כתיב בויקהל משכן קודם ובמדרש רבה פרשה נ' מפורש שעשה בצלאל הארון קודם. והיינו שאחרי שאלת בצלאל הודיעו משה הטעם שלא יקימוהו מיד וראוי לעשות ארון קודם יכן עשה וע"ש במדרש. וע' גל"ח וע' בביאור הגר"א ז"ל על אגדת ב"ק ולדברי המדרש הנ"ל יש לומר מה שהוזכר בויקהל משכן קודם שבמשכן כתיב ויעשו כל חכם לב בעושי המלאכה את המשכן כו' ובארון כתיב ויעש בצלאל ויש לומר שחכמי לב התחילו תחילה במלאכה מבצלאל שהוצר' להורות מקודם לכל העושים:

דף נ"ה ע"ב. כל החלומות הולכין אחר הפה עי' שאלות ותשובות מן השמים סימן כ"ב:

דף נ"ט ע"א. הקב"ה מוריד שני דמעות כו' עי' בזוהר שמות דף י"ט:

דף ס"א ע"א. יצה"ר דומה לזבוב ויושב כו' ע' נפש החיים בפרקים שבין שער ג' לד' פרק ד':

ע"ב. שממונו חביב עליו מגופו כו' עי' תקוני זוהר תקונים אחרונים תיקון ד' ובביאור הגר"א ז"ל שם:

סוף ברכות ת"ח מרבים שלום כו' הפסוקים שהביא יש לפרש, לפי שהשלום בזכות התורה. ויש בזה כמה מדרגות. הראשונה היותר גדולה הוא ללמוד תורה לרבים ולגדל שיהיו גדולי תורה ולבנות את הדור שיהי' גדולי תורה ועל זה אמר אל תקרי בניך אלא בוניך. המדרגה השניה מי שלומד לעצמו תורה באהבה ועל זה הביא קרא שלום רב לאוהבי תורתיך. המדרגה השלישית שמחזיק בממונו ללומדי תורה עי' (יורה דעה ר"ס רמ"ו) ובביאור הגר"א ז"ל (שם סק"ז). וגם נותן להם אכסניא בביתו לאורחים הבאים ללמוד ועל זה מביא קרא יהי שלום בחילך בזכות ממונך שאתה מהנה לת"ח שלוה בארמונתיך בזכות שאתה מכניסם בביתך ובארמונתיך. והמדרגה הרביעית שמתחבר לת"ח וכמ"ש (בכתובות קי"א ע"ב) שהמתחבר עמהם כאילו מתחבר עם הקב"ה ע"ש ואמרו במכות (ה' ע"ב) הנטפל לעושי מצוה נוטל שכר כעושה מצוה ע"ש ועי' רמב"ם הל' דיעות (פ"ו ה"ב) ועל זה מביא קרא למען אחי ורעי אדברה נא שלום בך פי' שהת"ח נקרא ריע אהוב להקב"ה כמ"ש אבות פ"ו מ"א ואמר למען אחי ורעי אדברה נא שלום גם בך לפי שאתה אח וריע עמהם ונחשבת כאילו גם אתה אחי וריעי. המדרגה החמישית מ"ש בשו"ע או"ח סי' קנ"ה אף מי שאינו יודע ללמוד ילך לבהמ"ד ושכר הליכה בידו כו' ע"ש וכמ"ש באבות פ"ה. הולך ואינו עושה שכר הליכה בידו ואמרו בברכות ו' ע"ב אגרא דכלה דוחקא ועל זה מביא קרא למען בית ה' אלהינו אבקשה טוב לך שגם עבור מה שתהיה בבית ה' בבהמ"ד אבקשה טוב לך. והמדרגה הששית שלכלל ישראל יתן ה' שלום בזכות מה שקיבלו אבותם את התורה על הר סיני ועל זה מביא קרא ה' עוז לעמו יתן שדרשו קרא זה בזבחים קט"ז ע"א על קבלת התורה ובזכות זה ה' יברך את עמו בשלום. וסידר כאן ששה הפסוקים הנ"ל נגד ששה המדרגות הנ"ל כסדר:

שבת

דף י' ע"א. מן הבקר ועד הערב כו' אלא כו'. לא הוציא הקרא מפשוטו שמה שאמר על משה תורתו מתי נעשית פי' מתי לימד תורה לישראל שהרי כתיב (פ' ואתחנן) ואותי צוה ה' ללמד אתכם כו' ומתרץ שרק חצי היום הראשון היה יושב משה בדין. וחצי היום השני היה מלמד תורה לישראל, ובעת הדין הדיין יושב ובעלי דינים והעדים צריכין לעמוד (עי' חו"מ סימן י"ז) ובלימוד התורה הרב והתלמידים כולם עומדים כמ"ש (במגילה כ"א ע"א ע"ש). וזהו שאמר הכתוב וישב משה לשפוט את העם. (היינו מתחלת היום הראשון) ויעמוד העם על משה מן הבקר ועד הערב כי הן בעת הדין והן בעת הלימוד העם היו צריכין לעמוד. וכן מ"ש אח"כ מדוע אתה יושב לבדך (בחצי היום הראשון) וכל העם נצב עליך מן בקר ועד ערב ולשיטת הרמב"ם ה' ת"ת פ"ד ה"ב שגם בראשונה היה יושב א"כ ישב משה כל היום ודברי יתרו כפשוטן והשיב לו משה כי יבוא כו' ושפטתי בין איש ובין רעהו בחצי היום הראשון ולכן אני יושב והם עומדים שכן צ"ל בדין. והודעתי את חוקי האלהים כו' בחצי היום השני. ורק לפי שאמרו בכמה מקומות מקרא נדרש לפניו ולפני פניו וכש"כ בפסוק אחד שהיקשא הוא וראוי לדרוש תיבת מן בוקר ועד ערב גם על וישב משה לשפוט את העם ולכן שואל על משה תורתו מתי נעשית ומתרץ שמה שסייך על רישא דקרא וההיקש הוא כדי ללמוד גז"ש. — ומה שאמר שנעשה שותף להקב"ה הוא ע"ד שאמרו במדרש שיר השירים ע"פ דמיתיך רעייתי רעייתא דעולמי שקבלו תורתי שאני בראתי ואתה מקיימה בזכות תורתך ע"ש ובנה"ח ש"ד פ' י"א. ואמרו באבות על שלשה דברים העולם קיים על הדין ועל האמת כו'. ולכן כלל הדיינים מקיימים העולם וכל אחד מן הדיינים שדנין דין אמת לאמיתו יש לו חלק ושותפות בשכר קיום העולם:

דף כ"ה ע"ב. שיש לו ק' כרמים כו' ופירש"י כ"מ כו' עי' ביאור הגר"א ז"ל על משלי כ"ד פסוק ל':

דף ל' ע"ב. ואין שפתותיו נוטפות מר תכוינה (פי' יהי' נידון באש של הגיהנם) ועי' רש"ל שכתב שסמך על מ"ש אח"ז ידיו גלילי זהב. כוונתו ע"פ מ"ש בעצמו בספרו ספר האילן להרש"ל שמדת הגבורה נקרא אש ונקרא זהב ע"ש:

דף ל"ב ע"א. אפי' תשע מאות כו' באותו מלאך כו' עי' ביאור הגר"א ז"ל משלי ט"ז פסוק י"א:

דף נ"ה ע"ב. ראובן כו' אם אחות אמי היתה צרה לאמי כו' יש לומר בטעם ראובן שסבר ראובן שכשאביו נותן לבלהה חלק יותר מלאה הוא עובר בזה על השבועה שהשביעו לבן אם תענה את בנותי וכמו שפירשו בגמ' (דיומא דף ע"ז ע"ב) ע"ש ובפרש"י שם, וסבר ראובן שאביו טועה וסובר שלאה איננה מקפדת ומוחלת וא"כ אינו עובר. אבל כשמצא ראובן גופי' את הדודאים ואמרה רחל ללאה תני נא לי מדודאי בנך אז השיבה לאה המעט קחתך את אשי כו' (פ' ויצא) וא"כ שמע ראובן שגם ברחל היה למורת רוח לאמו כ"ש בבלהה שמקפיד וא"כ לפי ידיעתו יעבור אביו על השבועה. ולא רצה לספר לאביו מה ששמע אז מאמו לבל יהיה הולך רכיל וגם מפני דרכי שלום (כמו שלא אמר ה' לאברהם את דברי שרה ואדוני זקן מפני דרכי שלום) וגם בוש מפני אביו ועי' (קידושין ל"ב ע"א) הרי שהיה אביו עובר על דברי תורה כו' ולכן התחכם להעביר המטה של אביו כשלא ראה שום איש כמ"ש (בסוטה ז'

ז' ע"ב) שלא ידע אז שום איש מי עשאו (עד שבמשך הזמן הודה בעצמו) ולמען אשר מזה יבין אביו שיש בזה קפידה לאמו ולא יעבור על שבועתו. אבל טעם יעקב היה לפי שנולד בנימין כשמתה אמו ומסרו אביו לבלהה שפחת רחל שתגדלנו ואת יוסף וכמ"ש פירש"י וישב ע"פ הבוא נבוא אני ואמך ואחיך כו' שאמו רומז לבלהה שגדלתו ליוסף כאמו. ולכן העמיד יעקב מטתו באוהל בלהה למען ישגיח גם הוא על היתומים הקטנים שנשארו בלא אם ביום ובלילה כי לבו הומה על בנימין תינוק בן יומא בלא אם ונפשו קשורה בנפשו. ולכן גם לאה לא הקפידה באשר הוא לטובת היתומים וגם היא חמלתה עליהם ואולי לקח יעקב רשות מלאה על זה בפירוש. וראובן אעפ"י שהיתה כוונתו לטובה חטא במה שהיה נמהר לעשות והיה לו לחקור ולהתבונן יפה ולכן הוכיחו אביו על המהירות פחז כמים אל תותר כו':

שם. מעבירם כתיב וכתבו תוס' הש"ס שלנו כו' עי' זוהר פנחס ברע"מ דף רכ"ד ע"א ובביאור הגר"א ז"ל שם:

עירובין

דף י"ג ע"ב. נוח לו כו' עי' ביאור הגר"א ז"ל על יונה ד' ג':

דף י"ח ע"א. בתחלה עלה במחשבה לברא שנים כו' עי' ביאור הגר"א ז"ל על משלי ט' פסוק י' ובתשובת בשמים ראש סימן שכ"ט:

דף כ"א ע"ב. לכרמים אלו בתי כנסיות כו' הפרחה הגפן כו' עי' מ"ש בפי' שה"ש על פסוק זה:

דף נ"ו ע"א. עגלה בצפון ועקרב בדרום עי' פי' הגר"א ז"ל על תיקוני זוהר תיקון ל"ב ד"ה אילין:

דף ק' ע"ב. שאפילו בדורו של משה לא היה כמותו. עי' פי' הגר"א ז"ל על התורה דברים פ' א' פסוק ט"ו:

פסחים

דף כ"ח ע"א. סדני בסדני כו' גירא בגירי כו'. עי' ביאור הגר"א ז"ל על משלי י"א פסוק ד' וכ"א פסוק ט"ז:

דף פ"ח ע"א. אברהם כתוב בו הר כו' עי' פי' שה"ש (ז' י"ב) ע"פ לכה דודי נצא השדה כו':

דף קי"ח ע"א. קשין מזונותיו כקריעת ים סוף עי' זוהר תרומה דף ק"ע ע"ב:

חגיגה

דף ד' ע"ב. למה הרגזתני כו' דלמא לדינא מתבעינא כו'. יש לפרש על פי מ"ש ה' להנביא (יחזקאל ג') צופה נתתיך לבית ישראל כו' ולא דברת להזהיר רשע מדרכו הרע לחיותו הוא רשע בעונו ימות ודמו מידך אבקש ע"ש, וקודם שנענש החוטא לא שייך לתבוע את דמו. ובאשר ביום ההוא היו מוכנים ישראל ליפול בחרב של הפלשתים ושאול וג' בניו וכמ"ש שמואל לשאול מחר אתה ובניך עמי וגם את ישראל יתן ה' ביד פלשתים והי' עבור חטאו ישראל. וביום ההוא נקרא שמואל ולא ידע על מה לזאת חשב שהיום ההוא שנשפך דמם של ישראל נקרא הוא לדין לדרוש את דמן מידו ח"ו וחשב שמסתמא לא הזהיר לישראל בהיותו בחיים כדבעי ליה למיעבד וקרא למשה להמליץ טוב עליו שהוא בעצמו לא עבר על התורה לכן יוותרו לו לבלי ידרשו ממנו החטאים של אחרים ואת עונשם, ור' אלעזר

אלעזר כי מטי להאי קרא בכי כי גם למי שאינו נביא אמרו (בשבת נ"ד ע"ב) כל מי שיש בידו למחות כו' ע"ש :

שם אלא היכי יכלת לה כו' עי' ביאור הגר"א ז"ל על זוהר שלח (קנ"ז ע"ב) ד"ה דאינון הובא בביאורינו על שה"ש בפסוק צרור המור דודי לי (א' י"ג) :

דף ה' ע"א. שקל עלינו הכתוב קלות כחמורות עי' מסילת ישרים פרק רביעי פי' ע"ז :

דף י"ב ע"א. אידי ואידי חד שיעורא הוא. עי' ס' אמונת חכמים פרק חמישי :

סוף משניות

להנחיל כו' שלש מאות ועשר עולמות כו'. יש ליתן טעם למספר ש"י כי בספר יערות דבש כתב שהם נגד רמ"ח מצות עשה. ונחסר עוד ס"ב למספר ש"י. ובהקדמת תקוני זוהר ד"ה קם סבא כו' (דף ט"ו ע"ב) בזה הלשון יכל מאן דזכה להלכה חד ירית עלמא חד כל שכן מאן דזכה למסכת חדא או לתרין או לשיתין דאתמר בהון ששים המה מלכות כו' עכ"ל ע"ש וכן אמרו במדרש שיר השירים על פסוק ששים המה מלכות אלו ששים מסכתות הרי ששים עולמות נגד ששים מסכתות והם תורה שבע"פ עוד צריך לחשוב נגד תורה שבכתב. ואמרו (בשבת דף פ"ח ע"א) בריך רחמנא דיהיב לן אוריאן תליתאי פירש"י תורה נביאים וכתובים. א"כ שה"כ המה ס"ג נגד התורה. ולימוד התורה היא מ"ע מן התורה כמ"ש פרשה ואתחנן ולמדתם אותם ושמרתם לעשותם עי' (קדושין כ"ט ע"א) וא"כ מסתמא גם היא בתוך מספר רמ"ח מ"ע. וכיון שחשבנו כנגד התורה בפרטות ס"ג לא נוכל לחשוב כנגדה עוד הפעם אחת בכלל הרמ"ח נשאר לחשוב רק נגד רמ"ז מצות. וא"כ רמ"ז. וששים נגד המסכתות ושלשה נגד המקרא כנ"ל מכוון למספר ש"י. והיינו עבור הלימוד והמעשה הם מספר ש"י עולמות. והצדיק הלומד כולם ומקיים כולם נוחל אותם. ומה שאמר ששים מסכתות היא למ"ד כולה נזיקין (שלשה בבות) חדא מסכת היא בב"ק (דף ק"ב ע"א) ע"ש ועוד נמצא אחת יתירה ויש לומר שמסכת עדיות אינו חושב לפי שהיא איננה הלכה בפ"ע רק מקובצת מאחר הלכות וכל מתני' שבה שייך למסכת של הלכתא שלה : ונוכל לומר ג"כ בדרך קצרה שריב"ל שבכאן ס"ל דכולה נזיקין לאו חדא מסכת היא (ב"ק ק"ב ע"א) וא"כ נתוסף שני מסכתות על ששים והם ס"ב מסכתות ואם רמ"ח מ"ע הם ש"י וכנגדם ש"י עולמות אשר ינחלו אותם הלומדים ומקיימים וטיב להם לנצח עי' נפש החיים ש"א פ"ו וש"ב פ"ה שהעולמות כולן נחלקים כמו מספר חלקי אברי האדם ונקראים כולם אדם הגדול וכ"כ שם בשם הרמב"ם ז"ל ולכן גם הם רמ"ח כמספר אברי האדם ע"ש וכנגדם רמ"ח מ"ע. והאדם כשמקיים מ"ע אחת נתוסף קדושה בו באבר שכנגד המצוה ההיא ובעולם שכנגד האבר והמצוה ההיא נתוסף כח וברכה והאדם אחר מותו זוכה להמקומות שנתוסף על ידו שם טובה וכן הם עולמות נגד המקרא והמשנה וכנ"ל והצדיק שלמד וקיים נוחל אותם שהם במספר ש"י באשר על ידו נתוסף שם ברכה ומתענג על ה' וטוב לו לנצח :

הדרן על מסכת שבת

בסוף שבת קנ"ז ע"א אחר המשנה יש שתי לשונות בהאיבעיא להו וצריך להבין במה פליגי ומה חילוק יש ביניהן : **ברישא** המס' במשנה הראשונה פירש רש"י ז"ל הטעם איסור הוצאה מקרא ויצו משה ויעבירו קול במחנה וגו' כתרגומו

כתרגומו לא תפיקו מרה"י לרה"ר והתוס' ד"ה יציאות מביאים מאל יצא איש ממקומו וגו' הוא עם הכלי למן עיי"ש, וצריך להבין במה פליגי?

דף צ"ו ע"ב מנדי זריקה כו' ובתוס' ד"ה וממאי כו' מסיק וכן בירושלמי כו':

והנה הירושלמי מביא מפסוק ויכלא העם מהביא כו' דאסר כתוב קודם אל יעשו עוד מלאכה והולך לשון המלאכה גם על להביא שאח"כ, והבבלי אינו סובר כן. ויש לומר דפליגי במה דאיתא ריש חולין מחלוקת ר' מאיר ור' יהודה אם מותר לנדב ולנדר, והנה אם נאמר דמותר לנדב א"כ מי שנדב דבר מה מהציווי הוא קודם ומחויב להביא וליתן ואם יצא כרוז אל יעשו עוד מלאכה ע"כ הכוונה שאין לצוות עוד לעתיד אבל הנמצא ושנדרו מחויבים ליתן. אבל למ"ד שאסור לנדב היתה הציווי גם שלא להביא את המוכן אתם, ומספר הכתוב ויכלא העם מהביא כו', וע"כ נ"ל דהירושלמי סובר אסור לנדב א"כ הציווי מלעשות מלאכה הוא גם להביא וא"כ נוכל ללמוד מזה איסור הוצאה דהמלאכה קאי גם על להביא, דאם שלא לצוות הלא בל"ז אסור לנדב. והבבלי סובר דמותר לנדב, ולהביא א"כ המלאכה קאי לצוות וכנ"ל:

והנה במס' עירובין י"ז ע"ב כתב רש"י ז"ל דעירובי תחומין ילפינן מהא דכתיב אל יצא איש ממקומו, ד"ה אל יצא כתיב. והתוס' שם ד"ה לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד הקשו והא תחומין דרבנן וכתב דאל יצא פירושו עם הכלי ונוכל לתרץ דעת רש"י ז"ל עפ"י מש"כ האלפסי דשנים עשר מיל מתחומין הכל מודים דהוי דאוריתא ותחומין דרבנן הוא פחות מי"ב מילין וכן דעת הרמב"ם ז"ל ה' שבת פ' כ"ז לוקין על י"ב מילין, א"כ מבורר מזה דרש"י ז"ל ותוס' הולכים לשיטתיהו בעירובין שם וע"כ מפרש רש"י בריש המס' דהוצאה מפסוק ויצו משה ויעבירו קול במחנה וגו' כתרגומו דאינו יכול לפרש מאל יצא איש ממקומו שהוא על תחומין י"ב מיל דללו"ע הוה מה"ת, אבל התוספת לשיטתם דאל יצא הוא עם הכלי אם כן נוכל ללמוד מפסוק רש"י ז"ל ומפסוק אל יצא וגו'. ויש להבין לדעת התוס' דאל יצא הוא עם הכלי א"כ הי' ראוי לכתוב מפורש בקרא דהכונה עם הכלי, אלא נ"ל דהם היו עושין כן, לקחו מטפחת וקשרו על גופם ובאו למקום במצא המן ללקוט ובהליכתם לא עברו בחילול שבת, רק אם היו מוצאים היו עוברין בחזירתם, ובזה מדוקדק הקרא לשון עד מתי מאנתם וגו' הלא מיאון שייך רק על מחשבה כמבואר בכ"מ ופה עברו במעשה נשיאת הכלי וחילול שבת, אבל לפי דברינו דבהליכתם נשאו הכלי המטפחת על הצואר או קשרו על גופם רק הי' החילול שבת בכונת חזירתם עם המן, וא"כ אינו שייך לכתוב מפורש עם הכלי, כיון שעכשיו לא חללו את השבת בנשיאת הכלי כדברינו. ובזה יש לתרץ ולבאר החילוק משני הלשונות בהאיבעיא סוף מס' שבת דבלשון ראשון ס"ל דשלא לצורך שבת אסור להפר ואינו מחלק אם אפשר להפר אחר השבת או לא ואפילו אם לא יהא אפשר וישאר הנדר ג"כ טוב ומיירי בנדבה שאין בה מכשול ולשון שני ס"ל דבכל אופן מצוה להפר אם אי אפשר אח"כ דאף נדבה מצוה שלא תשאר הנדבה. והנפק"מ אם אי אפשר להפר אחר השבת א"כ ישאר הנדר או נדבה עליו וצ"ל ותלוי במחלוקת ר"מ ור"י בחולין ב' ע"ב אם מותר לנדר:

הדרן על מסכת פסחים

בסוף מס' פסחים ר' שמלאי איקלע כו'. פשיטא על פדיון הבן אבי הבן מברך אבל שהחינו מי מברך כו' ולכאורה מובן ממילא דאבי

דאבי הבן מברך על פדיון אלא נראה מלשון הגמ' דהי' ספק וחקירה אולי שלא לצורך הוא כלל ברכת על פדיון. ונקדים מה דאיתא במגילה כ"ז ע"ב שאלו את ר"א בן שמוע במה הארכת ימים. אמר להם לא נשאתי כפי בלא ברכה לכאורה יפלא מאי רבותיה הלא כל הכהנים נושאים כפים בברכה ומה עבודה קשה היא כ"כ לברך? ויש לתרץ דהנה במס' ברכות כ' ע"ב אמרינן בעל קרי מהרהר בלבו הברכה ואינו מברך בפה ומפרש רש"י ז"ל דגם ק"ש גופא מהרהר רק בלבו וכש"כ ברכות ק"ש. והגר"א ז"ל בספרו אמרי נועם על ברכות ביאר דרק על ברכות ק"ש קאי. והנה בעל קרי אינו מברך וזה כוונתו דר"א בן שמוע הי' נזהר בטבילה לברך בטהרה והאריך ימים לברך בכל פעם כל ימי חייו בטהרה וצריך להבין לפירש"י ז"ל ובאו"ח סי' קכ"ח הביאו המג"א ס"ק ע' בשם הב"י עפ"י האגור שצריך טבילה לנשיאות כפים וא"כ מה רבותיה הלא בל"ז צריך לטבול כדי לעלות לדוכן והנה בתשובת בית אפרים חוקר למה אין אנו נושאין כפים בכל יום והשיב מפני שאין אנו מוחזקים בודאי לכהנים מיוחסים ע"ש — ונוכל לומר דתלוי בפירש"י ותוס' כתובות כ"ד ע"ב דאמרו שם נשיאות כפים לזר בעשה ומפרש רש"י ז"ל זר העולה לדוכן עובר בעשה ותוס' בשבת קי"ח בד"ה אם יאמרו לי עלה וכו' וז"ל איני יודע מה איסור דוכן לזר ושיטת רש"י ז"ל הוא משום דכתיב כה תברכו ולא זר ולאו הבא מכלל עשה הוא עשה וא"כ צריך להיות דוקא לדעתו מיוחס ודאי וע"כ אין אנו נושאין כפים בכל יום כדברי הבית אפרים, ונוכל לומר דרש"י ותוס' לא פליגי ודעת התוס' הוא כן דאמרינן במס' ר"ה כ"ח ע"ב מתי יש לאו בל תוסיף דוקא אם בכונה עיי"ש. והנה מלשון אם יאמרו לי חברי עלה לדוכן נראה שהוא בלא כונה רק כקורא בתורה ובזה מותר וע"כ אמר איני יודע מה איסור יש בזה וכו' אם זר עולה לדוכן בלא כונת מצות נשיאות כפים ורש"י ז"ל שם בכתובות מיירי בדין מעלין מנשיאות כפים ליוחסין ומיירי שם בברכה כדין ובכונה ובשבת מיירי בלא ברכה וא"כ בלא ברכה יכולין לעלות לדוכן גם היום אך המנהג הוא לעלות דוקא בברכה ויש חשש שאינם מיוחסים כנ"ל:

והנה יש עצה שיעלו שני כהנים ואחד יברך להוציא חבירו וא"כ יש ספק ספיקא אולי האחד מהם כהן ג"כ טוב — היינו שני ספקות דאין זה ס"ס ממש כמו בכ"מ וא"כ רחוק יותר מחשש ברכה לבטלה וזה שאמר ר"א בן שמוע מימי לא נשאתי כפי בלא ברכה היינו בכל פעם הי' מהדר לעלות עם עוד אחד מפני חשש ברכה לבטלה. ר"א בן שמוע הי' אחר החורבן דאז בטלה היחוס הודאי. ונוכל לומר דכן הי' נוהגין בימיו דאחד לא הי' מברך רק אם היו שנים והוא הי' מהדר בזה כאשר ביארנו. ולדידן דאנו נוהגין דאף אחד נושא כפיו בברכה א"כ מאי רבותיה דר"א ב"ש ע"כ צ"ל דהיא משום טבילת קרי לברך ולכאורה דלא כהב"י בשם האגור דאף לנשיאות כפים גופא צריך טבילה. ובזה נחזור לדברינו מתחילה לכאורה איך מברכין על פדיון הבן אולי הכהן הזה זר הוא והברכה אולי הוא לבטלה (ויש נוהגים לתת מטעם זה לשני כהנים) בשלמא עיקר הפדיון משום ספק מה"ת אבל איך מברכין מספק וברכות אינן מעכבות. ע"כ אמר דלא כן הוא דפשיטא דמברכין ואין אנו חוששין לזה כיון שאנו חייבין בהמצוה מספק מה"ת וא"כ עלינו לברך ג"כ כדין רק מספקא ליה על ברכת שהחינו מי יברך? ועיין במהרי"ט סי' קי"ט באריכות מענין כהן בזמן הזה ועי' מש"כ במקום אחר בזה:

הדרן על מסכת נזיר

א) **במשנה** אחרונה נזיר הי' שמואל כו' א"ר יוסי אין מורה אלא של בשר ודם. יש להבין סברת פלוגתתם בפי' תיבת מורה:

ב) **הגאון** בעל אורח מישור על נזיר הקשה הלא אמרו חז"ל בכמה מקומות שלוחי מצוה אינן ניזוקין וילפי מקר' בכ"ז אמרו היכא דשכיח היזקא שאני וילפינן ממה שאמר שמואל ושמע שאול והרגני א"כ במה סותר ר' נהוראי את דברי ר' יוסי ופירושו דמורה הוא של בשר ודם הלא היכא דשכיח היזקא שאני אע"ג דהתפללה חנה ע"ז וד"ל:

ג) **ונראה** לתרץ לכאורה דבאמת הילוכן ומעשיהן של צדיקים תמיד בעניני מצות וא"כ בלא זה אין לו לפחוד רק במקום דשכיח היזקא א"כ ע"כ התפללה חנה לדעת ר' יוסי דמורה של בשר ודם לא יעלה על ראשו אף במקום דשכיח היזקא ואיך אמר ושמע שאול והרגני א"כ יפה הכריח מזה ר' נהוראי כסברתו ומתרץ קושית בעל אורח מישור הנ"ל:

ד) **ונוכל** לומר דר' יוסי מלינו במס' סוטה דף י"ז דדרש אתין שבתורה וא"כ את ה' אלקיך תירא לרבות תלמיד חכם ואיך נוכל לומר שאין לו לפחוד ולירא משום אדם אלא דר"י מבאר כן דהתפללה חנה שיהא גדול מכל הת"ח שבדורו וא"כ אין לו לירא מת"ח כי רק מורא רבך כמורא שמים כמובן אבל ר' נהוראי שהוא ר' מאיר ס"ל במס' סוטה שם שאין דורשין אתין וא"כ ע"כ התפללה רק על מקום דשכיח היזקא ויש סתירה מפסוק ושמע שאול וכו' אלא ע"כ דמורה הוא לשון נזירות ונזיר הי' שמואל כדבריו:

ה) **עוד** נראה לתרץ באופן אחר דהנה במס' יבמות ס"ה ע"ב ילפינן דמצוה לשנות מפני דרכי שלום דכתיב איך אלך ושמע שאול והרגני ולכאורה הדבר יפלא מאד. הלא בפסחים ח' ע"ב אמרינן על מעשה דשמואל דהוי שכיח היזקא וא"כ סכנה ושכיח היזקא מאי שייך לדרכי שלום לבד דמצוה לשנות — והנה הגאון מלבים ז"ל מבאר הפסוק איך אלך וכו' בלשון שאלה מהקב"ה איך יעשה אם ילך בפרהסיא ויעמוד את עצמו בסכנה וד' יצילנו או בדעת הקב"ה שילך בהסתר ולא יעמוד א"ע בסכנה וא"כ לפי פירושו ממה נפשך אין כאן סכנה אם ילך בהסתר או בהסכם הקב"ה בפרהסיא וא"ל עגלת בקר תקח בידך וכו' וא"כ יפה ילפי חז"ל ביבמות שם עפ"י ביאורו דרק שנה מפני דרכי שלום ובמס' פסחים דרשי חז"ל עפ"י פשט הפסוט דלא אמר בלשון שאלה רק בבירור דיש לפחוד בודאי במקום דשכיח היזקא והא דמותר לשנות מפני דרכי שלום ילפינן מפסוקים אחרים שהביאו חז"ל ביבמות שם — וכן נוכל לבאר דבזה פליגי ר' נהוראי ור' יוסי — דר' נהוראי ביאר בפשט הכתוב ואיך אלך וכו' וא"כ הי' לו מורא בשר ודם ואיך נוכל לומר דהתפללה חנה ע"ז ואף במקום דשכיח היזקא כאשר הוכחנו לעיל ע"כ אמר דמורה הוא לשון נזיר ור"י ביאר הכתוב כפירוש מלבים ז"ל שהי' בלשון שאלה וא"כ באמת לא הי' ירא מבשר ודם כלל כנ"ל וד"ל:

מסכת ברכות

דף ג' ע"א ותיפוק לי' מפני חשד ומזיקין כו' ע"ש במהרש"א שכתב וי"ל, ונ"ל משום דבחולין דף ט' אמרינן חמירא סכנתא מאיסורא, וכזה א"ש:

שם ע"ב, מאי תיכונה תיכונה שבתיכונות כו' ולכאורה למאי נ"מ כתוב בקרא לשון כזה, אם לא נדע על איזה משמר קאמר? וי"ל דאיתא לקמן ג' חלומות מתקיימין ואחד מהם חלום של שחרית, ע"כ גם כאן במשמע החלום מליל שעורים הי' במשמר הג' דקרוב יותר לשחרית:

שם, רא"א משמרה ופלגא נמי משמרות קרי להו, ולכאורה מנ"ל לר"א הא? ולמה לא ישר בעיניו הירוץ א' ש"ל כרנב"י, ונ"ל שר"א לשיטתו שם דפריך הגמ' ודוד בפלגי דליליא הוה קאי? הלא אמר קדמתי בנשף כו' ואמר שם ר"א דעד חצות הי' עוסק בדברי תורה, ומכאן ואילך בשירות ותשבחות, וקשה לכאורה מאי עושה ר"א עם הפסוק קדמו עיני אשמורות דמשמע כ"א שתים, — וע"כ צ"ל דהלות לילה מחויבין כו"ע לקום, — אי שנהגו כו"ע אז לקום בחצות, ודוד קאמר קדמו עיני האשמורות קודם חצות, ומדויק בקרא קדמו עיני וגו' „לשיח באמרתך" זהו בתורה — ואח"כ בשו"ת, — אבל זהו ניחא רק לרבי דס"ל ארבע משמורות הוי הלילה, משא"כ לר"נ לא יתכן האי אשמורות קודם חצות דליכא רק משמרה ופלגא, — וכאן צ"ל דס"ל כר' יהושע כמובן שר"י לא קאמר רק שמצרפין ב' שעות מהיום, — ועי"ז קאמר ר"א דמשמרה ופלגא נמי משמרות מקרי:

שם, א"ד ארב"נ לא אמרן אלא אפילו בד"ת וכש"כ במילי דעלמא, והאי אלא אפילו אין לו ביאור לכאורה, ונלענ"ד דה"פ לא אמרן לעיל בדברי ריב"ל תיבת אלא לאשמעינן דאפי' בד"ת לא שרי אלא מעניני המת וכש"כ מילי דעלמא דאינו שרי בלא עניני המת, משא"כ ללישנא קמא שרי כל מילי דעלמא, משום דלא אמרן קאי על תחילת דברי ריב"ל שקאמר אין אומרין בפני כו':

דף ו' ע"א תרי מכתבן מילייהו כו' ע"ש בתוס' ונ"ל כוונתם עפ"י הגמ' דב"מ דעל משא של ב"א ביחד מעלה שלים, וגם הכא נכתב למעלה על שנים שלמדו ביחד שהזכות יותר גדול מכ"א בפ"ע, וא"כ הלא מובן מעצמו שמשא של ג' ב"א ביחד עולה לפי ערך חשבון הנ"ל, ול"ל למתני עוד ג' שעוסקין כו' ולכן צריך הגמ' לתרץ תירוץ אחר:

שם, ומניין שאפילו א' שעוסק כו' אשר אזכיר כו' ובלי ספק כבר נמצא במפרשים למה לא תני בלשון „תזכיר" ואולי י"ל עפ"י האמור בחגיגה דף ט"ו השתא קאמר מאיר בני אומר כו' וא"כ מי שזוכה גם אם לומד לעצמו כל דבור שיוצא מפיו הקב"ה יושב כנגדו ואומר ג"כ תיבה זו וכמבואר הרבה מזה בס' נפה"ח לפי זכרוני, וידוע שכל התורה שמותיו של הקב"ה, ולכן שפיר הלשון בכהמ"ק אשר אזכיר באופן שזה הלומד הוא לומד וזוכה ג"כ שאנכי אשב כנגדו ואזכיר א"ש היינו זה התורה עצמו, אז אבוא אליך וברכתיך כו':

שם ע"ב, א"ר חלבו אר"ה כל הנהנה מסעודת חתן ואינו משמחו כו' והמשמחו זוכה לתורה כו':

הנה הנוב"י פריך, איך מקדשין ע"י שליח הלא הוי תופס לבע"ח במקום שחל"א עי"ש, — ואולי י"ל אחר שהשליח קדשה בעד המשלחו, הלא מצא המשלח את אבידתו כהגמרא ברים קדושין כי הלא לא הפקיר את אבידתו, כי הלא קוה בכל עת שימצאנה —

והאף

ואף אם נפסוק שאינו קונה הלא אינה אבידתו מ"מ אח"כ נגלה מלתא למפרע כאשר נבאר להלן לא לדינא, אפס עפ"י דרש:

והנה כל שעושין לו נס מנכין לו מזכיותיו, וכל מה שהנס יותר גדול נגד זה יהי' הנכוי, והנה כל אים כשישא אשה משנת ח"י ואילך וימלא את אבידתו, — ולא זכה בה אחר ע"י רחמים, — הלא הוא נס גדול, כי זהו אשרו כל ימי חייו לזכות לזיווגו האמיתי, — ולכאורה יש לו לדאוג שינכו לו מזכיותיו, — ועי"ז קאמר הגמ' מלוה לשמחו, — והיינו כהירושלמי בביכורים שמוחלין לו עונותיו, — והמשמחו מנחמו בזה עצמו שהלא זוכה המשמח לתורה שהתורה הלא הוי ג"כ ע"י שליח מרע"ה והלא הוי תופש וחב להעכו"ס, — ואף שלא רצו לקבלה מ"מ הלא הגמ' בע"ז דף ג'. טענו כלום כפית עלינו הר כגיגית ע"ש שע"ז הטענה לא השיב להם, אע"כ מאחר שכל העולם נברא בשביל ישראל ובשביל התורה א"כ מצאו ישראל בהר סיני את אבידתם, — וח"א כאלו הקריב תודה כי אלה שצריכין להודות הלא ג"כ לא האמינו בחייהם, — מ"מ אח"כ הדרי למלתייהו הקודמין, וכ"כ כאלו בנה חורבה אחת בירושלים, — זהו ג"כ כמו אחר יאוש, — ואף שאנו מזכירין בנין ירושלים כ"פ בכל יום, — מ"מ אח"כ כשנזכה לבנינה נמצא את אבידתנו — :

דף ח' ע"א ברש"י ד"ה בין העמודים „שהבית נכון עליהם מלמעלה" אולי כוונת רש"י בזה לרמז הדין המבואר בשו"ע או"ח סי' צ' סעי' כ"א שלא להתפלל אצל דבר שאינו קבוע, ויהי' הפירוש שהעמודים עמדו אצל הקיר, או גם להיפוך דבמקום דגרסי כדאי יותר להתפלל גם אם המה באמצע ביהמ"ד, מלהתפלל אצל הקיר במקום דלא גרסי, וממילא יהי' מוכח דצריכין להתפלל לכה"פ אצל דבר קבוע, — אם לא גרסי שמה כלל — :

דף ט' ע"ב אני הייתי עמכם בשעבוד זה כו' הלא נראה מגמ' זו שהשם אהיה אי קא מרמז על דין ג"כ היינו בעת הדין ג"כ יהי' עמנו, ואולי ניחא בזה דרשת חז"ל על הקרא „והיית אך שמח" לרבות שמ"ע לשמחה, אף דאך הוי מיעוט בכ"מ, אבל כאן ה"פ שעד שמ"ע שהוא ך"א יום בחודש (בגימט' אהי"ה) שאז מקריבין קרבנות גם בעד העכו"ס, וכשתשלם כ"ז, אז עצרת תהי' לנו לבד שבגמט' כ"ב במ"ק כמבואר המשל על הסעודה של המלך כו':

דף י' ע"א, הויכוח בין ישעי' לחזקי' אולי אזלי בזה לשיטת התוס' בשבועות דף ו' ע"ב דהמ"ע של ת"ח חמור ממ"ע של מלך, רק שהת"ח יוכל למחול אם הוא כבר ת"ח גדול שנקרא תורתו, — ולפי"ז ישעי' החזיק א"ע לת"ח שהתורה נקרא עוד אצלו תורת השם, לפיכך לא הי' יכול למחול, — וחזקי' החזיק לישעי' לת"ח גדול, וא"כ סבר שהוא אינו יכול למחול כבוד מלכותו, אבל ישעי' הלא יכול למחול — :

עוד שם, בהדי כבשי דרחמנא ל"ל, ואולי הטעם להראות לדורות שגם העבירות היותר גדולות כמו שעשה מנשה והתשובה היותר גרוע, בעת שצרפו אותו בשמן, מ"מ מועיל כמו דאיתא גבי דוד ובמעשה העגל בגמ' ע"ז:

שם ע"ב, מאי קיר? ח"א אכסדרה כו' ואולי פליגי בשיטת רש"י ותוס' בב"ב דף י"א ע"ב דלרש"י דאכסדרה פרולה בכל הרוחות י"ל שחלקוה כדי שלא יהי' פרוץ דאמרי' תליף עלי מאן דמללי בבקעה, אבל לתוס' דג' מחילות יש לה בלאה"כ ס"ל שעלי' קירוה:

דף כ"ו מיתיבי מעות לא כו' וקשה לכאורה שמא כוונת הברייתא שבטל תפלה ש"ע באופן שכבר עבר גם זמן ת"ס ולא התפלל תפלת התשלומין

התשלומין, וכן בתפלת שחרית כ"כ שעבר גם זמן מנחה ולא התפלל עוד תפלה לתשלומין. אמנם בלשון הברייתא קתני גבי ק"ש שבטל ק"ש ש"ע וק"ש ש"ש, וגבי תפלה תני תפלה ש"ע „או" תפ' ש"ש, ולהדין המובא בשו"ע סי' ל"ח סעי' ז' דגבי ק"ש יש לה תשלומין ניחא הלא מבואר בברייתא דלתפלה אין לה תשלומין גם אם לא התפלל רק בלילה ואף שלמחר ירצה להתפלל בזמן תפלת שחרית, משא"כ בק"ש יש לה תשלומין:

ואף לדיעה השני' המובא שם סעי' ז' י"ל הלשון גבי ק"ש, לפי המבואר לעיל ד"ח ע"ב דפעמים אדם קורא ק"ש ב"פ כו' א"כ הלא יש זמן השוה לשני הק"ש, לאחר עה"ש, או מאוחר מעט קודם נה"ח, וע"ז קא מרמז הברייתא שעבר זמן ק"ש ש"ע באופן שלא יוכל עוד להשלים כגון שעבר גם הזמן שהי' יכול להתחיל לקרות גם ק"ש ש"ש, ואף שלק"ש ש"ש ישנו עוד זמן:

ועוד אולי י"ל מדתני סוף הברייתא וחסרון לא יוכל כו' זה שנמנו חבריו כו' והלא אם ביטל תפלה ש"ע בוודאי כבר לא הי' בצירוף חבריו שהמה התפללו ערבית, אמנם אם נאמר שיש לו תשלומין למחר, הלא יוכל להמנות עם חבריו באופן שיתפלל תחילה תפלת שחרית עם חבריו, ואח"ז כשיזדמנו לו עוד צבור שיתפללו תפלת שחרית יתפלל עמהם תפלת ערבית:

דף כ"ז ע"א מאן תנא כו' ותם השמש בארבע כו' וקשה לכאורה שמא מקרי בוקר גם בשעה הד' לר"י, ולרבנן בשעה הו', ומ"מ נמס המן גם קודם זה הזמן כי כל דבר הלא תלוי במזגו וטבעו, דבר דק תמס מהר, ודבר קשה תאחר זמן יותר להנמס ומאי ראי' היא מהמן? אמנם י"ל דהלא זמן סעודת ת"ח הוא בשעה ששי, והם לא היו צריכין להכנה כמבואר במס' יומא שירד ע"פ בתיהם, ואם ימתינו לזמן סעודתן הנקרא עוד בוקר הלא לא ימצאו עוד, וצ"ל שזהו מ"ע לילך וללקוט, ואז יהיו מהזריזים לקיים המ"ע, או כדי שלא יחזיקו א"ע לצדיקים ות"ח ימהרו א"ע, א"כ הקשי להיפוך על הרשעים שירצו להתדמות לת"ח וילכו בשעה ו' ולא ימצאו, וע"כ מפי ציווי השם ב"ה מוכח שזמן הבוקר לא מקרי כ"א עד זמן שישנו עוד המן על הארץ שלא יבאו לטעות, אפס כל שקו"ט של הגמ' מנ"ל שנימס המן בשעה הד' שמא הי' המן מוכן עד שעה ששי:

שם, והאר"י א"ר שלעולם אל יתפלל אדם כו' וגורם לשכינה כו' ולכאורה הא דהתפלל ר"י אחורי דרב, הי' קודם שאמר רב האי דינא דאל יתפלל וגם מר"א אין ראי' דלמא כוונתו על כלם ביחד, ואף שבסנהדרין מלינו שגם על ד"א לבד, מ"מ גם על שמה קשה מנ"ל לפרש כן דברי ר"א, אמנם מאחר שבדברי ר"א תני גם החולק על רבו כו' באמצע דבריו, ואם התלמיד חולק על רבו, א"כ אין לחשוב לו עוד לחטא ע"ז שנותן שלום לרבו או על התפללו אחורי רבו, מאחר שלדעתו, אין עוד רבו, — ומזה מוכח שגם על ד"א בלבד קאמר ר"א — ורב לא חידש בזה כ"א שהדין כר"א אף ששמותי הוא או שחידש „שלעולם" דווקא היינו אם גם נעשה אח"ז גדול כמו רבו, מ"מ אנשים אחרים יחשדו אותו שמשתחווה לרבו, ואף שידעו שהוא גדול, מ"מ יחזיקו אותו לעניו, ואף שלפ"ז תקשי על ריב"א למה התפלל אחוריו אף שנעשה גדול? וי"ל שהכל ידעו שמקדמת דנא הוא ת"ח לרב, או שהמעשה הי' בבית גניבא שלא הי' בפני רבים, ואף שרב ס"ל כ"מ שאסרו חכמים כו' אף בח"ח אסור, אולי ס"ל שבאיסור דרבנן לא אסר רב, ועי' בש"ך יו"ד סי' פ"ז ובגמ' ביצה דף ט' ע"א:

שם, ברש"י ד"ה ולא פסקוהו כו' כלומר כו' אולי כוונתו בזה שלא

נפרש

נפרש פסקא לתפלתי' היינו שביטל את תפלתו משום שמקרי תועבה, אחרי שהתחיל באיסור ועמד אחורי רבו:

דף ל"ב ע"א ויתפלל משה אל ה' אל תקרי אל אלא על כו' ע"ש במהרש"א שק"ל למה נהפוך מהכתוב ולדרוש על מ"ר שהטיח דברים כלפי מעלה, ואולי מדכתיב והעם כמתאוננים וגו' וא"כ מאי ה"ל למשה לטעון להצדיקם מאחר שלא הי' חסר להם שום דבר, והשם ב"ה א"ל שהמה מחפשים עלילות ותואנות, ולפיכך לדקם בזה שהרבה להם כסף וזהב כמש"כ ודי זהב, וישמן ישורן ויבעט. ולפי"ז א"ל להגיה על במקום אל, אפס ה"פ לא תוכל להעמים בתפלת משה אל השם שום טענה להצדיק את ישראל, אם לא שטען על הדי זהב שהרבה להם, ובזה זיכה לישראל:

דף ל"ג ע"א אפילו נחש כו' אר"ש ל"ש כו' מיתיבי כו' ושמעתי מכ' א"א מו"ר זצ"ל דקשה לכאורה ל"ל להביא דברי ר"ש, הלא הקוש' היא על המשנה, על נחש דמסוכן הוא, ול"ל לר"ש? ותירץ שבלא ר"ש ה"א דדוקא נחשים ועקרבים ביחד, וע"ז מביא דברי ר"ש שעל עקרב לחוד פוסק וע"כ מפרש הברייתא או נחשים או עקרבים:

ולענ"ד נראה בלא ר"ש ה"א דגם במקום סכנה אסור להפסיק כמעשה דחסיד א' לעיל מיני' וע"ז מביא דברי ר"ש שס"ל שפוסק במקום סכנה וס"ל כר"י לעיל דדוקא מלכי ישראל כו':

דף ל"ד ע"א תוס' ד"ה פסוקי כו' אך לשון הגמ' לא משמע כפירושו כו' ועי' במהרש"א שכתב לא ידענא מאי משמעו ועי' בהגהת רש"ש בשם הגר"א מדתני בלשון נקבה „וכופלה" וגבי מלתא תני ג"כ לשון נקבה מלתא ותני „לה" ומזה מוכח כרש"י, — ושמעתי מכ' א"א מו"ר בשם אביו הרב ר"א זצ"ל אב"ד דקעלעס, דמוכח כרש"י, מדפריך הגמ' ודלמא מעיקרא לא כיון דעתי' כו' מאי בעי ר"פ בקושי' זו? הלא כלפי שמיא גליא אם כיון או לא, מאחר שאנו אין משתקין אותו, רק שנאמר שהוא מגונה, וע"כ קוש' ר"פ על הא דמשתקין אותו, דלמא לא כיון מעיקרא, ולמה נשתיק אותו, ולפי"ז לא שייך לומר שלא כוון דעתי' כ"א על כל הפסוק, אבל לא נוכל לפרש על כל תיבה שלא כיון באומרו שמע ואח"ז חזר וכיון ותיכף מיד באומרו ישראל לא כיון, ושוב חזר וכיון, וכן להלן שזהו מגונה כמובן, — ועי"ז מוכח כרש"י —:

אמנם ק' לכאורה מאי מתרץ אביי חברותא כלפי שמיא וכי לא יקרה מי שאינו מכון? אם לא שנאמר שהוא רגיל בכך:

דף מ"ה ע"א „שלשה שאכלו כאחת" ראיתי בא' מההגהות בשס"ן החדשים שהתנא מרמז בזה שכולם יחד אכלו שיעור ג' ביצים שהוא מזון שיעור סעודה א' אבל לכאורה הוא מחלק בסוף המשנה עצמה ולא בעינן כ"א כזית, ואולי י"ל באופן כנ"ל היינו בתוך שיעור א"פ, אם אכלו ביחד המה מצטרפין לזמון, ועי' תוס' ד"ה שלשה כו' ולקמן דף מ"ז ע"א אלו מייתו לי ארדילייא כו':

דף מ"ז ע"א רבין ואביי כו' מדסליק ממערב' גם כו' וקשה לכאורה הלא אביי עצמו ס"ל בכתובות דף ע"ה וחד מנייהו כתרי מינן, ואולי מפני ששב מא"י לחזרה, אבל הלא הלך לדבר מצוה:

שם, אין המסובין רשאין לאכול כו' לטעום כו' רבו כו' וקשה לכאורה הלא כ"מ גדולה בין טעימה לאכילה כמבואר לעיל דף י"ד דטעימה הוא כ"ש ואינה טעונה ברכה, ואם לאכול אתמר צריך ברכה, ואם המה יוצאין בברכת הבוצע, צריכין להמתין עד שיטעום הבוצע, שהלא

שהלא בברכת הנהנין אשר *) לברך ולהוציא את האוכל, אם הוא אינו אוכל, ואם לטעום אתמר יוכלו לטעום קודם הבולע, מאחר שאינן צריכין ברכה, וע"כ מזה מוכח כתוס' לעיל דף י"ד ד"ה טועם שגם הטועם צריך לפלוט, ואם יבלע צריך לברך, ועי"ז מדוקדק הלשון הכא שאמר „לאכול כלום" משום דהוה לבלוע אבל לפי"ז טעימה הכונה לפלוט, והלא ישנו כ"מ הנ"ל, אם לא שנאמר דהמסובין אינן רשאין לטעום היינו גם להגיש אל פיהם כל עוד שלא הגיש הבולע לפיו, — ולשון „לאכול כלום" הכונה שהמה יבלעו ג"כ טרם שהגיש הבולע לפיו, — אבל אם הבולע הגיש לפיו אף שלא בלע עוד, מ"מ המה מותרין גם לבלוע, ועי' בשו"ע סי' ר"י במג"א :

שם, ברש"י ד"ה עד שיכלה אמן כו' „אמר ברכת המוציא" כו'

כוונת רש"י אולי בזה שאינו צריך או גם אסור להמתין על העונים אמן כששמעו שהקודמין להם ענו אמן, ועי"ז ענו גם הם אמן, וזה זמן הרבה, ואף שאמן לא מתקרי לשיטת רש"י ותוס' אם המה יודעין את הברכה רק שהתאחרו קצת. כ"ז חידש ר' מרדכי יצחק ב"ר אברהם הכהן מהיושבין אצל השיעור :

שם, בתוס' ד"ה ואמר ע"ש, ונלענ"ד י"ל שהגמ' מביא דברי ב"ש להוכיח

שגם ב"ש אינן אוסרין רק להאכילן בידים, אבל העני בעצמו כשהוא רעב מותר לאכול גם לב"ש :

שם, ע"ב מאי ראית כו' כוונתי לדברי הס' „עטרת ראש" על ברכות ת"ל,

דבעודן בשבלים יש לקנוס להבן לוי כמבואר ביצה ולא לישראל שהוא אינו מחויב עוד, — משא"כ בכרי ה"א שהדין לכהן עם הישראל כמבואר ביו"ד סי' ס"א במכר הב"מ — :

שם, לא נח נפשי' דרמב"ח כו' ולכאורה זהו לשיטת רבא, אבל רבא בעצמו הלא אמר לר"ח והנה בתרא כמבואר בב"ב ואין מלכות נוגעת בחברתה והגיע הזמן שרבא יקח את רמב"ח, ומזה מביא סדר הדורות ראי' שרבא לא הי' כהן, כי רבא בלי ספק לא קילל את רמב"ח שימות, וכוונתו הי' בלי ספק שרמב"ח יגרש אותה :

שם, מעשר ראשון פשיטא? צ"ל שהקדימו בכרי כו' וקשה הלא זהו טבל גמור מדאורייתא וחייב מיתה, והדקל"ד פשיטא, גם מעיקרא קאמר טבל דרבנן, ואח"כ טבל דאורייתא? ואולי י"ל לשיטת הקצות בסימן רס"ב כששכח למכור אמלי, דנידון משום נחותא דמלוה מהגמ' דף ע"א בעירובין, — וא"כ גם כאן הלא מדאורייתא חטה א' פוטרת את הכרי ומצינו גבי ב' לוגין שאני עתיד להפריש כו' וא"כ גם אם לא הניח מתחילה, יש לנו לדונו שהי' ניחא לו להפריש חטה א' כמו בב' לוגין ושוב כשנתערב הלא בטל גם מדרבנן ולא הוכר האיסור מתחילה, — והראי', דלעיל בע"א אמרינן מגו דאי בעי מפקיר כו' והלא לא הפקיר? אע"כ מטעם נחותא דמלוה. — וגם בביצה דף ל"ח השואל כלי כו' אע"פ שלא מסר לו אלא ביו"ט כו' וכן שם צ"ל דרגיל ושאיל מהד"ת כו' קמ"ל מימר אמר כו', וזהו דווקא היכא שיש לתלות דאזיל ושאיל מאחר, — אבל בלא זה היינו אומרים דאוקים ברשותי' גם מעריו"ט, וע"כ משום נחותא דמלוה. — וכ"ז כתבתי להערה בעלמא, — אבל לא לדינא — :

שם

*) אמנם מתוס' ד"ה אין אינו משמע כן דכתבו אם הבולע חלק לכ"א חלקי, מותרין המה לאכול גם מקודם המברך עצמו, וע"כ ס"ל מאחר שבדעתו לאכול ג"כ אינו מכלל אסור הנ"ל.

שם, תשעה וארון מצטרפין כו', עי' בהג"ה להגאון רא"מ הורוויץ ז"ל דחושבין מדת ארון כו', גם שמעתי שקאי על ע"ה שקורין לארון ארנא שמצטרפין אותו לעשרה ועי' בשבת דף ל"ב ע"א, — אף של"ג אין מצטרפין, — והא דקאמר אלא תשעה נראין כעשרה, י"ל דה"פ בכ"ד שהשם יתב' הוא כולו טוב ומיד כשמבקשין ממנו איזה דבר הוא נותן מיד, רק כשתרד למטה דרך העולמות, אז מדהד"י מעכב, אם אינו זוכה, וזהו הביאור האומר לצפון תני, ואם המבקש על תורה וחכמה בוודאי השם ב"ה נותן לו מיד, — ולעיל מבואר שהמזיקין לאחד יוכלו גם להזיק, ולב' רק נראין, ולג' אינן נראין ג"כ, אבל יוכל היות שהמה סביבם, אבל לעשרה או לנראין כעשרה יוכל היות שהמה בורחין גם מסביבם, ואז הקדושה תרד מאלי' בלי שום מעכב, ועוד הלא מלינו גבי אחי יוסף שלירפו השכינה עמהם, וכן בתפלת אברהם על סדום, ובמקום ארון שכינה שרוי' — :

וכן י"ל הביאור על שניים ושבת לפי התוס' במגילה בשם הירושלמי שהשם ב"ה ושבת וישראל מעידין זע"ז, וה"א שבשבת ילטרף מאחר שמקרי עד. וכהן הנ"ל אמר משום נשמה יתירה, ולפי"ז יהיו ד':

דף נ"א ע"א ת"ר ששה דברים נאמרו באספרגים כו' ע"ש ועי' ברש"י ד"ה „אלא חי" וד"ה „בדחמרא שמיכתא בפת" וד"ה בדשכרא „אם לא רק" והנה מה שמפרש בשכרא ירוק, ה"ט משום דבברייתא קתני „סומכין במינו" ולשיטת רש"י קאי על שכרא ובזו הברייתא תני גם רק, — אבל ע"ז עלמה קשה מנ"ל דסומכין במינו קאי על שכרא? דלמא כל הברייתא איירי מחמרא, וע"כ צ"ל מדתני בתחלה אין שותין אותו אלא כשהוא חי ובגמ' לעיל דף כ' ע"ב פליגי ר"א ורבנן איך לברך על חמרא חי. — וכמדומה לי שראיתי י"מ שאם לא לקרייטי יהא אסור לברך משום שאינו ראוי לשתי' כשאינו מזוג ועי' בדף כ"א ע"א לבסוף ברש"י ד"ה חי וע"כ האי ברייתא איירי משיכרא, — ואף שי"ל לרפואה שאני — יקשה להבין לפי"ז דברי רש"י הנ"ל שמפרש האי חי בברייתא דקאי על יין :

דף נ"ב ע"ב רש"י ד"ה אין כלי כו' „אם ראשונה היא לטומאה" וצ"ע הלא לעיל מיני' כתב שאין אדם מקבל טומאה כ"א מאה"ע, — ואם נפרש דמיירי שהידים לחין אזי גם משני לטומאה נטמאו, — אם לא שנאמר שכוונתו שיזהר א"ע שלא תעשה המשקין שעל ידיו ראשון לטומאה גם אם הכשת שני לטומאה, וכהן הנ"ל אמר כוונתו דירעקט בלי אמצעי, לא על מנין ראשון שני שלישי:

דף נ"ג ע"א תינוק ישראל כו' וע"כ מיירי שלא חיישינן שהתינוק עצמו הדליק דאם ניחוש לזה אז נ"ל אסור לברך, דמ"ש תינוק ישראל מהדליק עכו"ם, וע"כ שנאמר שהתינוק תפס קודם חשיכה נר שכבר הי' דלוק בהיתר כמו של חולה, חי', או מע"ש, אלא דלפי"ז תקשי גם בישראל גדול נאמר כן וצל"ע :

שם ע"ב, אנשי יונה דדהבא כו', חס ושלום שרבב"ח עיקר בזה, אולי סבר שיווי של ארבעים זהובים בעד הברכות של המזון כמבואר בחולין דף פ"ז, — ולב"ש דס"ל שצריך לחזור למקומו, אולי ס"ל שאסור לברך במק"א ויפסיד מ' זהובים,— והמשל ליונה דוקא מבואר בגמ' —:

שם, יחזור לראש הבירה כו' ופלא הוא דלמה לא? ואולי י"ל דשיעור ויגיעת העלי' לראש הבירה תתעכל המזון בתוך כך אם האכילה היא מועטת, לפי ערך שיעור הילוך במישור :

דף נ"ד ע"ב רש"י ד"ה בגדתא כו' ואולי כוונת רש"י בזה לתרץ דכמו דפריך הגמ'

הגמ׳ דלמא עשרה מעמא ותרי רבנן, כן יש להקשות, אולי בעינן דווקא גם מעמא, אבל כלה רבנן לא מהני, ולזה כתב רש״י שר״ח הי׳ הגדול וכנגד ר״ח נחשבין השאר כעמא, וראי׳ לזה נ״ל מהגמ׳ דאלו מגלחין דף כ׳ ע״א דפריך הגמ׳ שם על שמועה רחוקה כו׳ ומשני יחידאה היא דתניא כו׳ ובא ושאל את אלישע ב״א וזקנים כו׳ וקשה הלא לא הוה יחיד, שהלא היו הזקנים עמו? וע״כ נ״ל מדאמרינן בגמרא סנהדרין דווקא ד״כ פותחין מהגדול, וא״כ שאר דינים שמתחילין מהגדול, אין ראי׳ ע״ז שיתר הרבנים מסכימין לו, מאחר שחוששין על הלאו דל״ת על רב, — והעיקר הוא הגדול והוא מקרי בזה הדין יחיד, — וכ״כ לענין הנ״ל הי׳ ר״ח העיקר ושאר נחשבי׳ כעמא נגדו — :

שם, ג׳ צריכין שימור כו׳ ואולי מפני שבירושלמי ביכורים מבואר שמוחלין להם עוונותיהם, ועי״ז מתגרין בהם יותר :

דף נ״ה ע״א כל המאריך בתפלתו כו׳ ואולי דוקא מב׳ המימרות יחד יש להקשות דאלו מרחב״א אר״י אין קושי׳ — דהן אמת שבא לידי כאב לב, מ״מ יוכל להאריך ימים, — וכן מר״י לבד אין קושי׳ שמא רק המעיין בלבד בלא אריכות תפלה, ועי״ז מביא ב׳ המימרות :

שם, ג׳ חלומות מתקיימין כו׳ חלום שחלם לו חבירו, ואולי ה״פ שחלם לו לעצמו בתוך חלומו שלחבירו חלם עליו, — דאם כפשטא — א״כ לעיל מיני׳ שלאדם טוב אין מראין כו׳ כ״א חלום רע מדפריך עלה מקרא דלא תאונה אליך כו׳ ועי״ז משני הגמ׳ דלאדם טוב עצמו אין מראין ח״ר אבל לחבירו עליו מראין ח״ר, וע״ש ברש״י ד״ה והא כתיב כו׳ וא״כ ח״ו יקויים הח״ר על האדם הטוב? והא לעיל ע״א קאמר חלמא בישא עדיף כו׳ ועוד בקשה מנגדותא ע״ש, ואם השם ב״ה חס על האדם הטוב אף גם שלא להבהילו, מכש״כ שלא להעניש שיקויים בו בפועל, ול״ל אדרבה מדקשה מנגדותא, ולזה יותר טוב לו שיקויים בפועל, מלהעליבו, אבל ז״א הלא ר״ח בעצמו קאמר שתענית בו ביום מועיל לקרוע גם גז״ד של שבעים שנה, ודהמע״ה הלא ענה בצום נפשו גם על אחרים, מכש״כ שה״ל טוב יותר להבהילו ויצום רק יום א׳ מבלי להביא גזירה של ג׳ שנה? וע״כ מוכח כמו שפרשתי לעיל שזה עצמו חלם לו שלחבירו חלם עליו, — ובאופן זה שמעתי גבי פרעה „ויקץ, ויישן״ שזה עצמו הי׳ בחלום — :

דף נ״ו לכלהו מחילנא כו׳ ואלעליק כו׳ ונראה דהוה מסמן דאשתו של אדם הוה פלג גופא, — או אולי הכונה של רבא בזה מאחר שבת ר״ח היתה אשת רמב״ח בתחילה, אם גם אלמנה, ולא נאמר שהי׳ ח״ו ג׳ דיעות כו׳ וע״ז הראה שהיא היתה ב״ז ממש, או שע״י פתרונו הלא מתו שתי נשים לרבא, — או שלא הי׳ יכול למחול רק חלקו אבל לא חלק אשתו :

דף נ״ז נפל לו פסוק לתוך פיו כו׳ וכבר אר״י לעיל דף נ״ה ע״ב נ״כ, וכבר איתא בגליון הגמ׳ נ״ע ע״ז, ונ״ל דלעיל איתא ונפל „לו״ והביאור לו לעצמו, ופה הכונה כשנתעור משנתו שמע מיד פסוק מתינוק, דר״י בדיק בינוקא כדאיתא בחולין דף נ״ה ע״ב :

או אולי במק״א מיירי שחלם לו ממש הפסוק, ובמק״א מיירי מיד כשנתעור נפל לו פסוק ברעיונו :

דף נ״ח ע״ב חכימת כולי האי כו׳ אולי בזה שהחכים לפסוק כרגע דגם על גדול הדור או על שנים החשובין כש״ר יהא מותר או גם חיוב לברך ברכת חה״ר, ואם הוא חכם כ״כ א״כ הלא הוא גדול הדור, וברכתו עליהם הוי ח״ו לבטלה ובנדרים מבואר שכ״מ שהזכרת השם מצוי׳ כו׳ והגמ׳ במוע״ק לא ממנו לנדות לת״ח

לת"ח ועוד אולי הדין עמו, ועי"ז ישבו עינייהו, וכ"מ שנתנו חכמים עיניהם מבואר בנדרים שם, ועי"ז שהפיל מוכח שהוי שקול כששים ריבוא:

דף ס"ב ע"א ברש"י ד"ה אמר ר"י „וביהודה הוה" וצ"ל מדמביא הגמ' א"כ מעשה כזה בב"ע עצמו שידע כבר מר"ע? ועי"ז מתרץ רש"י דחד מעשה הוה בא"י ודו"ק:

שם ע"ב א"ל דוד לשאול מן התורה בן הריגה כו' אלא שהצניעות שבך חסה עליך, וקשה לכאורה מנ"ל לדוד דין כזה? כי לכאורה החיוב על הנרדף להרוג את הרודף כמו גנב במחתרת, — דאם נאמר שאינו אלא רשות וע"כ שנאמר שאם יניח לו להגנב ליקח את ממונו בלי שיעמוד א"ע כנגדו לא יהרגני, א"כ נימא על כל הבא במחתרת שאסור להרוג את הגנב אפס יניחנו ליקח את כספי, וע"כ מטעם חזקה שהוא בא על עסקי נפשות אם שלא יגשו הבעלים א"כ או שלא יעמדו הבעלים נגדו עכ"ז יהא מוטל חיוב על הבעלים להרוג את הרודף, ואולי י"ל שה"ק דוד, הן לע"ע הלא אסור לי להרגך מפני שכ"ז שהנרדף יכול להציל א"ע באחד מאבריו של הרודף הלא אסור להרוג את הרודף, ובאותו פעם הלא הי' עוד להיפך שדוד הי' יכול להרוג את שאול ולא הי' מקרי הפעם רודף, — אלא ה"ק דוד בכל פעם שרדפתני מקודם איך לא נמצא איש שהרגך או גם אחד מאבריך כדי להצילני, ע"כ הצניעות שבך סיכך עליך:

מסכת שבת

דף כ"ג ע"א ברש"י ד"ה מאי ממעט, המדליק, ולכאורה גם הרואה ממעט משתי ברכות על אחת? ואולי ס"ל לרש"י דהרואה גם אם בירך שהחיינו בליל ראשון מ"מ למחר כשמדליק בעצמו יברך עוד הפעם על עצם המצוה שעושה כשהדלקתו בפעם הראשון:

שם ברש"י ד"ה ויפריש כו' כלומר דלא צריך לברוכי כשהפרשתו ע"ש, ואולי כונת רש"י בזה, דלכאורה מנ"ל שאינו מברך על הדמאי? דלמא ה"פ דהברייתא אשמועינן שמחויב להפריש גם ערום היינו אם הזכיר א"ע ע"ש סמוך לחשיכה שלא עישר והיא ערום שאינו יכול לברך ה"א דוקא מעשר ודאי שהיא מה"ת, או אין הברכה מעכב, ומעשר בלי ברכה, משא"כ דמאי שכ"ע מדרבנן, ה"א הם אמרו והם אמרו, ולא יעשר ערום, — ועי"ז קמ"ל רש"י „כלומר" כו' דלכאו' קשה הלשון „ומפרישין" בל' רבים „אותו" לשון יחיד, הל"ל ומפריש אותו, אע"כ אתא לאשמועי' דגם אם ישנו אחרים באותו מעמד ויברך אחר כמו בשחיטה ביו"ד סימן א' — אבל מ"מ הלא המה יפרישו בעוד שערום עומד כנגדם, ומזה מוכח שאינו חל שום ברכה על המפריש:

דף כ"ח ע"ב מאי הוה עלה דתחש, ע"ש ברש"י הואיל דר"י לאו לענין משכן אתמר כו' ולכאורה קשה גם אם ר"י לא אמר על המשכן זהו משום דאינו נ"מ לדינא דמאי דהוה הוה מאחר שגם עור בהמה טמאה מטמאה באהל המת ולא מהני לן הג"ש דאהל אהל ממשכן, מ"מ בתפילין הלא בעינן ממותר בפיך, והברייתא של ר"י הלא קאי על רצועות דבעינן מהכשרות א"כ גם גבי משכן הי' צ"ל מהטהורות דמ"ש מכל מלאכת שמים, ועוד קשה להיפוך צ"ל למבעי על תחש שבימי משה מאי דהוה הוה? ואולי י"ל עדיין בזה דבר חדש, הן מצינו בחולין דף י"ז שבז"ש שכבשו ושחלקו, הי' מותר להם גם קדלי דחזירי ומבעי שם אם אותו הבשר נשאר לאחר מכאן אם מותר ע"ש בהרא"ש, ולפי"ז

ולפי"ז בלותו זמן לס נלמר הותרה לל דחוי', מכש"כ שהעור של הטמלים יהי' מותר לח"כ למללכת השמים, שהרי גם העור של נבילה לף בזמן הליסור מ"מ לינו מטמל מפום נבילה, וכן גבי בב"ח עי' יו"ד סי' פ"ז, — ולס נזדמן שנקרע עור המשכן, הי' מותר לכסות גם מטמלות, ולס נשלר לדורות, — ולס התחש טמל הי' והיתה הורלות שעה להתיר לכסות גם בטמלות ל"כ יש לפשוט הליבעיל — :

דף כ"ט ע"ב ברש"י ד"ה שתהל מנטפת „וכיון שהקלהו לנר" כו' ולכלורה כוונתי בזה ללשמועינן שלם נתן שמן הרבה בהנר שתוכל להדליק ליזה ימים, והדליק ע"ש, ולל קיבל עדנה עליו קדושת שבת, ה"ל שיהל מותר להסתפק בלותו השמן עוד ע"ש (שלם יסתפק בשבת עלמה יש בו משום מכבה) קמ"ל רש"י שלסור להסתפק גם בע"ש מטעם לין ברירה שהוקלה למלוה :

דף ל' ע"ב לשתך לשתי כו' ולולי יש להעמיס מעט כונה בדברי הע"פ לחר שרבי התנה נתגדל ללל לס לנטנינוס, ול"כ הי' מוליל לעז שרבי ח"ו בן עכו"ם, ולינו תופס הקדושין שלו בלשתו, ובניו המה לחד מ"ד ביבמות עכו"ם ועבד הבל על ב"י כו' ומדחליף כולי הלי נגד רבי הוי הול ממזר :

וכן גבי ר"ח שלמו של ר"ח הי' נשלת לשני לנשים כמבולר בפסחים דף ד' וגבי גרוש וגרושה הלל הוי ד' דעות כו' ומבולר בזוה"ק שהבכורה נתנה ליוסף מפני שדעת יעקב הי' ברחל, ולולי טען שלם ר"ח היתה רולה להנשל ליו, — וכ"ז ליפב מעט על מה שדברו לתו כל עיקר — :

דף ל"ד ע"ל רש"י ד"ה נלכל ע"י כלב לו לדם, ולכלורה נ"ל שנלכל ע"י ליזה לנשים (לס ע"י לדם) לר"י דס"ל דשיעור בה"ש כהרף עין ושיעור עירוב הול ס"י גרוגרות מזון שתי סעודות, — ועי' בילה דף ע"ז דלס נשתייר כ"ש ג"כ כשר, וע"כ לריכין שילכל כולה, — ושיעור בית הבליעה היל כבילת תרנגולת, וזמן לכילת כזית בכל התורה הול כשיעור ל"פ שהול כג' לו ד' בילים, ול"כ לל ילויר שנחוש לומר שהעירוב נלכל בשלימות בזמן קלר, לס ע"ש בעודו יום לו בלילה ולל קנה לו העירוב, לס לל שנלמר שהי' ע"י ליזה לנשים בב"ל כנ"ל :

שם, ברש"י ד"ה משחשיכה וירתיחנה תחילה ונמלל מבשל בשבת, ולכלורה למה מדייק רש"י רק על בישול, וליך ירתיחנה? הלל ידליק ג"כ, וגם למ"ד דהבערה רק לללו יללה, מ"מ ה"ל להזכיר ב' ליסורים, ועוד לס הי' כבר מבושל מע"ש ולין בישול לחר בישול מל"ל? ולולי הלל מלינו כמה דברים שיגמרו ע"י הנתן במים חמין, כמו למשל בילה לס תנוח בחמין מיעוט ל' לל תתבשל, ולס תנוח יותר תתבשל, וכמו שמלינו גבי קוליים הלספנין, — ולפי"ז לס מלכל שלל נגמר מע"ש ויניחנו בליל שבת גם בדבר שלינו מוסיף הבל לבל במשך הזמן התבשל, והל דקלמר „וירתיחנה" הכונה שהמלכל יורתח ויתרכך ויתבשל, לבל בלמת לל ידליק לש להרתיח, — לף שדוחק הול, — למנם יש לדקדק בתיבת „תחילה" ברש"י, ולולי כונתו דקלי על הל דלין טומנין בע"ש בדבר המוסיף הבל, מפני כשימלל ע"ש שנלטנן הקדירה וירתיחנה תחילה היינו ע"ש ויוגמר בישולה בשבת, — למנם בע"ב קלמר רבל עלמו שהליסור שמל יחתה בגחלים ע"ש :

דף מ"ט ע"ב ברש"י ד"ה ולמר „בחול" לולי כונתו לדעת הפ"י שכונתו שהזמין בחול על שבת ומבולר כן בירושלמי ע"ש ופירושו מוכרח שהרי גם שלחן של בעה"ב לריכין הזמנה מע"ש, דבל"ז לסור לטלטלם, ועי' לקמן

דף

דף קכ"ה ע"ב במעשה דרבי:

דף ס"ט ברש"י ד"ה בלאו שבת „כסבור חולין ואין כאן לאו" עי' במהרש"א ובמהר"ם שנדחקין, ואולי כונתו שסבר שתרומה לא מקרי קדש ואין בו הלאו דכל זר לא יאכל קדש:

שם, מחלוקת דר"ה וחב"ר בהולך במדבר ע"ש דפריך הגמ' בשבת לימות? ולכאורה מאי קושי' דלמה באמת לא יתענה יום א' כמו יום כפור, ואם יש בו פקו"נ הלא מותר כל המלאכות גם בישוב, ואולי שיעור כדי פרנסתו לכל יום הוא כ"א שיעור כותבת כמו יו"כ דבהכי מתיישב דעתו של אדם, ואם יאכל בסוף יום כפור, מ"מ מתיישב דעתו בזה וחייב כרת, ולפי"ז להולך במדבר לא יהא מותר לעשות מלאכה כ"א כדי אכילה כותבת, ולפי"ז אם ביום השביעי שלו יתענה גם מכותבת, אולי ימות מאחר דגם בע"ש לא אכל כ"א שיעור כותבת, — ואם יצוייר שלא יוכל לגמור פרנסתו גם לחד יומא, אם לא שיתחיל מיום שלפניו, — ברור הוא שמותר להכין מאתמול על מחרת, וא"כ גם בשבת שלו יהא מותר להכין על מחרתו שהוא יום א' שלו דאל"כ ימות למחרתו, — ובזה תתישב לי לכאורה למה לא נלך מיד ביום הראשון שלו כשנזכר לחומרא שמא שבת היום, — דהלא גם לחב"ר דאם גם ימנה מקודם שבת ואח"כ ששת ימי חול מ"מ תיכף אחר הששה ימים הלא ישמור שנית יום השביעי לשבת, ושוב אינו ניכר אם ימנה השבת קודם או הששה ימים קודם, — ואין נ"מ בין ר"ה לחב"ר רק על יום הראשון שהזכיר א"ע, וקשה למה לא נלך לחומרא כנ"ל, — ואין לומר מאחר שאין נ"מ כ"א לקידוש והבדלה, ולפי"ז תהא החומרא להיפוך לברך לבטלה ברכת הקידוש והבדלה, ז"א כ"א למסקנת הגמ' אבל מתחילה סברוה דנ"מ לענין מלאכה גם כן, ועוד אם נחמיר עליו מיד כשנזכר שאז מסתמא אכל מקודם כל צרכו, — ולא יעשה שום מלאכה גם על שיעור כותבת, — אמנם נוכל לומר. שהנ"מ בין ר"ה וחב"ר גם להיום שלאחר הששה ימים, היינו דאם יחמיר ע"ע ויתחיל בו ביום שהזכיר ושוב יספור ששה ימים, — למשל, אם הזכיר א"ע ביום א' — וכשישמרהו לשבת, — אז יתחיל הששה ימי חול מיום ב', וימנה ב' ג' ד' ה' ו' ז' - ימי חול, — ושוב יום א' שלאחריו ישמור לשבת, — ולר"ה ישמור כל הימים יום א' קודם לשבת, — ותהי' נ"מ בין ר"ה לחב"ר כל הזמן שיהי' במדבר לכמה שבתות. ולפי מה שראיתי בס' סערת אלי' בשם הגר"א זללה"ה שבתורה מרומז כר"ה מדכתיב בפסוק ושמרו ב"י את כו' שני פעמים לעולם, ובפעם השני כתיב לעלם חסר וא"ו ומרמזת לנו התורה — אות היא לעלם היינו למי שנעלם ממנו מתי הוא שבת, — שתשמור ששת ימים עשה השם את השמים כו'. ואח"כ שבת וינפש, — ולפי קושי' הגמ' הלא כל הימים שיהי' במדבר אם יעשה כחב"ר ויתחיל למנות מיד בהזכירו, — אז לר"ה יחלל כל הימים יום שלאחריו. — ולשיטת הר"ן דס"ל דבעבו"ז לחולי מסוכן הנצרך לבשר מתירין יותר לעשות אב מלאכה בשבת ולשחוט בעבודו, מלהאכיל לו נבילה הרבה זתים ויעבור בכפ"ע הרבה איסורים, ולפי מה שכתבתי לעיל ששיעור האכילה תהא רק כשיעור כותבת ואם נדרש להכנת הכותבת גם שני ימים, יהא מותר גם לעשות מלאכה מיום אתמול על מחרתו, — ניחא נמי בהא דלא מחמרינן להלכה כר"ה וכחב"ר וישמור מיד ביום שנזכר וביום השביעי עם היום ששמר מקודם, וזהו דאם לא יעשה מלאכה כ"א ביום שיקבל עליו לשבת לפי הה"א, — ואף גם למסקנה שכדי פרנסת יום אחד מותר לעשות והנ"מ רק לקידוש ולהבדלה, —

ואם

ואם אין לו יין ופת לכה"פ יזכיר בתפלה, — יש לחוש שימות ברעב מאחר שיותר מכותבת אסור להכין ככ"ל — :

שם, ברש"י ד"ה איפכא כו' ורק משמעות דורשין א"ב, ועי' בפ"י שרולה לפרש דפליגי גם בש"ב, ואולי נוכל לפרש כ"מ גם לדינא, היינו אם התרו בו על איזה מלאכה עם הפסוק ושמרו ב"י את השבת, ולפי"ז אם עשה מלאכה זו בהרבה שבתות אינו חייב אלא אחת, משא"כ אם התרו מפסוק שבתותי תשמרו יהא חייב על כל שו"ש, — דהלא בלשון ושמרו אינו כלול דוקא שוגג, ונהפוך הוא לכאורה דעל שוגג אינו שייך לשון השמור, אם ישכח, — ולר"כ ב"י יהי' להיפוך שלריכין להתרותו מפסוק ושמרו על כל שבת ושבת, — ולכאורה גם לקרבן יש כ"מ לרשב"ל גבי חייבי מלקות שוגגין בכתובות דף ל"ה :

דף פ"א בגמ' וברש"י גברא רבא אמר מלתא ע"ש, וקשה לכאורה מ"מ הלא ישנו סכנה, ואיך הו"א שיהא מותר לקנח בחרס? וכן לקמן דף פ"ב ע"א בגמרא איך מתיר ר"א לקנח בחרס ומבלי לטלטל לרור? ואולי י"ל כדמבואר באו"ח סי' תנ"ה גבי מים שלנו שא"ל לשפוך מפני מת משום שומר מלוה לא ידע ד"ר, ואולי המקור לזה הוא מהום' שבת דף ד' ע"א ד"ה קודם תירוץ הריב"א מאחר שמונע א"ע מרדי' מפני איסור דרבנן, עי"ז הוא פטור מסקילה, וכ"כ כאן מאחר שחכמים אסרו לטלטל לרור, וד"א במה לקנח אין לו, עי"ז לא תאונה לו רעה גם אם יקנח בחרס, ומ"מ מסיק הגמ' דאסור משום שחז"ל עלמן לא גזרו באופן כזה :

דף פ"ו ע"א, לר"י הוסיף משה יום א' מדעתו, ולכאורה קשה אם לא הוסיף הי' נותן השם יתב' את התורה בע"ש, ולפי"ז תקשי הג"ם של זכור זכור הנזכר לעיל דף פ"ו ע"ב, ואולי י"ל שהי' נותן את לוחות השניות שעם כתיב שמור את יום השבת ולא הי' ג"ש, — ואולי בעבו"ז הוסיף משה יום א' מפני שבלוחות השניות כתיב „למען ייטב לך" ובגמ' ב"ק דף נ"ד דמשו"ה אינו כתוב טוב בלוחות הראשונות שח"ו הי' פסקה טובה כששבר את הלוחות ומבואר במ"ר כי חטא על פסוק למה יאמרו מלרים וגו' שהשם ב"ה כבר גילה למשה עוד במלרים שיעשו ב"י את העגל, ועי"ז הוסיף משה מדעתו יום א' כדי לקבל מקודם לוחות הראשונות :

שם, ומנ"ל דהסכים כו' „ואתה פה עמוד עמדי" ולכאורה גם בל"ז הי' משה אסור מאחר שלא התיר „לו" מפורש כ"א אמר לו לך אמור „להם" להם דייקא, ובזילה דף ה' ע"א דדבר שבמנין לריך להתיר במפורש ע"ש — אפס דלפי"ז לא הי' משה גם בתוך האיסור והיו נכונים, אל תגשו כו' מאחר שלוה להגיד להם :

שם ע"ב ת"ש ניסן שבו יצאו ממלרים כו' אותו היום ה' בשבת כו' וקשה דלמא כונת הברייתא „ואותו היום" קאי על שחיטת הפסח שהוא הי' חמישי בשבת ואז הוה ט"ו בניסן ור"ח אייר חד בשבת ור"ח סיון ב' בשבת, ואף שקשה למאי נ"מ מסמן התנא לאיזה ענין שחיטת הפסח? ועוד הלא התנא מתחיל ניסן שבו יצאו ממלרים, מ"מ הלא מלינו לקמן דף פ"ח דהסדר עולם ס"ל באמת כן שבע"ש יצאו ממלרים, וא"כ הלא טוב יותר להשוות דלא פליגי, ולע"ע קלת :

דף פ"ט ע"א ואף מלה"מ מסר לו דבר כו' ולכאורה מנ"ל דלא מסר לו מלאך אחר? ואולי דזה קאי על יש נספה בלא משפט עי' בחגיגה גבי מרים מגדלת שיער נשיא, ומפני שאינו מבחין אז בין לדיק לרשע, ומזה אינו יודע רק מלאך המשחית, כי שני מלאכים המשמרים לכ"א כמו שכתוב „כי מלאכיו ילוה לך לשמרך" כו'

כו' המה אין יכולים לשמרו, תינח שלא בשעת המגיפה מבואר בזוה"ק שאז ל' יום קודם מכריזין ותעביר הצלם ממנו, ואז הלא ידוע לכל את הגזירה, או שגם המה ישורו ממנו, משא"כ בשעת מגיפה שהוא מטעם שנתן למשחית רשות ואינו מבחין, וע"כ אינן יודעים מסוד זה מהקט' כדי לשמרו:

דף צ' ע"א ברש"י ד"ה ריח רע שמעשנין בהם חולים כו' ולמה לא נפרש כפשוטו להוציא את ריח רע מהבית שלא יסריח, ואולי דע"ז לא יהא חייב משום דהוה מלאכה שאצל"ג כמו הוצאות המת:

דף צ"ו ויצו משה כו' וממאי דבשבת כו', ולכאורה מזה ראי' כתנא דסדר עולם דס"ל לעיל דף פ"ח דיצאו ממצרים ע"ש ולפי החשבון דאתב"ם הוה יו"כ ביום ה"ל היינו יום ג' בשבת, ולמחרת יו"כ צוה משה על מלאכת המשכן וביום ה' התחילו להביא נדבותם ובע"ש כשהביאו עוד צוה להם שלא יביאו עוד למחר ביום שבת ומשום איסור הוצאה, אבל לר"י שם דף פ"ו דס"ל דבז' בסיון נתנה תורה ה"ה יצאו ממצרים ה' בשבת והוה יו"כ ביום ב' בשבת לפי חשבון הנ"ל ולמחרת יו"כ צוה על מלאכת המשכן והביאו נדבותם יום ד' ה' יקשה מנ"ל לדידי' איסור הוצאה. ולפי"ז י"ל דמחלוקת ר"ע וריב"ב שם דף ל"ו ע"ב ל"ז ע"א פליגי בזה אם בז' בסיון נתנה תורה או בששה בו, משום דלתוס' שם ד"ה ג"ש דה"ל בקבלה מנין הג"ש, ולר"י הנ"ל דס"ל בז' בסיון נתנה תורה ל"ל הג"ש דויעבירו ולדידי' תחסר מנין הג"ש וע"כ כר"ע ג"ש דבמדבר כו':

בדף צ"ז מצאתי כתוב בהגליון כזה, **צ"ז, תוס' ד"ה** למימרא כו' הקשה הר"ר פורת מנ"ל כו' וקש' לכאור' דלמא מיירי כשנודע לו איסור ההוצאה טרם שנח

בר"ה"ר השני, יהיינו כשהיתה עוד בתוך אויר רה"י דאי נימא קלוטה לא כהונחה דמי, א"כ לא היתה כולה בשוגג, משא"כ להיפוך הי' שני שגגות אם נעלמה לו בנתיים, ועי' לקמן דף ק' ע"א רש"י ד"ה לרבנן וכ"מ כנז' ולכאורה דמי להא דר"י שם דף צ"ט ע"ב ולרבא דף ק' ע"א ועקירת חפץ מעשיית מחילה, ויש לעיין בדף ק' ע"ב אבל הא כו' קמ"ל:

דף צ"ח ע"א ופליגי דרחב"י תוך ג' ד"ה חייב כו' ולכאורה לפי המבואר לעיל בפרק המצניע דאזלינן בתר המצניע, וא"כ לזה שזרק תוך עשרה לר"ע דקלוטה כמי שהונחה או גם לרבנן לחד דיעה שם, אם נימא דלדידי' כמי שהונחה דמי, והכונה שהאדמה כמו שהגביה עצמה למעלה ומליא כל המקום עד החפץ, ואם יזרוק תכ"ד חפץ אחר מיד למעלה מחפץ זה שהוא יותר מעשרה לקרקע לכל אדם ג"כ יהי' חייב מאחר שלדידי' הוא תוך עשרה, ועי' בדף שאח"ז:

דף צ"ט ע"א תוס' ד"ה מסייע ע"ש, ולכאורה סוף תוס' סותרין להתוס' ד"ה ואחרים שם ע"ב, דשם כתבו דהמשנה מיירי שאין החוליא גבוה י' וכונתם לכאורה בזה ליישב שלא תקשה הלא יכול ר"י לפשוט אבעיא שלו ממתניתין דאם המשנה מיירי מחוליא גבוה י' מר"ה וא"כ כל חידוש המשנה דמצרפין החוליא והבור לרוחב ד' וא"כ יש לפשוט דאם מניח על החוליא גם שאינו רחב ד' דהוה רה"י, ולפי"ז פירש תוס' דמיירי באינו גבוה י' — והחידוש הוא דמצרפין להגובה, אבל באמת יוכל היות שהחולי' עצמה רחב ד' וא"כ סותרין א"ע שלעיל פירשו שהחוליא גבוה י' — ואולי נפרש המשנה באופן שאין גובה החוליא מצד רה"ר י"ט כ"א למטה מצד חלל הבור, וכונת המשנה שנוטל מהן וניתן על גבן היינו מן קרקע הבור או גם מאוגן הבור

וגותן

ונותן על גבי החוליא שהוא חייב מטעם הוצאה מרה"י לרה"ר שהחוליא שייך לרה"ר כמו עמוד ט' ורבים מכתפין עליו לעיל דף ח' ולכאורה מיושב בזה כמה קושיות:

דף ק"ג במשנה החורש כ"ש כו' והקשה לי אחד מבני החבורה למה לא כלל התנא כולם ביחד חורש מנכש מקרסם מזרד כ"ש חייב, וי"ל לעיל דף ע"ג ע"ב דהא דתני זורע ואח"כ חורש דהתנא מיירי מא"י דשם זורעין ברים ואח"כ חורשין, ולעיל דף ל' ע"ב דאם כבר זרע אף גרעין אחד אז חייב בהוצאת הזבל גם לגרעין א' עיי"ש, והנה מנכש ומקרסם חיובם משום זורע ונוטע, ואם כלל התנא הכל ביחד, ה"א דוקא בחורש אחר המנכש חייב בכ"ש, מאחר שכבר זרע גם גרעין א' משא"כ אם בא לחרוש קודם זריעה לא יהא חייב עד שיחרוש כשיעור זריעה המבואר לעיל דף ל', ואף שכאן תני חורש ברים המשנה, מ"מ מאחר שכבר רמז לעיל דמא"י קא מיירי ה"א דגם כאן מיירי מא"י ולכן תני גבי חורש כ"ש דגם בחורש קודם זריעה הוא ג"כ בכ"ש:

דף ק"ט ברש"י ד"ה ובהן כו' ובכל קלח ג' גבעולין קנים דקים כו' עי' בהגהת הרש"ש שק"ל מסוכה דף י"ג, ובילדותי שמעתי ואיני זוכר ממי דצ"ל פה שני נקודות כמו הפסק בין ג' לגבעולין והאי ג' אין הכונה שלשה, אפס האי „ג" הוא ר"ת והכונה בכל קלח „גבעול": ואח"כ מפרש רש"י גבעולין היינו קנים דקים:

דף קי"א ע"ב דאלו ר"ש סבר משי ורב ס' לא משי כו' והקשה לי אחד ושמו איצקאוויץ מאי קושי' הגמ' מהת"ק דס"ל ג"כ דמשי על רב, כמו דרב פליג על ר"ש כ"כ יפלוג על הת"ק, והנה מלבד שמצינו הרבה בש"ס קושי' על רב, ועיין במנחות דף ה' ע"א תיובתא דרב, אף גם נוכל לומר כדי שלא יפלגו במציאות אם משי אי לא בדבר טבעיי, י"ל דה"ק דמצינו בשביעית דלאוקמי אילנא שרי ולאברויי אסיר, וכ"כ סיכה ביו"כ להענוג אסור, ואם לחטטין בראשו שרי, וכן מצינו בחולין בסיכת השמן לר"ח הבריאוהו וחזקוהו לזקנותו, — וי"ל במלת „משי" שני פירושין, א' שמבריא ומרפא לחולי, וזהו בשבת אסור, וא' שמוסיף אומץ וחוזק גם לאיש בריא, וזהו בשבת מותר, ובהא פליגי — :

דף קי"ב ברש"י ד"ה קיטרא שפעמים שמניח שם שבוע כו' ולכאורה מנ"ל לרש"י דבזה הוי קשר ש"ק, ואולי שמצינו בסוכה דף ג' ע"ב, ד' ע"א, בכרים וכסתות כשביטל על ז"י לא הוי ביטול משום דבטלה דעתו אלא כ"א הר"ז מזה מוכח דאי לאו משום פסידא הוי ביטול לז"י, אלא דלפי"ז ל"ל לרש"י לומר „או לשבועיים" ואולי באופן כשחל יו"כ בשבת ובמוש"ק התחיל לעסוק בסוכה ועשה קשר עד עבור כל ימי הסוכות דהוי ביטול לי"ד ימים, אבל כל הנ"ל דוחק הוא:

דף קי"ד איזהו ת"ח שמחזירין לו אבידה המקפיד על חלוקו להופכו, והקשה לי איצקאוויץ הנ"ל הלא בחולין דף מ"ד קאמר הרואה טריפה לעצמו זהו ת"ח, — ואולי הכונה אחת הן שבזה שמטריף לעצמו ע"כ מיירי באופן שישנו לכה"פ דיעה א' להטריף דאל"כ אסור להפסיד ממון בחנם, אפס שמחמיר ע"ע לפסוק כהיחיד נגד הרוב המכשירין לפי כללי הנהגת או"ה, והוא מהפך חלוקו הכונה שמלמד למצוא ראיות להמחמיר:

דף קי"ח אלמלי שמרו ב"י שבת כו' ועי' לעיל דף פ"ז ע"ב תוס' ד"ה כאשר שק"ל הלא כבר שמרו שבת ראשון ע"ש, ומצאתי בין ההגהות מדפוסי ווילנא שהכונה על מצות הוצאה שלא נתנה עד פ' המן כדרשת הגמ' סוף פ"ק דעירובין דהא יצא פירושו אל תוציאו, — או להרמב"ם דתחומין דאורייתא הכונה כפשוטו

כפשוטו, — ולכאורה תלוי במחלוקת ר"י ורבנן דלעיל אימתי היתה ר"ח סיון דלר"י דר"ח הי' יום א' א"כ מלחמת עמלק הי' קודם השבת של היום כ"ט בעומר ואולי גם ביום א' שהי' כ"ג אייר כדי לקיים מימרא דרב שע"י שלא שמרו שבת הראשון איסור הוצאה שהי' ביום כ"ב מיד למחרתו בא עמלק, ואף שכתיב בפ' בשלח וישבתו העם ביום השביעי, נוכל לומר או שר"י לשיטתו שס"ל מקצת היום ככולו, וא"כ גם אם חללו בבוקר ביציאתם ללקוט את המן, מ"מ אחר תוכחת משה להם בו ביום מיד קבלו שלא יחללו עוד מכאן ולהלאה, וע"ז אמרה תורה מקצת היום ככולו, — ומ"מ בא עמלק להענישם על חללם בבוקר, — או שנוכל לומר שה"ק הקרא „וישבתו" היינו בשבת שלאחריו שהי' ביום כ"ט אחר מעשה עמלק, ואין מוקדם ומאוחר, אף שמעשה עמלק כתיב בסוף. אמנם לרבנן דס"ל דר"ח סיון הי' ביום ב' נוכל לומר שעמלק בא ביום כ"ט בשבת ועי"ז שלא רצו לחלל שבת אמר משה ליהושע לא הלחם כו' מ ח ר דייקא וע"ז קאמר קרא ו י ש ב ת ו במסירת נפש שלא הרימו יד נגד עמלק עד למחרתו, אבל לא שמרו כ"א שבת זה, ומקצת היום אינו ככולו דאם מקצת היום ככולו, אם לשתי שבתות יש כח להגאל, מכש"כ שלא להגלות. וכ"ז אינו אלא לחדודי:

שם, וא"ר מימי לא קריתי לאשתי כו' ולכאו' כ"מ לדינא לענין לבנות בית וליטע כרם וא"כ לישא אשה, שאינו מדוקדק אחרי שגם האשה קרוי בית. **ולשורי שדה** כו' עי' גיטין דף כ"ב לענין אפיטרופס למכור בנכסי יתומים כו':

דף קכ"א במשנה כופין קערה כו' פירש"י של חרס, ואולי כונתו דלא גזרינן משום חיסום כלים, ועי' ביצה דף ל"ד:

שם ע"ב, א"ל אבין כו' ולכאורה לפי מסקנת הגמ' שכבר הי' באשפה שבחצר ולמה לא נפרש גם בלואת קטן? וע"ז רמז רש"י בד"ה א"ל שהי' ר"ח כעוס ומתכוין להקניטו, ועי' פסחים דף ס"ו ע"א:

שם, ת"ש דר"א כו' א"ל נרעה אני הורג נחש ועקרב כו' ולכאורה אם נאמר כרש"י דס"ל שבאין רצין אחריו מתיר ר"ש להרוג כ"א חמשה שבברייתא, ואם רודפין אחריו מותר כל המזיקין להרוג, ואם נאמר דהאי מעשה שהרג את הנחש הי' בא"י ורבי הלא הי' בא"י, וא"כ מאי מייתא ראי' מר' ינאי? ממ"נ במאי מיירי, אם הם רודפין אחריו, הלא ר"י מתיר ג"כ להרוג כל המזיקין, ואולי ס"ל לרבי כר"י שבאין רצין אסור להרוג גם נחש שבא"י, ואם נאמר שר"י קאמר גם על אין רצין א"כ לא ס"ל גם כר"ש שאין מתיר באין רצין כ"א בה' מזיקין ועכ"כ נאמר א' משתי אלה שגם ר' ינאי כונתו על נחש שבא"י ועקרב שבחדייב והוא דוחק, או נאמר דמעשה דר"י הי' בחו"ל לשיטת התוס' שפיר שר"ש מתיר בכל המזיקין גם באין רצין ור"י מתיר כ"א בה' ודוקא ברצין, ורבי במעשה דניותי ע"כ כר"ש ס"ל מדר"י בנחש כו' אם גם באין רצין ובכ"מ מדנקיט סתמא:

דף קכ"ב ת"ר עכו"ם שלקט עשבים כו' ולכאורה יצא לנו דין חדש אם העמיד שתי בהמות על המחובר לאכול ובהמה אחת תלשה מהמחובר לא יניחו הבעלים לבהמה השני' לאכול ממנה דמ"ש אם העכו"ם לקיט לעצמו ואינו מכירו. ומ"מ אם הישראל עומד קרוב לשם דאסור להאכילה שמקרי מוקצה, ומ"ש אם הבהמה תלשה ולנ"ע בזה:

דף קכ"ה ע"א מתקיף לה כו' ואי"ל דאשמעינן כר"מ דאף שבריו מותרין וכחא דהיתרא עדיף, ז"א דיכול לכלול שניהם יחד ועי' ביצה דף ב' ע"ב תוד"ה ונפלגו:

שם בתום' ד"ה בשברי ועי' ביצה דף ל"ב תוס' ד"ה אין פוחתין ולר"מ שם ניחא אולי משו"ה קרי יבן אחר שנימק קצה:

שם תום' ד"ה כמאן אלא משום דמשנת ראב"י קב ונקי, וקשה לי הלא ר"י ור"י הלכה כר' יוסי, משום דר"י נמוקו עמו, ואולי י"ל דבעיקר הדין אם צ"ל דוקא מעין מלאכתו גם ר"י כר"י ס"ל, אבל אם מעין המלאכה הוא כדומה מלאכה האפי' שאסור בשבת, בזה ס"ל לר"י דים לשמש גם בשבת על החרסין בחמה, ור"י לטעמי' לעיל דף ל"ט דלא גזרינן תולדות חמה אטו ת"א, ובזה א"ש דשם במשנה איתא ת"ק ור"י, והתוס' בריש ביצה דף ב' ע"ב ס"ל דת"ק מקרי רבים, ולפי"ז לא ידעינן לפסוק כר"י כ"א מטעם משנת ראב"י ק"נ, — אבל ז"א כ"א לפלפולי:

שם, ע"ב ריב"ש כו', ומאי נ"מ לדינא? י"ל משום דרבי ס"ל במוקצה כר"ש, וביו"ט ס"ל לרבי דמוקצה אסור עי' בריש ביצה, וא"כ גבי קורות שנשברו ס"ל לר"ש ג"כ דמותר, ורבי דס"ל בשבת כר"ש ע"כ הוה מוקצה מחמת חסרון כיס, ועי' ברש"י ד"ה קפיד, ובגמ' ביצה דף ב' ע"ב בתוס' שם:

דף קכ"ז ע"ב עיו"כ א"ל תן לי כו' הא דא"ל דוקא עיו"כ, שמבואר בהגהות בשם המכילתא כמדומה לי שר"ע הי', ור"ע הלא לא אמר מעולם לפסוק ללמוד, זולת עיו"כ וער"פ, ואף שהי' שכיר כל השנים, מ"מ הלא גם אבותינו הק' יעקב משה דוד היו רועי צאן ובודאי לא בטלו מתלמודם, או אולי זכר ליו"כ של יובל שעבדים יוצאין לחרות:

שם ברש"י ד"ה כל היכא כו' היינו ריב"ב או ריב"א, וכונתו אולי בזה משום דבב"ק דף ק"ג קאמר שהמה היו חסידים מעיקרא, וקיי"ל ביומא דף ל"ט רגלי חסידיו ישמור, וגמירי טבא מעיקרא לא הוה ביפא, ועי"ז הכריע לדינא שבדאי יותר שישמור אותה מבלי לספק ולתמיך על זולתו:

שם, רשב"ג כו' בשתי ידים אסור כו' וקשה לכאורה הלא רשב"ג ס"ל כ"י בני מלכים ובפיל ה"ט משום דלא שכיח, אבל שאר חיות גדולות דשכיח למה לא יטול בשתי ידים? וי"ל דס"ל למעט במשא עדיף, וגם לחי' גדולה יאכיל מעט מעט, ולפי"ז יש לפשוט בעיא דלעיל דף קכ"ז ע"א, — אמנם י"ל בחילוקים הרבה ישנו בהילוך ובמשא, דהא"כ לעיל דף ע"ו חשיב השיעורים מכל בהמה לענין הולאה, וא"כ יתר מהשיעור יהי' אסור לטלטל בפע"א, אם נאמר למעט במשא עדיף — :

דף קכ"ח ע"ב והא קמבטל כו' עיין בחידושי מס"כ ע"ז:

שם, הא גופה קשיא אמרת אין עוקרין כו' והא דמביא ברייתא מליעתא? אולי דבל"ז י"ל מאי דקתני „אבל דוחין" כו' היינו בר"ה, אלא דלפי"ז היינו ממש ברייתא האמלעי, ול"ל האחרונה?:

מסכת עירובין

דף מ"ג ע"א לאו אליהו אמריגהו כו' ומצאתי בגליון הגמ' „ועיין ברכות דף ד' ע"ב ואליהו בארבע" וע"כ טעמא משום לפום ועפ"ז א"ש ודו"ק כ"כ שם:

שם ע"ב, הכל עבדים כו' וקשה הלא אין מקבלין גרים לימהמ"ש? וע"כ יהיו רק עבדים כנענים להרמב"ם ביו"ד סי' קי"א דבישול ע"כ אסור ע"ש סעי' י"ד, וי"ל דס"ל להרמב"ם בסעי"ז שם דגם בבישול מועיל חיתוי קיסם ע"י ישראל, ועכ"פ מוכח דהסנהדרין בלשכת

בלשכת הג' מחויבין להטריח בעצמן לשבת, דגם על המשיח ע"כ כונת הגמ' דלמא אתי לביה"ג ומ"מ אי לאו ה"ט דהכל עבדים לא אתי :

דף פ"ז ע"ב תוס' ד"ה הכא רשויות דרבנן, וקשה לכאורה מלקמן דף צ"א דס"ל לר"י דכלים ששבתו בחצר' אסור להוציא לחצר אחר' לר"ש כדפריך שם יאמרו שני כלים, והלא ברשויות דרבנן מותר להחליף דרך מקום פטור ולמה האסר להוציא כלי הבית שהכניסו בחצר שעירבו אל חצר אחר ? :

מסכת פסחים

בעהשי"ת ט' מרחשון תרמ"ט לפ"ק א' וירא בהחילנו ללמוד שיעור גמרא מכל בין הערבים בביה"כ זאלבערג וואַרשא, — אמרתי, שדוקא בחודש זה וביום זה אנו צריכין להתחיל, — הן מצינו בתענית דף ח' ע"ב גבי ר"ז שבקבלה לכל טוב גם לעשות לימים יבואו נחשב כאילו עשו מיד, והראי' מדניאל שא"ל המלאך מן היום הראשון אשר נתת את לבך כו' הן גם אנחנו התחלנו עש"ק לך ז' חשון לקבל עלינו את הלמוד הנ"ל, ומצינו בר"ה שחילול השם לא נתכפר אלא או במיתה כמבואר בסוף יומא, או בתורה יען כי התורה היא עץ חיים ועוקר הרע שלמפרע כמבואר בס' ר"ח „גמלתהו טוב, ולא רע" ובהלכות תענית מבואר שיום ז' מרחשון הוא תענית על מיתת בני צדקי' ועורה עיניו, וכל חטא צדקי' הי' שחילל שבועתו לנבוכדנצר, וא"כ בזה שקבלנו עלינו ללמוד ביום מיתת צדקיהו שסומא חשוב כמת, נתקן חילול השם שהי' אז :

ובזה מיושב הגמ' **ריש פסחים** שהתחלנו, מפני מה לא פריך הגמ' מקרא דמשלי (ד' י"ח) והאורח צדיקים כאור נוגה, ואם אור יממא ה"ל לכתוב כנוגה אור ? אמנם כבר פרשנו כונת הכתוב שמעשה הצדיקים הוא בעמל ויגיעה שמתחילה יתור לשקול דרכיו, איך לנער א"ע מכל המפריעים אותו מלימודו, ואח"ז יגע א"ע להבין היטב, ואח"ז כשנצרך לו הדין למעשה יעיין היטב אם יעשה כדין, לא כן העבירה שיעשה הוא רק בשגגה כמו ההולך בלא מתכוין ונכשל בעד אבן המתגלגל תחת רגליו, וכונת הכתוב ואורח צדיקים לא תבוא לו כ"כ בנקל רק כאור של שחר ההולך לאט לאט ונוגה יותר ויותר, לא כן הרשעים הוא בהיפוך שדרכם באפילה העבירה הוא ביגיעה ובמחשבה, ומצותם הוא כמכשול במקרה להם :

ועו"ש בגמ' „וכאור בוקר יזרח שמש" פירוש וא"כ הסבר שלהם צ"ל לכאורה לפי מעשיהם ג"כ לאט לאט, אבל מצינו שהנעלבים ואינן עולבין כו' שכרם פתאום בפע"א ואוהביו כצאת השמש כו' וטעמא אחרי ששמע חרפתו והתנבל א"ע, מפני חשבו מה אני ? ומה חיי ? הלא רימה ותולעה כו' היום כאן כו' והלא ישנו בורא עולם השייך לו המדה של גאוה ככתוב ה' מלך גאות לבש וגו' ובזה נחשב ג"כ כאלו מת ובטל מהעולם כמש"א מו"א ונחנו מה ? ומבואר בזוה"ק דף רס"ה בתוספ' שמשו"ה באמירת הקאפיטול לדוד אליך ה' נפשי אשא וגו' יכופר גם עון חילול השם כשמוסר א"ע למיתה, וא"כ גם פה אנחנו בהאספנו ללמוד יחד ולשמוע מפי המגיד אף שיוכל היות שהשומעים גדולים ממנו, גם הלא יש להם מדות היותר טובים הרבה וגבירים גדולים, בכ"ז מתנבלים המה רק על דברי תורה שהיא עץ החיים, והגמ' דרים אם נבלת על דברי תורה בהתנשא כו' א"כ על אכו"כ שיכופר לא מיבעי עון חה"ש של צדקי' אלא אף גם מה שכ"א לפי ערכו נכשל כמעט ר"ל בעון הלזה

הלזה, ויקוים בכ"א מאתנו ואוהביו כצאת השמש
אמן כי"ר:

שם ריש המסכת, מה שרש"י ז"ל ציין לאור הנר הכתוב במשנה מאור מתיבת בודקין? נ"ל להר"ן שמפרש לרש"י ז"ל שמדאורייתא ישנו ב' תחבולות לקיים מצות תשביתו, ע"ש, לכן מפרש רש"י תחילה האי לאור הנר מפורש לקמן שהוא מדאורייתא דוקא ועי"כ הבדיקה היא בלילה שלא יעבור בב"י אם לא ביטל מקודם משאי"כ למחר ביום י"ד אם יבדוק (היכא ששכח בלילה) ואחר הביטול אף שצ"ל ג"כ לאור הנר, מ"מ אינה רק מדרבנן אחר שכבר קיים את התשביתו בביטול:

שם, קס"ד לילה ממש, עי"ש ברש"י ותוס', ונ"ל לשיטת הראב"ד ז"ל הבדיקה בעוד שהוא קצת אור של יום י"ג ע"ש א"כ א"ש האי קס"ד גם על לילי כמובן:

דף ג' ע"א מדקאמר ב"ה לב"ש כו' ולמה לא דייק מריש' המפלת אור לשמונים כו' וי"ל שם פיר' בעלות השחר מ"מ מקרי שעה שאינה ראוי' לקרבן כ"ז שלא יקרב תמיד של שחר ככתוב „העולה" שהיא ראשונה, ועפי"ז מדויק ג"כ מה שרש"י ז"ל מביא תשובת ב"ש לב"ה, אשר אינו נוגע לנו:

שם ברש"י ד"ה ת"ל כו' „וקרא דלעיל בקדושים תהיו" כונתו לכאורה ליישב קושית התוס' ד"ה ת"ל, כי תירוצם אינו עולה יפה, ועי' במהרש"א:

שם בגמ' מאי ואומר כו' ואם הי' כתיב הקרא ודעת שפתי כו' הו"א להיפוך דרק בדברי חול נ"ל בלשון נקי משאי"כ בדברי תורה אף בדרבנן, וכ"כ לא הוה ידעינן מדרבנן לדאורייתא כמובן. ובזה מיושב קושית המהרש"ל והמהרש"א ברש"י ע"ב ד"ה רכבת דהלא מצינו כ"פ לשון טמא? ע"ש היינו זהו בדאורייתא, אבל מנ"ל בלשון דרבנן שלשון קצר אף מגונה טוב הוא? כמובן:

שם ע"ב ואב"ע משום בעתותא דדוד כו' כי לכאורה מהגמ' דמגילה ששאלה אביגיל לדוד שאלת נפים, א"כ לא ה"ל חרדה לדינא ביו"ד סי' קפ"ד דחרדה מסלקת הדמים? ודוחק לאמר שראתה מקודם והחזיקה להראות לדוד, — אמנם יש סברא גם להיפוך דמשום חמודה לדוד כמבואר שם היינו דאמרי אינשי שפיל ואזיל בר אווזא כו' והלא היתה נביאה וידעה שנבל ימות, — ומשו"ה מביא הגמ' ג' ואב"ע, — אבל ז"א לא לאמיתה רק לחדודה לשיטת הט"ז שם שחרדה אין לה רק טרם היותה עם הבעל גם ע"ש בש"ך:

שם, והא רוכבת ויושבת כהדדי כו', ומאי קושי'? הלא כבר תירץ הגמרא משום בעתותא? נראה מזה שבאמת רק ישבו בני משה והשתו ואביגיל על החמור שדרכם של זכרים ג"כ לישב לא לרכוב כאשר שמעתי מרוכבי מיפו לירושלים, ורק משום בעתותא בודאי מחזיקין ברסן כמו רוכב:

שם בתוס' ד"ה „מאליה", שמעתי בשם הגאון ר' מרדכי ממינסק ישוב נכון על תיר' שלא ה"ל קרקע לריב"ב, הלא לכ"י ישנו חלק בארץ? הנה בב"ב מחלוקת אם ליוצאי מצרים או לבאי הארץ נתחלקה, ועל מתי יחזקאל אם נשארו בחיים העיד ריב"ב שהוא מבני בניהם והמה הלא היו משבט אפרים שיצאו קודם זמן, א"כ לא ה"ל חלק בארץ כמובן:

דף ד' ע"א, מלשון ר' חייא שוב אימא קימת? נראה שרב בתשובתו הראשונה אימא קימת? לרש"י ז"ל א"ל עד שאתה תשאלני על האב כו' דאל"כ ה"ל לר"ח להבין מיד שמתה. והאי דהשיב לו רב שה"ל למשאל על האם יותר מהאב ע"כ כונתו ה"ל ע"ש ביחד וא"כ לפי"ז גם

אה"ז

אח"ז בתשובת רב אייבו קיים לרש"י ז"ל לא ה"ל עוד לר"ח להבין לכאורה, אם לא שנאמר שמשני התשובות יחד הבין, או שר"ח הבין מיד גם בתשובת רב הקודמת שאביו מת רק רצה לידע מעשה על האם, וכשהשיב לו רב על האב הבין מזה גם על האם. וגם צ"ל ראי' לרש"י ז"ל לא כתוס' מדפסקי' שעל האב והאם חייבין בקריעה גם כל יב"ח ולמדינן מר"ז במו"ק, וא"כ מר"ח ישנו ראי' להיפוך שלא קרע? ול"ל שכבר הי' גם לאחר יב"ח נשמר רש"י ז"ל מזה בד"ה כי סליק "שר"ח הי' שם" למאי נ"מ כתב רש"י זאת, אלא משום דק"ל לרש"י ז"ל מאי שאלת ר"ח אם או"א של רב קיימים? בודאי מתו כי איך יעזבם? הלא יעקב אבינו נענש ע"ז, ואף שגם הי' יציאתו לחו"ל, וכאן להיפוך, מ"מ מצות כיבוד הוקש לכבוד המקום ובפרט שעשה של ישיבת א"י צריכה לדחות כעת מצות כיבוד, ולזה פירש"י ז"ל שר"ח הי' שם וללמוד תורה דוחה את כולם, ואם נימא שהי' לאחר יב"ח ג"כ למה שהה רב כ"כ ולא עלה מיד וע"כ תוך יב"ח הי' וא"כ למה לא קרע ר"ח ג"כ ונלמוד ד' דינין מר"ח אע"כ כרש"י ז"ל שעל או"א של רב שאל:

שם, ההוא דאמר "דונו דיני" כו' גם מעשה השני' לכאורה לענין חזקה הוא נ"מ דהרי הדין שבשלשים יום הוחזק כ"א בעירו לענין שמו בענין הגט או כהמעשה דקדושין ובנה מורכב לה על כתפה כו' וזהו היכא שהוא בעצמו עושה הפעולה ולכאורה אינו כ"כ לחזקה ודאית כי אולי במכוון יעשה זאת, מכש"כ היכא שממילא ע"פ מעשיו ודבוריו שלא במתכוין יעשה זאת, וע"ש דף ג' ע"ב תוס' ד"ה "ואנא * אכילנא":

שם, ונבדוק מצפרא כו' וק' הלא ממילא עצמה אין ראי' דזריזין לא יקדימו גם מאורתא, מאחר דמילה צ"ל דוקא ביום, ומהקרא דוישכם גם בלתי הברייתא יכולני לדייק דינא דזריזין, — ולענ"ד נ"ל — די"ל ב' פרושים בקרא דעקידה במאי דכתיב "ביום השלישי וישא אברהם את עיניו" וגו' פירוש א', "ביום" השלישי מיד בבוקר, וא"כ שהה בהילוכו ב' ימים, וע"י שלא יצא אברהם באמצע היום ואז בא להר המוריה ג"כ בעצם היום, מוכח דזריזין מקדימין מצפרא, וע"י שלא הלך בלילה תחילה ולמה המתין עד בוקר של יום ראשון, ואף שהי' בא להר ג"כ בלילה ואינו זמן קרבן, מ"מ ה"ל יותר להמתין שם על היום ולהקדים א"ע יציאתו מביתו, אלא ע"כ מוכח דיותר מצפרא אין לזרז, אבל ישנו עוד פי' שני דאולי "ביום השלישי" פירושו באמצע היום והי' זמן ההילוך ב' ימים וחצי וא"כ אין מוכח מהא דהשכים בבוקר כל עיקר דין זריזין משום שי"ל דלפיכך השכים בבוקר, כדי שיבוא להר המוריה באמצע יום ג', ואם יצא באמצע יום ראשון אז הי' בא להר סוף יום ג' ובלילה אין זמן הקרבה, וע"ז מביא הברייתא דמילה דשם כתיב ג"כ ביום השמיני, ואם ביאור "ביום" הכונה על אמצע היום, ה"ל להתורה לפרש בעצם היום כמו במילת אברהם עצמו שלא נטעה למול מיד בבוקר, אע"כ דהאי ביום סובל גם כונת בוקר, ומגלה התורה האי דמילה על האי ביום דעקידה דביאורו ג"כ בבוקר, וא"כ הי' זמן ההילוך ב' ימים, ולמה לא יצא אברהם באמצע היום, אע"כ משום זריזין, ולמה לא הקדים א"ע מבערב, אע"כ דלא בעינן זריזין מיד מאורתא, ודו"ק כי קצרתי הרבה דברים:

שם ברש"י ד"ה "חובת הדר" להר"ן בריש מס' לרש"י ז"ל דגם בדיקה מדאורייתא, וא"כ תהא לכאורה מצוה שבגופו לעשות ואינו יכול לעשות שליח, כמו שמבואר בש"ך ח"מ סי' שפ"ב וע"ש בקצות, ולכאורה אם גם השוכר יעשה זאת יהא חייב יו"ד זהובים, אבל אם הוא לא בדק א"כ שמך א"ע על הביטול

שיעשה

שיעשה ויקיים המצוה דהשביתו, וא"כ כשהשוכר יבדוק א"א לו י"ז וא"כ כ"מ גם להיפוך על מי חל המרחא בהרי לענין יאוש של"מ גם חצרו קונה לו להשבה ואף שיצני ס' איסורא לא ניחא לי' דלקני היינו איסורא ממש, משא"כ מצות עשה לקיים השב השיבס אגן סהדי דניחא לי' משא"כ כאן בחמץ דרק איסורא דרבנן לבדוק שמא יבוא לאכלו, אם יסמוך א"ע על הביטול, אולי לא קנה לו חצרו שסכר, גם אם המשכיר שכח שלא הניח במזיד, ועי' לקמן דף ה' ע"ב בחידושי שם :

דף ה' ע"א מדאתקיש השבתת כו' וכתיב בערב כו' וקש' לכאו' הלא הלמוד במכלתא דחיוב ההגדה הוא בשעה שיצני מו"מ מונחים, וא"כ בכניסת הלילה שהוא נאת הכוכבים אינו אוכל עוד המצה, דאל"כ מה יעשה זה שאין לו רק כזית אחד ? שאם יאכל תחילה, אין לו להגיד עוד ? וע"כ ימתין באכילתו עד שיעור זמן שיגיד מקודם, וא"כ הדרא קושית הגמ' דלמא תשביתו דוקא בהתחלת הלילה בתוך שיעור זמן הגדתו, דהלא רואין שבשעת הימים, אינו דוקא במלאותה מרגע לרגע, ככ"ל, ול"ל שבאמת מצות ההגדה תהא מעט זמן קודם לא"כ והוא ביהש"מ, וע"ש ברש"י בדף ה' הכ"ל למטה ד"ה „אך" :

שם בתוס' ד"ה דהא, דלא אתקיש רק להשבתת כו' ז' ימים, וקשה לכאורה הלא כונת הגמ' דלא מרבינן לליל ט"ו וכפירש"י דף ד' ע"ב ד"ה ואימא, היינו בכניסת ליל ט"ו דאף ששהה קצת זמן הביעור מ"מ מותר שעסוק בביעור ל"ח, וע"ז משני הגמ' ההיקש דהתורה ניתה בפירוש דקודם כניסת ליל ט"ו לא ימצא שום שאור וחמץ, וע"כ ההשבתה מקודם, ולא מיבעיא לאלה דס"ל דזמן ביה"ש, ור"י אחד מהם, בשבת דף ל"ד, הוא זמן ארוך, אלא אף לר"י דס"ל כהרף עין מ"מ א"א לצמצם ס"ל יא"כ רגע אחד הלא מחויב מקודם בההשבתה מכח ההיקש וגם בכרת לחייב ? ולאת זמן להשבתה דקודם לא ידעינן רק משם, ולהרשב"א ביו"ד סי' פ"א ע"ב, ולהתוס' בחולין דף י"א מחזקה שלא נתבררה, וי"ל :

שם ע"ב כיון דאילו מיגנב כו' משמע מזה דאם גם שהוא שלא עפ"י ד"ת לשלם, רק מחמת אלמותו, מ"מ חייב לבער, וע"ש ברש"י ז"ל ד"ה „דבני חילא" שכתב גייס של מלך כו' ולכאורה מטעם דינא דמלכותא דוקא, והיינו באופן שמבואר בח"מ סי' שס"ט ע"ש בקלות וביו"ד סי' רס"ג בכנה"ג, אמנם מהא משמע דאם לא הי' חייב לשלם את נגנב ונאבד, הי' פטור מביעור, וקשה הלא גם לרבא דס"ל בב"ק דג"ע אסור מ"מ הפקעת הלואה דבהיתר אתה לידו מותר, וא"כ גם כאן הלא הי' יכול לקחת לעצמו ולמה לא יזכה לו חצרו דלחייב בביעור ? לפי דקי"ל דחצרו ש"א קונה לו גם שלא מדעתו בסי' רס"ח בח"מ ע"ש בש"ך וגם לענין יאוש של"מ אף דהוי לחיובו, וע"כ צ"ל דלאיסורא לחייבו בלאו דב"י אינו קונה לו חצרו דלאיסורא לא ניחא לו דליקני, ורק לענין השבה לקיים המצות עשה אמרינן דנ"ל גם של"מ, אבל לפי"ז תקשה מדף ו' ע"א דס"ל לר"א דעכו"ם אדעתא דנפשו קא מעייל „לביתו" דוקא כו' משמע דאם הי' הבית של ישראל אף שפטור מאחריות והי' יכול לקחת לעצמו מ"מ בזה גופה הי' חייב לבער שחצרו קנה לו גם של"מ, ובפרט שר"א גופא ס"ל בב"ק דף קי"ג ע"ב לאיזה פוסקים דג"ע מותר רק לדחות לעכו"ם אמר כן ע"ש ברא"ש, אם לא שנאמר דפליגי בשיטת הש"ך והנתיבות בסי' רנ"א באיפוא שאמר הנח לפניך דלא הוה ש"ח אם שמירה דנפשו קביל עליו או לא ? וא"כ ר"א יסבור דלא קביל עליו שמירה דנפשו, ויוכל לזכות לעצמו וא"כ לפי"ז חייב בביעור, ורבא

יסבור

יסבור דקביל עליו שמירה דנפשו ויפטור בביעור, אבל לפי שביארתי בחידושי לח"מ סי' רס"א דתלוי במחלוקת ר"ט ור"ע בבכורות אי חצרו קונה לו לדעתו א"כ גם כאן יוכל לתרץ כן, ועי' במג"א סי' קע"ה לענין אורח ואכסנאי בברכת הטוהמ"ט ובקצות סי' רמ"ו ובחידושי שם ממג"א סי' תרל"ה בשלוח מנות ודו"ק:

ובזה א"ש דף ו' ע"ב קושית התוס' ד"ה ודעתי' כו' על רש"י ז"ל ע"ש דהרי מי שבדק כדין ומצא אח"ז חמץ אף שלא ביטל מ"מ אינו עובר רק מכאן ולהבא להר"ן בריש פסחים אליבא דרש"י שם דהבדיקה מדאורי' וקשה לכאורה. ולמה תזכה לו חצרו אח"ז שיעבור על ב"י? הלא איסורא ל"נ לו דליקני, אמנם להנ"ל ניחא מאחר שהתורה אמרה שעשה מצות בדיקה יוכל לקיים המ"ע תשביתו שאם ימצא אח"כ חמץ יפטור על העבר מהלאו דב"י וחכמים תקנו עוד דגם אם ביטל מ"מ יבדוק שמא אתא למיכל, וא"כ כשימצא חמץ לאחר ז"א, הלא ניחא לו לקיים הציווי של תורה לבדוק ולבער מאחר שלא יעבור על ב"י למפרע ולקיים חיובא דרבנן הרמי על כל העולם, ורצונו לזכות בהחמץ לקיים מצות ביעור בחמץ שלו, ובאותו רגע הלא יעבור על ב"י, איברא דלפ"ז יש להקשות מלקמן דף י"ב ע"א הוא עצמו מחזיר לשורפו כו' וע"ש במהרש"ל מהרש"א ובצל"ח ולהנ"ל למה לא קאמר הגמ' שבאותו רגע שיקח לשרוף ירצה לזכות לקיים המ"ע בחמץ דידי' ויעבור על ב"י, אבל זה תלוי אם ביטל, או לא, היינו אם ביטל ג"כ מפורש ורק אח"כ כשמצאו חיישינן שירצה לזכות לקיים המצוה בחמץ דידי' ויעבור על ב"י מכאן ולהבא, וגם יש חששה שיבוא לאוכלו, א"כ יהא אסור לבדוק שנית אולי גם לרבנן, משא"כ כשלא ביטל ולא בדק ג"כ כדין א"כ כשימצא הלא יעבור גם למפרע:

דף ו' ע"א בתוס' ד"ה יחד לו בית כו' עי' ח"מ סי' קפ"ט בט"ז ובקצות ובנתיבות שם ובחידושיו ויש לפלפל בזה מתוס' זו:

שם ע"ב תוס' ד"ה ודעתי' עילויה כו' עי' מה לפני זה. מה שרמזתי שעפ"י חידושי מיושב דעת רש"י ז"ל:

דף ז' ע"א אלא יו"ט בתר איסורא הוא? ולכאורה לרבא לעיל דף ו' ע"א וכן ההלכה באו"ח דאם דעתו לחזור גם מר"ה חייב לבער, וא"כ משכחת לה דאיירי ביו"ט של ר"ה או סוכות שהזכיר א"ע והוא קודם איסורו וי"ל:

שם ע"ב ויחפש בגדול החל כו' וקשה הלא שם הי' בבוקר כדכתיב הבוקר אור והאנשים שולחו וא"כ לא הוי החיפוש לאור הנר? אבל להפוסקים דס"ל דגם ביום צריכין לאור הנר דוקא א"ש שגם שם. הי' לאור הנר החפוש:

דף ט' ע"א ברש"י ד"ה שא"כ כו' לנ"ל פי' רש"י ולאו חצר ממש*) וכ"ל דקשיתי' לו לרש"י ז"ל הגירסא של המשנה מבית לבית כו' ועי' ע"ב לקמן תוס' ד"ה ולא חיישינן כו' ובמהרש"א כאן, ובמשניות לא נאמר רק הלשון ממקום למקום כו', דלשון דא"כ כו' אין לדבר סוף ג"כ ק"ל לרש"י הלא על מבית לבית ג"כ ק' אין לד"ס, אמנם להמבואר לקמן דף י' ע"א מהאי דשני שבילין, דאם הי' השני בתים של אחד גם אם ישאל זא"ז מ"מ חייב לבדוק את שניהם מאחר שהבדיקה על קרקפתא דגברא מונח, וא"כ א"ש דהאי מבית לבית דקתני במתני' היינו של אדם אחד, וא"כ הלא אין לו תחבולה אחרת רק לבדוק שנית משא"כ הסיפא של שני ב"א

*) כפשוטו כונת רש"י דלהצר עצמה א"צ מפני העורבים.

ב"א ויוכלו לשאול זא"ז והו"א דגם אם חזינן דשקל ל"ח, ועפי"ז דייק הגמ' הקושיא מכח דיוק, — ומיושב קושית המהרש"א ע"ש — :

שם בתוס' ד"ה אין כו' ולכאורה במקום שלא השתמש חמץ גם אם הכניסה חולדה י"ל לפוטרו מטעם איסורא ל"ג לו דלקני? ועי' בחידושי לעיל:

שם בגמ' וכמה ישהה כו' מ' יום, וקשה למה לא חיישינן גם ביום א'?

שכבר ה"ל הזונה המעוברת מקודם, וי"ל:

שם ברש"י ד"ה מליק כו' וג"ל כוונת רש"י דהלא אנן פסקינן כר"ש דעכו"ם אינו מטמא באהל וא"כ למאי חששו החכמים (אם לא בנימא דהמה החכמים עלמן דפליגי על ר"ש ביבמות) אמנם להמבואר בח"מ סי' רע"ט וביו"ד סי' רס"ז שפי' י"ט באדם כשר מוקמינן ע"ח שמחרר השפחה וא"כ הוה ישראל גמור לכאו' ועפי"ז פירש"י ז"ל שהי' ישראל אלם, ואף דלא מחזיקין מקל לחמור היינו מאיסור גזילה על איסור נדה להתוס' דעכו"ם מטמאה בלידה אבל מאיסור גזילה על איסור נשג"ז שהיא דרבנן מחזיקין, ואם לא מחזיקין לודאי אבל גם בחזקת אדם כשר אינו, וא"כ תשאר הקושיא הלא עכו"ם אינו מטמא באהל, אע"כ דרש"י ז"ל ג"כ ס"ל כהדיעה שם דהוה בח' לחומרא ע"ש:

דף י' ע"א תוס' ד"ה הלך כו' והאוכלו במיתה כו' ועי' בלל"ח שתמהה ע"ז הלא גמ' מפורשת בסנהדרין דף פ"ג ובחולין דף קי"ג דאין בזה מיתה אם טמא אכל תרומה טמאה ע"ש ולענ"ד גמ' מפורשת בחולין דף ק"א ע"א דהיכא שנטמא תחילה הגוף ואח"כ נטמאה התרומה דכו"ע מחייבין מיתה, ואין שום קושיא, ועי"ע חולין דף ק"א תוס' ד"ה בנטמא כו':

שם בתוס' ד"ה ספק על כו' ולענ"ד ביאור דבריהם שהקשו קושיא אחת, הן בספק טומאה ברה"י טמא ודאי גם נגד החזקה והראי' מסוטה שנסתרה ברה"י והיתה בחזקת כשרות ואף שאתרע חזקת טהרתה מ"מ החזקה שהי' לה שלא נטמאה ודאי לא נתרע, ומ"מ קראה לה התורה ודאי טמאה, וא"כ גם בחמץ אף שהבית בדוק ויש לו חזקה, מ"מ ברה"י נ"ל אסור מספיקא אם נדמה לטומאה, וע"ז ק"ל להתוס', אבל לעיל הלא הגמ' מדמה לרה"ר, ועי' במהרש"א שמפרש באופן אחר, ועי' בנדה בדף ראשון בהתוס' ובחולין דף ט' ע"ב תוס' ד"ה התם:

שם בתוס' ד"ה ספק ביאה טהור כו' ולכאו' להש"ט בפ' א' דמחלוקת הרמב"ם והרשב"א תלוי בזה אם ההלכה הי' ללמוד מסוטה טומאה ברה"י דוקא אבל ברה"ה בלא"ה טהור ע"ש, וא"כ י"ל דמחלוקת ר"א ורבנן תלוי ג"כ בזה דר"א ס"ל ס"ד לחומרא וידעינן מסוטה לטומאה בר"ה ולכל התו' א"כ ברה"י שטמא אינו דוקא מסוטה וא"כ הוה כשאר איסורי תורה דספק א' לחומרא וס"ס לקולא, משא"כ רבנן ס"ל כהרמב"ם וא"כ הא דגמרינן מסוטה דוקא ברה"י ואף דהוי גם נגד החזקה, וא"כ גם ס"ס לחומרא, ולכ' מהש"ט שם ורי"ק שמייתא שם וע"ש בחידוש' א"כ בספק על הלא רובא דעלמא מנגד לה, ובריסא גם שני בתים בדוקים דבודאי על לא' מהם ולא הלך לעלמא, הוה להיפוך וע"ש בתוס' ד"ה ספק קוש' הר"י שחמורה מאד, אם לא שנאמר להיפוך דבריסא הוה נגד ביתו רובא דעלמא וקרוב הבית של חבירו משא"כ כאן ליכא רק רובא בלבד, וא"כ מספקא לי' לגמ' דלמא אין הלכה כר"ח וא"כ הוה ספק השקול, אמנם לר"י דס"ל ה' קהלי כתיבא מוכח דס"ל ס"ד לחומרא ע"ש בש"ט:

דף מ"ג ע"ב וזעירי אמר כו' ואולי אמר ג"כ משמו דר"י ויתורץ בזה קושית התוס'

התוס' דף מ"ד ע"א ד"ה לענין ע"ש:

שם בתוס' ד"ה חוץ דמסיק דבקדשים לא קמיירי, אבל שאור לא מקרי קדשים, מאחר שאינו חל עליו שם קדשים, והוי כמו שהקדים בעל מום והאיסור רק מפני שמחמץ את חלי זית האחר לרבא, ומשום הכי פריך א"ה כו':

דף נ"א ופליגא דידי' אדידי' כו' ולכאורה י"ל הלא כנגד חז"א ע"א לא מהימן כמבואר ביו"ד סי' קכ"ז, ואם המנהג שלא לאכול דאיתרא ה"ה חזק"א, — אמנם הדין בעד מפי עד אם הראשון מכחישו, באיסורין הא' מהימן ועפי"ז י"ל ג"כ הכא שני המימרות כאשר בארתי בהשיעור גמרא פה וואַרשא אור ליום ב' שמות תרמ"ט, — גם אמרתי שתלוי במחלוקת דמס' ר"ה אב ובנו אם כשרין לעדות החודש, ולמ"ד דכשרין וא"כ אם בנו יאכל לפניו ואז ילמדו גם אחרים לעשות כן, משא"כ בפן השני, ולפי"ז לרבב"ח גופא אין קושי' ומ"מ שפיר קאמר הגמ' ופליגא כו' משום דרשב"י ס"ל בר"ה דכשרין, ומ"מ קאמר כאן לדידי' בפני אכול ודו"ק, — או באופן זה הלא הדין הוא בת"ח שבא ואמר שמקובל לו הדין שמהימן היינו קודם שעשה מעשה בעצמו, ורבב"ח רצה שיסמכו עליו לכן הורה לו בלי לאכול, למען שיקבלו מאתו אח"ז:

קושי' המהרש"א שם על תוס' ד"ה כגון בפשוטי להגמ' ביצה דף ה' ע"א הא לן והא להו, ור"ש הלא הי' מא"י ולבני א"י הלא נשאר רק מטעם ספק, וא"כ שהי' בקי אח"ז ובא לחו"ל, אם לא מלד חומרא כו' ה"ל לעשות חול:

דף נ"ב ע"ב מקלו יגיד כו' ולכאורה קשה למאי כ"מ אם הלכה כרשב"א לגבי מעשה דר"ש, הלא אסור לצאת מא"י לחו"ל אם לא לדבר מצוה ומבואר לעיל דף מ"ט ע"א שא"ל לחזור גם לעבירה חמורה שעובר בכל רגע, — אמנם קשה על ר"ה ור"כ למה יצאו המה ללותו? הלא אסור לצאת כנ"ל, ואי משום מצות לוי' הלא שלוחי מצוה א"כ אם לא בשכיח הזיקא, — ועפי"ז י"ל שר"ש חשש אם הלכה כרשב"א, הלא יוכל היות שהמצוה תהא בעבירה, תיכף עיקר היציאה מא"י ת"א בע"א הי' לקיים המצוה שהלך לעשות משא"כ פירות השביעית, — ועי' בסוכה ריש לולב הגזול בתוס' שם ע"א, וחשש להחזיר את ר"ה ור"כ עם החמרא לא"י למען שלא יענש ע"י העבירה:

דף נ"ג רש"י ד"ה ומאן והא דנקט דר"א וכו' וקשה הלא לר"י דס"ל שמדר איך יסבור שאר כל האילנות משיוציאו העלין והוא עוד קודם סמדר, ועי' שם רש"י סוף דף נ"ב, — ול"ל דסמדר דס"ל לר"י הוא דוקא בגפנים משא"כ בשאר אילנות, — א"כ תקשי על ר"כ דס"ל מתחלי דערלה כו' והוא מדקל, כמאן ס"ל? אע"כ ר"י סמדר דקאמר הוא גם בכל אילנות וא"כ מאי דתני משיוציאו רבנן היא ולמה לן להא דר"א? אלא דא"כ תקשי הלא רבנן דס"ל גבי ערלה דסמדר מותר לא ס"ל כב"ה גבי שביעית? ואלא כמאן? ול"ל דנחלק בין ערלה לשביעית, א"כ יפלגו ר"י ורבנן בסברות הפוכות, דרבנן ס"ל דערלה קיל משביעית; ור"י ס"ל דחמיר, — ור"י ס"ל דשיעור משיגריעו היינו סמדר, כשנרצה להעמידו אליבא דב"ה, וא"כ אח"ז שאר אילנות משיוציאו הוא שביעית חמור, אם לא שנאמר דגם ר"י ס"ל שביעית חמור, ובעבו"ז גם בשאר אילנות בערלה דוקא סמדר אסור, ורבנן פליגי גם על סמדר בערלה, אבל עכ"פ מוכח דשביעית גבי דקל צ"ל אסור גם מיציאת העלין, וא"כ איך קיל? אם לא שנאמר דנוכל לומר דר"י פירש כן דב"ש וב"ה פליגי

אבל

אבל לא ס"ל כן, וא"כ לא תקשי על ר"א, ועי"ז מביא הגמ' הא דר"א, וע"כ ר"א אליבא דדינא שהוא כרבנן קאמר כן, — ועי' בבילה דף ב' ע"ב בתוס' — :

שם ע"ב הודוס כו' גברא רבא כו' וקשה למאי נ"מ לדינא? וי"ל שמלינו בסנהדרין שאסור לחנוף גם למלך לעבור די"ת גבי מעשה דינאי המלך, — וכן הדין בח"מ, וא"כ קשה לכאורה למה לא נידו אותו על מעשיו? וע"כ צ"ל שטעה בדבר מצוה פטור גם באיסור דאורייתא, — וזהו רק אם הי' גברא רבא, משא"כ באדם כמובן :

שם, שמסרו עצמן על קדה"ש, ועי"ש ברש"י ותוס' וקשה הלא הדין ביו"ד סי' קנ"ט שבמקום שא"צ למסור נפשו, אם מסר א"ע מקרי מאבד עצ"ד ע"ש בש"ך, ומקו"ח אין מזהירין גם מלקות מכש"כ מיתה, — אם לא שנאמר או שהי' השעה צריכה לכך, או שמ"מ גם עפ"י קו"ח שאין מזהירין, מ"מ היסור או מצוה דאורייתא רהיט ע"ז, וא"כ מחויב עוד לקיים — :

שם במשנה ועל גבי החולים כו' ובגמ' אר"י כו' ולכאורה מדתני סתם חולים משמע גם חולה שאין בו סכנה ובין זכרים ונקבות, והדין ביו"ד שאיש אסור לבקר אשה חולנית, וא"כ מ"מ משבת שחל יו"כ בו שג"כ מצוה הדלקת נר שבת ומ"מ אסור שמא יראה ויתאוה לאשתו, וא"כ גבי חולה שאינו מסוכן ג"כ תיאסר :

דף נ"ד ע"א והתניא רי"א אין לו כבי' עולמית כו' ואר"ב כו' ואר"א כו' וק' למאי הביא האי דר"א? וי"ל דלכאורה מאי ק' מר"י? הלא קאמר שאור זה אין לו כבי' אבל מ"מ אור גיהנם שיש לו כבי' נברא ע"ש, וגם הא דר"ב נוכל לפרש כן, אף שאמר סתם מפני שנברא בו אש"ג ועפי"ז מייתא הא דר"א שאעפי"כ כללו בטוב וקשה מה טוב הוא? אחרי שמאור גיהנם זה לא יוצרפו לעולם, וע"כ צ"ל שגם באור גיהנם זה שנברא בשני נדונים גם רשעים קטנים אשר משפטן יב"ח ואח"ז זוכים לג"ע, ולהם אור זה טוב הוא שיוצרפו, וא"כ מוכח שאור אחר לא נברא לגיהנם בע"ש רק זה של שני בשבת :

שם, נתן דיעה באדה"ר כו' וקשה מאי חכמה איכא בהכי? אמנם לראי' המחקרים על מליאות אלקו' בזה שאין אדם יכול לחשוב מעולם על דבר שאינו בעולם ע"ש א"כ גם על הוצאת האור מאבנים איך עלה על דעת אה"ר לעשות כן? וע"ז נתן לו דיעה כו' :

שם ע"ב ועל המטבע כו' וקשה הלא התור' היא משבעה דברים שנבראו קודם העולם וכתיב בתורה וצרת הכסף ועי"ש לעיל ובב"מ שאין מחללין מע"ש רק במטבע שיש לה צורה, וא"כ מוכח מזה שצ"ל מטבע :

דף נ"ה ע"א ולא מיחו בידם חכמים, מאן כו' ול"ל דלמא ר"מ ס"ל ג"כ שלא מיחו ומנ"ל דר"י היא, וי"ל דמשנתינו כאן תני ג"כ לשון לא מיחו גבי קוצרין וגודשין ומוכח מזה דהוה שלא ברצון, ואי סתם משנה זו כר"י תקשי סתמא אסתמא דמנחות, ומכש"כ דקשה ר"מ אדר"מ בברייתא דס"ל דהוי ג' אלו ברצון חכמים, ועוד דחשיב במשנה ד', ול"ל עוד דהאי לשון לא מיחו פירושו ג"כ ברצון, א"כ תקשי גודשין דהוי לכו"ע שלא ברצון, הע"כ המשנה כאן ר"י הוא ומלשון לא מיחו נדע דהוי שלא ברצון לכה"פ, ואף דהוי ד' אינו קוש' מאחר דהיו גודשין ולא מיחו מכש"כ דעל קצירה לא מיחו, ולא קתני קוצרין כ"א אגב אורחא דגדישה, אבל עכ"פ מדתני לשון לא מיחו נדע דהוי שלא ברצון, ולפי"ז תקשי על משנה דמנחות למה תני קוצרין ברצון כלל ועוד ה"ל גדשי לפני העומר ולא מיחו כו' הע"כ אתא לאשמועינן מפורש שהקצירה הי' ברצון גם לר"כ ובמשנתינו

ובמשנתינו שמי וקולרין כו' ול"ע :

דף נ"ט ע"א דתניא כו' ד"ה אין לך עבודה שכשירה כו' לענ"ד י"ל דכל עיקר הראי' הוא דוקא מכח הד"א, דאי מהא דתנן לה מדתה כו' לכאורה אין ראי' שההדלקה תהא העבודה האחרונה, וע"כ נדע „מאותו" אבל גם ע"ז יש לפרוך דלמא ה"ק הדלקה כשר כל הלילה היינו אם לא הדליק מערב, יש לו זמן כל הלילה עד בוקר, ומ"מ אם הדליק מערב יוכל לעשות אחרי' הפסח, לכן צ"ל גם דרש הראשון שיתן שמן כ"כ שידלק מן הערב עד הבוקר וע"כ אותו לא אתא למעוטי עבודה אחרת שאין לה זמן רב כ"כ כי זה ידעינן מעצמן כי איזה עבודה שהה כ"כ ? וע"כ אתא למעוטי שאסור לעשות עבודה אחרת אחר הנרות :

דף ס"ד ע"ב ת"ר מעולם לא נתמעך כו' עד פסח מעוכין, ולכאורה קשה למה אירע כזה, הלא עשרה נסים נעשו כו' ואחד מהם הוא „עומדין לפופין" כו' (ועי' בילה דף כ"ב ע"ב) ואולי י"ל דלקמן דף ס"ו מצינו בהלל המתיהר חכמתו מסתלקת, והגאון אדמו"ר ר"ח מוואלאזין זצוקל"ה בס' רוח חיים על אבות מפרש „עומדין" היינו שמתגאין אז המה לפופין, משא"כ „משתחוין" כשהמה נכנעין אזי רוח להם, ומעשה זו יוכל היות שהי' אז בימי' הלל :

דף פ"ה ע"ב בתוס' ד"ה לא נתקדשה וא"ת א"כ כו' וק"ל להבין הלא מהאגף ולפנים לכ"ע נתקדשה, ומ"מ המצורע מכניס ידיו גם לפנים מהאגף, ועי' במהרש"א :

מסכת יומא

דף ל"ו ע"ב ר"י הגלילי סבר בנבילה לאו לאו מעלי' הוא ע"ש, ולכאורה קשה לשיטת הפוסקים ביו"ד סימן ק"ג, ובאו"ח סי' תרי"ב סעי' ו' דאם אכל אוכלין שאינן ראוין בכמות רב, ועי"ז נקראים לשבח הרי הוא חייב וע"ש בט"ז ובהגר"א, ועי' בט"ז דף ס"א מחלוקת ר"מ ור"ש, — וא"כ הלא נמצא בנבילה פגום לאו גמור שהתרו בו שלא יאכל הרבה משום שילקה ע"ז כשיטת הפוסקים הנ"ל וכמו שביאר הגר"א משום דלדעתו סובר רעבונו, — ועשה אין בה מאחר שאינה ראוי' לגר, — ואולי יוכל לקיים העשה בזה שגם הגר יאכל מהפגום בכמות רב, ויש לפלפל בזה מענין שלא כדרך הנאתן :

דף נ' ע"א אמר רב עמרם חטאת לבור כו' כמו דאמרו בסנהדרין „כל דבר הגדול היינו דבריו של גדול" ושם בנשיא שבט שחטא בע"ז קרי לי' התנא שבט שהודה שם דף ע"ז :

שם, איתיבי' אביי, ואולי יל"פ דהקוש' על ר"מ דבין לר"י ובין לר"א ור"ש איך יתכפר ? ועי' בתוס' ד"ה חטאת, ואולי זהו לפי המסקנא, אבל המקשן דאיתיבי' ס"ל מאחר דקי"ל ה' ח"מ ומשל לבור ירעה אין כ"מ בין מת בעליו ובין כיפר באחר, והתירוץ של הגמ' ל"ת כו' קאי על ר"ע כתוספות ישינים. ומ"מ להרבה פרטים מקרי גם קרבן לבור, וא"ש עי"ז דהקוש' בין מר"י ובין מר"א ור"ש אבל אי נפרש על רבא, מאי קוש' דלמא ס"ל לר"י מקרי קרבן יחיד :

דף נ"א ע"א א"ל א"כ יהא דוחה כו' ואולי פירוש ר"מ דקאמר לעיל פסח כו' וכונתו על פסח שני, א"כ למה באמת אינו דוחה שו"ט :

דף נ"ג ע"א על האש לפני ה' כו' ולכאורה לראב"ע דדרש לקמן דף פ"ה ע"ב „לפני ה' תטהרו" שקודם שתבואו לפני ה' תטהרו ע"ש ולמה לא נדרש כ"כ כאן קודם שיבוא בק"ק, ועי' לקמן דף כ"ה ע"א לפני הכפורת כו' דהכונה אם שלא על עוביו, אבל סמוך ממש לכפורת,

ואולי

ואולי מגלה גם על פסוק זה:

דף נ"ד ע"א ואת היבוסי כו' עד היום הזה כו' ולכאורה קשה שמא ה"פ עד היום הזה ישבו הגוים היבוסי, והא דקתני „לא עבר איש" הכונה על ב"י, כמו דדרשינן אתם קרוין אדם כו' וי"ל דמשום"כ מביא הא דר"י דז' שנים הי' גפרית כו' וע"כ קאי על כל הדרים שם בא"י, שהרי לא יעשה השי"ת נס לרעה לב"י ולטובת העכו"ם:

שם. תנ"ה ויראו ראשי הבדים יכול כו' אולי הכונה שיעמידו את הארון לא באמצע ממש רק סמוך לפרוכת לקיים הא' „ויראו" כו' או אולי מאחר שהי' בכה"ג נס גדול דהארון אינו מן המדה אולי נתארכו הבדים עוד יותר ומהטבעות לא זזו ממקומן ע"ז משני הגמ' דלשון „ויאריכו" משמע שצריך מתחילה לעשות כן, ואף שבכל גוני תהי' גם מאחר שהי' מרוחק מכל צד עשר אמות, מ"מ מה שאנו יכולים למעט בנס ולעשות כדרך הטבע אינו ברצון השם ב"ה בנס וכמו בנר חנוכה ועי' בט"ז בהל' חנוכה הראי' מפך של אלישע:

דף ס"א ע"א „חיטוי אחד" ועי' לעיל דף נ"ז ע"ב נתערבו כוס כו':

דף ס"ה ע"א תנן התם כו' אלו ואלו שקלים הם כו' ויל"ע להת"ק הגנבים צריכין לשלם כפל אם לא הודו מעצמן, מאחר שהבעלים צריכין לשקול לשנה הבאה ולא מקרי הקדש, ואולי לר"י ג"כ לא מקרי גנבו מהקדש, ונוכל לפרש הא' „כמלאו" דקאי גם על הגנבים והיינו שלא החזירו מעצמן, והחזירום דקתני קאי על הגנבים שעשו תשובה מעצמן, אבל באבידה תלוי לכאורה בדין יאוש, ועי' ברש"י ד"ה כמלא:

דף ס"ו ע"א בתוס' ד"ה אין מקדישין כו' ובשביל אותם שנתים שהגדיל לפני החורבן לא הוה נ"ל „כל שתא ושתא" כו' וקשה לכאורה הלא בפרק במה מדליקין אמר „ר' יוסי פוטר בכולן" וקאי רק על שנים, ואולי יש לחלק:

שם ע"ב אמר רפרם ז"א כו' וק' לכאורה הלא ירושלים דלתותי' נעולים בלילה, ואיזה איסור הוצאה הי' שם? ואף אם גם ה"ל דין ר"ה, אבל הלא כבש עשו לו, ולכה"פ הי' למעלה מעשר טפחים מהעזרה עד חוץ לחומה:

דף ע"ד ע"א ברש"י ד"ה ואליבא דר"ע כו' לבסוף מסיק רש"י משום לאו דלא תסור כו' ולכאורה קשה לפי"ז מאי קאמר את"ב וכ"ת? מאחר שהוא מה"ת מלאו דב"ת, וי"ל להר"ן שמבאר דעת הרמב"ם דחמץ אסור משום דהוה דבר שיל"מ, והלא גם אחר פסח אסור משום חמץ שעעה"פ, ומבאר דהחז"ל סלקו את האיסור של חמץ שעעה"פ שהוא דרבנן כדי להחמיר שלא תבטל תוך הפסח גם במשהו, — ולכאורה יש להביא ראי' לזה מגמ' דשבת דף קל"ב ושוין שאם צייץ טליתו בשבת שאין מכשיריו דוחין את השבת גם לר"א משום שבידו להפקירו, ולשיטת המובא בקצות סימן רע"ג דהפקר מטעם קנין, הלא רהיט ע"ז לכה"פ איסור דרבנן, אע"כ כדי להחמיר לחייבו על עשיית ציציותיו בשבת סלקו את גזירתם על קנין בשבת, — ולפי"ז גם כאן נימא כן שסילקו את איסורם מה"ת כדי שתחול שבועתו, וע"ז מקשה א"כ גם גבי עדות נימא כן, — ועי' לקמן בהחידוש' בענין מלא לוגמיו — :

שם ע"ב אביא את הנבילה כו' ועי' לקמן דף פ"א ע"א במשנה אכל אוכלין שאינן ראוין, ומקרא זה מוכח דנבילה הוה ראוי' לאכילה, ועי' שבועות דף כ"ד ע"א ויל"ע בזה:

שם, למען ענותך ר"ה ור"א, ואף שלקמן דף ע"ה ע"ב דרש שנבלע באברים, מ"מ אפשר שהיו שבעים עד שיעור עיכול, ועי"ז מפרשים ר"ה ור"א הכא באופן אחר, וראי' לזה לכאורה

אם

אם נתעכל מיד איך ברכו בהמ"ז? ואף שיש לעיין בעיקר הדין שלא לא הי' מחמשת המינים, אם לא כר"ע דס"ל בברכות אפילו אכל שלק והוא מזונו מברך שלש:

דף ע"ה ע"ב מכאן למדה תורה ד"ה שלא יאכל בשר כו' ואף לפי דרשת חז"ל לכאורה ה"ה להיפוך, מ"מ להגמ' בחולין דף פ"ד ע"א אשר יצוד ציד כו' גם הכא פירשו שעי"ז שהתורה גילה לנו שיאכל אדם בשר רק במקרה, לפיכך קבעה בלילה שלא יעשה כן בקביעות מפני שיתרגל בזמן שכיבה לילך ולבשל בשר בכל לילה:

דף ע"ו ע"א אמר אביי ש"מ כוסא דדוד לעלמא דאתא מחזיק רכ"א לוגין, ואולי מפני שצריך לשתות רוב הכוס, ורובא דמינכר תהא יב"ק:

שם, מן שירד להם לישראל גבוה ששים אמה כו' ואולי לדרשת חז"ל לחם אבירים שנבלע בכל האברים, ועוד נגד משה רבינו כו' והנה משה רבינו הי' גבוה עשר אמות, ולהגמ' דשבת גם יתר הלוים גובהם כ"כ להקים את המשכן, ובפתיחה דאיכה רבתי סי' כ"ג א"ר יוחנן כו' אם אין עוביו שליש רומו אינו יכול לעמוד ולפי"ז היו צריכין מ"ר והלוים לפי גבהם להיות עובים ג' אמות לכה"פ ואם הלחם נבלע באבריהם היו צריכין לאכול תשעים אמות מן לחשבון זה כשנבלע בכל רמ"ח אבריהם, והגמ' בגיטין מביא התנא דב"א שאין לאדם לאכול רק שני שלישים, ולפי"ז שפיר החשבון של ששים אמות מן בגבהו, — אבל כ"ז לצחות בעלמא, — שוב ראיתי שהגמ' פריך „ואימא משה" אבל הדרשה קאי על יהושע כו':

דף ע"ז ע"ב מי כתיב אם תקח כו' ע"ש ברש"י ד"ה מי כתיב כו' „צרות דעלמא קשות" ולכאורה מצינו להיפוך בשפחה כי תירש גבירתה, ועוד קשה לפי"ז למה לא נפרש להיפוך, אם תענה על צרות דעלמא, ואם תקח על בלהה וזלפה, — ואם נפרש כ"כ חד לצרות דידה שהן קשות מאם תענה, ואם תקח לצרות דעלמא שאינן קשות כ"כ מ"מ לא תקח, ותירוץ הגמ' אין לנו לפרש אם תענה על נשים זולתן רק כשכתוב מקודם לשון אם תקח, משא"כ אם כתוב אם תענה קודם אנו דורשים רק על הצער והעינוי שלהן עצמן גם בלי קחת נשים אחרות:

מסכת ביצה

דף ב' ע"א במשנה לא תאכל „בו ביום" כן פירש"י, ולכאורה הו"ל לפרש על ב"ש כחא דהיתרא עדיף? וי"ל דכונת רש"י להשמיענו דלא בעינן להמתין את השיעור בכדי שיעשו, מאחר שלא עבד המלאכה בידים, ועי' לקמן דף כ"ד ע"ב בתוס' ד"ה ולערב:

שם בתוס' ד"ה ביצה כו' ז"א כי אפרוח כו' ולכאורה ערבך ערבא צריך מנ"ל התם דאינן אסורים לעולם? וי"ל דאיתא בקדושין דף כ"ז ובחולין ובכ"מ דלא אמרה תורה שלא לתקלה, וה"נ כאן אם נאמר באפרוח הנולד ביו"ט יהי אסור לעולם א"כ ניחוש לכל האפרוחים אולי נולדו ביו"ט, תינח הביצה שנולדה ממנה האפרוח אם היא נולד ביו"ט לא חיישינן שהבעלים ימכרו אותה לישראל או יתערבו בין שאר הביצים, (ובאמת אם תתערב תבטיל משא"כ האפרוח שנולד ממנה לשיטת הר"י בב"מ דף ו' ע"ב דברי' אינה בטילה מדאורייתא) ובאמת מגמ' הנ"ל דלא אמרה תורה שלא לתקלה מוכח כשיטתו, — א"כ יש לחוש לכל האפרוחים אולי נולדו ביו"ט, ואף דאחזיק איסורא ברשיעא לא מחזקינן, מ"מ כבר מבואר בש"ך ח"מ סי' קל"ג דזהו על פרט מעמידין אותו בחזקת כשרות אבל בכלל

בכלל הלא ישנו הרבה גנבים עיי"ש, ועוד הלא עוף טהור אינו נאכל אלא במסורה, אף שיש לו סימני טהרה, ועי' בסי' פ"ו ביו"ד, — והבילה שנולדה ביו"ט אם גם נולד ממנה אפרוח בחול אינו אסור האפרוח כמו אפרוח שנולד מבילת טריפה ע"ש בתמורה וביו"ד סי' פ"ו הנ"ל, — ומותר השמן שבנר אם שלא עיינתי שם במס' שבת אבל זהו מצד השכל אם נכבה הנר ונשאר השמן הלא לא נעשתה בהמותר כלל שום איסור שהלא הי' רק בשוא"ת, למב"ע אם לא הקצה כל השמן להדלקת שבת וא"כ הלא לא הי' ניכר האיסור מעולם מאחר שהי' מעורב מקודם השבת וכמו דאמרינן גבי דסיל"מ וגבי שחיטת ענבים בשבת שאינו אסור, אלא אף אם הי' מוקצה כל השמן להדלקה ונכבה קודם הזמן מ"מ הלא הוי בשוא"ת כנ"ל, ואם נאמר דר"י אוסר גם בזה לעולם, א"כ יסתור א"ע משיטתו בהמבשל בשבת, — ועוד להני שם רבותא טפי, גם אם לא עשה בידים כמובן, — ותלמיד אחד הקשה איך תעלה על הדעת לאסור לעולם שצריכין ע"ז ראיה להתיר? ועי"ז אמרתי לו בדרך החדוד לקרב אל השכל מעט, הנה מצינו מחלוקת ביו"ד סי' רל"ב בין האגודה לר"ן, אם קיבל עליו איזה נדר לעשות במשך זמן כמו שנה וכדומה ודחה על זמן האחרון ושוב נאנס, להאגודה אינו מקרי אונס מאחר שה"ל לעשות מקודם, ואף שכל האחרונים כמעט מסכימים להר"ן, מ"מ יש קצת ראי' להאגודה מתוס' לקמן דף כ"ה ע"ב ד"ה אורח כו' שאף שהי' מתחילה רק ד"א לבדוק את הריאה, מ"מ אם נמצא טריפה אח"כ מקרי רשע למפרע, וכ"כ גבי עונה הסמוך לוסת דלא הוי רק מדרבנן מ"מ כשפירסה נדה בשעת תשמיש חייב חטאת, הכר שלא זה מקרי אונס עי' ביו"ד סוס"י פ"ה, — מזה יש ראי' להאגודה לכאורה, ומצינו בגמ' נדה דחסידים הראשונים לא היו משמשין מטותיהן עד יום ד' בשבוע, כדי שלא תבוא אח"ז לידי חילול שבת, — ואף שישנו כמה ספיקות שמא לא תתעבר ושמא תוליד לז"ח ושמא תוליד בחול אם תקלוט הזרע לא לפי חשבונם, ומצות עונה אם האשה מתאוה ומתחמדת הוי דאורייתא (על פרט זה יש לפקפק כי לכאורה נגד הדין אינו נוהג חסידות) — וא"כ לפי הכלל המסור לנו שזמן עיבור תרנגולת הוי כ"א יום, וא"כ ה"ל להבעלים להפרים התרנגולת מהתרנגול ברים כ"א יום קודם יו"ט „בחדר אחר" כדי שלא תתעבר ותוליד ביו"ט, אם נאמר דלידה מעצמה ביו"ט מקרי ג"כ קצת איסור, ואם תשמע קול התרנגול לא תהי' גם ספנת מארעא, וכ"ז לחדודא:

שם בתוס', ועוד דאמרינן מותר שמן שבנר ר"י אוסר והיינו דוקא באותו יום, ולכאורה גם התם מנ"ל? דלמא לעולם? אבל ז"א דהלא במבשל בשבת מלאכה דאורייתא בידים, אינו אוסר ר"י לעולם, ועי' בב"ק ובחולין השלם מחלוקת בין ר"מ ור"י ור"י הסנדלר מכש"כ הכא:

שם, אוכלא דאפרית, ולכאורה אולי ימצא התרנגולת טריפה, ואף דאזלינן בת"ר, מ"מ סמוך מיעוטא לחזקת אבמה"ח לרש"י או לשאינה זבוחה לתוס' — אבל לקמן דף ל"ד א' מהו לשחטה ביו"ט, ועי' בשו"ת שאגת ארי' —:

שם במשנה שאור בכזית כו' לשיטת התו' בפסחים דלאו דב"י מקרי ניתק לעשה, ולרבה בע"ב מטעם הכנה דהוי מדאורייתא והוי ג"כ כמו לאו הבא מכלל עשה, ולכאורה אינו חל זע"ז, דהיינו אם הי' השאור מעיו"ט אינו חל עליו איסור מוקצה, ולר"ש גם בכולל אינו חל, ואם נחמץ ביו"ט לא חל איסור חמץ ע"ז, ואף שלכאורה באים שניהם כאחד. ולהעיר על המעיין כ"ז עוד כמה הוא השיעור

גבי

גבי מוקצה? אם נאמר כמו שיעור האיסור דהיינו חמץ לב"ש בכותבת וא"כ לפחות מחצי שיעור יהא מותר לטלטל מאחר שאינו חזי לאצטרופי לשיעור שלם משום דבשיעור שלם כבר יהא האיסור חמץ ואינו חל עליו איסור הכנה. ולהמעיין להתישב בכל אלה:

שם בגמ' אילימא בתרנגולת כו' לאכילה מ"ט דב"ה? ולכאורה י"ל איך הוי לאכילה? אם נולדה ביום, הלא לא נגמר רק עד היום, — ואף שרבה ס"ל שכל הנולד היום כבר מאתמול נגמר, זהו רק לחומרא שיהא קרוי שמכין מיו"ט לשבת, אבל באמת עוד לא נגמר בשלימות, ועי' בע"ב בתוס' ד"ה מלתא — וע"כ מוכרחין לומר ע"י שחיטת התרנגולת ביהש"מ הוי מצי לאכול גם מה שבגוה א"כ ק' דלמא ימצא טריפה, ואף שאזלינן בתר רובא, מ"מ סמוך מיעוטא דטריפות לחזקה אמה"ח שביהש"מ עוד הי' מעורה בגידין בהתרנגולת, ועי' לקמן דף ז' ע"א וביו"ד סי' פ"ז סק"ט בש"ך, — ואף שכשישחטנה לא תהא עוד אבר מה"ח, מ"מ כשנדון למחר על ביהש"מ דמקודם טרם ששחטה יש לעיין בכ"ז:

שם, מ"ט דב"ש מוקצה הוא, ולכאורה הלא לא ידע כלל שתוליד ביצה ולהקצותה בפירוש? ואם נולדה א"כ למה תהא אסורה? תינח התרנגולת ראה אותה והקצה אותה בפירוש, ול"ל דלא בעינן גבי מוקצה שיקצה בפירוש אלא להיפוך כל שלא הכין בפירוש הוי מוקצה, לפי"ז אם הכין בפירוש למחר כשתטיל ביצה אוכלנה לא יקרא מוקצה, אם התרנגולת מטלת ביצים בכל יום, וא"כ נוקמי בכה"ג ולא תקשי מ"ט דב"ש, ואף שלפי"ז תקשי להיפוך מ"ט דב"ה? הלא נוכל לומר שבזה עצמה פליגי, לב"ה הוי מוקצה גם אם התנה בפירוש משום דביהש"מ לא יכול ליקח את הביצה, ולב"ש אינו מזיק כ"ז ואף שאינו יכול לתפוס ביהש"מ את האם מ"מ כשנולד למחר הביצה והתנה מקודם יהא מותר, (ואם נאמר שזה ג"כ אסור למאן דא"ל מוקצה, אבל למאן דס"ל מוקצה מותר בכל גווני) משום דהתרנגולת לא מקרי רק כלי להביצה שבתוכה ומטלטלין כגונא אגב קטמא, ועי' לקמן דף כ"א ע"ב וע"כ צריכין אנו לומר כסברא הנז' לעיל דביהש"מ עוד לא נגמרה הביצה ולא הי' חזי כלל:

אמנם על עיקר גזירה דמוקצה לשיטת הט"ז ביו"ד סי' קי"ז היכא שהתורה התנה בפירוש אין כח ביד חכמים לאסור, וגם כאן התירה „אך אשר יאכל לכל נפש" ולמה אסרו מוקצה לאוכל כמו ביצה?:

שם בתוס' ד"ה שאור „תלת מילי גבי יו"ט" ואף דאיסור בל יראה שייך גם בחוהמ"פ, מ"מ אם נחמץ ביו"ט ראשון לכאורה מקרי ג"כ נולד בזה עצמה שנעשה דבר חדש:

שם ע"ב ולפלגו בתרנגולת כו' וקשה לקמן דף ז' ע"ב פריך הגמ' השוחט דיעבד כו' וע"ש מחלוקת רבה ור"י, וא"כ לר"י הלא התירו ב"ש לכתחילה גם לחפור כדי שעי"ז ישחוט את"כ התרנגולת, וא"כ גם לב"ה אף שלא התירו לו לחפור מ"מ אם כבר שחט מ"מ לפי לשון המשנה מתירין ב"ה לכסות, וע"כ גם לאכול, ואף שביהש"מ כשלא ה"ל עפר מוכן הי' מקצה דעתו עוד מלאכול, וא"כ איך יפלגו בתרנגולת, הלא אם שחט גם ב"ה מתירין לאכול, ועי' לקמן דף י' ע"ב לעיל גם לב"ה האי פב"ס שמניעת שמחת יו"ט, — אם לא שנאמר שמ"מ לב"ה יהא אסור לאכול אף שיהא מותר לחפור ולכסות, — אמנם לפי"ז יהי' מוכח כהמרש"ל שדבר שאסור לאכול מ"מ מותר לטלטל, — אם לא שנאמר שע"י הכיסוי לא מקרי טלטול המוקצה, או כדי לקיים מצות כיסוי שרי לכו"ע, ועי' בסי' תרי"ג בהלכות יו"ט:

שם, ולתני היא ובילתה בש"א תאכל כו' ולכאורה לשון זה צ"ד, משום דיוכל לטעות דאיירי בתרנגולת שנשחטה ומצא בה ביצים גמורות ועי' לקמן דף ו' ע"ב ודו"ק:

שם ברש"י ד"ה והכינו כו' והזמנה בפה כו' ועי' ברשב"א שפריך לרש"י גם בשבת או ביו"ט גרידא תיאסר מטעם שלא הזמין בפה? ע"ש, ונלפע"ד דכונת רש"י רק על דברים כאלה צריכין הזמנה בפה דוקא, על דברים שאם לא הכין המה מוקצים מפורשים, כמו המן שנאסר להם להותיר מיום על חבירו, ועי"ז הוכרחה התורה לצוות להם להכין, וכ"כ שאר הדברים שממילא המה מוקצים, ולכן ביצה שנולדה בשבת או ביו"ט גרידא, שלא היו מוקצים מפורשים מע"ש והתרנגולת עמדה לאכילה, מותר מטעם הכנה מדאורייתא:

שם בגמ' ביצים גמורות במ"א מלתא דלא שכיח כו' וקשה לכאור' למה אינו שכיח? הלא כל הביצים טרם יצאתם המה נגמרים, ואולי כונת הגמרא ביצים שנים או יותר דוקא מטעם שאז הלא לא יצאו ביחד, ועי"ז הלא אינו יודע ומוכח איזה ביצה היא הנגמרת יותר מהאחרות, ומאחר שהרבה בודאי לא יצאו היום, לפי"ז יש לתלות שלא תלד כלל בו ביום, אבל מ"מ צ"ע בזה:

שם בתוס' ד"ה מלתא דלא שכיחא, ע"ש תירוצם שצריך ביאור, ונלפענ"ד דה"פ, הלא הכנה בידי שמים לא חמיר מהכנה ביד"א מיו"ט על שבת או להיפוך, ואם יכין בפה ויאמר הביצה שבמעי התרנגולת שתוליד למחר הנני מכין מהיום על מחר, האם תאסר כשנמצא במעי התרנגולת? הלא לא נעשה מחשבתו? ולכן גם שסיבה ההכנה ממילא ביד"ש כ"כ צ"ל מותר ודו"ק:

דף ג' ע"א תוס' ד"ה מסלק כו' ולכאורה כונת רש"י ג"כ שראוי למאכל בהמה, אפס לפי המבואר לקמן דף ו' ע"ב כל דחזי לאדם לא חזי לבהמה, ויוכל לפרש דהאי עצמות וקליפין חזי לאדם ע"י הדחק ונכנס בגדר איכא אינשי דאכלי ואיכא דלא אכלי דמבואר לקמן דף כ"ו, ע"ב דבכי האי גונא צריך הזמנה וביהש"מ דלא ידעינן עוד אם ברצונו לאכלן, והוי מוקצה לבהמה לפי זה, אבל באמת המה ראוין לבהמה:

דף ד' ע"א תוס' ד"ה כימא כו' וצ"ל ביאור תירוץ התוס' דל"א מיגו כו' לשעבר, היינו כל דיני מוקצה מתחלת רק מביהש"מ, משום דבעינן דרגע ראשונה מתחילת כניסת שבת או יו"ט תהא בהיתר בלי מוקצה, ומאחר דמספקינן שמא כבר יו"ט הוא האי ביהש"מ ובזמן זה הי' מוקצה נשאר אסור לכולא יומא, משא"כ בהאי ביצה שנולדה בשבת אם נסבור בתי' קדושות הן וכל האיסור תהא מטעם שנתקלה ביהש"מ של מוצש"ק, וטעמא מאי נתקלה? אם יהא ידיע לנו שהאי ביהש"מ לילה הוא, והלא רגע ראשונה מכניסת יו"ט הא מותרת, אלא דמסופק לן שמא שבת הוא, ומעוד יום הוא, וא"כ הלא אותו רגע ראשונה מכניסת יו"ט לא נאסר מעולם. וכמדומה לי שאח"ז ראיתי ביאור זה בספר עטרת פז להג' ר' זאוויל אייגר זלל"ה באפזה:

שם בתוס' הנ"ל וכן בכ"מ דאמרינן מיגו דאתקצאי מלשעבר כל מה שנוגע למצוה ואסרינן נוי סוכה גם ליום ח' ואף דהוי ס"ס, א' ספק שמא יום ח' הוא האי ביהש"מ, ואם גם עוד יום הוה מ"מ שמא גם ביהש"מ שבין ז' לח' ג"כ כבר ליל ח' הוה? וצ"ל דהאי ביהש"מ שבין ז' לח' הוי ס"ס לחומרא, ספק א' שמא האי ביהש"מ אם גם לילה הוא, מ"מ אולי של ליל ז' הוא, ספק ב' שמא עוד יום הוא, וכן להיפוך שמא עוד יום ו' הוא, ואם גם האי יום שעבר הוא יום ז' מ"מ שמא האי

רגע

רגע עוד יום הוא וסייך ליום ז׳ וס״ם לאיסורא הוי כודאי ודו״ק:

שם בתום׳ ד״ה אלא כו׳ הנ״מ בין ב׳ תירוצי תוס׳, נלענ״ד דה״פ בתירוץ אם גם האי לידה לא יקרא הכנה חדשה מטעם שכבר נגמר במעי אמה מע״ם שהי׳ חול, מ״מ הלא לא הכין מע״ם על יו״ט שהוא יום א׳ משום שלא תשהה הבילה כ״כ בבטנה, ועכ״ת תוכל רק לומר שהכין על שבת, וא״כ גם בשאר פירות אם לא הכין על יו״ט באח״ז רק על שבת הקודם לו נ״ל אסור משום שאם ישאיר משבת על יו״ט הלא הוא עושה מכין באיסור:

ע״ב בתום׳ ד״ה אין מבטלין ע״ם וכן ברש״י ז״ל, ולכאורה מה המה מחדשים בדבריהם הלא גמ׳ קאמר מפורש לשון „לכתחילה״ ומי לא יודע ויבין שבדיעבד בטל ברובא? ונלענ״ד להטעים בדבריהם, דלכאורה הא דאין מבטלין היינו דוקא היכא בזה שמבטל נעשה היתר, כגון אם מערב באופן שלא יכיר מיד עוד את האיסור הו״א דזה הוא דאסור, אבל אם מניח את האיסור בין כשירות באופן שמכיר עוד את חתיכה האיסור, ועפ״י די״ת לא נבטל עוד כמבואר בחולין דף ל״ה ע״א ובכ״מ:

דף ח׳ ע״ב אמר רבה שחט לפור מעיו״ט כו׳ לכאורה תלוי דין זה בשני תרי ברייתות במסכת שבת דף ג׳ ע״ב היתה ידו מלאה פירות אם מותר להחזירה כו׳ ע״ם כדי שלא יבא לידי איסור חמור, וה״נ אולי עי״ז יתבטל מלות כיסוי, ואף שה״ל לקיים מיד מלות הכיסוי ונקרא פושע ע״ם כל הסוגיא:

דף י״ב ע״א „בשבת אין ביו״ט לא״ יעיין לעיל דף ב׳ ע״ב רש״י ד״ה דרבה לב״ה גם יו״ט קרוי שבת ועי׳ לקמן דף י״ז ע״א ברש״י ד״ה למקני כו׳:

דף ט״ו מה״ד רוב לסטים כו׳ ועי׳ יו״ד סי׳ כ׳ בט״ז סק״ט ובש״ך סק״ח, ומכאן לכאורה מוכח כהרמב״ם דשם:

דף כ״ג ע״ב פת מרובה פת עבה כו׳ עי׳ פסחים דף ס״ד ע״ב:

ע״ב בתום׳ ד״ה אין גדין כו׳ משום דדמי לקצירה, אם נפרש האי קצירה נטילה נשמה, א״כ למה שחיטה מותר? אפש מה שנוטלה מאיבר גדול מקרי קצירה:

דף כ״ו ע״ב איכא אינשי דאכלי כו׳ ולכאורה לעיל דף ד׳ ע״ב ס״ל לריו״ח ביצה שנולדה בשבת תאכל למחר ביו״ט עי״ש טעמו, ברש״י ד״ה „אי לאו״ „שים בני אדם שגימעין חיה״ ועכ״ל לא הוי רק המיעוט, ואפילו תימא מחלה ע״מ, מ״מ אי לא אזמין מבעוד יום ה״ה מוקלה כהגמ׳ דהכא למאן דא״ל מוקלה והוא ר״י דבכו׳ והתם׳ הלא קאי לר״י מדר״כ דמייתי הגמ׳ שם (א״ז כ״כ ראי׳ מר״כ דהאיבעיא מלי קאי גם לר״ש דא״ל מוקלה בגרוגרות ולמוקין) ואי״ל דריו״ח לעיל לשיטתו דס״ל הטעם משום מסקין שזבו לר״י עיי״ש דף ג׳ ע״א, אבל ז״א דהלא ריו״ח ע״כ ס״ל מוקלה דאל״כ למה אוסר עלים ביו״ט? ול״ע:

דף ל״א ע״ב במשנה ונפחת פירש״י מאליו, ואולי כונתו דאם עבר ופיתח בידים דקנסו אותו, ומ״ם מטבל? ואולי משום דקיים מלות הפרשת מעשר, ועי׳ תוס׳ סוכה דף ט׳ ע״א גבי מלוה הבאה בעבירה ושם דף ל׳ ע״א בתוס׳:

שם בתום׳ ד״ה ונפחת ולא מלי למימר דברי ר״ם דהא ס״ל אף פותח לכתחילה כו׳ וקשה למה תני נפחת? לר״ם מותר גם לכתחילה, ולרבי גם מאליו מוקלה הוא:

דף ל״ה ע״ב א״כ לאידך גיסא כו׳ ועי׳ לקמן דף ל״ז ע״א ברש״י ד״ה ר״א דלר״י בה״מ מותר ביו״ט ומתניתין דמשלין ר״י הוא ועכ״פ מוכח דבשבת משום ה״מ ג״כ אסור, והכא

והכא ה"פ דאין ללמוד להשיעור ביו"ט משבת, אף דבשבת גם בה"מ אסור מ"מ ביו"ט יהא משום ה"מ מותר גם יותר מן ה' קופות:

דף ל"ז ע"ב והמוסר בהמה לרועה כו' ואולי מיירי שהבטיח להרועה מעיו"ט? וי"ל שה"ל לפרש כדי שלא נטעה:

שם ברש"י ד"ה כאן ברועה כו' ונקנית שביתתו כו' ועי' במהר"ם שיף שגורס כהרא"ש, ואולי דאי כגירס' כרגלי הלוקח תקשי מזה על רב לקמן דף מ' ע"א דס"ל כרגלי הנפקד, והמוכר ה"ה כנפקד, ועי' בח"מ סו"ס קל"ח, ואם נאמר שלא קנה רק לענין מי שפרע אז תקשי לשמואל דס"ל כרגלי המפקיד:

מסכת ראש השנה

דף ג' ע"ב כורש מלך כשר הי' לפיכך מנאו בין מלכי ישראל כו' ולכאורה הנ"מ אם מונין מניסן או מתשרי הוא בזה לפי המבואר לקמן דף ט"ז מלך וצבור מלך נכנס תחילה לדין, ולכן למלך כשר כשמגיע ר"ה הלא הוא עוד באמצע שנתו, ולזה נכנס תחילה לדין, משא"כ אם מונין לו מתשרי, אז כשמגיע סוף יום כ"ט באלול תשלים שנתו, ולמחר צריכין לדון אם ימלוך עוד ואינו נקרא מלך עד לאחר דינו, והרי הוא כשאר אנשים, וצ"ל דין קדימה לצבור ותוכל להשפך עליו חרון אף של הצבור:

דף ד' ע"א ל"ק כאן בישראל כאן באומה"ע, ואף דע"ז עצמה דנין למה לא יהא כורש גם בפרט זה כישראל? ואולי לפי המבואר בס' רוח חיים על אבות מהגאון ר"ח זלוקל"ה מוואלאזין ביאור על אל תהיו כעבדים המשמשים ע"מ לקבל פרס, שאם כונה המתפלל על כבוד השכינה לא על עצמו כ"א מה שאבינו שבשמים י"ל צער כענין קלני מראשי כו' שיש לו צער במה שאין אנו יכולים לקבל רוב טובו, וזהו ג"כ הביאור כל המשתף שם שמים בצערו כופלין לו פרנסתו ע"ש, ולפי"ז שפיר גם כאן אם שכורש מלך כשר היה, אבל לא הי' כישראל שיצטער א"ע על כבוד השכינה השרוי בצער, וכשנתן צדקה בשביל שיחיו בניו לא הי' כונתו שהשם ב"ה יקבל מזה נחת מה שבניו חיים וקיימים כמו ישראל שכל כונתו לקיים מצות פו"ר ויהיו לו בנים שיראו את השם לתכלית כונת הבורא, ואם תתערב גם כונת טבעיית אב על בנו, הרי הוא משתף לכה"פ ש"ש בצערו, — ובזה לכאורה מיושב קוש' התוס' שם ד"ה בשביל —:

דף ז' ע"ב ולנטיעה מנ"ל דכתיב ש"ש ערלים וכתיב ובשנה הרביעית כו' והא דמייתי שני הפסוקים? משום דדוקא משניהם יחד מוכח על ערלה כמבואר לקמן דף י' ע"א:

דף ט' ע"א ור"ע האי ועניתם כו' ועיין בגליון הגרע"א זללה"ה קושי', ועיין ביומא דף פ"א ע"ב ומיושב קושיתו שהגמ' עצמו למד מהג"ש עצם עצם כו' ועוד אולי לפי כללי הש"ס שכ"מ שלא נאמר תיובתא רק „קשיא" הכונה שאינו מופרך לגמרי, והנה שם ביומא פריך הגמ' למה לא תני אזהרה על עינוי בזה הלשון אל תסיר מן העינוי ע"ש, וי"ל לר"ע דס"ל דהאי ועניתם קאי על עיו"כ שמצוה לאכול ונקרא ג"כ ענוי, וא"כ אם תכתוב התורה אל תסיר מהענוי, ה"א מהאי ענוי של עיו"כ היינו שיאכל גם ביו"כ מאחר שבאמת הענוי קאי על כל הכ"ד שעות של יום העשירי, ואיך יקיים מיד ברגע ביאת יום העשירי בהמצוה של הענוי אם אכל ושתה כל יום התשיעי, ובפרט כשתכתוב התורה אל תסיר מהענוי ה"א מהענוי של עיו"כ, — וא"כ מזה עצמה מוכח שמצוה להוסיף מעיו"כ, — אמנם לפי האמת אחרי שהוסיף מעיו"כ

מעיו"כ ולא תני הלשון „אל תסיר" דפירוש הענוי הוא לא לאכול כדלקמן דף ע"ד ע"ב דומיא דמלאכה שהוא בשו"ת, אבל אם הי' כתוב „אל תסיר" אז לא היינו מקשינן למלאכה:

דף י"ח ע"ב קרי לי' צום וק"ל ששון כו' מדקאמר יהא ששון שהוא בתורת חיוב, ע"כ שהתענית בתחילה הי' ג"כ בחיוב, משאי"כ כשיבנה המקדש מקודם רק בתור רצו כשאין גזירת מלכות, אז אח"ז ג"כ אינו בתורת חיוב לכאורה:

שם, ומי הרגו ישמעאל ב"כ, עיין במהרש"א, ואולי דאתא להורות שאף שגדלי' ב"א הי' נזהר בפרט של שנאת חנם כ"כ עד שלא קיבל לה"ר על עצמו שבנפשו היה, וא"כ אם מטעם שנאת חנם נחרב הבית שני כמבואר ביומא, מכש"כ שעי"ז שנזהרין מש"ח שלא יחרב בימיו, וא"כ הי' גדלי' ב"א ממש כמו הביהמ"ק, ועי"ז קאמר „ללמדך" כו':

דף י"ט ע"א ל"כ לאסור שלפניו, וק' לכאור' למה אינו מתרץ הגמ' לאסור שלאחריו שהוא ד' תשרי ועי"ז לא תקשי עוד מיום שלאחר ר"ח:

שם, דברי קבלה כד"ת דמי, וק"ל א"כ הדרא הקושי' ל"ל לעשות ג' תשרי ליו"ט? הלא הוא לו"ג, ולאסור שלפניו ג"כ א"ל, מאחר שלו"ג אינו צריך חיזוק ע"ש בברייתא וברש"י, ואולי לפי מש"כ לעיל „יהא לששון" וא"כ יצוייר אם יבנה הבית אשר קודם לו לא תהא גזירת מלכות, ואז אח"ז גם היו"ט של לו"ג אינו חיוב כנ"ל ועי"ז תקנו ג' תשרי ליו"ט מטעם ביטול הזכרת ש"ש בשטרות:

דף כ"א ע"ב א"ל ריב"ז וכי יש קרבן, ועי' בילה דף ה' ע"ב מהרה יבנה המקדש, ובסמוך במשנה מבואר ג"כ דחיישינן לתקלה וא"כ ה"ל לחוש דלמא לא יבואו העדים בשאר חדשי השנה כשיבנה המקדש:

שם, א"ו שר"ע עכבן אלא שזפר, והמשנה דלעיל? אולי עי"ז שר"ע לא מיחה בשזפר נקרא ע"ש כמו פרהו של ראב"ע:

שם, וקבלו אותו ואת עבדו, וקשה לכאורה הלא כמלא אחד קרוב או פסול כולן בטלין כשנתכוונו להעיד?:

דף כ"ב ע"א אפכא ע"ש ברש"י, והא דלא הקשה לו מיד הלא אנכי שמעתי ר"ש ומעשה ואת אמרת ר"י ומעשה? אבל הוא רצה להראות לו שקבלתו ושמועתו מכוונת, מאחר שלמד ותני קמי דרב. ושתיק לו:

שם, שעל מהלך יום ולילה מחללין כו' ולכאור' מה טעם הוא זה? ואולי י"ל אחד משני אופנים, או שטעם הוא על מה שנושאין עמהם מזונות, שכל מה שיכולין למעט את האיסור עדיף טפי, וא"כ יאכל בלילה בביתו וילך בלי מזונות, ועי"ז קאמר שהשבת הי' ומחויב לאכול ג' סעודות; או דר"ל להיפוך למה לא יקח אתו מזונות יותר? ועי"ז קאמר ששבת לא הותרה כ"א דחוי', הלכך מחללין משמע דחוי':

ע"ב בתוס' ד"ה אלא תימא כו' ועי' סוף דלעיל מיני' דמקשה על ליסנא כו' וא"כ גם קושי' זו י"ל כ"כ, ועוד י"ל מכל הכשר לדון כשר להעיד, ובח"מ סי' ג' שעי"ד צריך הדיין להכיר את חבירו, ולפי"ז גם בעד שהלך להעיד על הלבנה מהסתם מכיר את חבירו וא"כ יהיו שתים ג"כ להעיד עליו:

שם בתוס' דלעיל מיני' ד"ה וחד וכו' וקשה לכאורה מאי קושי' הגמ' מר"כ? ואף שר"א מתרץ זאת, אבל דקארי לא מאי קא"ל? וי"ל לשיטת הרה"ש המובא בח"מ סי' רס"ג סעי' ג' דאסור לזקן ואינו לפי כבודו למחול ע"כ, ואולי לפי"ז הי' אסור על ר"כ ועי' בח"מ סי' כ"ח סעי"ד בפרט לשיטת הגמ' דילן שר"כ

שר"נ הלך רק להעיד על העד אשר עפ"י די"ת ע"א נאמן באיסורים כל שאינו נגד החזקה, ועפי"ז יל"פ תירוץ הגמ' מהד"ת מספיק' כו' אולי יקבלו בי"ד באושא את העד גם בלי עדותו של ר"נ:

עוד תירוץ על קושי' תוס' ד"ה אלא כו' לכאורה אם קושי' הוא שישנו עד אחד כבר באושא שראה את הלבנה ורק אותו שבכאן אין אנו מכירין, לכאורה ע"ז הוי ס"ס לחומרא, א' שמא ישנו שמה שני עדים בלעדו, שנית שמא אינו רק הוא בלבד, ולכן אף שלו בעצמו אנו מתירין לחלל שבת, אבל לשנים אחרים שילכו להעיד עליו ולחלל שבת, לא נוכל להתיר. ואם נפרש הקושי' שישנו פה שתי עדים שראו את הלבנה, ואנו יודעים שאחד מהם כבר ניכר לבי"ד שבאושא, א"כ למה צריכין להעיד עליו, הלא די באחד ובעד השני שהולך להעיד שראה את החדש, וכבר כתבנו שלכאורה צריכין העדים להכיר זא"ז, או שדי שיעידו עליו שבי"ד שבכאן להכירו להעד השני:

דף כ"ג ע"ב בית יעזק תנן או יזק כו' ולכאורה כ"מ לדינא י"ל דאם הוקף לדירה כמו הלשון של ויעזקהו, מותרין הם להלוך כ"כ שירצו, משא"כ אם אינו מוקף והוא פרוץ:

שם בתוס' או דלמא וקביא מאי כו' ולכאו' פשיטות הגמ' כן הוא הלא במשנה הסמוכה קתני ג"כ ששואלין ראשי דברים בשביל שירגלו לבוא, וא"כ הלא ראינו שהסעודות אינו מועיל, ולמה מצערין אותן? וע"ז משני הגמ' דהא דאין יוצאין אינו צער להם כלל מאחר שאוכלין ושותין ומעצמן לא ירצו לילך משם:

דף כ"ד ע"ב תוס' ד"ה לא תעשון כו' וא"ת כו' לכאורה קושי' זו על הברייתא לפי תירוץ של אביי:

דף כ"ה ע"ב סד"ה תיהוי חקירת עדים כו'

וקשה לכאורה הלא גם זה ידעינן מראוהו בי"ד, דהלא ראיה לכה"פ היא כשמיעה ומ"מ אין גומרין בלילה:

דף כ"ט ע"א וקתני לא יצא כו' ועיין בהג' הגר"א דהדיוק הוא מדלא קתני יצאו לשון רבים:

שם ברש"י (בסוף עמוד) לא לתקני ולא לבריך כו' ועי' בט"ז יו"ד סי' א' סקי"ז ובפ"מ שם:

שם ע"ב לאו מלאכה היא דאיצטריך כו' ולכאורה כונת הגמ' על הקרא דיום תרועה להיתרא צ"ל, ומקרא דשבתון לחוד לא הוה ידעינן איסורא דהאי לאו דלקמן דף ל"ד ע"א, ודייק ר"ל הוא מדכתב קראי, ועי' ברש"י, ונראה שהיינו גורס רק ועוד הא מלאכה כו':

דף ל"א ע"ב "מאי אומרו וכופלו" אולי יל"פ דקושי' הגמ' מאי "אע"פ" שהתנא קאמר? הכי יגרע אם ר"ה חל ביום ה' בשבת יותר משאם חל בשאר ימים שהיו אומרי' בשחרית שיר של חול מטעם דאם לא יבואו עדים לא יתבטל השיר התמידי, וא"כ אם חל ר"ה ביום ה' יש לחוש אולי לא יבואו עדים ויובטל השיר מכל וכל, אבל אי נאמר שאם גם לא באו עדים מ"מ אמרו השיר לתמיד של בין הערבים, א"כ הלשון, באע"פ שבכל גווני השיר של הרנינו לא יובטל ול"ל לכופלו? וע"ז משני הגמ' מ"מ שייך לשון "אומרו וכופלו" היכא שבאו עדים אז יאמרו הרנינו עם קרבן מוסף, ואם לא באו עדים, יאמרו עם תמיד של בין הערבים, מטעם שהוא שייך בכל גווני היום בין שהוא יו"ט בין שהוא חול:

דף ל"ד ע"ב בגמ' "אבל שלא בחבר עיר שומען על סדר ברכות" ואולי הוא ט"ס, וצ"ל "שלא ע"ס ברכות":

דף

מסכת מועד קטן

דף י"א ע"ב א"ר שבדר"א זאת אומרת כו' וקשה לכאורה הלא במשנה לקמן דף י"ב ע"א תני „אבל" והינו מסיק במועד דוקא הלא מוכח דגם באבל מותר, ואף שיש לדחוק דה"פ שם „וכן מ"ש יינו בתוך הבור ואירעו אבל" דהוה הדין כמו במשנה ראשונה גבי שמן דאסור אבל תקשה ע"ז פשיטא הלא שמן הוה כפיש פסידא ואסור, מכש"כ יין והכא ל"ל לריכותא דשם, אם לא שנדחוק דאגב גררא נקטי' :

דף י"ג ע"ב ואלו מגלחין כו' ולכאורה מוכח מזה דגם מאומן ישראל, דאל"כ מאי פריך לקמן ר"פ לשמואל דלמה שאני אבילות שאינו חל שום איסור על המספר אם הוא אינו אבל, והמספר אינו בר חיוב, משא"כ בחוה"מ הלא הוא אסור במלאכה :

דף י"ז ע"ב תוס' ד"ה ותנא דידן כו' תני ושייר כו' ועי' לקמן דף י"ח ע"א מי שאין לו אלא חלוק אחד כו' הני אין כו' ולמה לא נאמר תני ושייר ? :

דף כ' ע"א ובא ושאל את אלישע ב"א וזקנים שעמו, ולכאורה קשה הלא לא הוה יחיד ? ואולי משום דכל שאינו דיני נפשות פותחין מן הגדול, א"כ מהזקנים שהיו עם אב"א אין ראי' דלמא שתקו משום לא תענה ע"ר :

שם ע"ב וש"מ בשמועה רחוקה כו' לקמן דף כ"ג ע"א לר"י שבוע החמישית הרי הוא ככל אדם, ומדבא רב לר"ח מוכח שכבר הי' אחר שלושים, — ועי' מש"כ פסחים דף ד' ע"א — :

דף כ"ו ע"ב ריב"ב אומר על כולן קרע אחד כו' שאין מוסיפין על קרע אביו כו' מלישנא דנקט תחילה „ע"כ" ואח"כ על „או"א" אולי משום דמלינו בשמואל א' גבי בני עלי דנתבשר על הקל תחילה, ובזה אולי שפיר מה דמוסיף רנב"י, משום דמלשון ריב"ב הי' משמע תחילה קורע ע"כ משום שמהם נודע לו תחילה, וא"כ מאי מסיק לפי שאין מוסיפין דמשמע דפליג גם אם נתבשר בהיפוך, ומפרש רנב"י אין ה"נ ריב"ב פליג גם על סיפא דרישא שלא שייך תוספות באו"א שמתו הם קודם או שאר קרובים קודם דממ"נ אם הם מתו או נתבשרו קודם (חסר כאן איזה תיבות) ועי' בתוס' בשם רש"י כנ"ל וע"כ מדויק הנ"ל, ועי' ביו"ד סי' ש"מ סעכ"ב שמפרש כתוס' הנ"ל, אמנם מרש"י ד"ה „שאינן" ומזה דייק התוס' לכאורה אין הכרע (וחסר עוד תיבות מהגליון) :

שם, בלשון „שמוסיף עליהן" נוה שמסיק דקאי על הקרע מה שקרע כבר על או"א אינו מוסיף על קריעה זו, לא דקאי על או"א עצמן כמובן :

מסכת חגיגה

דף ח' ע"ב ברש"י ד"ה „אתמר נמי דהיכא דמוכח" אולי צ"ל דהיכא דלא מוכח :

דף ט"ו ע"א חזי למט"ע דיתיב כו' ועיין בההדרן סוף חולין מה שראה מעשה דסולם או לישנא דר' חולפית כו' אינו סותר להגמ' דכאן דכולא חד ענין הוא :

סוף יבמות

מר סבר כר"מ דמי ומ"ס כד"נ, וק"ל בסנהדרין דף ח' ס"ל לחכמים דחוששין ללעז ומה"ט בעינן כ"ג במוס"ר, וא"כ גם

גם כאן מאחר דיוכל לבוא גם לידי נפשות יצטרך דו"ח, אמנם ע"ז עלמה קשה הלא ע"א קם לממון מאחר שתגבא ע"פ ותטול כתובה ובשבועות דף ל"ב ה"מ בעד מיתה דחייב מה"ט אע"כ מאחר דעיקר עדותו להתירה להנשא לא מקרי קם לממון, והראי' שהאשה עלמה אם אמרה הנו לי כתובתי שמת בעלי א"כ, שם דף קי"ז, וא"כ קשה למה לא בעינן דו"ח? והתוס' שם ס"ל דלא בעינן חקי' דלא נלטרך שיבוא לידי הזמה, וקשה הלא במכות דף ה' ע"א אומדין כו' וחייבין לשלם וע"כ ע"י הזמה, אמנם י"ל דשם בשני עדים וע"כ באו רק על ממון דאל"כ יעיד א' אם באו להשיאה, משא"כ הכא הלא גם ע"א מהימן ול"ע:

מסכת סנהדרין

דף ט"ז ע"ב ברש"י ד"ה יש להם כו' אבל אם המיתו יוכיח סופו ע"ת כו' ולר"י בב"ק דס"ל לד תמות במ"ע מנ"ל? ואף שם"ל שתם שורים בח"ש כו' ועי' בב"ק דף מ"ד ע"ב בתוס' מ"מ אחר שנעשה מועד הלא הוכיח סופו שאינו בח"ש, ודו"ק:

דף כ' ע"ב רי"א ל"כ פ' זו אלא כדי לאיים עליהם, ועי' ברש"י ד"ה „ואין מלך מותר" ולכאורה קשה איך תאמר התורה שיעשה המלך שלא כדין? אם להפחידה שיבואו לסוף כזה כמו וקם העם כו' הלא ר"י בעצמו ס"ל שמצוה להעמיד מלך, וכן מנה הרמב"ם בין התרי"ג מצוה, וצ"ל שעפ"י הדין אסור להמלך לעשות כמו שכתוב בפרשת המלך בשמואל, אבל אם התנה מתחילה עם העם מותר שר"י לטעמי' בדבר שבממון תנאו קיים, אבל בפרט העבדות הלא הוי איסור כי לי ב"י עבדים. אבל אם נאמר להיפוך שר' יוסי ס"ל שהמלך מותר בו, אבל אינו בתורה חיוב, ור"י ס"ל שחיוב עליו לקיים שום תשים וגו' בתהא אימתו כו' ואז הכל א"ש:

דף כ"ב א"ל אסירת לי עי' רש"י שכבר נשא ח"י ארשב"א כמה קשה גירו' וקשה לעיל דף כ"א בגמ' דהח"י נשים הוי עם הפלגשים ושם פלגשים בלי כו"ק, וא"כ אינן לריכין גט, ועי' ברמב"ן פ' חי"ש, אם לא שנאמר על העונה שאסור וקשה לגרע גם מפלגש, ולכאורה אם נאמר שרלונה הי' נישואין בקידושין, ואיך תוכל לחממו בזמן ווסת:

מסכת בבא מציעא

בריש המסכת בגמ' ל"ל ז"א א"מ כו' ז"א כ"ש כו' וע"ש כל הסוגיא, וכבר תתרו המפרשים ליישב דקארי לה מאי קארי לה ע"ש:

ואולי להדין המבואר בח"מ סי' ע"ה דכל שני בע"ד לריכין תחילה לבאר טענותיהם, בי"ד שואלין להתובע ע"י מה חייב לך? לוית לו, או הפקדה, או הזיקך כו' ואם שניהם אינן מבררין טענותיהן אין בי"ד מחויבין עוד, ופוסקים את הדין לפי טענותיהם, כ"כ לכאורה כונת הגמרא כאן בקוש' ליתני חדא, ומשני דחדא קתני היינו דאם יטעון אני מלאתיה לבד, יוכל היות אבל אח"ז מכר לו או נתן לו, ועי"ז הוא מוכרח לטעון גם עתה עדנה היא שלי, ואם ישנה רק טענת כ"ש, הלא יוכרחו הבי"ד לשאול איך היא שלך, אם קנית מחבר' או מאחר או אם ירשת, וע"כ מוכרח לטעון מלאתי ועוד עדנה שלי, וע"ז חזר הגמ' להקשות לשני א"מ בלבד, ולמאי נחוש דלמא מכר לו אח"כ? הלא גם השני שכנגד אינו טוען יותר, ואם הם אינם מבררין טענותיהם, יפסקו הבי"ד כמו שהיא, וע"ז משני שיוכל היות ששניהם לא קנו עוד בראי' והבי"ד בעלמן יוכלו לתפוס לעלמן:

דף ק"ב ע"א א"ה אמאי אסורות משום גזל

גזל ? אאמן, ועי"ש ברש"י שכתב „אפילו אאמן" ותמוה היא כמובן, יהתוס' פירשו כפשוטה דדוקא אמן, אבל הביצים אין בהם גם מפני ד"ש, ועי"ש עוד בתוס' שק"ל למה מותר משום גזל מדאורייתא הלא חייב בשילוח, יאמרתי לענ"ד דשפיר כרש"י עפ"י דין, ומיושב גם קושי' התוס' הנ"ל, דלכאו' קשה למה לא יזכה לו חצירו ביציאת רוב הלא אויר שסופו לנוח כמונח דמי לכל הדעות, וא"כ הבעל חצר עצמו היכא שאין שם אדם אחר, והביצה כבר יצאתה רובה, ובכל התורה רובה ככולה, וגם בלידה כ"כ, וביו"ט עצמה מבואר בגמ' ביצה דף ז' ע"א דס"ל לר"מ בריה דר"כ דהיכא שיצאה הביצה רובה מעיו"ט ואף שחזרה ונולדה אח"כ ביו"ט מ"מ אין בה משום מוקצה ע"ש משום דכבר כנולדה בחול, וא"כ קשה כנ"ל למה יהא חייב בשילוח ? והלא מלשון הגמ' דקאמר „ומקני לא קנה עד שתפול לחצירו" מוכח דאי יזכה מיד ביציאת רוב אין חל עליו מצות שילוח משום דלא נוכל לקרות „והאם רובצת על הביצים" מאחר שתיכף ומיד נקראו הביצים מזומן וקשה לפי"ז כנ"ל, אמנם ע"ז י"ל מאחר שמצינו בגמ' ביצה הנ"ל שלפעמים תוכל הביצה לחזור גם אחר יציאת רובה ואף שאינה שכיח, מ"מ עם כח אויר חצירו לזכות ולהוציא מרשות התורה שציותה לקיים מצות שילוה"ק, בזה אין הולכין אחר הרוב מאחר שלפעמים תחזור הביצה לבטן העוף, ועי"ז לא זכה לא עוד חצירו אבל כשיבוא איש אחר או הבעל החצר עצמו ויתפוס הביצה ביציאת רובה א"כ ה"ה לא יניח להביצה שתחזור תוך העוף, וא"כ באופן כזה פטור משילוה"ק כדהוכחתי לעיל מלשון הגמ' ומיושב עוד קושי' התוס' הנ"ל, וגם אין בו משום גזל מאחר שהוא אויר שאין לסופו לנוח בקרקע חצירו, וידו עוד מפסקת כדאיתא שם בגמרא, אמנם כשהגמ' משני „אאמן" וא"כ לא מיבעיא דעל הביצים ישנו גזל מפני ד"ש משום דהלא בכל התורה אנו הולכין בתר רוב, ורוב עופות כשהטילו רוב הביצה לא תחזירה עוד לבטנה וא"כ אם נלך בתר רוב הלא הוי גזל גמור שאויר חצירו קונה לבעל השובך, אלא שהכלל הוא שאין הולכין בממון בתר רוב, וא"כ דיינין להאי גברא שנלך בתר מיעוט שתחזור הביצה לבטנה, מ"מ מפני ד"ש יש בה בוודאי, ועוד אם גם תחזור לבטן מ"מ מאחר שבעל האם יש בה משום ד"ש כמו שפירש"י במובטח שתבוא לערב להקן וא"כ הלא גם הביצה שתחזירה לבטנה תחזיר ותטיל בקנו לערב וא"כ על הביצה ממ"כ יש בה משום ד"ש, ועיין שם בביצה דף ז' ע"ב דר"י לא שכיח ועיין בב"ב דף ק"ד ע"ב בתוס':

מסכת חולין

דף ד' ע"א, מלשון כיוצא בו מצא בידו דקוריא כו' משמע שלא הי' ישראל גם יוצא ונכנס, וא"כ קשה מסיפא לאביי, ויש לעיין:

שם בתוס' ד"ה מצא ע"ש, וקשה הלא ר"א ס"ל דגם בכתיבא ואחזיק לא סמכינן על כותים, וא"כ ס"ל דכותים גרי אריות, משא"כ הת"ק יוכל לסבור דגרי אמת הן ושוב נתגיירו לגמרי כמבואר לעיל דף ג' ע"ב בתוס' ד"ה קסבר ע"ש:

עוד שם בתוס' ואומר ר"ת כו' עי' ביו"ד סי' קי"ב סעי' י"א, וע"כ צ"ל דאיירי שהישראל השליך קיסם או חיתה את האור אח"ז, וא"כ למה צריך שהעיסה תהא של ישראל כו' ויש לעיין:

דף ל"א ע"א זעירא דמן חבריא ע"ש ברש"י וצ"ל לכאורה כפי' ראשון אחר שהי' מהצעירים וא"כ ה"ל לבני הישיבה לחלוק עליו

דלא

דלא ה"ל לחוש על לא תענה על רב עי' בסנהדרין ואחרי שלא חלקו עליו מוכח דכולם הסכימו לו דהלכה כר"ל אף שהוא יחיד נגד רבים:

שם נדה שנאנסה מחלוקת רב ור"י וע"ש ע"ב מטבל ולא הוחזק, והנה לרבה בביצה דף ב' ע"ב ע"ש ברש"י דסעודת חול ל"ב הכנה כו' ושם דף ד' ע"א רב ס"ל כרבה ור"י ל"ל, וא"כ אם טבל שם לכאורה כשר למעשר, דלחולין א"ל טבילה, ואף שהנהיג א"ע לטבול מ"מ ל"ל בטלה דעתו אלל כ"א דאל"כ תהא גם שם בסעודת חול נ"מ בין עשיר שאוכל גם בחול סעודה גדולה וטובה ע"י הכנה מיום הקודם ולדידי' יהא אסור ביצה שנולד ביום א' — או אם ה"ל סעודת מלוה ביום א' — ועי' רש"י לקמן דף ל"ד ע"א ד"ה על טהרת הקודש כו' משמע דעל טהרת תרומה לא בטלה דעתו, משום דהרבה עושין כן, — אם לא שנאמר דאזלינן בכ"מ לחומרא, — ועי' דף ל"א ע"ב ברש"י ד"ה ה"ק ואע"ג דכיון לטבילת טהרה לא הוי „כונת חולין" כו' משמע דוקא דכיון לחולין. וקל"רתי:

דף י"ב ע"ב הא"ר אלו אסורות קתני כו' ועי' ביו"ד סי' ל"ג דס"ל להרמב"ם דנקובת הוושט הוי נבילה מחיים, — וע"ש בש"ך ובדגול מרבבה, — ולכאורה יש ראי' מהגמרא עצמה דלמה לא משני דהלו טריפות איירי במחיים דהחלב והבילים טריפה, וכאן איירי לאחר שחיטה הוי נבילה, — ואז לא תקשי דלחשוב דחזקי' — אע"כ מזה מוכח דהוי נבילה מחיים כהרמב"ם אפס דלא מטמאה מחיים:

דף ל"ח ע"ב בגמרא, קשה לכאורה הראי' של רבא, דלמא שני הפרכוס גם בתחילת שחיטה, — דהרי כו"ע ס"ל דלריכה לחיות עד אחר שחיטת רוב סימנים דאל"כ גם בהמה בריאה נבילה היא, אלא דאם פרכסה גם בתחילה וגם מסוכנת קים להו דחיתה עד גמר שחיטה, אף שאין רואין בה שום סימן חיות עוד, — ולפי"ז מיעטה התורה לענין קרבן באופן שראינוה שפרכסה בתחילת שחיטה לשיטת התוס' שם ד"ה אלא דמתה כו' או להגמ' בערכין דף ז' דאחר שנעקר הולד יוכל לחיות גם אם תמות האם עי"ש דאם נולד הולד לאחר שחי' רוב הלא הותר בשחיטת האם אם אינה טריפה כבן פקועה ופסול לקרבן, ואם נולד קודם שחיטת רוב בודאי הוא כשר מאחר שהאם עוד חיתה עד שחיטת הרוב ע"י הפרכוס שראינו בתחילתם, וע"כ הא דקפדה תורה עם הקרא „ד י ו ל ד" פירושו שיולד דוקא עם גמר שחיטת רוב דזה לא מקרי ב"פ, והי' כשר מטעם יולא דופן, ומ"מ הי' פסול מטעם יתום, אם לא חיתה האם רגע קטנה אחר שחיטת רוב, אבל ע"י הפרכוס שהי' בתחילה יש לנו סימן שחי' כ"כ גם רגע אחר שחיטת הרוב, וא"כ מנ"ל לרבא של"ל סוף שחיטה? ול"ל דהוי אסור מטעם ספק שמא ילאתה נשמתה קודם שחיטת רוב בלידתה, א"כ בלי הראי' מקרבן הל"ל איך נאכל מסוכנת שפרכסה רק בתחילתה דלמא מתה מקודם והוי נבילה (ורבא באמת ס"ל ס"א דאורי' לחומרא לעיל דף ט' ע"ב עיי"ש):

שם בתוס' ד"ה מחלב הכבד כו' עיי"ש, וכ"ל דלרבותא נקט משום דבסנהדרין דף ס' ע"ב דעבודת פנים חייב גם בע"ז שאין דרכה לעבדה, וא"כ הא יותרת הכבד אם כונתו לע"ז לא ה"ל „לאכול" אלא להקטיר וה"א דמותר, קמ"ל ר"א דמ"מ אסור והעכו"ם גם אם אמר „לאכול" אינו נאמן, או שכונתו להגים לע"ז ואח"ז לאכול ודו"ק:

דף מ' ע"א חייב ג' חטאות, ועי' ברש"י מפסחים דף ע"ג ע"א תיקן להוליא מאבר מה"ח, מזה מוכח לרש"י שם בפסחים שב"נ לא יהרג כו' דעל הקרובות ע"ז באכילתו

אין ב"כ נהרג אף שהוא מוזהר על ע"ז עלמה, דאל"כ מאי תיקן דאם אינו נהרג משום אמה"א הלא נהרג מטעם ע"ז, ול"ע בזה:

שם ע"ב ליסנה אחרינא ברש"י עיי"ש, וק"ל הלא גם בחטאת העוף ילוייר בההי' שלו היינו היכא שהכהן מקריב בעד אשתו ללידתה שעל הבעל מוטל להביא עי' בנדרים דף ל"ה ע"ב, — ול"ל אחר שהקדים לא מקרי עוד שלו, א"כ גם גבי שלמים כ"כ הוא,—ועי' בילה דף כ"א ע"א דכהנים משולחן גבוה קא זכו גם בנו"כ:

דף מ"ב ע"ב סבר לה כרשב"א שיכולה ליכוות וכו' וע"ז פריך אח"ז ומביא גם ריש דברי רשב"א דמכשיר, ולפלא הוא, איך עלה על דעת המתרץ הראשון? וכ"ל לפי דברי התוי"ט שפריך על הסימן של בסג"ר שאינו כסדר, וע"ש שמתרץ שליין בהסימן המשנה של בהמה שנחתכו רגליה שהיא האחרונה ממסכ' זו משום שאין עלי' מחלוקת, וא"כ י"ל שה"ק ס"ל כרשב"א שס"ל שיכולה לחיות, ומ"מ טריפה היא מלד שס"ל שטריפה חי' ג"כ טריפה, ומ"מ לא כלל עם הח"י שאלה אינן יכולין לחיות, וע"ז פריך מ"מ קשה לתדר"י אין נ"מ בין טריפה חי' ובין טריפה שאינה חי' ולמה לא כללן עם הח"י טריפות? וע"ז מתרץ שס"ל באמת כרשב"א שכשרה היא ג"כ:

דף מ"ג ע"ב ומ"ש מסכין שנמלא פגום כו' וק"ל הלא קאמר לעיל מיני' אתחזיק איסורא שאני, והכא הוי הבהמה בחזקת שאינה זבוחה, ועי' לעיל דף י' ע"א, וכ"ל דה"פ לר"א דס"ל דכשר גם בשלא שיבר עלמות עיי"ש ע"ב וא"כ מוכח להיפך דלא אזלינן בתר חזקה גם לאיסורא, וקשה לעולא מב' חתיכות חלב כנזכר שמה, וע"ז מתרץ שכין אתרעי בהמה לא אתרעי כדלעיל דף י' ע"א:

דף מ"ה ע"א וסימנך חייתא דמתנח כו' ול"ל סימנא? וכ"ל משום דרו"ש אמרי קרמא עילאה ואמרי לה וכו' תתאה, והו"א כשהבהמה תלוי' ראשה למטה כדאמר לעיל מיני' „תתתונה שהיא עליונה" ואז הוה קרמא עילאה האי קרום שהמוח מונח בתוכו, וע"ז נתן סימן דאינו כן אלא כמו שחי':

דף מ"ו ע"א פשיטא אי אינקיב עילאה כו' ועי' ברא"ש וביו"ד סי' ל"ו דהשדיקה של בה"ג על ריאה דאגליד, דקאמרי דאינו מוזכר בגמ' ועי"ז נ"מ הרבה לדינא, ולענ"ד דשפיר מוכח בגמ' מדקאמר פשיטא, והלא במחלוקת תלוי', ואיך קאמר פשיטא? ועיין בר"ה דף ז' ע"א בתוס' ד"ה שמא, ועוד אי אינקיב תתאה לבד שאל בלשון איבעיא מגין או לא מגין, ולא קאמר ע"ז פשיטא, אע"כ לפי שיטת התוס' דהאי דקאמר קרמא עילאה היינו עילאה לבד, הכונה דמשו"ה טריפה עם עילאה בלחוד דשמא אינקיב גם התתאה, וע"ז קאמר הגמ' פשיטא כו' ולא אינקיב תתאה בודאי, ומנא ידעינן? היכא שבדקו כו"ע ס"ל דכשרה, ולשון טריפה שייך גם על ספק כמו דאיתא שם ע"ב ריאה דאושא אי מבלבלה טריפה, ולהדיעה דס"ל בסי' ל"ו הנ"ל דמשני רוחות כשרה, יקשה דלמה טריפה, שמא משני רוחות הוא? אע"כ דטריפה מספק, — ועי' בתוס' שם ד"ה היינו ריביתייהו דנ"מ בין לשון מינקיב ובין לשון אינקיב—:

דף מ"ט ע"א אר"י למה נקרא שמה ריאה שמאירה את העינים יעוי"ש דמשמע"ל אי ע"י בשמים כו', למאי נ"מ? וכ"ל לפי דאיתא ביומא דף פ"ג למי שאחזו בולמוס מאכילין אותו עד שיאורו עיניו, ואם הריאה תהא רפואה בדוקה, יהא מותר לשחוט בשבת או ביו"כ להאכילו את הריאה, אמנם לפי דמסיק דע"י בשמים ואין אנו יודעין את הבשמים לזה אסור,

וכן

— וכן נוכל לפרש דברי ר"י הנ"ל גם ביומא דף י"ט על גרגיר שמאירה את העינים עיי"ש — :

דף נ' ע"א ברש"י ד"ה מקיפין בקנה אם נמלאת פסוקה „לאח"ז" כו' וצ"ל דכונת רש"י הוא דדוקא באופן ששחט היטב תחילה כדין, ואח"ז נמלא הגרגרת פסוקה במקום אחר שלא במקום השחט, וע"ז אנו אומרין נשחטה הותרה, וכל ספק שלאחר שחיטה, אף שיש לספק שמא הי' מחיים והוי כריעותא מחיים, ועיין ביו"ד סי' נ', חולין להקל, וההקפה הוי לברר כמו דמחויבין לברר גם ברובא, משא"כ אם שחט רק חצי קנה, ואח"ז מצא כנגד החתך חצי הקנה פסוקה לא תלינן לומר שהי' חצי הקנה פגום מעיקרא, וא"כ בשחיטתו חצי השני' הוה כשר כמו שהדין בכל הפוסקים בטוש"ע סי' כ"א מגמ' דלעיל דף ל' — ואף שרש"י פירש שם לגמ' באופן אחר, מ"מ לדינא יודה גם רש"י לזה דכשר, — קמ"ל הכא מאחר דהוי ספק בהשחי' עצמה לא מהני הקפה להקל, — ולענ"ד הוא פירוש נכון מאד גם לדינא :

שם (תוך כ"ד) ברש"י ד"ה באותה חוליא לענין „קדורה כאיסור" כו' והכונה דלענין פסוקה יש להחמיר להקיף דוקא באותו טבעת דוקא, בשלמא לענין קדורה לא מסכח' רק בג' טבעות עיי"ש :

דף נ"א ע"א ברש"י ד"ה חזה חוטלא כו' ועיין לקמן דף נ"ב ע"א הגהה מהר"ש שיף בגמ' דשערי לא חיישינן, אם לא שנהרך דכאן היו מעט שעורים, או דנפל על הקרקע ממש רחוק מהחוטלא, — או שנחלק בין שעורים קלופין ובין אינן קלופין—:

ע"ב ברש"י ד"ה דרך דופן, ול"ע למאי נ"מ ? ואולי כונתו שיש להסתפק הלא בלא"ה הולד טמא ביליאתו מבטן אמו מחמת נדה ובו ביום לא הוטבל עוד, ומ"מ איסור זיבה החל מפני חומר ז' נקיים ואם ראה בו ביום ג"פ יש עליו גם חומר קרבן :

דף נ"ד ע"א ברש"י ד"ה בגידא דנשיא „בחץ או במקל". ובסמוך בד"ה מחי בכוליתא כתב רש"י „בחץ" לבד, וצ"ל משום דפסקינן ביו"ד דלאו דוקא כשנפלה הבהמה אף גם כשנפל עליו אבן וכיוצא בו דטריפה מחשש רסוק אברים — עי' בסי' נ"ח. ובסי' ל"ב דבדיקת נפולה הוי כנגד כל חלל הגוף מכפא ועד אטמא, — ולכן הכוליא אם הכה במקל כנגדה הי' חשש נפולה, ולכן פי' רש"י ע"י חץ וכיון במקומה דוקא, משא"כ בגידא דנשיא דאין בו חשש רסוק אברים, נוכל לפרש גם ע"י מקל :

שם ע"ב מאי לאו חמשה כלמטה כו' והקשה לי אחד מהתלמידים, למה עלה להמקשן ע"ד דוקא כהאי"ג. ואף שסוגיות הש"ס כן בכ"ד, בכ"ז אמרתי עפ"י התוס' בע"ז דף ו' ע"א ד"ה אלא ש"מ עיי"ש, כן יש לפרש גם הכא דע"כ כונת התנא המשה כלמטה, דאי רצונו לומר דוקא ארבעה טהור, הל"ל עד ד'. ול"ל דה"א דרק ג' טהור ולא ד', א"כ הל"ל עד ג'. ול"ל דה"א עד ג' וג' עצמו כלמעלה, הל"ל עד ב'. ול"ל דה"א דב' עצמו כלמעלה, הל"ל עד א', והא ליכא למטעי טפי. הע"כ אי הוי תני עד א' ה"א א' ולא ב'. ואי הוי תני עד ב' ה"א דוקא ב' ולא ג'. ואי הוי תני עד ג' ה"א דוקא ג' ולא ד'. ואי הוי תני עד ד' ה"א דוקא ד' ולא ה'. משו"ה תני עד ה'. וא"כ הלא מוכח דחמשה כלמטה. וע"ז משני המשה כלמעלה, והתנא אינו חושש לקושיא דלעיל משום דכו"ע ידעו להחמיר א"ע ולטמא ודו"ק :

דף נ"ו ע"א הסתיים כו' וק"ל הלא ר"י קאמר בפירוש ואיך שייך ע"ז לשון הסתיים ? דמשמע מכח דיוק ידעינן, ועי' ביצה דף ח' ע"ב דז"א קושיא :

ועיד

ועוד דקדוק קטן, למאי מביא הגמרא נשבר העולם כו' ואח"ז אמר השתיים, הלא מוכח מריבא דר"י, ועי"ז תירץ תלמיד אחד ר' מרדכי יצחק ב"ר אברהם הכהן דאי לאו האי סיפא ה"א הא דקאמר ר"י בודקין ביד, היינו בעוף המים משום דקרומו רך ועי"י משמש בקל יטריף שלא כדין אבל על עוף היבשה אולי מודה לר"כ או ס"ל להיפך דוקא במשמש כמו שר"ל לעיל, ועי"ז מביא הסיפא דאיירי בעוף המים שלא מהני בדיקה כלל ועי"כ הרישא איירי בעוף היבשה, ובזה א"ש גם השתיים ונכון הוא:

דף נ"ז ע"ב תוס' ד"ה אזיל, ואחד מתלמידי תירץ הלא שלמה המלך עצמו אמר „לך אל נמלה" וגו' ועפי"ז מותר להוכח, שוב מצאתי בהגהות ר"ן חיות כ"כ וקאמר שקאי על ראה דרכי' וגו' אבל הוא ל"ד:

דף נ"ט ע"א פיה גמום כו', באופן שנשאר לחי העליון, דאל"כ להרמב"ם טריפ' היא ועי' יו"ד סי' ל"ג:

ע"ב ברש"י ד"ה דעקר כו' „לאחר שחיטה" כו' ולכאורה כונת רש"י בזה, דאיך אכל ר"ש וקאמר עוד ע"ז מפרי פי וגו' הלא ת"ח שאמר הלכה קודם שבא מעשה לידו שומעין לו משאי"כ בשעת מעשה, וא"כ איך לא חש מפני חשד שרצה לאכול ועי"ז התיר את החלב כמו שמצינו לעיל דף מ"ד ע"ב גבי ר"ח שלא אכל מבכור כו' אלא שי"ל שתחילה הורה על הכיסוי לכסות הדם בברכה, — זהו אם הי' בחול, — ואם הי' ביו"ט הורה לכתחילה לשחוט כודאי חיה דכוי אסור לשחוט ביו"ט, ואח"ז להחזיק הוראתו אכל בעצמו מהחלב, — ועי' לקמן דף פ"ד ע"א א"ר נריכין אנו לחוש לדברי זקן למעט בבשר כו' —:

דף ס' ע"א אזל אוקמיה להדי יומא בתקופת תמוז כו' ועי' במהרש"א מה שתירץ מהא דלא יכול למחזי לאריה דבי עילאי ה"ל לר"י להוכיח לקיסר כו' ע"ש, ול"נ דהאי קיסר האמין בשתי כחות טוב ורע, ועי"כ מהאריי מוכח שלא מצי חזי להכח הרע, ור"י רצה להוכיח שתפלתו תועיל לזה האלוקה עצמו שהוא טוב ג"כ היינו כדכתיב שמש צדקה ומרפא וגו' אלא שרוב טוב אין אנו יכולין לקבל גם ע"י א' ממשמשי מרום ודו"ק:

שם ע"ב לכי ומיעטי א"א כו' הביאו עלי כפרה כו' וכ"ל עפ"י המחקרים שמביאים ראי' על מציאות אלקות, מביאין ג"כ ראי' אחת, שכל דבר שאינו בעולם במציאות, לא תוכל שום ברי' להעלות על רעיונם לחשוב מזה, ואם ח"ו הי' כדעת המינין שהעולם בלי מנהיג איך הי' עולה לשום איש או ברי' לחשוב שיש בורא, אע"כ מזה עצמה מוכח מציאות אלקות, — אלא דלפי"ז קשה להיפוך איך עלה על הרעיון לחשוב לשתי רשויות, או להכחיש מכל וכל, — וכ"ל שזה עלה ע"י הלבנה שטענה שתי מלכים כו', מאחרי שכבר הוציאה טענתה לחוץ, נמצא מקום להאפיקורסים כנ"ל, — וע"ז קאמר הביאו עלי כפרה כו' היינו שכל עיקר טענתה היתה למענו שלא יטעו העולם כו', — אלא דקשה איך עלה ע"ד הלבנה עצמה לטעון דבר זה? אלא שהבינה שכל עיקר בריאותם הוא למען האדם שיוברא אח"ז, וקשה לה למה העיקר נברא לבסוף, אלא למען שלא יאמרו שסייע בבריאת העולם, ועי"ז עלה ע"ד טענה הנ"ל, — אפס שיש עוד טעמים אחרים למה נברא האדם מאוחר כדי שלא יתגאה יתוש קדמך כו' ויש להאריך בזה —:

דף ס"ח ע"א ברש"י ד"ה בהמה המקשה „בשעת שחיטה". נ"ל לכאורה כונת רש"י בזה, שידוע שכל מקשה לילד מקרי מסוכנת, ובעינן פרכוס לסימנא, ובבהמה דקה פשיטת

פשיטת יד אינו רק הולאות הנפש, וע"ז קמ"ל רש"י שגם החזרת היד של העובר תועיל להאם, והיינו באופן אם נמלא העובר מת, דאם נמלא חי הלא זה בעצמו יוכיח שחיתה עד אחר גמר השחיטה, דאל"כ ע"י מיתת עצמה מקודם בלי הריגה, הבן מת בריש', ומדמלאוהו חי סימן הוא שלא היתה נבילה מקודם, — אבל עיין בגמ' ערכין דף ז' שאם נעקר הולד כבר ממקומו, יוכל לחיות גם אם מתה האם מעצמה, — או אולי אם היתה בהמה גסה דסגי גם בהולאות ידה לבד, אולי הדין לכונת רש"י שאם גם לא ראינו פשיטת יד האם ג"כ, מ"מ ע"י פשיטת והחזרת יד העובר סגי שתקרא שחיטה, ועי"ז יהיו שניהם מותרים באכילה, דאל"כ אם האם נבילה או טריפה גם העובר אסור. — אבל כ"ז אינו רק לפילפולא ולא להלכה ח"ו להתיר מסוכנת עי"ז — :

עוד שם בגמרא הוליא את ידו וחתכו ואח"כ שחט כו' ושבפנים יטהור ומותר כו' וע"ש ברש"י ד"ה שבפנים כו' שמחיים אינו מקבל טומאה כו', והקשה לי אחד למה לריך להביא סיף ברייתא זו שאינו נוגע להמו"מ דשם. ואמרתי שפיר נוגע, דלרב דס"ל שהאבר עצמו אסור גם אם החזירו, ובלא החזיר אסור גם מקום החתך, וא"כ לרש"י ז"ל האי בבא ג' שטהור מה שבפנים, משום שאינו מקבל טומאה מחיים, וא"כ האי מקום החתך חי עדנה, וטהור הוא, וע"ז קתני בברייתא שגם מותר, וקשה מזה על הרב, דהאי בבא איירי בלא החזיר, וקתני שמקום החתך מותר ג"כ, והוא קושי' עצומה, אם לא שנדחוק שמיירי ג"כ בהחזיר, או דלא כפרש"י, אפש שאינו מקבל טומאה מטעם טומאת בית הסתרים, ושבפנים דקתני קאי על מה שבפנים ממש, לא על מקום החתך, ועי"ז מביא גם בבא הד' להורות לנו מחלוקת ר"מ ורבנן המבואר לקמן דגם לרבנן האי אבר הלא הוא טמא מטעם אבר מן החי, ומ"מ אינו מטמאה מטעם טומאת סתרים. — ועי"ז ניחא ג"כ מה שהקשה לי עוד אחד למה בבבא הב' אין האם טמאה לר"מ, תינח לרבנן שאינו מטמאה גם אם חתכה, משאי"כ לר"מ הלא מקרי עוד אבמה"ח, וככ"ל לר"מ לשיטתו הלא ס"ל שהעובר טעון שחיטת עצמו וא"כ לדידי' לא מקרי העובר שחוט אחרי שתועיל לו שחיטת עצמו, — וא"ש הכל :

דף ס"ט ע"א בבעיא דר"ה אמרתי הביאור כמו שמלינו בסוכה מיגו דהוי רה"י לסוכה בשני דפנות ושלישית טפח הוי גם רה"י לשבת דסוכות, והנה כל הלימודים בילא חוץ לחומת ירושלים לענין ק"ק, ולענין חוץ לקלעים לקה"ק, ולענין איסור אבמ"ח, כלם אנו לומדים רק משני תיבות אלו, „בשר בשדה" וא"כ לאבר שילא תוך העזרה, או תוך החומה לאביי, אם נימא דעל אבר זה יונח שם בשר בשדה, א"כ לריכין אנו לומר שכבר ילא חוץ לעזרה או לחומה, אף שבאמת לא יצאתה. או להיפוך אם נאמר שלא מקרי בשדה לענין חוץ לחומה או לחוץ לקלעים, אינו קרוי גם טריפה גם לענין מחילת אמו, מאחר שכל הענינים הנ"ל נלמוד מתיבות אלו „בשר בשדה" ולא נוכל לומר תרתי דסתרי. ואביי שמקשה לי' לר"ח, ה"ק הן אם הבהמה בתוך החומה, ואם גם הוליא העובר את ידו, מ"מ לענין טריפה ע"כ אם לא החזירה ידה ע"כ כו"ע ס"ל דהאבר אסור מטעם בשדה, ומאי יוכל להתירו, אם לא לשיטתך שהחזירה ידה בבטן, והכנים לעזרה, דאם לא החזיר היד, איך תועיל לו העזרה, הלא העזרה אינו עדיף ממחילת האם עצמה, דכל האיבעיא הוא אם העזרה הוי כמחילת האם שלא תקרא ילא כל עוד שהבהמה תוך העזרה, אבל לא לאמר שאם פשטה ידה קודם העזרה ונטרפה בתועיל העזרה אם לא החזירה

עדיף יותר ממחילת האם. ועי"ז מיושב הכל לענ"ד :

דף צ"ט ע"ב אר"י לא נצרכה כו' ולכאורה קשה דז"א רק גבי טומאת מת ידעינן מזה שהעצמות נוצרים קודם הגידים והבשר, אבל לענין אכילת בשר טמאה, דלמא נוצר הגיד קודם הבשר או בב"א. אבל עיין לעיל דף צ' ע"א תוס' ד"ה אלמא דכל עיקר יצירת הגידין באין ע"י בשר שנתקשה ונעשה גיד, אלא דלפי"ז צ"ל להגמ' להביא פה דברי המשנה ור"י אשר מזה אינו ראי' רק שהעצמות נוצר מקודם, וצריך עיון :

דף ק"א ע"א בגמרא ומודים כו' שחייב ב' וע"ש ברש"י הואיל וחייל להנאה חייל אף לאכילה, והנה לפי מה דפסקינן לעיל דף צ"ט ע"ב דאין בגידין בנו"ט נגד הסתם משנה דלעיל דף צ"ו ע"ב ע"כ משום דהאי משנה דף ק' ע"ב נקיט רבי אינו נוהג בטמאה משום טעם דאין בגידין בנו"ט, לא משום שאין איסור חע"א והוי סתם והא"כ מחלוקת, וא"כ לפי"ז הָני חכמים דברייתא דס"ל דגיה"נ של נבילה אינו חייב אלא אחת, ס"ל ג"כ משום טעמא דאין בגידין בנו"ט, ולפי"ז גם גבי מוקדשים הנאכלין אינו חייב רק אחת ועי' לעיל דף פ"ט ע"ב, וקשה לפי"ז למה בעולה ובשור הנסקל חייב שתיים, אף שאסור בהנאה, מ"מ הלא אינו נהנה מאחר שאין בו טעם והרי הוא כמו שמטיל לאשפה, אם לא שנאמר כמו דאיתא בגיטין דף ל"ה דבמקום הדינר נפחת הקמח, כ"כ הכא דבמקום הגיד המונח בקיבתו נשאר לו ד"א מאכילתו מה שמרויח. או כיון שהוא אוכל הרי הוא אחשבי' כמו דאיתא בבילה דף י"ב ע"ב בתוס' ד"ה ה"כ ועיין לקמן דף ק"ב דרבא ס"ל זה לפי מחשבתו וכו' :

שם, כי פליגי בנטמא בשר כו' וע"ש ברש"י ד"ה בנטמא הגוף כו' ולכאורה צריך ביאור מאי איכפת לן אם נטמא הגוף קודם, מ"מ החיוב כרת הוא רק על שעת אכילתו בפיו, וקודם שהושיט לפיו כבר נטמא בנגיעתו, וא"כ הוי כמו נטמא הבשר קודם, ואם כפשוטו הוא מטעם אם שרהיט על הבשר איסור טומאה מקודם, א"כ הי' מונח על כל אדם שלא יאכלו בשר קודם טמאה זו וגם עליו קודם שנטמא גופו, משא"כ כשנטמא גופו קודם, ואח"ז כשנטמא הבשר, וכשהונח על הבשר שם טומאה על כל העולם שבלי יאכלו, אבל לא על גופו, זהו כפשוטו. אמנם להטעים עוד לכאורה י"ל כמו שמצינו בבילה דף כ"א ע"א כהנים משלחן גבוה קא זכו, וכ"כ אמרינן גבי נו"נ. וא"כ ה"נ, איפוא שנטמא גופו קודם אף שנקיט בידו קדשים „שלו" לאכול מ"מ מאחר שהתורה אסרה עליו לאכול בטומאת גופו, וא"כ גם בנגיעתו לא יוכל להטמא מאחר שאין אדם אוסר דבר שאינו שלו :

שם, אמר ר"א מאן לימא לן כו' טהרה במקום כו' ולכאורה יש להביא ראי' מזה לשיטת הראב"ד ביו"ד סימן צ"ט שאסור לבטל איסור מדאורייתא, דאל"כ הלא יש גם לבשר זו עלה לבטלה, דהלא גם טומאה נבטל :

שם ע"ב שמדה הוה כו' ע"ש ברש"י, וקשה לכאורה הלא הדין ביו"ד סי' קנ"ז שמחויבין למסור א"ע בשעת שמד, אף על מנהג של ישראל אם רוצין להעביר לנו בקום ועשה, וי"ל לפי המבואר בערכין דף ט' דעד ח' מעוברין בשנה יכולין הבי"ד כו' וא"כ יוכל היות שגם אם כבר קבעו כ"ה והגיע יו"כ גם ביום ד' (וכ"ש אם חל יו"כ ביום ב' או ה') מ"מ קבעו בי"ד ובטלו דברי ומעשי בי"ד, שקבעו ג' חדשים מקודם ועשו עד ח' מעוברים או עד ח' חסרים לפי האוקימתא דשם עד שתחול יו"כ בשבת, וכאשר הגיע ע"ש לזמן תוספת שבת נתפרסם ע"י א' לא עפ"י בי"ד בעלמם שהעם יפסיקו מלאכול

עוד

עוד, וכאשר כבר הגיע ליל שבת כשעה או שתים קבעו בי"ד החדשים שמקודם ועד שקבעו גם ר"ה שמקודם, ועי"ז ידעו העולם מפי בי"ד שהיום יו"כ, והנה הי' באמת יו"כ כפי דין תורה שאתם אפילו מזידין וכמובן ומעתה חל יו"כ אח"כ ודו"ק:

שם, א"ל וכי נאמר לא יאכלו בני יעקב? כו' ואי"ל אם הוה נאמר בני יעקב ה"א להיפוך דרק כ"ז שהמה נקראים בני יעקב אסורים, אבל לאח"ז כשנקראים בני ישראל מותרין, ז"א דרק על אברהם נאסר להקרא עוד אברם, אבל ליעקב מותר גם לאח"כ לקראהו יעקב ועי' בברכות:

שם, כשפריך הגמ' מהאי שעתא ליתסר כו' ע"ש ברש"י ותוס' דפריך מבעתא דקתני ויסעו ב"י את יעקב אביהם (בראשית מ"ו) מני אז יאסרו בגה"נ, ולא פרשו מהאי שעתא שהשם יתב' קראו ישראל (מבראשית ל"ה) לכאורה יש ראי' מזה להנוב"י המובא בפ"ת ביו"ד סי' רס"ג שלב"נ לא נאמר הדין אחרי רבים להטות וא"כ כ"ז שהשם יתב' לא קראם לבני יעקב בני ישראל אולי לא נוכל לייחס אותם אחריו עד שהקרא העיד עליהם ויסעו „בני ישראל" כמו דידעינן מהחנוכי, הפלואי, כמובן, ור"י קראם בני נח כדלעיל דף ק' ע"ב ע"ש, — אלא שזה רחוק מהאמת — :

אמנם לכאורה האי מחלוקת דר"י ור"ש אי נוהג בטמאה. שייך למחלוקותם בסנהדרין אי דרשי טעמא דקרא, דלר"ש דס"ל דרשינן טעמא דקרא א"כ הא דס"ל הכא שאיסור גה"נ נאמר במ"ת ורק משה כתבם למפרע משום מעשה שאירע וקאמר טעם ע"ז ע"כ לא יאכלו כו' משא"כ לר"י שאיסור גה"נ נאסר מיד בשעת מעשה דיעקב, א"כ רק אז קודם מ"ת הוצרכה התורה לגלות טעם גה"נ ודו"ק:

דף ק"ז ע"ב אמר רב פפא בשלמא דרב ור' יוחנן לא קשיא כו' וקשה לכאורה למאי נ"מ אם רב ור"י פליגי בהאי דינא אם השמש צריך לברך על כ"פ ופרוסה? הלא מ"מ לא פליג ר' יוחנן אתחילת דין של רב שהשמש האוכל צריך נט"י, וצ"ל דהא בהא תליא דלר"י שהשמש צריך לברך על כ"פ הלא הוא מטעם שהסיח דעתו וא"כ ה"ל לר"י להצריך להשמש גם נט"י על כ"פ ופרוסה כמבואר בשו"ע או"ח, ומדלא קאמר ר"י גם על הנטילה, ע"כ ס"ל שהאוכל בלי נגיעה א"צ נטילה, וא"כ אין ראי' מרב כמובן, וע"ז קאמר ר"פ דרב ור"י לא פליגי, וא"כ ס"ל לר"י בנט"י ג"כ כרב כמובן:

דף קי"ג ע"ב גדי שלא הניקה כו' ופירש"י שלא ילדה כו', פשיטא, דאל"כ כבר היא אם (ואף דלשיטת הרמב"ם דס"ד לקולא, דס"ל דכל התורה תדבר רק מודאי חלב, ודאי נבילה, שלא תאכל, אבל לא תדבר מספיקא, וא"כ מכש"כ שלא תדבר ממיעוט, ומהכא מוכח שבחלב אמו הכונה גם על מיעוט החולבת קודם לידה) וק"ל מה רבי שמואל לעיל מיני' שליל, וע"כ כונתו שליל בכור, דאל"כ במאי יוגרע בשר השליל משאר בשר הבהמה, וה"א דאיך יצוייר לבשל השליל בחלב אמו? דייקא דמזה ילפינן חלב טמאה למעט משום שאינו אמו של הטהור, וע"כ שנחלבה קודם השחיטה, וא"כ מזה נוכל לידע האי גדי שלא הניקה, ול"ל לדייק מדיוקו של שמואל:

ועוד לפי מ' הגרע"א ביו"ד סי' פ"ז בחלב טריפה דמוכיח מבן סורר דבג"ח דמקרי אב גם הטריפה המעוברת מקרי' אם, אם היתה כבר מעוברת קודם שנטרפה, וא"כ צ"ל פה רבוי ע"ז הלא ידעינן מב"ס כנ"ל, ואף שדברי רע"א צ"ע דהאם איננה דומה לאב בזה, שתוכל למות ע"י קשוי בלדתה, — והא דאמרינן רוב נשים יולדות או רוב בהמות כו' היינו מאלה שנשארו בחיים, הרוב מהם, — וראי' לדברי מלעיל דף ל"ח ע"ב לרבא

לרבא דס"ל שפרכוס במסוכנת נ"ל בסוף שחיטה, ומביא ראי' מיתום ויעוי"ש ברש"י ד"ה נ"ל, וקשה לכאורה מנ"ל להתיר מסוכנת לאכול ולהצריך פרכוס בסוף שחיטה, מהאי דקרבן שהתורה תקפיד שלא יהא יתום, אע"כ משום דשם יולד' מסוכנת הוי ג"כ:

אמנם מכמה גמ' ביבמות מוכח דרוב נשים יולדות ולד קיימא, וע"כ גם האם תשאר בחיים, דאל"כ הלא הולד מת ברישא, — ואף שבערכין בגמ' שם אם כבר נעקר הולד תוכל האם למות ומ"מ הולד ישאר בחיים, אבל מהגמ' מתמותה שילאתה כו' לכאורה מוכח כנ"ל:

דף קי"ד ע"א ברש"י (למעלה) ד"ה ומר כו' דאם לא התרו בו משום חלב וכו', למאי נ"מ לן אם גם התרו בו משום חלב? מאי כונת רש"י ז"ל בזה? וי"ל דהלא יצוייר שיהא חייב משום בב"ח אף בחלב באופן שהחלב תוך החלב הוא מעט פחות מכזית בכדי אכילת פרס, דמטעם החלב אינו לוקה, אבל מטעם בב"ח לוקה משום דבב"ח כו"ע ס"ל דנ"נ ועל כל זית וזית חל שם בב"ח, — ולזה אשמעינן רש"י ז"ל שאיירי שישנו כזית בכדי אכ"פ ורק שלא התרו בו, — אבל קשה לפי"ז מאי פריך הגמ' מפגול נותר טמא כו' דלמא איירי באופן הנ"ל, ולכן חייב מטעם בב"ח משום דכל היכא דאמרינן אין אתע"א, הכונה דמתלי תלי וקאי איסור השני עי' יבמות דף ל"ב ע"א ועי' בשבועות דף כ"ג ע"ב דעל חצי שיעור חל איסור שבועה כו' ול"ע:

דף ק"ב ע"א ע"ב בתוס' ד"ה חמץ וי"ל כו' וצ"ל דה"פ האי חלב של ב"פ לא מקרי כלל חלב רק כחתיכת בשר של האם, ורק אחר שנולדה תתחיל להקרא חלב, וחמץ מקרי מזמן ששואלין ודורשין בה"פ ואף שעדיין מותר, ומ"מ מני אז כבר מתקרי' חמץ ומקרי היתה לו שעה"כ, ועי' בט"ז בריש הל' פסח בענין שאלה בבעלים:

ע"ב בתוס' ד"ה היכא, דפליג על רש"י, וצ"ל לכאורה דהן אמת שעובר על שעת זריעה, מ"מ לא נאסר עד שישרוש ומני אז מקרי לכאורה בא מאליו, מאחר שבתוך הזמן קודם שנשרש הי' יכול ללקוט את הזרעים, ועי' בב"מ דף נ"ו ע"ב. אמנם לפי"ז תקשי איך מחייבין מלקות על כל הלאוין אשר לא נגמר האיסור עד אח"ז, כמו הכא עד השרשה, או בביטול בב"ח שצריכין ביטול לכה"פ כמאכ"ד, הלא קודם שהגיע לשיעור זה הי' ביכלתו להפטר ממלקות והלא הוי התראת ספק, וע"כ צריכין אנו לומר מאחר שהתרו אותו והוא עושה מוקמינן לי' על חזקתו זו שלא יחזור ויתחרט, עד שנראה שעשה תשובה בפועל, וכ"כ גבי אפית הפת בשבת ע"ש בריש המסכת שהתירו לאחר לרדות כו' וע"כ אחר שנגמר האפי' חייב למפרע ולא מקרי שב ואל תעשה, ועפ"י שכל הוא ג"כ מאחר שכל רגע ורגע שתשב בתנור מסייע להגמר ולהאפות, דאם לא הפעילה רגע הראשונה כל שהוא, הלא גם רגע הב' לא תפעיל, וכן השלישי כו' וא"כ איך תאפה? וע"כ גם הרגע הראשונה כבר עשה כל שבכח רגע לעשות, וא"כ הוי לכה"פ חצי שיעור מן התורה. וכ"כ גבי השרשה, דאם לא זרע בג' ימים קודם לא בא לידי השרשה, ומ"מ לשיטת רש"י מקרי האיסור בא מאליו וע"כ צ"ל דנגמר האיסור בא רק בזמן ההשרשה שהוא מאליו, וכמו טבל אם שזורע התבואה ועשה כל העבודות אח"כ עד מירוח, מ"מ מאחר שלא נתכוין לאיסור, רק עסוק במלאכתו לאכול התבואה, וממילא בא ע"י המירוח כ"כ מחצי שיעור אף שאסור מן התורה מ"מ עד שיוגמר האיסור הלא יש נ"מ גדולה לענין מלקות וש"ד ומקל לחמור אינו חשוד, ואף שלבסוף מלקינן לי' ולא מקרי הת"ס כנ"ל משום דלאותו דבר הוי חשוד ג"כ וכמו שפרשנו

דהרגעים

דהרגעים מיסך סייכי זב"ז מ"מ בפועל לא עשה בעצמו, רק שנגמר מאליו, ול"ע בכ"ז :

דף קכ"א ע"א ואר"ה והוא שכנסו כו' וק' לכאורה הלא גם בלא ר"ה קשה כי איכא כזית מאי הוה ? עך בעלמא הוא, ונ"ל משום דמלינו במס' שבועות דף כ"ד דגם אם אחשיב עפר לאכילה מקרי לדידי' אכילה, אבל זהו דוקא אם אחשיב בפירוש, ולכן בלא ר"ה הוי הכונה בתיבת „המכונס" שהי' כזית במקום אחד ולכן אם הוי בין בשר שפלט' סכין ובין מרטקא „מ"מ" אם אחשיב בפירוש והניח כזית שלם במק"א הוי אכילה לדידי' משא"כ לר"ה אליבא דר"י שלא הניח בשעת הפשט כזית שלם במק"א רק כינס אח"כ, ומתחילה לא אחשיב בפירוש ואנו צריכין לדון מטעם אינגלאי מלתא למפרע, פריך הגמ' שפיר, אם היה מרטקא שעך בעלמא הוא, והלא נתבטל כבר, (מאחר שלא אחשיב בתחילה להניח כזית שלם), א"כ לא מהני אח"כ כינוסו :

שם ע"ב אמר חזקי' הואיל כו' על פחות מכזית כו' וקשה לכאורה תינח בזתים הראשונים תוכל עוד הבהמה להיות מפרכסת אבל אינו במציאות לחתוך כל הבהמה לפחות מכזית עד שלא תשאר ממנה זית שלם במק"א ותהא עוד מפרכסת, וא"כ לכאורה יש ראי' מיה לרבא לעיל דף ק"ב ע"ב דלרבי כשחישב לאכול אברים אברים אף באכל אח"כ הנפיר בשלימות, מ"מ מקרי אבמה"ח ע"ש, וכ"כ הכא ע"י שיחשוב לאכול ולחתוך פחות פחות מכזית אף שלא חתכה, מ"מ חל עליו עי"ז טומאת אוכלין יצריכה הכשר שאין סופה לטמא טומאה חמורה אם חשיב כזה, ומ"מ צ"ע:

דף קכ"ב ע"א תוס' ד"ה אי אמרת כו' ונ"ל לתרץ דלר"י דלא בעי כינוס היינו לענין טומאת משא, משום דמ"מ הוא נושא כזית בשר, אם גם שאינו במק"א כמו שמצינו לענין כזית חמץ ע"י צירוף בפסחים ובשו"ע, משא"כ לר"ה דבעי כינוס היינו גם לענין נגיעה כשכינס כזית במק"א מטמא גם ע"י נגיעה :

דף קכ"ג ע"א ואל תתמה שהרי קרקפלו של ר"י כו' ואינו מובן לכאורה, ונ"ל שק"ל הלא הלכה ביו"ד כרשב"י שמת עכו"ם אינו מטמא באהל, ולפי הגמרא בכתובות שלש שבועות השביע הקב"ה ואחת שלא ימרדו באומות, וכן ידוע שמזמן הגלות ועד עתה אחב"י אינם מניפים גם המרד בכ"מ שהם, וא"כ למה הבית טמא ע"י הלגיונים, וע"ז מביא הגמ' ואל תתמה שהרי ר' ישמעאל כ"ג בלי ספק לא הלך במלחמה ולא מרד בהם, ומ"מ הרגו אותו, וכ"כ יש לחשוד לכל לגיון שהורגים לב"י ויבנן את קרקפלין. ומ"מ צל"ע לעולא דאמר לעיל דף קכ"ב בדבר תורה עור של אדם טהור, וגם ללשון ב' שקודם עיבוד טמא, מ"מ כמובן אין באפשרי לשהות עוד זמן רב בלי עיבוד, וא"כ הלא הוי רק ספק דרבנן ול"ע :

דף קכ"ו ע"ב רש"י ד"ה חלב כו' ותניא בפסחים כו' וקשה לכאורה למאי נ"מ כאן אם מטמא לגבוה או לא ? הלא הדין מבואר בפרשת צו דחלב נבילה אינו מטמא ועי"ז פריך הגמ' אלא מעתה כוליא בחלבה כו' ול"ל להביא הברייתא דפסחים ? :

ונלע"ד שקרוב לאמת דק"ל לרש"י ז"ל דלמא כונת התורה שלא יגע ביד את החלב כדמוכח מלשון יעשה בלשון נפעל, ואח"כ כשנעשתה החלב ... אל המלאכה הנצרך לו, אז אח"כ מותר ליגע גם בידו ממש כמו שמצינו בכל הכלים הטמאים כשנשברו, או נבילה שאינה ראויה לגר שנסרחה ג"כ בטלה דין טומאתה וכן אפרות שנולד מבילת טריפה דמותר משום שהביל' נסרחה ונעשית עפר, עי' בתמורה דף ל"א ע"א וביו"ד סי' פ"ו, ועי"ז מביא רש"י הגמ' דפסחים

דגם

דגס לגבוה מותר, ובקדשים אסור לשנות ובידו ממש בלי שום חלילה מחויב הכהן להקריב ע"ג המזבח :

דף קל"ח ע"ב חומר בכיסוי הדם כו', ולהיפוך נ"ל ג"כ חומר בשילוח שנוהג בכל יום גם בשבת ויו"ט, משא"כ בכה"ד, משום דמ"מ מדרבנן אסור מטעם מוקצה וצריך הזמנה, ולפי שמצינו בשבועות העדות דממעט הגמ' משחק בקוביא שהוא רק איסור דרבנן, מ"מ אינו חייב קרבן שבועה מדאורייתא משום שאינו בר הגדה ע"ש דף ל"א ע"א ועי' בא"ע המקדש בחמץ דרבנן ולר"ת גם בשעות דרבנן שאינן קידושין מה"ת, ואף שהתם ה"ט משום דכל המקדש אדעתא דרבנן מקדש כו' אבל הלא יש כח ביד חכמים לעקור עשה בשב וא"ת כמבואר ביבמות יו"ט של ר"ה וסוכות שחל בשבת יוכיח, וכן מצינו להיפוך שע"י קנין דרבנן כמו מעמד שלשתן יקנה מדאורייתא, וכבר מבואר מחלוקת רבתא בענינים אלו ואכמלה"א. אמנם ז"א מספיק הלא יוכל להזמין ולומר זה וזה אני נוטל כדאיתא לקמן דף קמ"ב ע"א, ועוד עיין כאן בתוס' ד"ה ילא כו' שמביא בשם רש"י שהבילים של עוף קדשים שלא נהנים מהם שאינו רק איסור דרבנן, לא נוכל למעט מתקח לך ולא לכלביך מאחר שמן התורה מותר ליקח, א"כ קשה ככ"ל :

ולבאורה יהא מוכח מזה דמוקצה מדאורי' אסור, ויש לפלפל בזה, ולא רשמתי פה רק להעיר המעיין. ועוד יש להעיר לפי"ז אם בשבת ויו"ט יהא אסור מדאורייתא, יהיו נשים פטורים ממ"ע זו משום שהוא זמן גרמא, ובקידושין דף ל"ד ע"א מבואר שם דשילוח הקן הוי מ"ע שלא הז"ג, ועיי"ש בתוס' ד"ה מעקה כו' ואור"י כו' דבשילוח הקן נמי כגון שלקחה ע"מ לשלח ואח"ז נמלך כו' ועפי"ז יוכל היות שנשים יהיו פטורים אם יהא מ"ע שהזמ"ג עיי"ש, וק"ל הלא בשילוח הקן כתיב „למען ייטב לך והארכת ימים" וא"כ הדרא קושיא לדוכתא גם אם תהא מ"ע שהז"ג מ"מ נשי לא בעי חיי? ועיי"ש בתוס' ד"ה גברי, ותירוצי התוס' שם על ת"ת ומזוזה אינו שייך על שילוח הקן לע"ד :

שם, יצא זה שאי אתה מצווה לשלחו אלא להביאו לידי גזבר, ועי"ש בתוס' ורש"י שלא אמרה תורה שלא לתקלה, וכן מבואר לקמן דף ק"מ ע"א, וק"ל לפי דקיי"ל דאין מבטלין איסור אינו כ"א מדרבנן זולת לשיטת הראב"ד ביו"ד סי' צ"ט (עי' לעיל בחידושי שהבאתי ראי' מגמ' דף ק"א ע"א להראב"ד) ואפילו גם להראב"ד מ"מ אם אין כונתו לבטל כמו רגלי דבורים בדבש עי' ביו"ד סי' פ"ד, הלא מותר, ומאחר דקיי"ל דאזלינן בתר רוב גם נגד קרוב, וא"כ למה יהא אסור בשילוח? תינח בצפורי מצורע דבאה על עון לה"ר ולהגמ' בב"ב דרוב נכשלין בזה ר"ל, וא"כ יוכל היות דמקרי מצוי, ובזה קיי"ל דלא אזלינן בתר רוב, עי' בב"ב דף ק"ד ע"א וביו"ד בהלכות יין נסך :

דף קל"ט ע"א ברש"י ד"ה ב"ק „ומהיכן נמלט" ולכאורה אין לו ביאור, הלא יוכל היות שברח, וכ"ל דכונתו גם אם ברח מ"מ לכו"ע הוא אסור בהנאה ולא יצא משום רשות ולא שייך עליו שם אינו מזומן והפקר, כי מהיכן מאיזה רשות נמלט?, ועי' לקמן דף ק"מ ע"א ברש"י ד"ה ב"ק :

שם, כדי לקיים בו ובערת הרע מקרבך, ועי' ברמב"ם בהלכות נזקי ממון על שור של הקדש והפקר, בכ"מ שכתב על הראב"ד דהאי ובערת כו' אינו רק באדם כו' ואשתמיטתי' גמ' זו דשייך גם בבהמה ועוף :

ומז"מ ק"ל מאי אולמא האי עשה מעשה דשילוח הקן דאם יקח את האם וישחטנה הלא יקיים ג"כ מצות ובערת כדאיתא לקמן דף ק"מ ע"א

ע"א וא"כ איך גרסנו שיקח את הבנים טרם שישלח את האם, הלא רהוט עליו העשה והלא תעשה של שילוח הקן, — אף ברהוט עליו גם העשה של ובערת, מ"מ במאי נפקע האי ל"ת של ל"ת את האם, אם יקח הבנים תחילה, — ויש לעיין אח"ז:

שם, אלא דאגבי' לאם וקדשה והדרא, מעיקרא חייב בשילוח ע"ש, והנה במצוה זו לכאורה טרם שהגביה את האם, מוטל רק על גופו המצוה לקיים, שיגביה וישלח, אבל על העוף עצמה אינו רהוט עדנה שום איסור הנאה, ורק אחר שהגביהה אז רהוט גם על העוף שלא יהנה ממנה עד שיקיים בה המצוה כמבואר בגמ' לקמן וביו"ד שאם חתך אגפי' מחויב לגדלה עד שתצמח ותגדל כנפי' ולשלחנה, והנה היכא שהגביהה לא לשלחנה, רק להקדישה, לכאורה לא חל איסור הנאה מטעם מצות שילוח, רק על גופו רהוט לקיים עוד המצוה משילוח, ואם נימא שההקדש חל מיד בהגבהתו לשם הקדש, וא"כ נפקע ממנו מצות השילוח, ולא חל עליו שום ביטול מ"ע של שילוח הקן שיתחייב מלקות, רק כמו הדין שיעשה הבגד מן ד' כנפות עגיל שמקרי רק ממאס בהמצוה שהשתדל לבטלה ולהפטר ממנה, אם לא שנאמר שבכל רגע ורגע שיגביה את העוף להקדישה, בכל אותן הרגעים ממש חל על העוף איה"כ של שילוח הקן, שלא בעינן דעתו לזה, ובע"כ נקנה על ידי הגבהתו, — אם גם שכונתו להקדש, — לשם מצות שילוח הקן, ולי"ע:

שם, אמר רה"מ ה"מ בערכין כו' משום דלא מיתמר בלא עלי כו' וקשה לכאורה הלא מ"מ גם לשון אחריות נכלל תחת שם עלי, ואולי כונתו הי' לשם אחריות וספק בקדש לחומרא, וחייבי ערכין ממשכנין, והחיוב הי' עליו ודאי והפרעון ספק, — ולכאורה דומה האי דינא לגמלא מטבע מזויפת אחר פרעון, ועי' בט"ז ח"מ סי' ע"ה ותומים קצות ונתיבות:

ע"ב יכול יחזור בהרים כו' והקשה לי אחד במבואר בהגהות דר"כ אצל ר"י בן קסמא מה שהלך בדרך הי' כדי לקיים מצות שילוח הקן. וא"ל מלבד שנוכל לומר שעשה לפנים משוה"ד, או ששלח לו אביו לקיים מצוה זו כמבואר לקמן דף קמ"ב ע"א, אף גם שיש לדקדק ע"ז המעשה עצמה שהשיב אם יתן לי א"א ד"ז לא ילך מעיר מלאה סופרים כו' וקשה הלא כתר א"ע תוך כ"ד איך הלך בדרך? וביטל מת"ת, ול"ל דהוי מצוה עוברת, דהלא אמר שילך לתור אחרי פרנסה, — וא"ל שכן מבואר שם, — ובגמ' ברכות אר"י בשעה שהקב"ה בא בביה"כ כו' אם לדבר הרשות הלך אין נוגה לו ע"ש, ולגבי תורה הלא כל רגע ורגע מקרי רשות. אמנם להגמ' בסוטה גבי משה רבינו וכי לאכול מפרי' כו' אלא ישנם הרבה מצות כו' ואכנוס ואקבל שכר כו' והקשה הרשב"א והדרא קושיא לדוכתה וכי מ"ר הי' עובד ע"מ לקבל פרס, ותירץ שעל מצוה כזו שאינה מוטלת עליו עדנה, רק ישתדל שיבוא לידי חיוב המצוה, ע"ז מותר לקבל שכר, וכן הדין בח"מ סי' כ"ח דעדים מותרים לקבל שכר ע"ז שילכו לראות את הדבר כדי שיעידו אח"ז, משא"כ אם ראו מעצמם תחילה, אסור להם לקבל שכר על העדאתם. וא"כ מוכח מריב"ק עצמו ג"כ שהי' חסר לו פרנסה, ואמר להיות מהעובדים לקבל פרס, ועי"ז חזר אחרי מצוה כזו שאין עליו מתחילה שום חיוב לחזור בהרים, ועי"ז הלא יוכל לקבל שכר ודו"ק:

שם, ואדמה על ראשו ע"ש ברש"י לא אבדה את שמה כו' ונ"ל כונתו לפי המבואר בסוכה דף ד' ע"א מחלוקת ר"י ורבנן בעפר סתם אם בטל או לא וחכמים ס"ל דאינו בטל עי"ש, ובח"מ סי' קנ"ג סעי' י"ז היתה סוכת החג כל ז' ימים אינו חזקה ולאחמ"כ הוי חזקה מיד להט"ז בשם הב"י, ובחברי איוב מצינו (איוב ב') שישבו אתו

אתו ז' ימים על הארץ והי' העפר על ראשם לאבילות, ועיין בטור יו"ד בב"י ובב"ח סימן פ"א וסימן ש"ך שהא"ז אוסר רחילה כל ל' מטעם גזירה שמא יבוא לסרוק, ובזה ישנו מחלוקת אם סירוק מותר, ורש"י מהמתירין גם תוך ז'. ומעתה יבואר דרש"י לשיטתו, וה"פ מאחר שלהט"ז אחר ז' ימי החג הוי חזקה בטילת הקורה, אף שבשאר ימים בעינן ל' יום לחזקה, מ"מ גבי סוכה שיש לנו לדון שהרשהו לשם מצוה דוקא, ואחר שעבר החג ה"ל למחות, ועי"ז הוי חזקה, וא"כ גם גבי מצות אבילות דמצינו מנהגם לשאת עפר על ראשם ז"י כתברי איוב ואם הניחו לאח"ז ג"כ ה"א דבטלו להניח שם לעולם, מאחר שלרש"י ז"ל מותר לסרוק, וא"כ אם הרחילה תהא רק מטעם גזירת סריקה הלא גם רחילה מותר, וא"כ האי גברא שנס מהמלחמה ואדמה ע"ר, אולי תהא אללו ביטול אם הניח יותר מז"י, וע"ז פירש"י שלא נאבד שם עפר, מדקרי אדמה ע"ש אדם, ויש עוד לעיין בזה:

שם, לפור כנף כו' וק"ל לכאורה מנ"ל להגמ' לרבות כלל מתיבת כנף שום ריבוי דלמא לריכין לגופי' דאינו אסור לפור רק היכא שיש לו כנפיים, דהלא הדין בביטול ע"ז של עכו"ם שאם חתך אלבע וכדומה דהוה ביטול, ואם כמלא שבור כמו עוף בלי כנף הלא נ"ל מותר, ואם נאמר דלפור הוי ע"ז גם בלי כנף ואיך נתיר אם ימלא לפור כזה, שמא נעשה תחילה כזה בלי כנף, וע"כ שכל הלפור נ"ל בשלימות וזו עלמה אשמועינן התורה דוקא לפור כנף היינו עם כנפים:

דף ק"מ ע"ב היתה יושבת בין שני רובדי אילן חייב, וכן הדין ביו"ד, וק"ל דהלא עיקר הטעם משום שתשמש תפול מכוון על הבנים, משא"כ במעופפת מעלמה, ואינה נוגעת בהבנים דפטור משום שמא לא תבוא לידי רבילה עליהם, שתעוף למק"א, משא"כ כשתפול מהרובדי אילן היא מוכרחת ליפול עליהם, וא"כ ניחוש לריסוק אברים המבואר לעיל דף נ"א ע"ב דגם אם נפלה על המים חיישינן, ואם גם נימא דמיירי שאינו גבוה יו"ד טפחים, זהו לגבה עלמה, אבל ניחש להאפרוחים, שהלא הדין ביו"ד שאם נפל דבר קשה על הבהמה או העוף, גם אם אינה גבוה י' טפחים, מ"מ חיישינן לריסוק אברים, ואם האפרוח טריפה פטור משילוח. אמנם עי' בילה דף ל"ד ע"א דמותר לשחוט ביו"ט כה"ג, ולא חיישינן מטעם איסור מלאכה ביו"ט, ועיין באו"ח סי' תנ"ח ובשאגת ארי'. וכאן עוד קו"ח מיו"ט דחיוב השילוח הוא ודאי ואין הספק שמא ימלא טריפה מוליא מידי ודאי:

שם במשנה אפרוחים „מפריחין", לשון מפריחין, ולא פורחין?.

ואולי לכאורה משום דאלו הי' ברור לנו שאלו האפרוחים גם אם המה פורחין, המה הבנים מזו האם היו חייבין בשילוח, ורק אנו חוששין שמא באו אפרוחים מקן אחר ואחרים הם וניזיל בתר רובא דעלמא ועי' בילה דף י' וי"א, ואף שגם לא חיישינן רק היכא דאיכא ריעותא, התם ה"ט משום שזימן מעיקרא והוה ידע והכיר ולכן אם לא מלא ריעותא אין לחוש, משא"כ כשלא הכיר אולי יש לחוש לרובא דעלמא. אבל כ"ז רק להערה בעלמא ולא להלכה:

דף קמ"א ע"א אימא „שלח חדא זימנא תשלח תרי זימנין" כו', וטעמא בעי למה נעמים בכונת הכתוב דוקא על תרי זימני? וב"ל משום דמלינו גבי השבת אבידה דזקן ואינה לפ"כ, אינו מוזהר על ל"ת להתעלם וכו' ומ"מ ס"ל להרמב"ם (המובא בח"מ) דאם רולה לעשות לפנים משוה"ד מקיים המלות התלויים בה, ומלינו גבי ר' ישמעאל בב"מ דף ל' ע"ב דעד תרי זימני שילם לבעל הטלים ותו לא עיי"ש, ומזה יש ללמוד על כל התורה דרק עד תרי זימני

חייב

חייב להטפל כמובן :

שם ע"א וע"ב להגמ' איבעי שיטת ר"י איך הוא ס"ל בלאו הניתק לעשה עיי"ש דרולה לפשוט מלאו דנותר דס"ל לר"י דאין לוקין עליו ולעיל דף פ"ב דפ' תרי תנאי לר"י אי ס"ל התראת ספק לאו שמה התראה אזי יוכל לסבור דלוקין על לאו הנל"ע ומ"מ על נותר אינו לוקה מטעם התראת ספק ואם ס"ל דאין לוקין על להנל"ע, וגנב וגזלן אינן בכלל מלקות ארבעים תני להו, ומאי רבותייהו דגו"ג דוקא ? י"ל משום דלפעמים נוכל למלוא גבי גנב ע"מ למיקט או לשלם את הכפל וכן גזל ע"מ למיקט ולכאורה לא שייך גבם ניתק לעשה מאחר שעיקר גניבתו הוא להשיב, ואולי ה"א דלוקין ע"ז האופן, וע"ז קאמר דלאו דגזל לא הי' מטולם בכלל מלקות מ' משום דהלאו והעשה ניתנו ונאמרו ביחד ומיד כשיגביה לגזול ולגנוב גם ע"מ למיקט, מיד מוזהר ומצווה להשיב ולא לשהות ת"י אף רגע קטן לצער לחבירו :

שם ע"ב בילה עם יציאת רובה איחייב בשילוח כו' וקשה לכאורה לפי"ז יש כ"כ ליישב דברי רב בבילה דף ו' ע"ב במאי דקאמר עם יציאתה נגמרה לענין שילוח הקן, והגמ' שם שו"ט הרבה למאי נ"מ ? עיי"ש, גם יש לעיין באופן אם יצאה רובה וחזרה אם תגדל אפרוחים ? ונ"מ בין למו"מ, ובין לשילוח הקן, שאם אינה מגדלת אפרוחים פטור משילוח :

הסברא למ"ד ביטלו ולא ביטלו, אז חייב מלקות רק אם ביטל בידים, ולא כשנתבטל מאליו, באורתי לענ"ד מאחר שהתורה תלה וקשרה את הלאו עם העשה ביחד, וקיי"ל דעל לאו שאין בו מעשה אינו לוקה, והלאו שניתק לעשה מקרי חצי מעשה כגון גבי שילוה"ק שהתחיל לעבור על הלאו בזה שלקח את האם בידים, אבל לא גמר עוד בידים בשלימות עד שישחוט, וכ"ז שלא גמר בידים רק נתבטל מעצמו כגון שמתה, א"כ הוה חצי הלאו האחרון אין בו מעשה, ולפי"ז המ"ד דס"ל לאו שאין בו מעשה לוקין עליו, יהא מוכרח לסבור קיימו ולא קיימו :

לכאורה קשה מנ"ל להגמ' דאיכא כלל מצוה גבי שילוה"ק ? אולי כוונת התורה כי יקרא קן לפור וגו' שילך להלן בדרכו ולא יעשה שום מעשה, רק התורה תזהירה עליו שלא יעבור לאו דלא תקח האם כו' ואם עבר אז אח"ז יקיים ויתקן את הלאו בזה שישלח את האם ויקח את הבנים, והוה כמו לאו דגזילה, בטוב יותר שלא יגזול ולא יצטרך לבוא אח"ז לידי קיום העשה של והשיב :

ואולי משום שדרשינן שבלשון שלח תשלח אפי' מאה פעמים משמע, ואם לא יהא העשה דשילוח רק לתקן את הלאו אם עבר, א"כ כששלח פעם אחד הלא כבר יצא ותיקן את הלאו אם לא תחזור, ואם חזרה שנית, הלא הוי דבר חדש אצלו ולמה ישלח עוד ? מאחר שבלא עקירת הלאו, אין עליו שום מצות עשה :

ואין לומר ככ"ל, ומ"מ כאן תהא גזירת הכתוב שלא יקרא עוד שתיקן הלאו אם לא שישלח גם הרבה פעמים, זה אינו, הלא בזה ששלחה פעם הראשון אם לא חזרה הלא יתוקן הלאו, ושוב כשחזרה שנית, ואם לא ישלחנה עוד גם אם יהא הלאו עוד, מ"מ אינו עובר שוב רק בשב ואל תעשה, ואי"ל שבאמת מלקות לא נחייבנו אם הי' באופן כזה ששלח פע"א, ומ"מ איסור הלאו יהא עוד רהוט עליו עד שישלח גם הרבה פעמים :

שם, לוקה ואינו משלח, לרש"י ז"ל הוי פירושו כמו שהי' כתוב „ואין שילוחו פוטרו ממלקות". ולענ"ד י"ל דה"פ דלוקה דוקא באופן שאינו משלח דאל"כ אולי נטלה ע"מ לשלח, ואם לקחה אח"כ לעצמו אינו לוקה עוד, והוי להעדים

התראת ספק, ואף שר"י ס"ל לעיל דף פ"ב דשמה התראה, היינו כשנתברר אח"כ שעבר בודאי, ולכן כאן שהתרו בו, והוא קבל ההתראה, ומעכב ת"י ואינו משלח, אז הוכיח סופו ע"ת ובעבור זה לוקה, ודו"ק שקצרתי :

דף קמ"ב ע"א במשנה ומה מצוה קלה כו' וקשה לכאורה תינח אם לא יהא חיוב עליו לקיים מצות שילוח כשהעוף שוה יותר מכאיסר, אז שפיר הק"ו על שכר מצות שמוטל עליו לקיים גם כששוה הרבה, משא"כ דגם האי מצוה דשילוח הקן מוטל עליו ג"כ בכל האופנים לקיימה, גם אם תשוה העוף א"א ד"ז, כמו שפסיק ביו"ד סימן קנ"ז דמחויב ליתן כל ממונו אם רוצים לבטלו ממ"ע, ואין שם שום כ"מ בהיזה מצוה, ומה שאינו שוה אלא כאיסר האי עוף, הכי בשבו"ז נקראת קלה? או גם אם האי כי ייטב לך והארכת ימים היה כתוב אצל מצורע, ומ"מ אמרה תורה שלא יקח לצפור של שילוח הקן לטהרתו, אלא יקנה בעד איסר צפור אחר למען ייטב לך וגו' אז י"ל מפני זה שלא יקח האי צפור של שילוה"ק לטהרתו אלא יקנה מכספו לטהרתו ובשבו"ז ברכתו התורה באריכת ימים גם בעד איסר אחד משא"כ כשהאי אשר ייטב לך גו' כתוב בשילוה"ק א"כ אינו ראי' שהיא קלה ושוה רק כאיסר:

ונ"ל להעמיס הכוונה, כן הדין שאם הבנים טריפה אינו חייב בשילוח, ואם ישבה האם על הביצים יותר מג"י עיין בפר"ח יו"ד סי' ס"ו שאסורים ג"כ מהגמרא דפסחים ע"ש, וכן אם הי' חצר המשתמר ופרחה האם פ"א מהבנים כבר זכה לו חצירו להבנים ופטור משילוח, ומכש"כ אם היו שלו מתחילה ומרדו, בודאי דעתו עליו, וא"כ לכאורה ישנו כמה ספיקות, א' אולי ישנו דם בהביצים וטריפה. ב' שמא פרחה האם פע"א וזכה לו חצירו. ג' שמא ישבה האם כבר ג"י ואין ראוים עוד הביצ לאכילה, והתורה אמרה לך ולא לכלביך. ד' ש הוי ביצים דספנא מארעא, דג"כ פטור. ונו ע"ז יש לו מצות טהרת מצורע. וה"א דיקח ה לטהרתו, — ואולי באמת הדין שאם הוא באופנ הנ"ל שיש להסתפק כל הני ספיקות, שמותר למנ מלשלח, — ובכ"ז מחמיר א"ע ליקח לטהר צפור אחר משום דאיסר א' הוי רק הפסד מוע ומ"מ ברכתו התורה באריכת ימים, מכש"כ ש שאר מצות, כנ"ל לענ"ד :

שם בגמרא היכן אריכת ימים כו' וק' אולי משום דהוי הני ת מצות סתרי אהדדי ולא קיים כ"א כדינו, משו דהיכי מיירי? אם א"ל אבא עלה לבירה ש המזומן כבר, א"כ פטור משילוח וגזל עוד לאב את האם, וע"כ מיירי שהיו של אביו ומרדו, א שלא הי' לו כלל והלך לקיים מצות כיבוד א באופן כשתקרנה לו, וא"כ אם לא יוכל לקיים א הבנים תקח לך מאחר שמחויב בהגבהתו לזכו בעד אביו, א"כ הלא פטור הוא משילוח ג"כ ואולי היסר בהמצוה של כ"א בזה שלא הביא לו גם את האם, — ואולי שתם גוזלות הוי רק שתיים, ועוד בב"ב דף כ"ג ע"ב ברש"י גוזלות הוי שלא יוכלו לפרוח ע"ש — :

בעזה"ש, **הדרן על מס' חולין,**

יום ג' עקב ת"י מנ"א התרנ"ו, **לאנדין.**

אמר ר"י אלמלי דרשי' אחר כו' לא חטא כו', והנה מצינו כמו שמצות ת"ת גדול מכולם, כן עון ביטול ת"ת גדול מכל העבירות, והנה מדקאמר ר"י לא חטא, משמע דעד אותו מעשה שראה אחר לא הי' בו שום חטא וע"כ שלא ביטל מת"ת, ולר"י בעצמו במס' סוטה דף כ"א דתורה אגוני ומצלי בין בעידנא דעסיק ובין בדלא עסיק עיי"ש וא"כ למה לא הצילה

הצילה התורה על אחר שלא יחטא ע"י אותו מעשה שראה? ועוד קשה בחגיגה דף ט"ו ע"א מבואר שעי"ז חטא שראה להמלאך מט"ט שיושב וכותב זכותייהו דישראל כו' עיי"ש, ולכאורה י"ל ששני המעשים כאחד. הא דהלא ר' יעקב בר ברתיה אף דס"ל שכר מצוה בה"ע ליכא מ"מ ס"ל כר"א דשלוחי מצוה א"נ, ורק היכא דשכיח הזיקא אינו מגין ומשום דסולם רעוע ע"ש. וא"כ י"ל דגם אחר ע"י שעלה לפרדס והי' סולם רעוע, הכוונה, לפניו הי' רעוע, משום דאל תאמין בעצמך כתיב, ולא ה"ל לבטוח שכדאי הוא לעלות לרקיע כמו שאר חביריו (ועי' בחגיגה דף ט"ו ע"ב כל עמר נקי כו' ובאחר לא הי' יראתו קודם לחכמתו וע"ש ברש"י ותוס' ועבו"ז דואג ואחיתופל לא הגינה התורה עליהם) והנה מצינו במגילה דקשות מיושב, רכות מעומד, וכן מצינו שהשי"ת אמר להדיינים אתם תשבו בדין ואנכי עומד שנא' אלקים נצב וגו' ובמגילה כי אתא זלוחי ונכנסו בביה"כ אמרו משום דשמעתתא בעי צילותא, מכל הלין נשמע דשמעתתא בעי ישוב הדעת, וא"כ אחר שמצא למט"ע שיושב וכותב זכותא דישראל, „יושב" דוקא היינו שמעיין היטב אם המה כדאין לזה, וכן נוכל לומר שהאי מעשה גופא ראה של ר' חוצפית או לזה שהולך לקיים מצות כאו"א ושילוח הקן שמט"ע יושב ומעיין היטב אם המה ראוים להנצל, ועי"ז הי' ק"ל הלא מצינו כיון שניתן רשות למשחית אינו מבחין בין צדיק לרשע, ומדה טובה מרובה ממדת פורעניות וא"כ בודאי שאין צריך לדקדק כ"כ, ועי"ז יצא לתרבות רעה, והיינו שהסולם הי' במקום דשכיח הזיקא, כמו שהזהיר להם ר"ע שלא יאמרו מים מים עיי"ש בחגיגה. אמנם צריכים להבין דברי ר"י בסוטה דף כ"א איך תורה מגין בעידנא דלא עסיק? הכי לעולם תגין ע"ז שמבטל? הלא אין לך עון גדול מעון ביטול תורה כנ"ל, וע"כ איירי ר"י בעת שהוא אנוס אח"ז כמו במבואות המטונפות אבל לא כשמבטל במזיד במקום שיוכל ללמוד, — וע"ז עצמה שתגין עליו התורה שלא יבטל לעולם ג"כ א"א דאל"כ מי שהתחיל ללמוד רגע קטנה לא יפסיק לעולם? וע"כ שהבחירה בידו עוד נתונה, — ולפי"ז אחר הי' יכול לבחור בעצמו ולהפסיק ג"כ ממשנתו, וע"ז עצמה לא הגינה עליו התורה של תחילה, וא"כ מתחילה כשעלה לפרדס וביטל מת"ת ה"ל לחשוב אולי ינזק ע"י עלי' זו משום דשכיח הזיקא לעלות למרום ולהלין במקום גבוה כזה, ואם כי קרה לו אח"ז אונס ונפגע, מ"מ כל כשה"ל לחשוב מראש ד"ז ולא לסמוך על צדקותיו אינו נחשב לאונס עוד, ויהא הדין כשיטת האגודה ביו"ד סי' רל"ב שראייתו מגמ' דגיטין מתקנת הלל בבע"ח שיזרק לו המעות בע"כ, אבל לשיטת הר"ן בב"ק בכילד שנחשב לאונס, א"כ קשה למה נענש אחר ולא הצילה עליו התורה אח"ז שלא יפגע ויצא לת"ר? אמנם י"ל כשיט' הש"ך אונס רחמנא פטרי' אמרינן, אבל לא חייבו, וא"כ התורה היתה יכולה להגין עליו רק מיסורים שלא ינזק, אבל לא להשיג עוד יותר השכלה ותורה ע"י עליתו למרום, כי ע"ז נקרא „חייבו לאחרים" להוציא עוד יותר חכמה ובינה:

וצ"ל שבעת עלה אחר למרום ופסיק מגירסי' הי' באונס היינו כמו שציירנו לעיל שהי' במבואות המטונפות שאסור ללמוד, וע"ז הזמן עצמה מקרי אונס, מ"מ זו הזמן שלא למד אם גם באונס, לא תוכל להציל על מכאן ולהלן, ועי"ז כשעלה לרקיע דהוי מקום דשכיח הזיקא כנ"ל ניזק ולא הגינה עליו התורה שמקודם משום שכבר קיבל שכרו. אמנם זהו עצמו מצד החסד, שאם יתן לנו השכר מיד, אולי נאבד? כמו היורש שאם יירש עושר רב לא יעמול א"ע להרויח:

בחו"מ סי' כ"א ס"ל להרמב"ם דהתנאי בשל אם

אם הוי אונס, וק"ל להש"ך שם דהלא ש"י ס"ל בירושלמי דלא הוי קידושין בהתנה שאם לא יבא לזמן פלוני למכנסה ואף שקרה לו אונס, ורצה התוספות ליישב דהתם הוי רק אונס זמן האחרון, וא"כ ה"ל לקיים תנאו מקודם, ואף שהדין ביו"ד סי' רל"ב להר"ן דאף בכה"ג הוי אונס, היינו היכא שלא עביד איסור תחת זה הזמן, וק"ל להרמב"ם דס"ל בסימן ע"ב סעי"ב דהמלוה על המשכון הוי ש"ש דלא כרש"י דקני לר"י גם לחייב באונסין, משום דשיטתו כשיטת התוס' דמאחר שבשעת הלואה קני להיות כש"ש, אז גם שלא בשעת הלואה קני רק לקדש בו אשה, וא"כ נמצא היכא שעבר עבירה במשכנו היינו באלמנה או שלא ע"י שליח ב"ד ונאבד המשכון ע"י אונס, צ"ל פטור, וא"כ מצינו מלקו' גם במשכון, ולמ"ד ביטלו ולא ביטלו ניחא דבאים שניהם בב"א, משא"כ להרמב"ם ולהרי"ף דס"ל קיימו ולא קיימו, א"כ מיד כשנשרף מעצמו חיב מלקות ומתשלומין הוא פטור, וע"כ צ"ל כהגר"א שם שקי"א משום היכא שעשה תחילה שלא ברשות חייב לבסוף גם ממון, ומ"מ לא הוי באים כאחד דהמלקות חל למפרע, וא"כ הלא ראינו שהדין כהאגודה ביו"ד רל"ב דלא מקרי אונס לבסוף, מאחר דה"ל לקיים מתחילה העשה דהשבת העבוט וכדומה, וא"כ הלא נתגלה לנו דמחלוקת האגודה והר"ן תלוי בהאי מחלוקת אם ביטלו ולא ביטלו, או קיימו ולא קיימו, ופלא הוא ? :

ואם נאמר דדוקא היכא שכבר עבר הלאו רק שיש לו עוד כח לתקן ניחא, דהתם לא עבר עוד הלאו דבל תאחר, מאחר שיש עוד זמן לקיים נדרו משא"כ גבי משכון שלא ברשות הלא עבר מיד, אלא דלפי"ז תקשי למה לא נוקים הגמ' בריש חולין הכל שוחטין לכתחילה גם זה שעבר על לאו דלא תבוא אל ביתו, כל עוד שלא נבטל העשה אינו חייב עוד מלקות, ובדיעבד אם שחט היינו גם זו הבהמה שמשכן אף שחייב מלקות מטעם לא קיימו וחייב מלקות למפרע, מ"מ מאחר ששחט בעצמו וחייב לשלם ג"כ, א"כ באים שניהם כאחד, והיינו להרמב"ם דס"ל דמומר לאחד משאר העבירות פסול לשחיטה עי' ביו"ד סי' ב' ובש"ך שם, ואף דהשחיטה ג"כ פסול להש"ך היינו היכא שהי' מומר בג' פעמים משא"כ דהוי כ"א פע"א :

והנה הא דהקשיתי למה לא נוקי הכל שוחטין באו"ב שאינן צריכין לחוש בכל השנה אולי נשחטה גם האם בו ביום, ושחיטתן כשרה גם אם נדע לו אח"כ ששחט את הבן ב"ב שנשחטה האם, משום דהדין דלא כבה"ג שמטריף מטעם קנס עי' ביו"ד סי' ט"ז, חוץ מחשו"ק אם שחטו האם מותר לשחוט אחריהם את הבן גם לכתחילה. אבל מכל סוגיות הגמ' משמע דשקו"ט אם השוחט הוא ב"ז, אבל לא מצד איסור אחר הבא מן הצד, ולכן ז"א קושיא :

אבל זה קשה למה לא נהפוך המשנה דלקמן דאיירי בעוף לקמן דף ט"ז ע"ב נוקי מתניתין דהכא הכל בשחיטה היינו עוף, ושחיטתן כשרה אם שחט את האם של שילוח הקן כמו דמבואר ביו"ד סי' רל"ב, אף דביטל מ"ע ולקי על הלאו דלא תקח, מ"מ שחיטתו כשרה, וע"כ צריכין אנו לומר ככ"ל פשיטא דכשרה משום דבאותה שחיטה עצמה לכו"ע לא הוי מומר דגם בשבת לא הוי מומר בשחיטה ראשונה ועי' לקמן דף י"ד בתוס' וביו"ד סימן ב' (ואף שיש לחלק דבשבת ה"ט משום דעד גמר השחיטה הוי מקלקל משום דבהמה בחי' עומדת לג' דברים, וכל זמן שלא גמר השחיטה ואינה ראוי' עוד לאכילה מקרי מקלקל, משא"כ בשילוח הקן דאם לא ישחטנה, הלא לא יהנה ממנה כ"ע דהלא מחויב לקיים מצות שילוח, מ"מ לא מצינו דבפע"א יקרא מומר) ואף אם נפסוק קיימו ולא קיימו וא"כ חל המלקות

למפרע כשיטת הגר"א בח"מ סי' ע"ב סקי"א, מ"מ הכא מלבד שביטל בידים, עוד משום פע"א לא הוי מומר, אם לא כשיטת רש"י שס"ל קיימו ולא קיימו היינו תיך כ"ז, וא"כ יוכל היות שאיזה פעמים התרו אותו שישלח את האם, ובכל פעם לא שלח, ויהא חייב כמה פעמים מלקות עיין במכות דף ט"ז ובחולין דף קמ"א ברש"י ותוס' שם:

וגם לסברא ראשונה לכאורה י"ל דגם אם בטל בידים מ"מ אם הדין יהי' כשיטת הרי"ף והרמב"ם דא"ל ר"י תני קיימו ולא קיימו, וכן נראה מהסכמת הגר"א בח"מ סי' ע"ב ל"ג ויו"ד רל"ב וגם הר"ן סוף חולין ס"ל כן, וא"כ הכי בשביל שביטל בידים העשה יהא חוטא נשכר ולא יעבור למפרע את הלאו, הלא קו"ח מלא קיימו שנתבטל מאליו ע"י אונס, מ"מ נעשה רשע למפרע, מכש"כ כשביטל אח"כ בידים, ויש לעיין בזה:

עוד הקשיתי הכל מעריכין כהנים כו' ופריך הגמ' פשיטא, ומשני דהו"א לבן בוכרי שהכהנים ירצו לפטור א"ע משקלים מטעם דעומר ולחה"פ שלהם הם, ואיך יאכלו, מנחת כהן כליל היא עיי"ש, וקשה אם גם דס"ל דדבר שבמנין אינו בטל והמטבעות שלהם אין להם ביטול, מ"מ הלא שינוי קונה, וכמה שינויים נעשה עד שתבוא לידי לחם או להקרבת העומר, — וע"כ צ"ל דס"ל כרבא בתמורה דאי עביד ל"מ וללשון א' ברש"י שם עפי"ז מוכרח רבא לסבור שינוי אינו קונה עיי"ש, והא דכתיב והשיב את הגזילה א"ג דפסקינן עי"ז דוקא אם כעין שגזל לא ס"ל לרבא ודרשינן על יורש שאינו מוסיף חומש, — וא"כ מוכח מזה דאינו קונה בשבח כלי דאם גזל עלים ועשאן כלים, חייב להחזיר גם הכלים, ורבא באמת ס"ל דאין אומן קונה בשב"כ וכן פוסק הרי"ף בב"ק כרבא, ולפי"ז אין לנו ראי' לשיטת הרמב"ם ותוס' דהמלוה על המשכון הוי רק ש"ש ויוכל היות כשיטת רש"י דחייב גם באונסין, ואחרי שאומן שאינו קונה בשבח כלי אסור להשתמש בהכלי, מאחרי שאינו שלו, ומ"מ הוי רק ש"ש, ולכן היכא שמשתמש בהמשכון הוי גם שואל וחייב באונסין, ולפי"ז לא נוכל למצוא דלאו הנל"ע דלילקי במשכון וכדומה משום מאחר שחייב גם לשלם אם נאבד או נשרף גם באונס וממונא משלם מלקי לא לקי, וא"כ לא נוכל לאוקים הכל שוחטין כצ"ל ששחט המשכון של חבירו באופן שמשכנו שלא ברשות, דפשיטא דכשרה מאחר שחייב לשלם ממון ולא נמצא כלל מלקות אללו, ולפי"ז מקושר **חולין** עם **ערכין**. ודו"ק שרשמתי פה רק הראשי פרקים ואינן מסודרין, ומ"מ המבין יוכל לסדרם כראוי, ועוד חסרתי פה רבת בדברים מאחר שכבר המה כתובים **בקונטרסי על המציצה**, ושייך לזה דברי הפ"ת מזבחים מעגין עשה דוחה לא תעשה שלא בעידנה, ודברי הגרע"א זצ"ל קושי' ותירוצו משבתותי תשמרו על שיטת ריב"א בחולין דף קמ"א ע"א:

כ"ז אמרתי א' ראה ב' תרנ"ו כי נמשך מג' עקב לפ' ראה.

מסכת ערכין

דף ב' ע"א הערה בהמשנה שמה הכל נידרין דקאי גם על א"א, והיינו דקאמר דמיה עלי, ואיך ילוייר, הלא היא אסורה לכל העולם ומי יקנה אותה לשפחה? אם לא שנאמר שסוי' לקנותה בתור ספק כשתתגרשה ותתאלמנה:

שם, נודרין לאתויי מאי? נידרין א"ל, נידרין לאתויי מאי? אי לאתויי טומטם כו' וק' לכאורה לפי"ז הלא גם על נודרין עצמה הי' יכול לרבות טומטם כו':

יש לעיין אם ינערך המעריך שהוא גם

נערך כגון שאמר ערכי עלי, להביא עדים כמה הוא שנותיו, וכ"ז שלא יביא ראי' אולי מעריכין אותו על המעלה היותר גבוה כל מה שנוכל להעריכו לפי ראות ועוד אם לא ירצה לשלם גם למשכן אותו, תינח אם הי' הנערך איש אחר אז ממשכנין את המעריך גם ע"פ הנערך כשיאמר שנותיו, ואף דהוי רק ע"א, מ"מ כמו שלוקין וממיתין ע"פ ע"א ג"כ אם הוחזק מתחילה אותו המעשה ע"פ ע"א כגון שעד אחד העיד על חתיכה שומן שהוא חלב ואחרי העידו אכל א"כ איש א' לפני שני עדים כידוע ד"ז ע"פ הרמב"ם, וכ"כ כשאנו שואלין להנערך ע"פ תומו ויגיד שנותיו, אז אח"כ מוציאין מהמעריך :

דף ג' ע"א הכל רואין את הנגעים הכל כשרים כו' ולפי גירסת הב"ח ברש"י נשנו שניהם גבי הדדי, וע"כ אתו לחדש דבר מה, וכ"ל להגמ' בסנהדרין דף ל"ד ע"ב מקיש ריבים לנגעים כו' וכן להיפוך, וגבי ריבים אם הי' בין המתכונים להעיד קרוב או פסול הלא בטל כל העדות, וה"א שגם בנגעים כן קמ"ל דכשרים מי שהוא ראוי להעיד, משום דבנגעים לא בעינן שלשה כדאיתא שם מפורש בקרא והובא אל אהרן וגו' אחד וגו' :

אך י"ל משום דמלינו בתלמיד בור שיושב לפני רבו ברבים, והו"א שגם בנגעים כן ואם הכהן יהא בור כזה שמסבירין לו ואינו סובר הלא באמת אסור לראות כמובן :

שם ברש"י ד"ה לקדש כו' והכונה שהמים חיים עירב באפר שנתן על המים חיים כפי הדין :

שם ע"ב מה דירה או"א כו' לא לחייבו כו' וקשה הלא גם אם יהי' הדין דבסוכה לא בעינן איש ואשתו, מ"מ הכהנים פטורים מסוכה מטעם עבודת ביהמ"ק, וכ"ל דה"פ לאנשי המשמר בשבוע שלהם, אם גם ילכו לישן בביתם מ"מ אם ידורו ביחד עם נשותיהם, הלא יהי' בעל קרי וצריך טבילה והערב שמש וכל היום למחרתו הלא יהא אסור ליכנס למקדש *) וע"ז משני הגמ' שלא בעידן עבודה היינו בשבוע שאינו שלהם :

שם ברש"י ד"ה שלא יהא דבר חולץ כו' נראה דהש"י יהא מכוסה וזהו הקפידא דוקא, וא"כ הלא הי' יכול לכסות ד"מ על הש"י והכתונת תהי' על בשרו ממש, ורק הש"י על הכתונת, ול"ל שתהא הוספה על הבגדים, משום דהבית של ש"י עלמו ל"ל ב' אלבעות לכה"פ, ואם נחשב ג"כ כחלי אלבע מהלדדים בעד היתורה, א"כ יהא ג"א, ומלינו שלש על שלש מחשב בגד לגבי טומאה, אבל עי"ש בתוס' ד"ה שלא כו' :

מסכת תמורה

דף ב' ע"ב טעמא דרבי קרא לאשה כו' אבל כיון דעונש שאינו שוה בכל כו' וקשה הלא בכל הל"ת שבתורה בשנים שעשוהו ואין כ"א לבדו יוכל לעשות שניהם פטורים, ומ"מ נשים חייבין כשעושין לבדן ודו"ק ול"ע :

דף ו' ע"ב למורא ניתן ולא להשבון ע"ש, ואמרתי הביאור ע"ז דהגמ' מקבן שני פסוקים הנפרדים, „ויראת מאלקיך" עם „אני ה'" שפסוק אחר מפסיק ביניהם עי' בתורה, ול"ל כמו שמבאר החסיד רמח"ל זל"ל בספרו דרך השם הנדפס מחדש ע"י הר' דאמשטרדם, דהשם

---

*) ולפי"ז י"ל די"ל גם ישראלים משום אנשי המעמד, דאם המה ידורו עם נשותיהם עוד אסורים המה לכנוס למקדש, ועי' בתוס' דמלי למנקט גם לוים משום דשומרים בכ"א מקומות בביהמ"ק, ועיין חולין דף כ' ע"ב בתוס' ד"ה שמא יגע ודו"ק.

דהשם יתברך שהוא הטוב האמיתי ורוצה להטיב לבני האדם, ואף שישנו מיני טוב מפוזר בכל העולם במינים שונים, אבל המה רק ניצוצות וענפים קטנים, אבל חפצו יתב' שישיגו מקור הטוב והשלם, וזהו רק שישיגו את השם יתב' בעצמו, אבל הלא אש אוכלה הוא, ואיך הוא במציאות להשיגו? וע"ז כבר ביארו חז"ל להדבק במדותיו, וא"כ מבאר הקרא ע"י שמירתו מאיסור רבית „ויראת מאלקיך" תשיג את „אני ה'" שהוא הטוב השלם והאמיתי, וכבר מבואר בב"ב ובחולין דכל מ"ע שמתן שכרה בצדה אין בי"ד של מטה מצווין לכופו, ולכן פירש הגמ' ולא לחשבון ודו"ק, אמנם ר"א שס"ל שר"ק מוציאין בדיינין משום דבאמת האי אני ה' הוא קרא אחרינא ואינן סמוכין ממש ומובן:

קמא קמא דמטא לידי בהזכרי אעלה על הגליון.

דף ט' ע"א ואביי קו"ח הוא ומה טוב ברע דעלויי מעלי כו' וקשה לאביי דס"ל לעיל דאי עביד לא מהני אינו חייב מלקות עיי"ש וא"כ י"ל להיפוך דוקא טוב ברע ע"י שרוצה להעלות לעלוי ומהני מעשיו ולכן אם המיר לקי משא"כ טוב בטוב שאינו מעלה להקדש י"ל דלא מהני ולכן ה"א דלא לקי. אלא צ"ל לאביי לדייק הקו"ח מרע של חולין בטוב של הקדש שעוד רצונו לגרע להקדש ומהני מעשיו ולקי מכש"כ שוה בשוה והכי הו"ל לדייק, וי"ל:

שם, אבל ממיר דתרווייהו קא מקדיש כו' ולכאורה קשה ממ"נ אם הוא יודע הדין שיאסרו שניהם קדושים, א"כ יודע ג"כ שזה הדין גם אצל אחרים. ואם אינו יודע בשל אחרים הלא טעות כזה יוכל לטעות גם בשל עצמו, וצ"ל דה"פ שבאמת ירצה להוציא אחת לחולין ואינו יודע הדין, ומ"מ לגבי דידי' דתרווייהו מקדיש פירושו שבין השנים תהא אחת קדוש משא"כ כשמחליף על של אחרים ירצה להוציא את שלו לחולין או להיפוך:

דף ט"ו ע"ב ודלמא הנך מיעוטא כו' ע"ש, וק"ל הלא בזמן צדקיהו הלא הוי ס' רבוא, ואם הרוב מהם עבדו ע"ז הלא הוי יותר מג' מאות אלפים ועזרא עלה עם ארבעים אלף ואם גם הרוב מהם היו עוד ובכו, מ"מ סה"כ הוי רק כ"א אלף, ואיך הביאו והקריבו שעירי ע"ז? אם לא שנאמר שאותן שלא עלו מבבל ונשארו עוד שמה להגמ' דכתובות שדומה כמי שאין לו אלוק"ה ולתשובת מהרי"ט דיליף הלכה למעשה דלאלו שנולדו בא"י ונשתקעו בחו"ל דרק לאלה כוונת הגמרא שנקרא שאין להם אלוק' וא"כ א"ש הגמ' דפה, ומכש"כ אם נאמר דלא כמהרי"ט אלא גם לאלה שנולדו בחו"ל כוונת הגמ' מכש"כ א"ש מה שהקריבו י"ב שעירים לע"ז, אלא דלפי"ז אין אנו צריכין לבוא שהקריבו על דורו של צדקיהו, אף גם לאלו שנולדו אח"כ בחו"ל לכפר על ע"ז זו מה שהם דרים בחו"ל, רק דלא מצינו שתהא ע"ז ממש שיתחייבו ע"ז קרבן:

שם, וה"ת כו' רבו מטמאין כו' ליבא דאמטוע כו' ע"ש ברש"י ותוס' וקשה לכאורה ודקארי לה מאי קארי לה? הלא זה עצמו הוא הקושיא דמעיקרא, וכי לא הוי ידע שיש לומר שמחלקותם הי' באלו ההלכות ששכחו, גם קשה הלשון „ליבא דאמטוע" וצ"ל משום דאיתא במגילה יגעתי ומצאתי תאמין יגעתי ולא מצאתי אל תאמין וה"מ לאוקמא שמעתתא אבל לאוקמא גירסא (מבלי שישכח) סייעתא דשמיא עי"ש, וע"ז הי' קשה לו למה נצרכו להמנות ולילך בתר רובא, הו"ל להתייגע כ"כ בהדינין שנשתכח מהם עד שימצאו מבוקשם, מאחר דאמרת לעיל שנקראו אשכול שמלאים יראת חטא וכו' ע"ש ברש"י וא"כ הו"ל להתייגע, וע"ז מתרץ הגמ' „ליבא אמטוע" הכונה, שהי' נצרך להם מההלכות הנשכחות

תכיפים

תכופים זא"ז עד שלא הי' להם זמן לעיין כל נרכש בכל דין ודין שנשכח מהם שימלאו ע"י יגיעתם וכח הידיעות והשנה והבנת הלב. להבין מיד הי' חסר להם, כנלע"ד ביאור הגמ' :

שם, לשטים מזיין כו' יק"ל הלא פקו"נ דוחה כל האיסורים ואם הריפאים הזהירו אותו בזה מאי ה"ל למעבד ובפרט בקשרה למיטתו, אמנם ע"פ שיטת הרמב"ן מה שביאר על הפסוק ורפא ירפא מכאן שניתן רשות לרופא לרפאות עיי"ש א"ש ודו"ק :

דף ל"א ע"ב ואפילו למ"ד מועלין בג"מ משום דלא חזי למזבח ע"ש ולכאו' למ"ד זה למה אין מועלין בבילת יונה, הלא חזי לגדל תור או יונה, אמנם להמבואר לעיל בע"א דנסרח ונעשה עפר והא"ז יתהוה האפרוח, אולי עי"ז מקרי קדושה דחוי' :

עוד איזה חדושים שחדשתי בע"ה על מס' ב"ק :

מס' בבא קמא

דף ד' ע"ב תני הזיקא דבידים וקתני הזיקא דממילא, ועי"ש ברש"י דארבעה שומרים הוי ממילא, ושם גבי תני ר"ח פריך ור"א מ"ט לא תני הכי? ומשני בממונא קמיירי כו' הא תנא לי' שו"ח כו' ע"ש ברש"י שטוען נגנבה, ע"ש כל הסוגיא, וק"ל במאי נעשה האי ש"ח גנב? הלא בלא קנין אינו גנב, ואם עשה קנין הלא מקרי שוב בידים ולא הוי ממילא, ונ"ל שחבירו תקני לי' הלא קני לי' המפקיד כמבואר בח"מ סי' קפ"ט ע"ש בט"ז ובקצות ע"פ הרשב"ם בב"ב, ונ"ל ע"י שבועה, הלא גם כפל איכא אז ומקנסא לא מיירי ר"א :

אמנם לפי המבואר בחידושי ליישב קושית האחרונים על הש"ך דס"ל בח"מ דחבירו ומתנתו כאחד לא אמרינן מכמה סוגיות הש"ס מה שהקשו עליו, וביארתי ע"פ הגמרא בבכורות ממחלוקת ר"ט ור"ע ע"ש דר"ע ס"ל דלדעתו לא הקנה לו חבירו, כן י"ל כאן שהנפקד לא הקנה לו להמפקיד חבירו, ובזמן שירצה לגנוב היינו לקבל לעצמו הרי הוא חוזר ממכירתו, וחוזר לו גם חבירו :

דף כ"ח ע"א מאי לאו במועד דליכא פסידא, ועי' בב"מ דף ל"ג ע"ב דשו"ש חייב משום כוסרא דחיותא ועי"ש בב"י דלהרמב"ם חייב לשלם בשלימות, ומכאן משמע דזה לא מקרי פסידא :

דף ל' ע"ב והא לא קתני הכי דתנן המוציא תבנו וקשו לר"ה כו' ועי' לקמן דף נ"א ע"ב גבי שורי הרגת כו' ולכאורה י"ל גם הכא כל הקודם זכה לסלק את ההיזק ולא יוכל לתבוע ע"ז, ומותר משום גזל, היינו בתבנו וקשו דמסרקי ומזיק טפי, ואי לא אשמעינן מתניתין ה"א דמ"מ אסור לקבל לעצמו אף שיכול כ"א לסלק את ההיזק כמו שמצינו בח"מ סי' רמ"ב גבי השליך כיסו לר"ה מחלוקת הרמב"ם והטור, ואף להטור דשם, ה"מ דהכיס לא אתא לאשבוחי משא"כ התבן :

דף מ"א ע"א כגון שסיכן לג' ב"א, וקשה לכאורה לפי המבואר בסוגי' הש"ס וגם בעליו יומת כמיתת בעלים כך מיתת השור והלא נ"ל ככל האופנים ועי' בסנהדרין דף ע"ח ע"א בתוס' שם, ולפי המבואר בפ' משפטים גבי ונקה המכה מלמד שחובשין אותו, א"כ גם השור היכא שסיכן להראשון ה"ל לחובשו, א' שמא ישחטנו בעליו קודם גמ"ד, ולרבה אם אין השור בסקילה בעלים פטורים מכופר, ואיך יצוייר שיסכן לשנים אחרים אח"ז? ונ"ל שסיכן וברח, הלא

אלא זהו תיכף אחר שם בגמ' שהרג וברח, ויש לעיין בזה. וע"י ציור רחוק יש ליישב, לפי המבואר בח"מ סי' ר"נ סעי"ב גבי ש"מ הניתק מחולי לחולי שאם הלך רק בבית ונחלה שנית מקרי מת מחולי ראשון, ואם הלך בשוק בלי משענת מקרי מחולי אחר, אמנם אם הלך בשוק ע"י משענת, צריך אומד הרופאים, וא"כ במשפטים אלא כתיב והתהלך בחוץ על משענתו ונקה המכה חופשין אותו מהתפיסה, וא"כ גבי שור יצוייר באופן זה שסיכן תחילה להראשון וחבשו אותו אבל כשהלך אח"כ בשוק על המשענת הניחו את השור חפשי, ואח"ז סיכן בהאי גווני גם לשנים אחרים ושוב אח"כ מתו שלשתן ואמדו הרופאים שמתו מנגיחה הראשונה, ועי"ז יצוייר האי דינא, ועי' בסנהדרין דף ע"ח ע"ב מחלוקת ר"כ ורבנן:

ליקוטים.

כ"ז כסליו תרכ"ז, עלה בדעתי בעזרתו יתברך אחרי שידוע בס' ה"א שתפא' הוא הוי"ו בחולם ועולה ס"ו, וספירת יסוד במאלפו"ס ועולה ד' שהוא שילוב הוי"ו אדני עם הכולל ושניהם ביחד עולה קנ"ו מספר יוסף שהוא מדת יסוד, ובצירוף ספירת בינה שהוא ס"ז והוי"ו שלה ס"ג ועם ז"ך ימי כסליו הנ"ל עולה סה"כ שם שד"י עם הכולל:

יש לעיין ביצה בלתי מבושלת, אם נקראה משקה או אוכל?:

מגמרא יומא דף פ' „מכל האוכל אשר יאכל" אוכל הבא מאוכל היינו הביצה מן התרנגולת מוכח דהוי אוכל:

מגמרא ביצה דף ג' ע"א ביצה אוכלא ולא דמי למשקין שזבו ע"ש:

וברמב"ם הלכות טומאת אוכלין פ"ד דמשקי מקבלין טומאה ומטמאין בכל שהוא, ובפ"ו ביצה משיקוב אין הקליפה מצטרף עוד להאוכל שבתוכו (דהשיעור מטומאת אוכלין כביצה, השיעור עם קליפתה) ואם ביצה חי' תהוי משקה הלא תטמא בכל שהוא ואין צריכין לשיעורה צירוף הקליפה:

לנחם אבל שכיבא לי' ברתי' בת ע"ז שנים א' ב' תרכ"ו, אמרתי הביאור בב"ק דף ל"ח בתו של רבי אם כשרה וראוי' לצאת ממנה דבר טוב כו' ולכאורה הלא חרף וגדף עוד את הורה, שהיתה לא כשרה או פגומה לכה"פ שתלוי בהנהגת האבות בשעת הזיווג כידוע מקרא דכתיב „את אביה היא מחללת"?:

ונראה לי שהכוונה שאם הבת בעצמה לא היתה התכלית והמטרה בעצמה ליצירתה, רק שמטרת בואה הי' להבנים שתלד, כמו שמצינו גם ברשע יכין רשע וצדיק ילבש וגו', ג"כ היתה חי'; אך נחומיו הי' שבזה שמתה באיבה, ראי' היא שהיא בעצמה בלבד היתה מטרה גדולה וגבוה, וגם במעט שנים מלאה תעודתה, כמו שמצינו בכמה צדיקים שלא הי' להם שנים קצובים מצד עצמם, ורק מה שאחרים השלימו להם וכמובן:

בפ' וארא פסוק ד' ברש"י וגם, כשנראתי כו', השייכות זל"ז, נראה לי לפי המבואר שם בכ"מ שהכוונה שהשם שדי שה"ל צרות רבות כמו שיעקב אע"ה בפ' מקץ אמר לבניו ואל שדי יתן לכם וגו' מי שאמר די כו' יאמר די לצרותי כו' וקי"ל דהבטחה לעני חייב לקיים מטעם נדר, ועפי"ז אמר השי"ת ואף כשנראתי להם בעת צרתם הי' די בהבטחה בלבד, מ"מ והעמדתי ברית כו' היינו שבועה:

אחרית דבר.

בעז"ה.

אחרי שזכיתי שבהשתדלותי באיזה מתנדבים יצא לאור מעט מחדושי הגדות על חז"ל מהגאון הצי"ע מוה"ר ר' ארי' ליב ליפקין זצללה"ה, ויען שמעטים המה, שלא הי' לאל ידי חתנו הר' הג' ר' יקותיאל זלמן הלוי לעווינטאם נ"י בעתים אלו לסדר את הכל, להפיצם על פני חוצות, ואחרי שמעי מהצי"ע הנ"ל שגם בשביל ב' או ג' חדושים נכונים הקרובים לאמת כדאי הוא להדפיס גם ספר שלם, אמרתי ע"י איזה הערות שמצאתי רשום על גליון הש"ס ובין הכתבים, אולי תתעורר ד"מ ע"י ותבוא לידי חדוש אמיתי וע"י שרגא דחספא תאיר להעוסקים במרגניתא, ובזה יהא שכרי שע"י תתעדה חדושי הג' הצ' יסו"ע הנ"ל ותראה אור ע"פ תבל. וזכות הגרל"ל זצ"ל הנ"ל תעמוד לנו ולזרענו שנזכה לחדש דברים אמיתים אמן כי"ר.

שרגא מאיר לייזעראייך מיושבי עיר לונדון הבירה.

על ידי הפועל המסדר ומגיה יליד ירושלם אשר ליב ב"ר דוד בריסק המו"ל ס' „חלקת מחוקק" העתק כל המצבות שבהר הזיתים, וס' „דברי קהלת" העתק שערי והקדמות כל הספרים :

3 1761 07285765 9